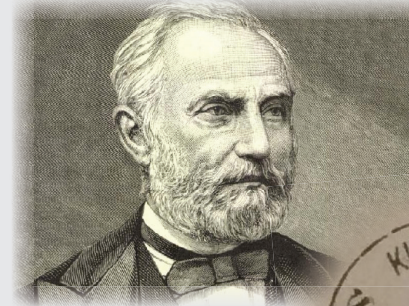

A SZEGEDI TÖRVÉNYSZÉK TÖRTÉNETE

IV. RÉSZ

HOMOKI-NAGY MÁRIA – PÉTERVÁRI MÁTÉ – VARGA NORBERT
FEJEZETEK A SZEGEDI TÖRVÉNYSZÉK 150 ÉVES
TÖRTÉNETÉNEK JOGGYAKORLATÁBÓL

A SZEGEDI TÖRVÉNYSZÉK TÖRTÉNETE

IV. rész

HOMOKI-NAGY MÁRIA – PÉTERVÁRI MÁTÉ – VARGA NORBERT

FEJEZETEK A SZEGEDI TÖRVÉNYSZÉK 150 ÉVES TÖRTÉNETÉNEK JOGGYAKORLATÁBÓL

Szeged
2019

A SZEGEDI TÖRVÉNYSZÉK TÖRTÉNETE
IV. RÉSZ
FEJEZETEK A SZEGEDI TÖRVÉNYSZÉK MAGÁNJOGI GYAKORLATÁBÓL

ÍRTA ÉS SZERKESZTETTE: HOMOKI-NAGY MÁRIA, *tanszékvezető egyetemi tanár*
PÉTERVÁRI MÁTÉ, *egyetemi adjunktus*
VARGA NORBERT, *egyetemi docens*

FELELŐS KIADÓ: DR. TÁRKÁNY-SZÜCS BABETT *a Szegedi Törvényszék elnöke*

KÉPEKET KÉSZÍTETTE: PÉTERVÁRI MÁTÉ

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: SZITÁS ISTVÁN

NYOMDA: INNOVARIANT NYOMDAIPARI KFT.

ISBN 978-615-00-6327-0

ISBN 978-615-00-6327-0

A kiadvány az Országos Bírósági Hivatal „Ráth György bírósági történelem és hagyományápolás” elnevezésű pályázatának támogatásával valósult meg.

ELŐSZÓ

„Nemes Magyarországnak törvényeit és törvényerőre emelkedett szokásait készülvén leírni, elhatároztam, az előttem álló tárgyra nézve némely megjegyzésre méltó dolgokat röviden előrebocsátani ... az igazságról, ... a jogról ... a törvényről, ... a szokásról .. és utoljára: a jó bíró kellékeiről ... , föltevén azt a kérdést: vajon a bírónak a perben előadottak és bizonyítottak alapján kell-e ítélnie, vagy pedig lelkiismerete szerint úgy, amint a dolgot maga tudja.”
(Werbőczy István)

Közel fél évezreddel ezelőtt Werbőczy István a Tripartitum bevezetőjében fogalmazta meg műve megírásának okairól és céljairól a fenti sorokat. Háromszáz évvel később a magyar igazságszolgáltatás egyik alapkövét jelentő 1869. évi IV. tc. deklarálta a bírói függetlenség és az összeférhetetlenség ma is élő alapelveit, megteremtve ezzel a mai bírói szervezetrendszer alapjait, irányt szabva az igazságszolgáltatás alkotmányos fejlődésének. A törvényekben a politikai bölcsesség, a jogászai tudás és a társadalmi reformok iránti őszinte lelkesedés lépett szövetségre.

Az 1869. évi IV. tc. hatályba lépésének 150. évfordulója adta az alkalmat arra, hogy a Szegedi Törvényszék történetének eddig még feltáratlan vagy kevésbé feltárt elemeit egy reprezentatív tanulmánykötetben közkinccsá tegyük. A kötetben megjelenő tanulmányok levéltári forrásokat dolgoznak fel, melyek lehetővé teszik, hogy e hatalmi ág fejlődésének fordulópontját jelentő tc. hatását a Szegedi Törvényszék történetén belül is megismerhessük.

Morus Szent Tamástól, az államférfiak és jogászok védőszentjétől származik a gondolat, hogy „a hagyomány nem a hamu őrzése, hanem a lángtovábbadása”. Így van ez a legbecesebb, örök érvényű kincseinkkel is. Kultúra, tisztelet, hagyomány, jó erkölcs, társadalmi felelősség, értékrend: mind úgy maradhat a miénk, ha megtanuljuk továbbadni azokat.

A bírósági szervezet jövőjében bízva szeretettel ajánlom e múltunkról szóló összefoglalót, kifejezve köszönetemet az Országos Bírósági Hivatal Elnökének, aki a Ráth György pályázat keretében lehetőséget biztosított hagyományaink felkutatására, ápolására.

Bízom benne, hogy a Szegedi Törvényszék történeti kutatásának negyedik állomását képező mű elnyeri tetszésüket és a megszerzett ismeretek gazdagítják mindennapjaikat.

Szeged, 2019. szeptember 16. napján

dr. Tárkány-Szűcs Babett
a Szegedi Törvényszék elnöke

HOMOKI-NAGY MÁRIA

TÖRTÉNETEK A SZEGEDI TÖRVÉNYSZÉK MŰKÖDÉSÉRŐL

Bevezetés

Amikor néhány évvel ezelőtt a Szegedi Törvényszék történetének kutatását elkezdtük még nem gondoltunk arra, hogy 2019-ben a bírói hatalomról szóló 1869. évi IV. törvénycikk 150 éves évfordulóján csak a töredékét ismerjük annak a munkának, amelyet a Szegedi Törvényszék bírái az igazságszolgáltatás terén kifejtettek, és amellyel a polgári alkotmányos állam jogbiztonságához hozzájárultak. De nem értünk végére annak a munkának sem, mely azt a célt tűzte maga elé, hogy a Szegedi Királyi Törvényszéken működő valamennyi bíró életét – ha csak néhány adat erejéig – bemutassa. Bár a levéltári kutatások során megismert ítéletek egy része megőrizte az eljáró bírák, bírói tanácsok tagjainak a nevét, mégis e bírák egy részének a Szegedi Ítéltábla Elnöki iratai között lévő személyi anyagaira még nem találtunk rá. A rendelkezésünkre álló levéltári források hiányával és bőségével egyaránt szembesülni kellett. A Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltárában a Szegedi Ítéltábla iratait őrző több száz doboz tartalmát lehet kutatni, melyek között a már említett személyi anyagok mellett az ítéltábla elnökének a törvényszékek megfelelő működését biztosító intézkedéseit tartalmazó dokumentumokat, az ítéltábla illetékességi körébe tartozó törvényszékek, járásbíróóságok bíráinak minősítését, az ún. személyi - rokoni összeférhetlenséget megszüntető intézkedéseket lehet találni. Ezen iratok között található az ún. fegyelmi eljárásokat megőrző dokumentumok is, melyek bepillantást engednek abba, milyen módon, mely eszközökkel igyekeztek nemcsak a bírói függetlenséget és az igazságszolgáltatás tekintélyét őrizni, de arra is lehetőséget nyújtanak az olvasó - kutató számára, hogy megismerhessék, a bírói gyakorlat által hogyan határozták meg általános értelemben a bírácoknak az igazságszolgáltatás területén érvényesülő kötelelességeit. Mindezek mellett több száz levéltári doboz őrzi az Ítéltábla illetékességébe tartozó törvényszékek, köztük a Szegedi Törvényszék bíráinak ítéleteit.

A megmaradt ítéletek közül jelen kötetben azokat hívtuk segítségül a 19-20. század fordulóján érvényesülő bírói gyakorlat bemutatására, melyek a kereskedelmi jog egyes jogintézményeit érintették. A kötetben a szerzők három, jól körülhatárolható területét elemzik a kereskedelmi jog egyes intézményeinek. Az olvasó megismerkedhet a kereskedelmi vétel egyes szabályaival, a csodeljárással és a kényszeregyezséggel, valamint a 20. században megjelenő árdrágításnak a bírói gyakorlatban érvényesülő megítélésével.

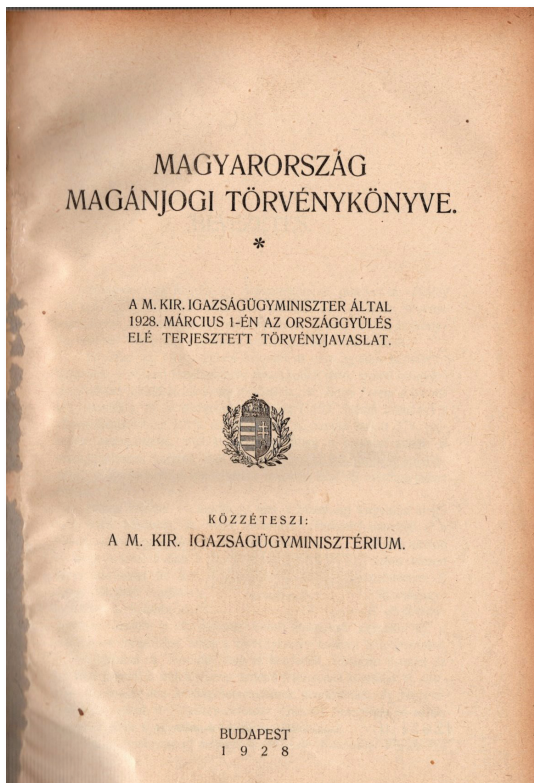
E kötet folytatása annak a munkának, amely a Szegedi Törvényszék magánjogi joggyakorlatából tárt egy csokrot az olvasók elé. Most a bírói hivatás és a bírói felelősség egyes kérdései mellett, a kereskedelmi jog világába vezetik a szerzők az olvasókat.

A bírói függetlenség és a bírói felelősség kérdései

Az oszták-magyar kiegyezés alapjait biztosító alkotmányos alapelveknek, köztük a bírói függetlenség és összeférhetetlenség elvének a mindennapok során való érvényesülése ma már csak a levéltárakban őrzött forrásokból tudható meg. Amikor a bíróságok történetét szeretnénk a szűkebb és a tágabb szakmai közönséggel megismertetni, akkor elsősorban az ítélkezési gyakorlat bemutatására törekedtünk és

törekszünk. Különösen fontos ez a magyar magánjog fejlődése szempontjából. A magánjogi kodifikációs kísérletek nem eredményezték azt, hogy egységes magánjogi törvénykönyv szülessen. Az 1928-ban az országgyűlés képviselőháza elé beterjesztett javaslatot a végszavazás előtt levették napirendről azzal az indokolással, hogy a trianoni békeszerződéssel Magyarországtól elcsatolt területeken, ahol továbbra is az addigi magyar magánjogi szabályokat alkalmazták, – tekintettel arra, hogy az ún. utódállamoknak sem volt önálló egységes polgári jogi törvénykönyvük – a tervezett, új magyar magánjogi törvénykönyvet, annak hatálybalépését követően már nem alkalmazhatták volna.

Az Országgyűlés az egyes magánjogi jogintézmények vonatkozásában szükségszerűen alkotott új törvényeket, de egységes törvénykönyv az 1959:IV. tv. elfogadásáig nem készült.

1. Magyar magánjogi törvényjavaslat

A magánjogi kodifikáció hiánya az, amely különösen fontossá teszi a 19-20. század fordulóján a bírói gyakorlat megismerését. Az egyes peres ügyekben meghozott

ítéletek és azok indokolásai, adott esetben a jogszabályoknak, az érvényesített bírói gyakorlatnak, a szokásjognak olyan értelmezését és magyarázatát adják, amelyek nélkülözhetetlenek a kor egészének a megismeréséhez.

A polgári alkotmányos állam megteremtése nemcsak az új törvényhatósági és igazságszolgáltatási szervezetnek a létrehozását jelentette, hanem a közigazgatásban a tisztviselőkkel, a közigazgatási hivatalnokokkal, míg a bíróságokon a bírakkal szemben támasztott követelmények megfogalmazását is. Az 1871:VIII.tc. a bírák fegyelmi felelősségéről épp azt a garanciát jelentette egyik oldalról, hogy alaptalanul a bírákat az igazságszolgáltatás során végzett munkájukért támadás ne érje, másoldalról pedig az az elvárás fogalmazódott meg, hogy a bírák legjobb tudásuk szerint végezzék feladatukat.

A rendelkezésre álló levéltári forrásokból egyrészt tehát a magánjogi bírói gyakorlat egy-egy szeletét kívántuk feltárni, másrészt választ kerestünk arra, miként érvényesült a gyakorlatban a bírói függetlenség elve, hogyan befolyásolták a bírói munka megítélését a bírói felelősségről szóló törvény egyes rendelkezései.

A magyar bírósági szervezet teljes kiépítése csak az 1890:XXV. törvénnyel vált teljessé, amikor az ítélőtáblák decentralizációjára is sor került és összesen 11 ítélőtáblát állítottak fel. Ekkor került sor a Szegedi Ítélőtábla megszervezésére is.¹ Sajnálatos módon talán ebből adódik a Szegedi Törvényszék történetére vonatkozó iratanyag hiányossága. Az 1871 és 1890 közötti időszakra vonatkozó iratok nem kerültek be a levéltárba, feltehetően megsemmisültek a történelem viharáiban. A közel húsz év bírói joggyakorlata nem vagy csak töredékesen ismerhető meg.² Az ítélőtáblák felállítását követően részben a bíróságok szervezetére és működésére vonatkozó „Elnöki iratok”, részben a törvényszékek ítélkező gyakorlatából fennmaradt ítéletek szolgáltatják azokat az információkat, melyekből egyrészt a bírói joggyakorlatra következtethetünk, másrészt a Szegedi Ítélőtábla illetékességébe tartozó bíróságok, köztük a Szegedi Királyi Törvényszék bíraira vonatkozó adatok megismerhetők. Amikor 2015-ben a „Szemelvények a Szegedi Törvényszék bíráinak életéből” című munka készült, jeleztük, hogy az olvasóközönség elé tárt adatok hiányosak. Négy év távlatából még mindig nem ismerjük a maga egészében, hogy 1871 és 1945 között ténylegesen kiket neveztek ki a Szegedi Törvényszék bírójává. Más megközelítésből viszont egyes törvényszéki bírók életéről, különösen az igazságszolgáltatás terén kifejtett munkásságukról már jóval többet ismerünk.

Muntyán István és „az igazságszolgáltatás mélységei”

Az 1869:IV. tc. pontosan meghatározta a bíróvá válás feltételeit és rögzítette a bírói függetlenség alkotmányos alapelvét. Köznapi értelemben ez azt jelentette és jelenti ma is, hogy a bíró a törvényeknek és a törvényerejű szokásoknak van alárendelve, azokat kell alkalmaznia minden befolyástól mentesen, amikor a peres felek vitás ügyeket bírói segítséggel akarják elrendezni. Az örök kérdés, hogy a bírónak lehetősége van-e arra, hogy a peres felek előadásai, az általuk szolgáltatott bizonyítékok alapján tényleg igazságot szolgáltatson. *Muntyán István* még facseti járásbíróként, aki a trianoni szerződést követően nem volt hajlandó a hűségesküt letenni, áthelyezését kérve, a kormányzó a Szegedi Törvényszék bírójává nevezte ki, a Jogtudományi Közlönyben értekezett a bíró igazságot kereső, igazságot szolgáltató feladatáról. 1909-ben hívta fel a jogásztársadalom figyelmét arra, hogy *„a bírói döntés alá került ügyek tekintélyes részében [...] a felek erőviszonyai, az az erő, amelyet a peres eljárásban az alaki és anyagi jogszabályok érvényesítésével ügyük igazsága mellett kifejtethetnének, nagy mértékben egyenlőtlenek s a peres eljárás végeredménye nem mindig az igazság, hanem [...] sokszor annak a konstatálása, hogy a feleknek a jogügylettel inaugurált gazdasági versenyében az erősebb maradt a győztes.”* Ezt egy felkészült, jó bíró természetesen nem engedhette és ma sem engedheti meg magának és ezért hangsúlyozta *Muntyán*, hogy *„a bíró kötelessége [...] hogy azt, amit a gyengébb jogeszközökben nélkülöz, tudásával, életismeretével és emberszeretetével önmaga pótolja.”*³ A bírói hivatás célját pedig így összegezte: *„Az élet végtelen változatossága tehát a bírót teszi az igazságszolgáltatás tengelyévé. Az ő képzettségében, műveltségének morális alapjaiban, hivatása gyakorlatában, fejlődő szociális érzékében kell keresni annak biztosítékait, hogy az igazságszolgáltatás épp oly erélylvel fogja teljesíteni a tisztességes forgalomban és annak érdekében tett ígéretet, mint aminővel utját vágja minden követelésnek, mely tisztátlan forrásból ered.”*⁴

Muntyán István meghatározó bírója volt előbb a Szegedi Törvényszéknek, majd a Szegedi Ítéltáblának, amelynek rövid időre elnöke is lett. Ma már sajnálhatjuk, hogy gyakorló bíróként nem volt elég ideje arra, hogy több tanulmányt jelentessen meg akár a kodifikáció történeti szükségességéről, akár az egyes magánjogi intézmények dogmatikai értelmezéséről. Bírói nagysága az egyes általa fogalmazott ítéletek indokolásaiból olvasható ki, melyekből egy-egy részt a későbbiekben még ismertettek. Az a magatartás, amelyet egy bírótól és természetesen saját magától elvárt, szükséges annak megértéséhez is, miért tartották fontosnak a korabeli törvényalkotók a bírói függetlenség elvének megfogalmazása mellett a bírói felelősségnek a hangsúlyozását is.

A bírói felelősség egyes kérdései

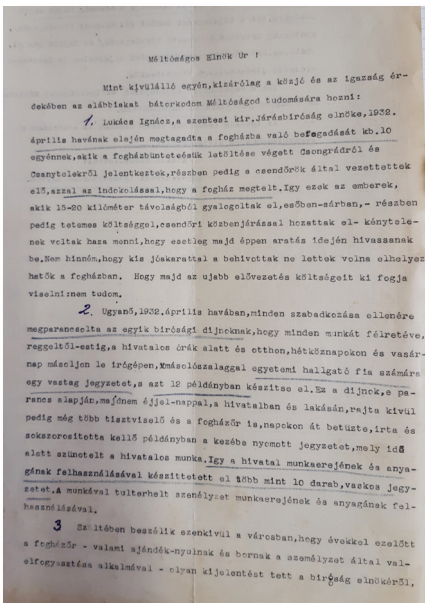
A polgári alkotmányos állam kiépítése során, amikor egyrészt elválasztásra kerültek a hatalmi ágak, a népképviselői választójog szabályozása mellett rögzítették a képviselők mentelmi jogára vonatkozó szabályokat, melynek történelmi gyökerei arra a felismerésre nyúlnak vissza, hogy megvédjék a törvényhozó hatalom tagjait az alaptalan vádaskodásoktól, szabályozásra kerültek az összeférhetetlenség szabályai nemcsak a bírók, de a képviselők esetében is. Az 1870-ben megszületett törvényhatósági törvény, majd 1871-ben a községi törvény részletesen szabályozta a közigazgatási tisztviselők anyagi, büntetőjogi és fegyelmi felelősségének kérdéseit. Ebben a körben válik jól értelmezhetővé az 1871: VIII. törvénynek a keletkezése, amely a bírói felelősség eseteit és annak eljárási szabályait rögzítette.⁵ A Szegedi Ítéltábla elnöki iratai között fontos – a mai társadalom számára is lényeges – adatokat találunk arra, mely esetek vezethettek arra, hogy egy bíróval szemben a fegyelmi eljárást meg kelljen indítani.

A törvény két csoportját különböztette meg azoknak a cselekményeknek, melyek a fegyelmi eljárás elindítását maguk után vonták. Az első a hivatali büntettek kategóriája volt, melyet akkor lehetett megállapítani, ha valaki cselekedetével arra törekedett „*magának vagy másoknak illetéktelen hasznot szerezzen vagy jogtalan kárt okozzon.*” [1871:VIII.tc. 10.§] Az eddig feltárt levéltári forrásokban erre nem történt példa a Szegedi Ítéltábla és ezen belül a Szegedi Törvényszék történetében sem, ezért a törvénynek ezt a rendelkezését a továbbiakban nem ismertetem.

A fegyelmi eljárás tárgyát képező cselekményeknek a másik csoportját a fegyelmi vétségek alkották, melyet az követett el, „*aki hivatali kötelességét vétkesen, de nem azon bűnös célból szegi meg, hogy ezáltal magának vagy másnak illetéktelen hasznot szerezzen, vagy valakinek jogtalan kárt okozzon; aki botrányos magaviselete miatt tiszteletről s bizalomra méltatlanná válik.*” [1871:VIII.tc. 20.§] A fegyelmi vétségként meghatározott magatartási kör az idézett törvényi rendelkezés alapján további két nagy csoportra bontható. Az egyik, amikor a bíró az ítélezési gyakorlatból eredő kötelezettségét valamilyen szinten megszegte, a másik magatartás-csoportba azok a cselekmények tartoztak, amelyek a bíró erkölcsi megítélését vonták maguk után a társadalom, illetve azon közösség részéről, amelyben a bíró élt. Ha a kötelezettségszegéseket tekintjük, meg kell állapítani, hogy e mulasztásokat sem lehetett taxatív felsorolni, mint ahogy egy-egy bíró erkölcsi megítélése sem rögzíthető jogszabályban. Mivel a bíró a törvények alkalmazásával az anyagi és az alaki igazságot kell, hogy képviselje, ennek megfelelően kellett az adott közösségben élnie. Természetes, hogy napjaink társadalmában már nem feltétlenül ugyanazok a társadalmi elvárások egy bíróval szemben, mint voltak a 19. század második felében. De néhány eset azért napjainkban is elgondolkodtató és tanulságos lehet.

Az alaptalan panaszok

Azt, hogy mit értettek pontosan hivatali kötelezettségzegés alatt, csak esetről esetre lehet megállapítani. A törvény keletkezésekor többen aggodalmukat fejezték ki, hogy e törvény rendelkezése által lehetőség adódik a bírák alaptalan támadására. Sajnos egyet kell értenünk azokkal, akik aggodalmuknak adtak hangot akár az országgyűlés képviselőházában, akár a korabeli sajtóban. Több olyan irat maradt fenn, amikor a perveztes fél vagy éppen annak ügyvéde, alaki vagy anyagi vagy mindkettő jogszabálysértésre hivatkozva emelt panaszt az eljáró bíróval szemben.

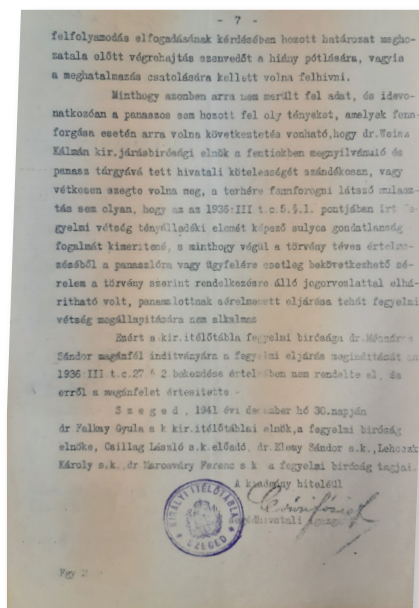
2. A Szegedi Ítéltábla fegyelmi bíróságának jegyzőkönyve 1932

Bár a levélben felsorolt panaszok alapján az érintett bírót jelentéstételre szólították fel, aki igazolta egyrészt, hogy a fogház zsúfoltságának megszüntetése érdekében milyen intézkedéseket tett, másrészt cáfolta a névtelen panaszos egyéb állításait. A fegyelmi eljárás szabályai szerint az igazságügyminiszternek a Szegedi Ítéltábla elnöke válaszolt. Ebben egyrészt leírta, hogy a bepanaszolt „*bíró hosszú szolgálata alatt mindig a legkifogástalanabb módon töltötte be állását, és magánéletében is mindig a legkorrektebben viselkedett, fel sem tételezhető, hogy a n e v t e l e n panaszban jelzett cselekményt elkövette volna.*”⁷ A bepanaszolt bíró válasza alapján az ügyészség sem látott okot arra, hogy fegyelmi kérdésben az eljárást elindítsa.

Ez történt 1932-ben, amikor egy az igazságügyi miniszternek küldött névtelen levél alapján indult vizsgálat. A magát „igazságkereső ügyvédként” aláíró, „mint kivülálló egyén, kizárólag a közjó és az igazság érdekében [...] bátorkodott” levelét megírni. A levél több „vádponthoz” sorolt fel. Egyrészt panaszolta, hogy a bíró a fogházbüntetés letöltésére ítéleteket hazaküldte azzal az indokkal, hogy a fogház megtelt. Ugyanez a bíró a névtelen feljelentő szerint „megparancsolta az egyik bírósági díjnoknak, hogy minden munkát félretéve, reggeltől estig, a hivatalos órák alatt és otthon, hétköznapokon és vasárnap másoljon le írógépen, másolószalaggal egyetemi hallgató fia számára egy vastag jegyzetet, s azt 20 példányban készítse el. [...] sőt a cselédjével hordatja a bíróság fáját saját lakására.”⁶

Egy másik esetben a pervesztes fél ügyvédje azt panaszolta, hogy egy állatszavatossági ügyben az eljáró bíró nem hallgatta meg az általa kért tanúkat, így „a kereseti igény bizonyításától elesett. [...] Ilyen ítélezés sérti a bíróság tekintélyét és így részben emiatt közérdekből, részben ügyfelem jogainak megóvása végett [...] a törvénytelen elsőbírói eljárás miatt kénytelen vagyok [...] a bíró úr ellen ezennel feljelentést tenni.”⁸ Ebben az esetben sem indult fegyelmi eljárás, mert a pervesztes fél még jogorvoslattal élhetett, amelynek elbírálása folyamatban volt. Még ha hibázott is az eljáró bíró a másodfokon eljáró bírói tanács azt korrigálhatta. A bepanaszolt bíró semmilyen kötelezettségszegést nem követett el. „A fellebbviteli eljárás keretében panaszlónak módjában állott orvoslást keresni, a fegyelmi eljárás lefolytatására alapot fennforogni nem látok, a bírót [...] az Általános Bírói és Ügyviteli szabályok 86.§ 4.pontja alapján, az eljárási szabályok betartására oktatólag figyelmeztessék.”⁹

Egy másik esetben a Szegedi Törvényszék egyik büntető tanácsának mindhárom tagját feljelentették. Maga a főügyészség indítványozta a fegyelmi eljárás megindításának mellőzését, mert „a főtárgyalási tanács a fennforgó tények alapján, bírói megokolt meggyőződésből folyóan hozta meg a feljelentés alapját képező [...] határozatát, s ily körülmények között fegyelmi vétség megállapítására alapul szolgáló tényállás hiányában fegyelmi eljárás megindításának helye nincs.” Az Ítéletábla fegyelmi bírósága ugyancsak mellőzte az eljárást, mert „a bíró független hatalmának gyakorlására, a bírói kötelesség és jog miként való teljesítésére, tehát olyan, a törvény által megszabott felelősségi körre vonatkozik, melyen belül a bíró csak az államhatalom indítványára vonható felelősségre, s amelyen belül magánvád, jogalap hiányában nem érvényesíthető.”¹⁰

3. A Szegedi Ítéletábla fegyelmi bíróságának jegyzőkönyve 1941

E néhány esetből is látható, hogy előfordultak olyan esetek, amikor egy-egy bírót alaptalan támadások értek, mert még a jogorvoslati lehetőséget ki nem használva, vagy annak végét be nem várva tettek panaszt a bíró, a bírói tanács ellen. A panaszok egy részében jól látszik, hogy a bíró által adott jogszabály értelmezése nem tetszett a pervesztes félnek. Ekkor hivatkoztak a panaszosok a bírák által elkövetett alaki és anyagi jogszabálysértésre, ami a panaszos által előterjesztett „vád” alapját képezte.

Ezek a panaszok ugyanakkor arra is ráirányítják az utókor figyelmét, hogy mennyire fontos volt a bírói függetlenség elvének törvényi megfogalmazása és ennek az alapelvnek a következetes védelme. Ahogy már említésre került, az 1871:VIII. tc. megteremtette ugyan a bírói függetlenség elvének garanciáit, de ezeket ténylegesen a gyakorlatban kellett érvényesíteni. Azzal, hogy törvény mondta ki, hogy a bíró csak a törvényeknek és a törvényerejű szokásoknak van alárendelve, a bírácoknak legjobb tudásuk szerint kellett ezeket alkalmazni és értelmezni. Ahogy Balogh Arnold megfogalmazta, *„nincs olyan törvénykönyv, amely az életnek minden viszonyait teljesen kodifikálni tudná. Nincs törvényhozó, a ki képes volna előre látni és megállapítani az életviszonyok minden lehető változatait. A hol folyton minden változik, ott a jog sem képes megrögzíteni az életviszonyokat. [...] A bíró semmi körülmények közt el nem utasíthatja magától az ügy eldöntését, legalább a magánjogi bíró nem.”*¹¹ Egy adott bíró jogszabály értelmezése lehet, hogy nem volt tökéletes, de a peres felek rendelkezésére álló jogorvoslati eszközök révén, a fellebbviteli bíróság a vitássá tett értelmezést korrigálhatta, vagy helybenhagyhatta. Az tényleg az alaptalan vádaskodás körébe tartozó magatartás, amikor a jogorvoslati eljárás előtt, annak eredményét be nem várva kezdeményezte valaki a fegyelmi eljárás megindítását. A fegyelmi eljárás lefolytatására hatáskörrel rendelkező tanácsok az ilyen alaptalan vádaskodásoktól igyekeztek megvédeni a bírácokat. A határozatokban minden esetben utalás történt arra, hogy a bepanaszolt bíró nem követett el semmilyen köteleességszegést.

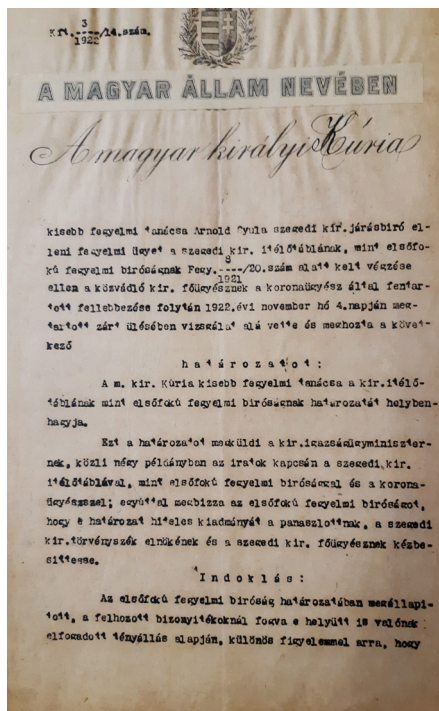
A „csekélyebb rendetlenség”

Vizsgáljunk meg néhány olyan esetet, amikor a kötelezettségszegést már megállapították, de annak csekély súlya miatt az 1871:VIII. törvényben meghatározott büntetés kiszabására nem került sor.

Az iratok között igen gyakran olvasható, hogy a fegyelmi eljárást megszüntették, de „csekélyebb rendetlenség” okán figyelmeztetésben részesítették a bírót. Ezt a figyelmeztetést már a személyi lapján is feltüntették. Egy esetben a fegyelmi eljárás megindítására azért került sor, mert a bepanaszolt bíró a felek meghallgatása nélkül, csak a Szeged város lakáshivatala által kiállított igazolás alapján rendelt el végrehajtást.

A végrehajtás alapját egy 1916-ban megkötött ingatlan adásvételi szerződés adta. A vevő a szerződés megkötésekor tudta, hogy az általa megvásárolt ház egy harmadik személy bérelte. A vevőnek nagy családjára tekintettel szüksége lett volna a megvásárolt házra, de a Szegeden működő lakáshivatal a lakásbérleti szerződést nem engedte felbontani. A vevő 1919 júliusában a szegedi járásbíróság mellett működő „Lakbérleti

bizottsághoz” fordult kérelmével. A bizottság a következő feltétellel hagyta jóvá a bérlet felmondását: „a kérelmező az átköltözködés költségeinek viselésén felül gondoskodik arról, hogy bérlő az eddigieknél nem terheőbb feltétel alatt viszonyainak más alkalmas lakást bérelhessen.” Miután a vevőnek volt egy kisebb lakása Szegeden a bérlőjének ezt a kisebb lakást ajánlotta fel és a bérlő átköltöztetésének végrehajtását biztosító határozatot kimondó bíró ellen élt a bérlő panasszal. Tényként állapították meg a fegyelmi eljárás során, hogy a bíró egyrészt nem hallgatta meg a feleket, másrészt nem győződött meg személyesen arról, hogy a vevő által felajánlott másik lakás a bérlő viszonyainak megfelelő-e. A kiköltöztetett bérlő panasszal élt, mert a költözéskor szembesült azzal, hogy a felajánlott lakás igen leromlott állapotban volt. Emiatt keresetet nyújtott be, hogy visszaköltözhessen. Amikor ez megtörtént, a régi bérelt lakásban már idegenek tartózkodtak. Az ügyészség megalapozottnak tartotta a panaszt és kezdeményezte a fegyelmi eljárást. A bíróság az eljárást megszüntette, mert *„a bizonyíték helytelen mérlegelése és a jogszabály alkalmazása körüli tévedés olyan vétkes gondatlanságnak nem tekinthető, melynek alapján a bíró ellen – ama egyetlen hivatali ténye miatt, hogy a kérdéses ügyben a kielégítési végrehajtást felek meghallgatása nélkül elrendelte, – a hivatali kötelesség vétkes megszegése által elkövetett fegyelmi vétség megállapítható lenne vagy magánfélnek a kártérítési kereshetőségi jog megállapítására alapot szolgáltatna.”* De mivel a bíró az eljárása során *„a megkívánható bírói gondosságot és előrelátást nem fejtette ki”*, eljárását kisebb fokú rendetlenségként értékelték.¹²

4. A Kúria határozata 1922

Eljárási szabályok be nem tartása, illetve megsértése miatt indítottak fegyelmi eljárást egy törvényszéki aljegyző ellen. A vád alapját az képezte, hogy egy adósság teljesítését követelő sommás per fellebbviteli tárgyalásáról készült jegyzőkönyvben a vádlott, mint a fellebbezési tanács jegyzője, a „jegyzőkönyv lezárását jelző „Kmf” kivakarása után azt a rendelkezést, hogy az ítélet a felek képviselőinek kézbesítették, azzal toldotta meg, hogy a felülvizsgálati határidő az ítélet kézbesítésétől fog számíttatni.”¹³ A felek erre irányuló kérelmet nem terjesztettek elő és ilyen tartalmú határozat nem született. Az 1893:XVIII.tc. 118-119.§§, amelyek ügyviteli

eljárás szabályait rögzítették, kimondta, hogy „a felek jelenlétében hozott ítéletnek közlése kihirdetés által történik.” A törvény kizárta, hogy a felülvizsgálati határidőt a kihirdetéstől eltérően más időponttól számítsák. E tényekre alapozva az ügyész a vádiratban úgy fogalmazott, „minthogy szabálytalan cselekmény semmiképpen nem menthető, s minthogy olyan szabálytalanság, a hivatali kötelességnek olyan megszegése forog fenn, mely esetleg más alkalommal a közbizalom megrendülését vonja maga után, „rosszallásban”¹⁴ kérte marasztalni a jegyzőt. A fegyelmi eljárás során a tanúk, sőt az eljáró bírói tanács tagja is megerősítette a vádlott azon állítását, hogy a fellebbezési eljárás végén a tanács elnöke az ítéletnek csak a rendelkező részét hirdette ki, az indokolást nem. A bírói tanács még együtt volt, amikor az alperes ügyvédje azt kérdezte az elnöktől, „miként éljen a felülvizsgálati kérelemmel, ha az indokolást nem ismeri?” A tanács elnöke azt válaszolta, hogy az ítéletet megkapja írásban. A vádlott a fegyelmi eljárás során azzal a törvényszéki gyakorlatra hivatkozással védekezett, hogy a tárgyalás jegyzője, ún. jegyzetet készített, azt adták át ellenőrzésre a tanács elnökének. Amikor a jegyzetet jóváhagyták, akkor véglegesítették a leírást és írtatták alá az eljáró bírói tanács elnökével. Ebben az esetben is így gondolta a jegyző, hogy az általa az elnöknek előterjesztett jegyzőkönyvtervet - ahol a „Kmf” jelzést kivakarta és beleírta, hogy a felülvizsgálati kérelem előterjesztésének a határideje a kézbesítéstől fog kezdődni - az elnök még kijavítja, de nem ez történt, hanem minden módosítás nélkül aláírta.

A sommás ügyviteli szabályok tiltották, hogy jegyzőkönyvekben „vakarással” bármilyen javítást tegyenek. A vádlott, a neki többször feltett ugyanazon kérdésre, mikor történt a javítás a jegyzőkönyvben, következetesen azt a választ adta, hogy azelőtt, mielőtt még az elnök aláírta volna. A fegyelmi eljárás során bizonyítást nyert, hogy a tanács elnöke az ítéletnek tényleg csak a rendelkező részét hirdette ki, sőt ő maga válaszolta az ügyvéd kérdésére, hogy az ítéletet kézbesítik. Ebből a törvényszéki jegyző azt következtethette - miután mindenki hallotta, hogy az elnök mit válaszolt az ügyvédnek - hogy a felülvizsgálatra vonatkozó határidő módosul. A jegyző nem tagadta, hogy a leírt jegyzőkönyvet módosította. Az eljárás során tanúként meghallgatták a tanács elnökét is, aki azt vallotta, „lehetséges, hogy a jegyzőkönyv aláírásakor a kérdéses záradék a jegyzőkönyvbe már be volt vezetve.”¹⁵ Mindezekre tekintettel, a törvényszéki aljegyzőt felmentették a fegyelmi vétség vádjá alól. Az indokolásban a fegyelmi bíróság kimondta, hogy a vádlott *„a tárgyalási jegyzőkönyvbe a valóságnak meg nem felelő záradékot vezetett be, melyet menthető tévedésnek kellett tekinteni, s ekként cselekménye miatt vétkes kötelezettségszegést nem lehet megállapítani.”*¹⁶

A feddés

Az eljárási szabályok megsértésének egy sajátos esete fordult elő a Szegedi Törvényszéken. Súlyos testi sértés büntetőben folyó eljárás végére értek, de a végtárgyalásról a bírói tanács egyik bírása anélkül távozott déli 12-kor, hogy erre az elnök engedélyt adott volna. Ez a magatartása a bírónak azt eredményezte, hogy az elnöknek szünetet kellett elrendelni, hiszen egy büntető eljárásban a bírói tanács minden tagjának az eljárás elejétől a végéig ott kell lennie. A tanács elnöke jelentette az esetet a törvényszék elnökének, aki megtette a szükséges intézkedéseket ahhoz, hogy az ügyészség fegyelmi vétség miatt eljárást indítson. Miután ennek az esetnek az iratai nagyobb részt megmaradtak, a konkrét eset sok más, a bíróságok működésével kapcsolatos dologra is rávilágít. A fegyelmi eljárás alá vont bíró valójában nem tudta megindokolni, miért hagyta el a tárgyalótermet. Védekezésében arra hivatkozott, hogy szédült, rosszul volt, de ezt a tárgyaláson ott lévők közül senki nem vette észre. Majd azt hozta fel saját védelme érdekében, hogy nagyon meg van terhelve, túl nagy az ügyforgalom, hétvégén is benn kell lennie, és senki sem kötelezheti őt arra, hogy 12 óra után is tárgyaljon. Betegségét orvos szakértő nem támasztotta alá, bár több bírótárs vallotta, hogy az utóbbi időkben gyakran panaszkodott szédülésre. Ha az érintett bíró volt az eljáró tanács elnöke a tárgyalást 12-re vagy befejezte, vagy szünetet rendelt el. Ha más vezette a tárgyalást, akkor többször kérte az érintettet, hogy 12-kor tartsanak szünetet. A fegyelmi eljárás irataiból az is egyértelművé válik, hogy a konkrét esetben a bírói tanácsot vezető bíróval a vádlott nem ápolt jó kapcsolatot, sőt kifejezetten negatív véleményt írt róla. Az eljárás során elismerte, sőt fenntartotta nemcsak a bírótársát, de feletteseit is sértő megjegyzéseit. Ezek közül még az utókor olvasója számára is meglepő az a kijelentése, amelyet a törvényszék elnökére tett, s amelyet a fegyelmi eljárás során is elismert. „Mióta Méltóságod a ... törvényszéket vezeti, már több ízben a büntető tanácsi vezetőket kinevezett. Egy – két esetet kivéve, ezen kinevezések oly szerencsétlenül ütöttek ki, hogy bátran állíthatom, hogy ők okozták mindazon botrányos állapotokat.”¹⁷ Ezzel az állításával nemcsak a törvényszék elnökét, de szinte valamennyi bírótársát is megsértette, akik vele együtt büntető ügyszakba voltak beosztva. Mindezeket figyelembe véve az ügyészség a vádat arra alapozta, hogy „a vádlott az elnöklő bíró tiltakozása ellenére távozott, bírótársa és a törvényszék elnökének megsértésével elkövetett kötelességszegései egy akaratelhatározással eredő és folytatólagos, tehát egységes cselekményt képeznek, a fegyelmi vétség tényálladékát magában foglalja, ezért egyrendű fegyelmi vétségben vétkes.”¹⁸ Súlyosbító körülményként ítélték meg, hogy a vádlott eltávazása a tárgyalóteremből az ott levőkben megütközést keltett, magatartása az igazságszolgáltatás tekintélyét felette érzékenyen csorbította és fokozta a vádlott vétkességét, hogy magatartásával helyenként a „*hivatali hatalommal*

való visszaélés” vétségének ismérveit is feltünteti. Ez a megállapítás azért fontos, mert a hivatali hatalommal való visszaélés tényállását az 1878:V.tc 480.§-a szabályozta, s ha ez valóban fenn állt, akkor büntetőtörvénybe ütköző magatartása miatt, a bíró ellen rendes bűnvádi eljárást kellett volna indítani. Ez nem történt meg, de a súlyos köteleességszegés miatt a fegyelmi eljárás elindult. A vádiratban kiemelte az ügyész, hogy „a hivatali állás tekintélye, valamint a hivatalos érintkezésnek természetes szabályai megkövetelik azt, miszerint a hatóság tagjai úgy a hivatalos működés körében általában, mint különösen egymás hivatali intézkedéseinek megbírálásában a tisztesség követelményeit szem előtt tartásuk ... Éppúgy hivatali kötelessége a bírónak, mint minden köztisztviselőnek, hogy a felügyeleti hatósággal szemben kellő tiszteletet tanúsítson, s nem menti a köteleességszegést sem az egyik sem a másik esetben az, hogy a sértések védelmi nyilatkozat előterjesztése alkalmából követték el.”¹⁹

A fegyelmi vétség miatt eljárás alá vont bíró nem először hivatkozott arra, hogy bírótársai nem alkalmasak bizonyos ügyek tárgyalására és éppen ezért öneki kellett sokkal nehezebb és bonyolultabb ügyeket tárgyalni. Túlterhelték, ezért volt rosszul állította az eljárás során. Ez volt az az állítása, amely miatt a fegyelmi bíróság jelentést kért arról, hogy a törvényszék büntető bírái mennyi ügyet kaptak, hány büntető tárgyaláson voltak tanácselnökök, hányban csak tagok, mennyi ügyben kellett ítéletet írni, volt-e ügyhátralékuk. A büntető tanácsok elég sok ügyet tárgyaltak, de a jelentés szerint a bírák átlagban napi négy órát töltöttek hivatali helyiségükben. Ez a megállapítás az érintett bíróra is igaz volt. Sőt az eljárás tárta fel azt is, hogy több bírótárs az érintett bíró személyisége miatt panaszkodott, de betegségére hivatkozva írásbeli panaszt nem terjesztettek elő.²⁰

Ugyancsak a fegyelmi eljárás során váltak ismertté azok az esetek, amelyek miatt már korábban is fegyelmi eljárás alá vonták a bírót. Miközben társait bírálta, s alkalmatlannak állította őket, aközben egy büntető ügy végtárgyalási jegyzőkönyvét „elfelejtette aláírni.” Más esetben is megszegte az ügyviteli szabályokat, melyek miatt a törvényszék elnöke többször megintette, s ezt személyi lapjára is rávezették.²¹

A bírót mind az első fokon eljáró fegyelmi tanács, mind a másodfok vétkesnek találta, és nemcsak azt a cselekményt minősítették fegyelmi vétségnek, amiért elhagyta engedély nélkül a tárgyalást, hanem azt is, hogy „a felettes hatóságnak tartozó tisztelet megtagadásával, közhivatalban lévő egyén hivatali kötelességét is megszegi; ezért vádlott e tényével is fegyelmi vétséget követett el.”²² Az ítélet indokolásában még azt is kiemelte a másodfokon eljáró fegyelmi bíróság, hogy a vádlott eljárásában „rossz példa rejlik, mert ha követőkre találna, veszélyes helyzetet teremtene.”²³ A súlyos kötelezettségszegésben a bírót vétkesnek, ezért feddésre és 50 forint pénzbüntetésre ítélték.²⁴

A bírák ellen folytatott fegyelmi eljárások végén, ritkán szabtak ki pénzbüntetést. Az ismertetett esetben azért kerülhetett erre sor, mert nem először figyelmeztették szóban és írásban egyaránt a bírót kötelezettségszegéseire. Az pedig, hogy bírótársairól terjesztett, alá nem támasztott rosszálló megjegyzéseket csak rontott az eljárás alá vont bíró magatartásának megítélésén.

Mi történt 1919 után?

A bírói hatalomról szóló 1869:IV. tc. egyik igen fontos rendelkezése volt a bírói függetlenséggel összefüggésben az összeférhetetlenség kérdésének a szabályozása. E szabályok között rendelkezett a jogalkotó arról, hogy *„a bíró nem lehet tagja valamely politikai vagy munkás-egyletnek, illetőleg gyülekezetnek, nem vehet részt azok gyűléseiben; nem folyhat be sem közvetve, sem közvetlenül azok működésébe, s nem járulhat az ily egylet vagy gyülekezet határozatához vagy kérvényéhez.”* [1869:IV. tc. 11.§] A társadalmi, gazdasági és anyagi értelemben vett függetlenség kérdését a politikai életre is kiterjesztette a jogalkotó, s bár a törvény keletkezésének idején a politikai pártok, érdekképviselői szervek jóval jelentéktelenebb szerepet kaptak, mint a 19-20. század fordulóján, mégis biztosítani kívánták az igazságszolgáltatás politikai értelemben vett érinthetetlenségét.

A Szegedi Ítéltábla iratai között több fegyelmi eljárás irata található, melyek 1920-1922 között keletkeztek és a bírák esetleges 1918-ban, 1919-ben a tanácsköztársaság idején tanúsított magatartásuk vagy egyéb cselekményeik miatt indult eljárások során keletkeztek. Ezek közül kiemelkedik egy, ahol az eljárás megindításának kezdetén négy törvényszéki bíró és egy királyi ügyész ellen indult fegyelmi eljárás. Az eljárás alá vont ügyész és a bírák egyikének kivételével, bizonyítani tudták, hogy nem fejtettek ki politikai tevékenységet, és a Kúria fegyelmi tanácsa felmentette őket a vádpontok alól, valamint a felfüggesztett bírói állásukba visszahelyezte az alaptalanul meghurcoltakat.²⁵

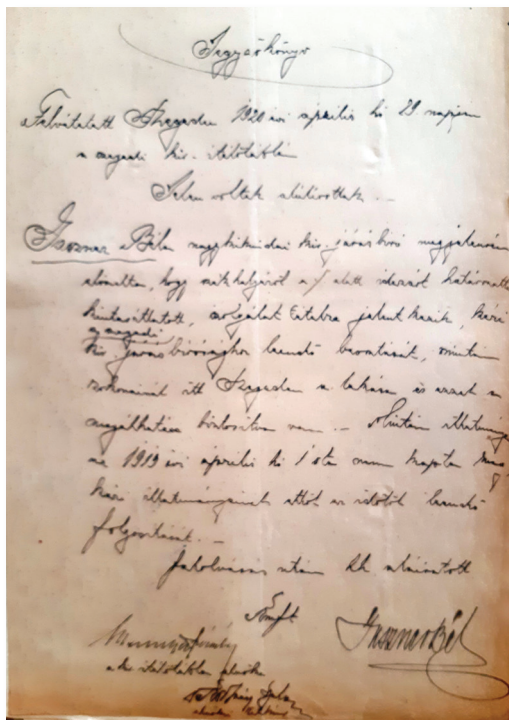
Nem ez történt azzal a bíróval, aki 1919-ben „a szovjet 21-es végrehajtó bizottságban kifejtett ténykedése és a szellemi munkások szakszervezetének a szegedi igazságügyi vezetők kicserélésének szükségességét kimondó határozatának meghozatala körüli működése és tevékenysége miatt, valamint a „Proletár” c. lapban közzétett nyilatkozatai miatt vontak fegyelmi eljárás alá már 1919 novemberében. P.A-t és társait az 1871:VIII.tc. 62.§ b) pontja értelmében hivatali állásából felfüggesztették, a vezetői állások betöltése körül kifejtett tevékenységük és a bírói állással össze nem egyeztethető magatartásuk miatt.

A szegedi bírák, ügyészek és a jegyzők 1919. május 9-én testületileg kimondták, hogy az érintett bíróval a hivatali és a társadalmi érintkezést megszakítják. A Szegeden működő Kaszinó választmánya „a hazafiatlan magatartást tanúsított tagok ellen igazolási eljárást indított, ennek végrehajtására bizottságot küldött ki, de a kompromittáltak nem merték magukat a becsületbíróságnak alávetni.” Az érintett bíró 1919. szeptember 13-án lemondott kaszinói tagságáról.²⁶

Az első fokú fegyelmi bíróság P.A-t, 1919-ben tanúsított magatartása miatt – különösen a törvényszék bíráinak és elnökének áthelyezésére vonatkozó megjegyzései következtében – a fegyelmi eljárás megindításának időpontjától kezdve hivatalából felfüggesztette, majd ítéletében hivatalvesztést szabott ki rá. Az ítélet ellen az érintett fellebbezéssel, majd pedig 1926-ban perújítással élt, amelyet a Kúria elutasított. A perújítási kérelemhez csatolt bizonyítékokból, illetve a perújítási kérelmet elutasító végzés indokolásából válik egyértelművé, hogy a törvényszéki bíró arra hivatkozott, hogy „elme- és idegállapota az elítélés alapjául szolgáló cselekmények elkövetése idején olyan volt, hogy fegyelmi úton akkor sem lett volna felelősségre vonható, ha azokat a cselekményeket, illetve nyilatkozatokat, melyek az alapperben terhére rovattak tényleg elkövette, illetve megtette volna.”²⁷ A vádlott védekezése egyértelműen beszámíthatatlanságra utal, amit orvosi szakértői véleményekkel kívánt alátámasztani. E vélemények szerint „a vádlott a forradalmi események befolyása folytán” sérülékeny, kóros reakciókra alkatanál fogva hajlamos idegrendszere következtében 1918. év őszén és 1919. év első felében kétségtelenül annyira súlyos endogén nervositasban szenvedett, hogy tetteit, szavait kellően megfontolni, azok következményeit objektíve mérlegelni betegsége folytán képes nem lehetett.”²⁸ A Kúria ítéletében leszögezte, hogy a perújítás alapját képező orvosi bizonyítvány „hét-nyolc évre visszamenőleg csupán következtetéseket magában foglaló orvosi bizonyítvány [...] nem állapítja meg, hogy a vádlott elmeállapota a kérdéses időben meg lett volna zavarva és emiatt akarátának szabad elhatározási képességével nem bírt.”²⁹ A vádlott nagyfokú idegessége nem alapozta meg azt, hogy „a törvényszéki bíró fegyelmileg nem lenne vétkes.”³⁰ Ezért a hivatalvesztést kimondó ítélet hatályát fenntartotta. Ugyanakkor megerősítette az elsőfokú ítélet azon rendelkezését, hogy éppen az orvosilag igazolt ideggyengeség olyan enyhítő körülményt jelentett a törvényszéki bíró esetében, amelynek figyelembevételével a hivatalban eltöltött idő arányában nyugdíjban részesítették. „Miután ezt az idegességet, mint enyhítő körülményt az alapítéletek teljes mértékben értékelték már akkor, midőn vádlott igen súlyos természetű magatartásának elbírálásánál nyugdíjigényét az 1912:VII. tc. 8.§-a alapján a hivatalvesztés kimondása dacára fenntartották.”³¹

Az 1919 tavaszán történt események hatására tett kijelentéseit a bírónak, amelyek még sajtóban is megjelentek, olyan mérvű vétségnek tekintették, ami a hivatalvesztést megalapozta. Figyelembevételre egészségi állapotát a nyugdíjjogosultságot megítélték számára.

Ugyancsak 1919-ben elkövetett hivatali kötelesség megszegése miatt emeltek vádat a törvényszéki iroda főigazgatója ellen. A vád szerint „a szociáldemokrata pártvezetőség határozata folytán a sztrájkolni készülő igazságügyi tisztviselőket és altiszteket, ahelyett, hogy a sztrájkban való részvételtől eltiltotta volna azt mondta: aki akar dolgozik, aki akar sztrájkol. Másrészt az irodaigazgató az igazságügyi szakszervezet vezetőségének döntése alapján átiratot fogalmazott meg a bírák, ügyészek és jegyzők szakszervezetéhez, mely átiratban a bírák és ügyészek által elkövetett sérelem miatt nyilvános megkövetést követelt. „E cselekményével a vádlott oly botrányos magaviseletet tanúsított, hogy tiszteletre és bizalomra méltatlanná vált.”³²

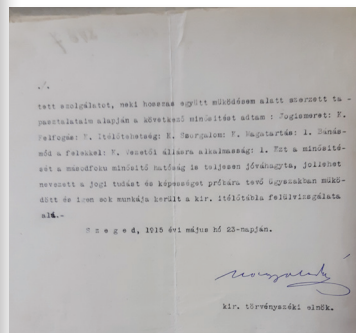
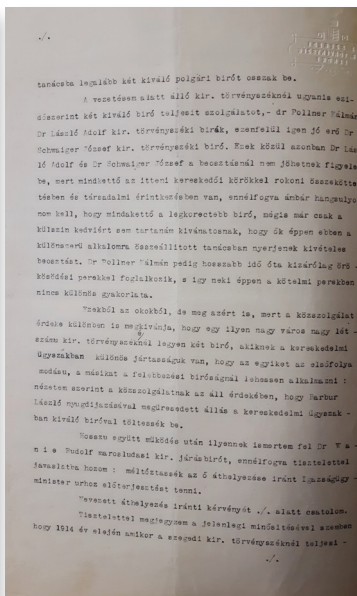
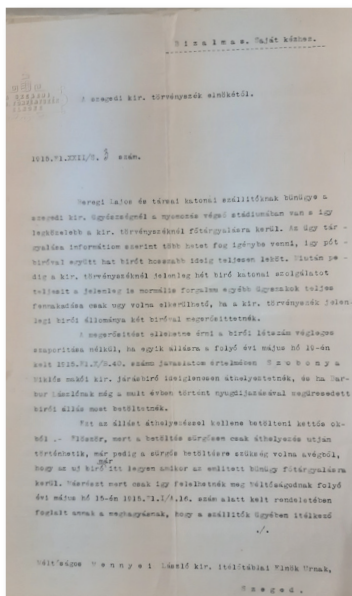
5. A Szegedi Ítéltőábla fegyelmi bíróságának jegyzőkönyve 1921

A szociáldemokrata párt a közalkalmazottakra is kiterjedő általános sztrájkot hirdetett 1919. június 15-én, a sztrájk betartását az ún. bizalmi férfiak ellenőrizték, az igazságügyi kezelőtisztviselők bizalmi embere az irodaigazgató volt. A sztrájk napján a díjnokok egy része nem ment be a hivatalba, s amikor egyesek megkérdezték tőle, hogy mit tegyenek, „azt a kijelentést tette, hogy köztisztviselőt az esküje köti, annak sztrájkolnia nem szabad és felolvasta a büntető törvény rendelkezéseit a hivatali kötelesség megszegéséről.” A vádlott írásban jelentette a törvényszék elnökének, hogy a díjnokok egy része a sztrájk miatt nem jött be a hivatalba. A következő nap azonban már mindenki dolgozott.

A vádlott semmilyen kötelességzegést nem követett el, sztrájkra bátorító kijelentést nem tett, figyelmeztetésen és a felsőbb vezetésnek tett jelentésen kívül más kötelessége nem volt. Ezért ebben a pontban a vád alól felmentették.

A törvényszék működéséről

A törvényszék munkájának szervezése soha sem volt könnyű feladata a törvényszék elnökeinek. Már a törvényszékeknek 1871-ben megtörtént felállításakor keveselltek az országosan meghatározott bírói statusok számát. Az elnökök által készített és a törvényszékek működését bemutató jelentések visszatérő megjegyzései közé tartoztak azok, amelyek a bírói status hiányából következő ügyhátraléokra, illetve a bírák leterhelésére vonatkoztak. Az I. világháború éveiben, amikor a törvényszékek bíráit is besorozták, közülük sokan hadifogságba kerültek a törvényszékek működésében is zavarok keletkeztek. Miként tettek kísérletet az ilyen helyzetek feloldására, azt jól példázza a Szegedi Törvényszék elnökének – Nagy Aladár – 1915. május 23-án kelt levele.

6. Nagy Aladárnak, a törvényszék elnökének levele

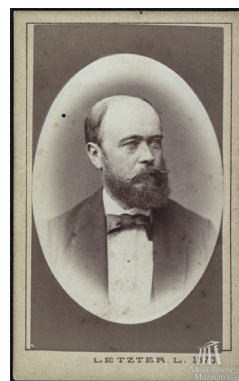
A törvényszéken B.L és társainak, mint katonai szállítók bűnügyének tárgyalására készültek. Az elnök pótbíróval együtt hat bíró több heti elfoglaltságára számított. Az Ítéltábla elnöke előzetesen azt kérte, hogy az eljáró bírói tanácsba kettő, jól képzett polgári ügyszakban jártas bírót is osszon be. Az I. világháború alatt a bírák is katonai szolgálatot teljesítettek, 1915-ben a törvényszékről 7 bíró volt frontszolgálaton, ezért a törvényszék elnöke „a normális forgalmú egyéb ügyszakok fennakadásának elkerülésére” két bírót kért a törvényszékre áthelyezni.

Ebben a bizalmas levélben ugyanakkor az ott dolgozó bírakat is minősítette az elnök. „A vezetésem alatt álló kir. törvényszéknél ugyanis ezidőszerint két kiváló bíró teljesít szolgálatot, – Pollner Kálmán és dr. László Adolf kir. törvényszéki bírák, ezenfelül igen jó erő dr. Schwaiger József kir. törvényszéki bíró. Ezek közül azonban a beosztásnál dr. László Adolf és Dr Schwaiger József nem jöhetnek figyelembe, mert mindkettő az itteni kereskedői körökkel rokoni összeköttetésben és társadalmi érintkezésben van, ennélfogva ámbár hangsúlyoznom kell, hogy mindakettő a legcorectebb bíró, mégis már csak a külszín kedvéért sem tartanám kívánatosnak, hogy ők éppen ebben a különyszerű alkalomra összeállított tanácsban nyerjenek kivételes beosztást. Dr. Pollner Kálmán pedig hosszabb idő óta kizárólag örökösödési perekkel foglalkozik, s így neki éppen a kötelmi perekben nincs különös gyakorlata.” A törvényszék elnökének levele arra is példát mutat, miként igyekezett az 1869:IV. törvényben megfogalmazott összeférhetetlenségre figyelemmel javaslatot tenni a bírói tanács felállítására.

A törvényszék elnöke ezt követően javasolta, hogy ki lehetne az, akit áthelyezhetnének. „Hosszú együtt működés után ilyennek ismertem fel dr. Wannie Rudolf marosludasi kir. járásbíró, ennélfogva tisztelettel javaslatba hozom: méltóztassék az ő áthelyezése iránt Igazságügyminister urhoz előterjesztést tenni. [...] Tisztelettel megjegyzem a jelenlegi minősítésével szemben, hogy 1914 év elején, amikor a szegedi kir. törvényszéknél teljesített szolgálatot, neki hosszas együtt működésem alatt szerzett tapasztalataim alapján a következő minősítést adtam: Jogismeret: K., Felfogás: K, Ítéletehetség: K, Szorgalom: K, Magatartás: 1, Bánásmód a felekkel: K, Vezetői állásra alkalmasság: 1. Ezt a minősítést a másodfokú minősítő hatóság is teljesen jóváhagyta, jóllehet nevezett a jogi tudást és képességet próbára tevő ügyszakban működött és igen sok munkája került a kir. ítélőtábla felülvizsgálata alá.”³³ Így lett Wanie Rezső a Szegedi Törvényszék bírása, akit 1918-ban a „megszállt szerb terület igazságügyi szolgálatához” helyeztek.³⁴ Sajnos 1920-ban ő volt az egyik törvényszéki bíró, aki ellen politikai tevékenysége miatt fegyelmi eljárás indult. Megvádolták azzal, hogy kommunista tanokat ismertetett a szegedi nyomdatulajdonosokkal. Az eljárás során, a tanúként meghallgatott nyomdászok mellé álltak és bizonyították, hogy épp ellenkezőleg a kommunizmus veszélyére hívta fel az egybehívott nyomdászok figyelmét. Wanie Rezsőt felmentették, de ezt követően maga kérte nyugdíjazását. 1924-ben bekövetkezett haláláig ügyvédként dolgozott.³⁵

7. Harsányi Pál bíró

8. Kövessy József bíró

A Szegedi Királyi Törvényszék mint kereskedelmi bíróság.

A 2017- ben megjelent füzetben már kísérlet történt arra, hogy a Szegedi Törvényszék magánjogi bírói gyakorlatából ízelítőt kaphasson az olvasó. A magánjogi törvénykönyv hiánya szükségszerűen arra készítette a bírákat, hogy egy-egy konkrét peres ügy eldöntésénél részletesen, kimerítően elemezzék egy-egy jogszabály értelmét. Ennek a kötetnek a következő fejezeteiben a magánjog egy önállóvá váló területét, a kereskedelmi jog körébe tartozó egy-egy jogintézményt, a kereskedelmi társaságok működésében megmutatkozó ellenmondásokat, a kereskedelmi ügyletek, különösen a kereskedelmi vételnek a mindennapokban megmutatkozó érvényesülését mutatjuk be a Szegedi Törvényszék joggyakorlatát alapul véve. Az ismertetésre kerülő jogesetek legnagyobb része a 20. század első harmadára esik. E tény lehetőséget ad arra is, hogy bemutassuk, milyen hatással volt a háború a magánjog és ezen belül az egyes kereskedelmi jogintézmények alakulására.

A kiegyezést követően Szeged gazdasági élete erőteljesen fellendült és az 1848-1849. forradalom és szabadságharcot követő, a neoabszolutizmus éveinek átmeneti visszaesése után, újból fejlődésnek indult. Ennek egyik bizonyítékát a városban alapított kereskedelmi és magánbankok alapítása jelentette, amik egyben a város iparosai és kereskedői számára a szükséges hitelt is biztosítani tudták. E pénzügyi intézetek közül kiemelkedett a város első alapítású hitelintézete, a Szeged-Csongrádi Takarékpénztár, melyet még a reformkorban, 1845-ben alapítottak, s melynek első elnöke haláláig Klauzál Gábor volt.

A jelentősebb bankok részvénytársasági vagy szövetkezeti formában működtek, de működtek meghatározott időre, közkereseti társasági formában létrehozott magánalapítású bankok is. A hitelüzletek közül, különösen a váltóra nyújtott kölcsönök segítették a nagy és kiskereskedőket, iparosokat gazdasági tevékenységük fellendítésében.

Szegeden már a reformkor derekán több, igen gazdag kereskedő élt és a város, illetve lakosai szükségletére kialakult az az üzleti tevékenységi kör, amely az egyes kereskedők és kereskedelmi társaságok tevékenységét jelentette. A város élete szempontjából az élelmiszerek, mint a gabona, az élő állatok, különböző nyerstermékek, a fa, a só, a bor kereskedelme, ki- és beszállítása bírt jelentőséggel. Az osztrák-magyar kiegyezést követő és az egész országra jellemző ipar- és kereskedelmi szabadság, valamint az ezzel együtt járó szabad verseny Szeged mindennapi életére is jellemző volt. A nagy iparos és kereskedőcsaládok – Eisenstadter, Pick, Kiss Dávid, Wagner - üzleti tevékenysége meghatározó jelentőséggel bírt Szeged városának életére is.

A I. világháború Szeged gazdasági életében is éreztette hatását, nemcsak az árak maximálásával, hanem a hadigazdálkodás bevezetésével. Egymást követték azok az intézkedések, amelyekkel igyekeztek véget vetni a háború következményeként jelentkező élelmiszerhiánnyal együtt járó élelmiszerfelvásárlásnak és az árdrágításnak. Nemcsak az elegendő pénztökével bíró iparosok és kereskedők kerültek átmenetileg kedvezőbb pozícióba, de mások is kísérletet tettek

9. Wagner ház

ennek a megváltozott gazdasági helyzetből fakadó nehézségeknek a kihasználására. Országos szinten kormányrendeletek sorozata tiltotta meg, illetve próbálta az árdrágítást és az ezzel együtt járó uzsoráskodást megakadályozni. Más rendeletek csak azoknak az iparosoknak és kereskedőknek engedték üzleti tevékenységük folytatását, akik már a háború előtt is rendelkeztek erre vonatkozó engedéllyel. A I. világháború végén Szeged városának élelmiszerellátása hihetetlen nehézségekbe ütközött. A románok és a szerbek által megszállt területekről illetve területekre szinte lehetetlenség volt ki- vagy behozni az árut. „A megszállás következtében kialakított demarkációs vonal valóságos fojtogató gyűrűként fonódott a város köré, amely teljesen elszigetelte a létalapját jelentő külső földterületektől és a tanyavilágtól.”³⁶ A románok lezárták a közúti hidat, ezzel a közvetlen kapcsolat is megszakadt a város és annak keleti része között. Mind a románok, mind a szerbek kiviteli vámot vezettek be, amellyel a tényleges kereskedelmet állították legyőzhetetlen akadályok elé. Szabályos csempészhálózat alakult ki. Ezen a helyzeten legfeljebb csak átmenetileg segített, hogy 1920-ban bevezették az új pénzt, a koronát, amelynek értéke viszont folyamatosan romlott. Az infláció hihetetlen mértéket öltött. A szerbek és a románok ugyanakkor az általuk engedélyezett kereskedelem körében a fizetést valutában követelték.³⁷

A város és lakói igyekeztek túlélni ezt a helyzetet. A mindennapok nehézségei, az élni és túlélni akarás nyomán követhető a törvényszék iratanyagában is. Az I. világháború alatt és az azt követő években a gazdasági válság és az infláció rohamosan növekvő mértéke a törvényszék elé kerülő és elbírálásra váró kereskedelmi ügyletek elsősorban a *kereskedelmi vétel* érvényesítése során vált szembetűnővé. Bár a konkrét szerződések, megállapodások nem maradtak fenn, a peres ügyeket lezáró ítéletek indokolásai nemcsak a magánjogban és ezenbelül a kereskedelmi jogban érvényesülő szabályokat jelenítik meg, hanem utalnak a háború miatt bekövetkezett változásokra, melyek bizonyos esetekben jelentősen átalakították a hagyományos, századok alatt kialakult, a bírói gyakorlat által is megerősített normákat.

Hatásköri vita

Az 1869:IV. törvénnyel az általános hatáskörű új bírósági szervezetet hívták életre. Ebbe az általános hatáskörbe a kereskedelmi jogviszonyokból keletkező viták eldöntése is beletartozott. A fennmaradt ítéletek előlapján az 1880-as évek végéig feltüntették, ha a törvényszék kereskedelmi jogi kérdésben döntött, akkor a Szegedi Törvényszék, mint kereskedelmi törvényszék megjelölést használták. A századforduló környékén azután ez a megjelölés már nem olvasható az iratokon.

A törvényszékek hatáskörét és illetékességét a vitázó felek többször kétségbe vonták, és ehhez még hozzájárult annak a kérdésnek az eldöntése is, hogy kereskedők közötti jogvitában a kereskedői könyv rendelkezik-e bizonyító erővel vagy sem.

Még 1887-ben indított ún. kereskedelmi pert A.D. kereskedő, B.F fővárosi székhelyű kereskedővel szemben. Az alperes vitatta a Szegedi Törvényszék hatáskörét és illetékességét is. A vita tárgyát képező szerződést Szegeden kötötték, ezért a törvényszék elutasította az alperes kifogását. *„Az ügyérdeméhez tartozik, hogy a bírói hatáskör elbírálásáról, a fennforgó esetben az, hogy felperes követelését könyvkivonattal támogatta befolyást nem gyakorol, mert a bíróság kereskedelmi hatáskörét, nem az állapítja meg, hogy alperes a felperes főkönyvében adósként szerepel, hanem alperesnek az a beismerése, és a tanúk által bizonyított körülmény, hogy a követelés keletkezése idejében kereskedő volt, áruknak továbbeladás céljából vásárlása pedig mindenkor kereskedelmi ügylet jellegével bírt.”³⁸*

Az alperes másik kifogása az volt, hogy a felperes által, állításának igazolására becsatolt kereskedelmi könyvkivonat nem bír bizonyító erővel, s miután a felperesnek nem volt más bizonyítéka, kérte a követelés elutasítását. A törvényszék ezzel kapcsolatban a következőket fogalmazta meg. Az alperes a felperes cégtől már 1867-ben árukat vásárolt hitelben, amelyet nem fizetett ki. A hitelbe vásárlás tényét bejegyzett kereskedő kereskedelmi könyvkivonattal bizonyíthatta, melyet már az 1840:16. tc. is teljes értékű bizonyítékként elfogadott. Ezek alapján az alperes mindkét kifogását elutasította a törvényszék és érdemben vizsgálhatta a felperesi követelés lényegét.

Hitelezési ügylet

A takarékpénztár keresetet nyújtott be Sz.M. I. rendű és H.M II. rendű alperes ügynök ellen. A felperes keresetlevelében azt terjesztette elő, hogy a II. rendű alperes többször közvetített a takarékpénztár és a hitelt igénylő harmadik személyek között. A társaság

a hitelezést közvetítő alperesben megbízott, ezért az általa előterjesztett tények alapján kölcsönt nyújtott az I. rendű alperes által képviselt V. P-nek. A szerződés biztosítására az adós tulajdonát képező ingatlanra jelzálogot vezettek be. A hitelszerződés létrejöttét követően néhány nap múlva a takarékpénztárban megjelent az igazi V.P. és kérte, hogy a jelzálogot töröljék az ő tulajdonát képező ingatlanról. A takarékpénztár ezt megtette, majd keresettel fordult a törvényszékhez, hogy egyrészt a hitelezést közvetítő II. rendű alperest, másrészt a csalót képviselő I. rendű alperest kötelezzék egyetemlegesen a kölcsön visszafizetésére.

Az I. rendű alperes bizonyította, hogy ő kellő gondossággal járt el, mert az ügyvédi irodájában megjelenő V.P. személyazonosságát igyekezett megállapítani, mivel addig személyesen nem ismerte, másrészt megtekintette a telekkönyvet, ahol igazolva látta, hogy a kölcsön visszafizetésére alkalmas a megjelölt ingatlan, amelyre a jelzálog bekebelezhető volt.

II. rendű alperes állítása szerint ő csak közvetítőként járt el, ügynöki tevékenysége nem volt okozati összefüggésben a felperes megkárosításával.

A csaló személyét sikerült a rendőrségi nyomozás alapján megállapítani. Igazolásra került, hogy az ügyvédet a telekkönyvi hivatalosolga megnyugtatta, hogy a magát V.P-nek kiadó személy az, akinek a tulajdonát képezi a jelzáloggal megterhelendő ingatlan. A törvényszék megállapította, hogy I. rendű alperes gondatlansága nem volt megállapítható, II. rendű alperes, pedig csak közvetítette az ügyletet, nem volt tudomása arról, hogy csalóval áll szemben. A törvényszék azt is leszögezte, hogy a takarékpénztár maga is gondatlanul járt el. „Jogszabály az, hogy a károsítás, és ebből kifolyólag a kártérítési kötelezettség alapját csak is a jogellenes cselekmény vagy mulasztás képezi, azon kérdés bírálendő el, hogy alperesek jelzett eljárása oly eredményt vagy mulasztást képez-e, amely a fentebb említett jogelvek értelmében kártérítési kötelezettséget von maga után.”³⁹ A törvényszék felperes keresetét elutasította. A fellebbezés után az Ítéletábra megváltoztatta a törvényszék ítéletét kimondva, hogy az I. rendű alperes, mint a kölcsönvevő ügyvédje az egyedüli felelős megbízója személyazonosságáért, amely ítéletet a felülvizsgálati kérelem folytán a Kúria is helybenhagyott.

Közkereseti társaságként működő magánbank

Közvetlenül a háború előtti években, illetve a háború alatt bejegyzetett magánbankok közül többen a gazdasági válságot és az ezzel összefüggő inflációt már nem élték túl.

Ehhez sokszor az is hozzájárult, hogy kockázatos szerződéseket kötöttek, amelyek teljesítése már a szerződés megkötésekor kétséges volt.

10. Országos Takarékpénztár

Egy magánbank megszűnésének okait mutatja az az ítélet, melyet László Adolf tanácselnök bíró vezette bírói tanács hozott 1920-ban. A fennmaradt ítélet és annak indokolása alapján a következő kép rajzolható meg.

B.I. bankár felperes keresetet nyújtott be Müller és Társa Bank és váltóüzlet, Z.S bankár, V.Á. bankhivatalnok, G.J bankhivatalnok, M.K. bankár, M.J. bankár ellen 353.000 korona tőkét követelve. (M.K. és M.J. bankárok egyben alapítói voltak a Müller és Társa Bank és váltóüzletnek.)

A felperes - a Müller és Társa Bank és váltóüzlet kivételével - a többi alperessel a keresetlevélhez csatolt társasági szerződés szerint közkereseti társaságot alapítottak. Üzletkörükbe tartozott különböző bank- és áruügyletek kötése, áruüzletek finanszírozása. Alaptőkéjük 475.000 korona volt. Ennek nagyobb részét M.J. és fia M.K biztosította. A felperes 35.000 korona betéttel járult hozzá a társaság vagyonához. A társaság tagjainak egymáshoz való viszonyát, az ún. belső viszonyt a társasági szerződésben akként határozták meg, hogy a társaság üzletvezetése a társaság tagjainak mindegyikét, külön - külön megilleti. Azonban 50.000 koronát meghaladó tárgyú ügyleteket csak úgy köthettek, ha a társaság tagjainak a többsége részt vett az ügyletben, sőt ezekben az ügyletekben M.J.-nek és M.K-nak is részt kellett vennie. Ha véleménykülönbség volt a társaság tagjai között, akkor a minősített többség véleményét kellett figyelembe venni, azaz, annak kellett történni, amit M.J. és M. K. akart. Szavazategyenlőség esetén viszont kizárólag M.J. álláspontja döntött. A társaságot

kifelé két beltág vagy egy beltág és az esetleg kirendelt cégvezető képviselhetette. A bejegyzett társasági szerződés alapján a cég működésének időtartamát 1928 végéig határozták meg.

1920-ban Ernst S. és W.M. ajánlatot tettek M.J. cégtagnak 2000 köbméter deszkaanyag megvételének finanszírozására. Az ügylet egyik kockázatát az jelentette, hogy a fát cseh területről akarták Szegedre szállítani. Az ajánlatot M.J. cégtársai elé bocsátotta, melyet a felperes, állítása szerint ellenzett. Véleménye szerint a kereskedelmi vétel lebonyolítására legalább 6 millió koronára lett volna szükség, miközben az alaptőkékük csak töredéke volt ennek. A politikai és gazdasági helyzet miatt kockázatosnak tartotta az ügylet megkötését, mert szerinte az ajánlattevők nem nyújtottak elég biztosítékot a szerződés teljesítésére. A felperesi állítás szerint M.J. a társaság tagjainak megbeszélésén azt állította, hogy ha az üzlet veszteséges lenne, akkor nem követelik a felperesre eső részt, azt maga M.J. magára vállalta. Az ügylet megkötésére vonatkozó szavazáson felperes nemmel szavazott, de a többségi vélemény alapján a társasági szerződésben foglaltak szerint a kereskedelmi ügyletet megkötötték.

Felperes azt is állította, hogy az ügylet túlterjeszkedett a társasági szerződésben meghatározott üzleti körön, ezért a tagok egyhangú határozatára lett volna szükség a kereskedelmi törvény rendelkezése szerint.

„Oly ügyletekhez, melyek a társaság rendes üzleti forgalmán túl mennek, vagy a társaság céljához nem tartoznak, akkor is, ha az üzletvezetés egy vagy több tagra ruházott, valamennyi tag határozata szükséges. Érvényes határozat csak egyhangúlag hozathatik. Ha ez el nem érhető, azon cselekvény, mely iránt határozni kellett volna, abban hagyandó.”(Kt. 81S)

A felperes előadása szerint az üzlet veszteséges lett, amelynek következtében a társaság már 1920 novemberében nem volt képes más üzletekkel foglalkozni. A társaságnak ez az üzlet 2 millió korona veszteséget okozott. A felperes mindezekhez még hozzátette, hogy M.J. anélkül, hogy őt – felperest – személyesen megkérdezte volna, a többiek beleegyezésével a társaság működését felfüggesztette 1921 júliusában az üzlethelyiséget a Szegedi kereskedelmi és gazdasági részvénytársaságnak 200.000 koronáért eladta. Ennél a társaságnál a későbbiekben M.J. és V.Á. állást kaptak. A cég ténylegesen megszűnt, anélkül, hogy ezt a törvényszéknél – ahol ezidőben a kereskedelmi társaságokra vonatkozó bejegyzéseket vezették – bejelentették volna. A társaság felszámolásához az alperesek kérték a felperes beleegyezését, aki ezt feltételhez kötötte, ha az elszámolást a kérdéses fa vételi ügylet kihagyásával teszik meg. Ezt a feltételt a társaság tagjai nem fogadták el.

A felperes állítása szerint, amikor az ügyletet megkötötték, a társaságnak már volt 1.200.000 korona tartaléktőkéje is, melyből őt a társasági szerződés szerint 11% illette, sőt az ügylet megkötése előtt a cég tiszta jövedelme havonta 100.000 koronát tett ki.

A felperes keresetlevelében a cég megszűnését jogellenesnek tartotta ezért, a társasági szerződésben rögzített cég fennállásáig, 1928 végéig terjedő időre, az általa állított havi tiszta nyereség – 17 hónapra 1.700.000 koronának - az őt illettő 11%-át, azaz 187.000 koronát elmaradt haszonként, az alaptőkébe fizetett 35.000 koronát saját betétként és a tartaléktőkéből őt illettő részt, 131.000 koronát, azaz összesen 353.000 korona tőke megfizetését követelte.

Az alperesek tagadták felperes állítását. Elismerték, hogy aggályosnak tartotta a szerződés megkötését, azonban azt végül tanúként aláírta és segítette az üzletet lebonyolítani. Az alperesek állítása szerint az ügylet nem vételi, hanem *finanszírozási ügylet* volt, amely a hitelezési üzletkörbe beletartozott, tehát a felperes által hivatkozott szabály, a Kt. 81.§-a nem volt alkalmazható erre az esetre. A társaság megszűntetése alperesek szerint nem volt jogellenes, mert már – részben az Ernst-féle faügylet, részben más gazdasági okok miatt – a cég veszteséges lett, ezért minden tag, köztük a felperes is beleegyezett a cég *csendes* felszámolásába. A *nyílt felszámolást* mellőzni akarták, „nehogy a társaságot hitelezői megrohanják”. Azt is elhatározták, hogy „a tagok megélhetésének biztosítása miatt a társasági szerződésben kikötött versenytilalmat megszüntetik.” Ez tette lehetővé, hogy a felperes is a helyi tőzsdén a maga számlájára ettől fogva ügyleteket köthessen, banküzletet nyithasson⁴⁰

„Egyik társasági tagnak sem áll jogában a többiek beleegyezése nélkül a társaság üzletkörébe eső ügyletet saját vagy más részére kötni; nem áll továbbá jogában azonos üzletkörrel bíró más társaságban beltagnaként részt venni.” (Kt. 74.§)

Tagadták azt is, hogy a cégnek lett volna akkora tartaléktőkéje és olyan tiszta havi nyeresége, amit a felperes keresetlevelében állított. Az alperesek kétségbe vonták, hogy 1928-ig, amíg a cég elviekben működhethetett volna, havonta változatlanul annyi nyereséggel számolhatott, mint amit felperes állított. A veszteséges ügylet megkötését követően M.J. megszüntette a cég irányában vállalt nagyobb arányú kezességét. Véleményük szerint a felperes *idő előtt nem követelhetett elmaradt hasznot*, hiszen a társaságot előbb fel kell számolni, a veszteséget és a hasznot meg kell állapítani, s csak ezt követően lehet azt megállapítani, hogy a cég tagjainak a betétük arányában jár-e valami. M.J. külön tagadta, hogy beleegyeztek volna abba, hogy a kérdéses ügyletből eredő veszteséget a felperesnek nem kell viselnie.

Az alperesi ellenvetések közül a felperes elismerte, hogy 1921 januárjától a helyi tőzsdére járt és saját számlájára ügyleteket kötött, illetve azt is elismerte, hogy 1921 októberében banküzletet nyitott.

A felperes keresetébe foglalt kárkövetelésének alapját a törvényszék három pontban foglalta össze :

1. tiltakozott a faügylet megkötése ellen;
2. jogellenes volt a cég idő előtti megszüntetése;
3. M.J. a cégtársak előtt magára vállalta a faügyletből eredő veszteség kifizetését.

Az ügylet megkötésének körülményeiről a törvényszék az aláírt Ernst-féle faügylet finanszírozási szerződés tartalma és a tanúvallomások alapján azt látta bizonyítottnak, hogy a felperes nem ügyfélként, hanem tanúként írta alá a szerződést. A felperes a szerződés előkészítésekor, a fát megvásárló szerződő feleknek arra a kijelentésére, hogy nincs pénzük, ezért fordultak hitelért a bankhoz, azt felelte, hogy ő így nem szívesen kötne szerződést, de azt már nem tudta bizonyítani, hogy ezt a kifogását a cégtársaknak is elmondta volna. Ezért a törvényszék arra az álláspontra helyezkedett, hogy felperes a cég nevében belefolyt az ügylet lebonyolításába, *„holott, ha arra az álláspontra helyezkedett volna, amelyet most a perben elfoglal, hogy t.i. ez az ügylet az ő hozzájárulásának a hiányában a többi cégtárs külön ügyleteként tekintendő, úgy annak lebonyolításától távol kellett volna magát tartania.”*

A törvényszék azt is megállapította, hogy a felperes nem hivatkozhat a Kt. 81.§-ra, mert a Kt. 68. §-a szerint az említett szakasz csak akkor alkalmazható, ha a társasági szerződésben eziránt nem történt intézkedés. Márpedig maga a felperes csatolta bizonyítékként a cég társasági szerződését, amelyben pontosan rögzítve lett a tagok egymás közötti viszonya.

„A társasági tagok egymás-közi jogviszonyaira nézve, mindenek előtt a társasági szerződés s amennyiben abban a társtagok jogviszonyai iránt intézkedés nem foglaltatik, a jelen fejezet határozatai szolgálnak irányadóul.”(Kt. 68.§)

Ebben a vonatkozásban felperes követelésének és állításának nem volt jogalapja.

A kárkövetelés 2. pontjának – jogellenes volt a társaság idő előtti megszüntetése - elbírálásánál a törvényszék azt állapította meg, hogy az alperesek nem szolgáltattak

írásos bizonyítékot arra, hogy a céget csendesen fel akarták számolni. Viszont az a tény, hogy a versenytalimat egymás irányában feloldották, amit felperes is beismert, hogy 1921 februárjában saját számlájára önálló ügyletet kötött, mégis azt bizonyította, hogy a cégtársak között, 1921 február előtt „*volt valamilyen megállapodás arra nézve, hogy a jövőben a tevékenységüket nem a cég érdekében fejtik ki, hanem saját érdekükben, ami lényegileg nem jelent mást, minthogy a cég működését megszüntetik.*” Nem volt jogalapja a felperesnek ahhoz, hogy elmaradt hasznot követeljen, miután maga is beismerte, hogy már 1920 decemberében a veszteséges üzlet miatt nem tudtak más ügylettel foglalkozni. Ha a társaság az üzletkörébe tartozó új hitelszerződéseket nem tudott kötni, akkor arra sem lehetett számítani, hogy a társaság működésének nyereséges hónapjaihoz hasonló nagyságú tiszta haszonra tesz szert. A felperesnél sem jelentkezhetett a veszteséges társaság tevékenységéből eredő haszon.

Abban a peres felek által vitatott kérdésben, hogy M.J. magára vállalta a veszteség kifizetését, azaz kezességet vállalt volna a felperes irányában, a törvényszék csak azt látta bizonyítottnak a tanúvallomások alapján, hogy M.J. nem a cégtársak előtt nyilatkozott úgy, hogy a veszteséget magára vállalja, hanem a szerződést megkötő felek előtt, mégpedig abból a célból, hogy „*vagy bocsássák ki a szerződésből, vagy segítsenek az ügylet lebonyolításában azért, hogy azok ne forduljanak bírósághoz ellene.*” A törvényszék megállapította továbbá, hogy önmagában a felperes kártérítési igénye az Ernst-féle faügyletből kifolyólag nem volt időelőtti, de a felszámolás előtt a cégtársakkal szemben elszámolást nem követelhetett.

A Szegedi Ítélet tábla a törvényszék ítéletét helyben hagyta, az indokolást annyival egészítette ki, hogy a Kt. 108.§-a értelmében a „*közkereseti társaság feloszlását a csőd esetét kivéve, felszámolásnak kell követni, amelytől csak akkor lehet eltekinteni, ha a társasági tagok egyetértően a feloszlásnak valamely más módjában egyeztek meg.*” A felperes ezt nem állította, a tények alapján bizonyítható volt, hogy a felszámolási eljárásra a per megindítása előtt, illetve alatt nem került még sor, ezért a felperesnek nem volt joga volt cégtársaival szemben a társasági 'részeseledését' követelni.⁴¹

Az ítéletben megfogalmazottak jól mutatják, hogy a háborús viszonyok között, a háborús konjunktúra lehetőségeinek kihasználására kis tőkével, néhány, már korábban is hitelezéssel foglalkozó bankár, hivatalnok hitelintézetet hozott létre, amely a kereskedelmi törvény szerint, akár közkereseti társaságként is működhetett. A beltágok egymáshoz való viszonyát a társasági szerződésben kellett meghatározni, mint ahogy a működésre vonatkozó legfontosabb szabályokat is ebben kellett rögzíteni. Maga a társasági szerződés, mint jogszabály volt kötelező a társaság tagjai számára. Bejegyzett kereskedőként a törvényszék,

a társasági szerződést tekintette kiindulási pontnak, azt kellett először értelmezni, s a konkrét ügy alapját meghatározó szerződés volt a következő értelmezésre alapot adó bizonyíték.

A közkereseti társaságot, éppen azért, mert nem volt a társaság tagjaitól elkülönült vagyona, már a 19. században sem tekintették jogi személynek, de ha a kereskedelmi törvény szabályai szerint bejegyzésre került, akkor tevékenységét, mint bejegyzett kereskedő tevékenységét bírálták el. Másrészt, ha az adott társaság bankügyletek kötését és közvetítését határozta meg a társasági szerződésben üzletkörként, akkor tevékenysége ugyancsak a kereskedelmi törvényben meghatározott kereskedelmi ügyletekre vonatkozott. Ezért a Szegedi Törvényszék, mint kereskedelmi bíróság – bár ezt a jelzőt a 20. században már nem tüntették fel, ahogy azt az 1880-as években olvasott ítéletek mutatják – az ismertetett perben a kereskedelmi törvény szabályai alapján ítélezhetett egyrészt a bejegyzett közkereseti társaság, mint magánbank, másrészt a társasági szerződésben meghatározott üzletkör, a hitelezési ügyletek miatt.⁴²

Az az utókor számára is egyértelmű, hogy a társaság tagjai nagy kockázatot vállaltak a faanyag kereskedelmi vétel finanszírozási szerződésének a megkötésével. A kereskedő azonban haszonra dolgozik, de éppen ezért várta el már a korabeli joggyakorlat is, hogy a kereskedő kellő körültekintéssel járjon el. Az persze nem mondható ki, hogy ez az egyetlen ügylet tette fizetéseképtelenné a kis tőkével rendelkező magáncéget, de tény, ahogy más szerződések teljesítésének zavarából látható, hogy ennél az ügyletnél az adott cég tagjai nem jártak el kellő körültekintéssel. Ugyanakkor egymás irányában mégiscsak mentették, amit lehetett, hiszen megszüntették a versenytilalmat, ami a közkereseti és a betéti társaságok beltagei számára kötelező volt. A törvényszéknek ez is elegendő volt annak bizonyítására – miután ezt a peres felek egybehangzóan állították, - hogy a céget a felek csendesen felszámolták. (Ennek megítélése a céggel szerződéses viszonyban álló harmadik személyek irányában, ugyan kérdéseket vet fel, de ahogy László Adolf bírói tanácsa sem értékelte ezt a magatartást – mivel nem tartozott a per tárgyához - , úgy az utókor kutatója sem teszi.) A felperes nyilván új üzleti tevékenységéhez, magasabb tőkét szeretett volna biztosítani, ezt azonban a társaság többi tagjával, az alperesekkel már nem tudta megfizettetni.

Tűzifavétel bankgarancia kikötésével

A kereskedelmi jognak a kereskedelmi társaságok mellett a kereskedelmi ügyletek alkotják a meghatározó részét. A magyar gyakorlat, az európai mintát követve, már a reformkorban is arra az álláspontra helyezkedett, hogy csak a törvényben meghatározott ügyleteket lehetett kereskedelmi ügyletnek tekinteni. A magyar kereskedelmi törvény

taxatívén felsorolta ezen ügyletek körét, melyek közül a fuvarozás mellett a kereskedelmi vétel fordult elő leggyakrabban. Nem meglepő, hogy a Szegedi Törvényszékhez is a kereskedelmi vétel teljesítése, illetve egyes szabályainak megítélése miatt fordultak a vitatkozó felek.

A kereskedelmi vételre irányuló szerződés teljesítése tárgyában lényeges jogszabály értelmezést adott mind az elsőfokon eljáró törvényszék, mind pedig az Ítéltábla. Keresetében Sz. Gy. kereskedő 1.305.000 korona tőkét követelt M.L. és Társa cégétől. Bizonyítékként a felperes a szerződést nyújtotta be, illetve tanúk meghallgatását kérte. Ezekből a kutató számára a következők állapíthatók meg.

A felperes Sz.GY. kereskedő, mint vevő szerződést kötött M.L. és Társa céggel, mint eladóval 1921. július 23-án. A szerződés tartalma szerint a vevő 300 vagon tűzifát vásárolt, mégpedig „1-1/2 – 2 éves vágású tuskót és nagygörcsmentes, Romániából szállítás alá kerülő bükkhasáb tűzifát, Lökösháza vasúti állomáson való átvétellel 10000 kilogrammonként 12000 koronáért.” A szerződési feltételek közé tartozott, hogy ezt a 300 vagon tűzifát eladó hetenként szállítja, de a teljesítés végső határideje 1921. szeptember 30. A vevő, miután nem rendelkezett elég tőkével a vételár kifizetésére, arra vállalt kötelezettséget, hogy a szerződés megkötését követő „3 nap alatt az első 50 vagon áru vételárát az Egyesült Fővárosi Takarékpénztárnál az alperes javára visszavonhatatlanul és átruházhatóan meghitelezi és az átvétel biztosítására ugyanott vagononként 1000 korona összeg erejéig és átruházható módon bankgaranciát nyújt.” A szerződésben még azt is rögzítették a felek, hogy a felperes részéről teljesítendő kötelezettség – bankgarancia biztosítása – teljesítésére kitűzött három napi határidő „az üzletnek mindkét részről történt perfektuálása után veszi kezdetét.”⁴³

Az alperes eladó azt a kötelezettséget vállalta, hogy attól a naptól számított három héten belül elkezd a tűzifa szállítását, amely napon megkapja a hitelezésről és a bankgarancia biztosításáról szóló igazolást. Ezenkívül kötelezte magát hasonló biztosítékkadásra a felperes irányában, a tűzifaszállítás sikeres lebonyolítása érdekében.

A felperes 1922. január 2-án keresetet terjesztett elő a Szegedi Törvényszéknél, amelyben 1.305.000 korona tőkét és járulékot követelt eladó alperestől a szerződés nemteljesítése miatt. A keresetbe foglaltak szerint a felperes állította, hogy a szerződésben kikötötték a felek, hogy a vevő előre fizet 530.000 koronát vételárrészletben és 300.000 korona erejéig biztosítéket nyújt, ami 19.000 korona költséggel járt. Mindezekon kívül 87 vagonra a szerződési árnál 10000 koronával magasabb vételár mellett fedezeti vételt eszközölt.

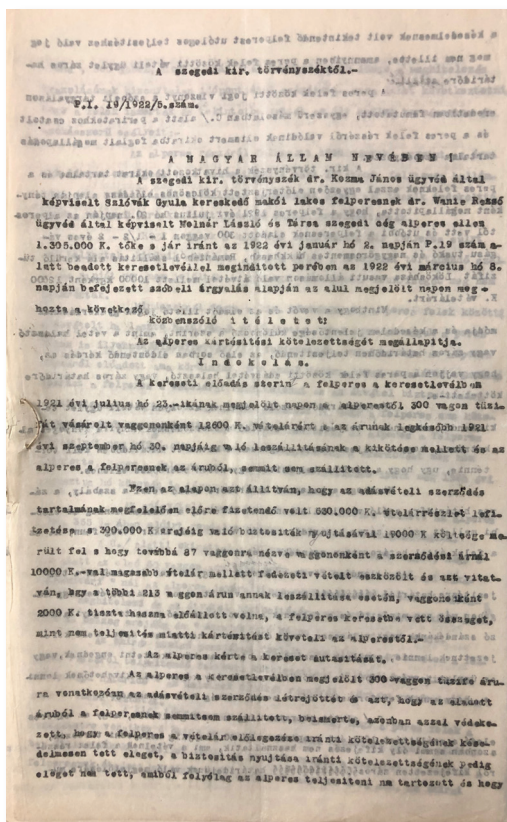
Alperes elismerte, hogy a felperessel 300 vagon tűzifa szállítására szerződést kötött, azonban a felperes a szerződésben meghatározott előleg, vételár részlet fizetésére

meghatározott határidőt elmulasztotta, késedelembe esett, a biztosíték nyújtási kötelezettségének nem tett eleget. A felperes késedelem miatt állítása szerint ő, mint eladó nem volt köteles teljesíteni, a felperest nem illette meg az utólagos teljesítéshez való jog, mivel a vételi szerződést „záros határidőre kötötték.”

„Ha a szállításnak határozottan kijelölt határnapon vagy határidőben kell történni, az előbbeni § határozatai alkalmazást nem nyernek, A vevő úgy, mint az eladó az őket ... illető jogokat tetszésük szerint gyakorolhatják. Azonban ily esetben is az, ki a szerződés teljesítéséhez ragaszkodni kíván, erről a másik felet a határidő vagy határnap elteltével azonnal értesíteni tartozik.” (Kt. 355.§)⁴⁴

A törvényszék közbenszóló ítéletet hozott, mert „a jelen perben eldöntendő jogvita a követelés alapja és mennyisége szerint elkülöníthető [...] mindkét fél érdekében fekvőnek találta az alap fennállásának [...] előzetes megállapítását.”

Ebben az ítéletben a törvényszék először azt a kérdést kívánta tisztázni, hogy a kereset tárgyává tett szerződést fix (záros) határidővel vagy halasztó hatályú teljesítési határidővel kötötték-e meg. „Minthogy a vevőt és az eladót illető jogok gyakorlásának módja és a késedelem jelentősége különböző aszerint, amint a vétel halasztó vagy záros határidőben teljesítendő, az első sorban eldöntendő kérdés az, vajjon a peres felek közötti adásvétel, halasztó vagy záros határidőre kötött-e. Záros határidőre szóló vételnek az olyan vételi ügylet tekintendő, amelynél a teljesítési határidő a teljesítésnek annyira lényeges alkatrésze, hogy a teljesítésnek szigorúan a kikötött határidőben kell történnie, úgy hogy a későbbi teljesítés egyenesen szerződés ellenes. Minthogy a halasztó határidőre szóló vétel a szabály, a záros határidőre szóló vétel ellenben csak kivétel, a vélelem mindig az előbbi mellett szól, a záros határidőre szóló vétel csak akkor forog fenn, ha az a felek által határozottan szándékba vétetett.

11. Közbenszóló ítélet 1922

Az állandóan követett bírósági joggyakorlat értelmében a teljesítésre határidő kitűzése a vételt záros határidejének egymagában még nem minősíti és a feleknek a záros határidő mellett megnyilatkozó szándékának vagy világosan vagy oly szavak használata által kell kifejezettnek lenni, amelyek e szándékra biztosan következtetni engednek vagy az ügylet természetéből, és a körülményekből oly képpen kell kivehetőknek lenni, hogy annak fennforgására nézve semmi kétség fenn ne maradjon.”⁴⁵

A törvényszék álláspontja azért került hosszabban idézésre, hogy egyrészt a korabeli joggyakorlat jogszabály értelmezésére példát adjunk, másrészt ebből érthető meg, hogy önmagában a törvényszék adott bírói tanácsa nem tekintette fix határidős szerződésnek azt, ahol a teljesítési határidőre naptári napot határoztak meg a felek, mint ahogy az adott ügyben az 1921. szeptember 30-át. Amiért nem volt fix határidejű - a törvényszék álláspontja szerint - a kereskedelmi ügylet, azt egyrészt a szerződésnek arra a kikötésére alapította, hogy a teljesítés kezdetét a felek a bankgaranciáról szóló igazolás megérkezésétől tették függővé, másrészt, hogy bár az eladó alperes határidőben nem kapta meg ezt az igazolást és ezért a vevőt késedelmesnek tartotta, mégis, 1921 augusztusában a késedelem ellenére tárgyalásokat folytattak a szerződő partnerek a szerződés lebonyolítása, teljesítése érdekében. Ez volt a feleknek az a magatartása, amelyet a bírói tanács úgy értelmezett, hogy a vevő késedelme ellenére mégis halasztó hatályú, azaz ún. enyhe lejáratú teljesítésben állapodtak meg a felek. A bírói tanács eme meggyőződését még az is alátámasztotta, hogy a felek vallomásai alapján bizonyítottnak tekintette, hogy a szerződő felek pontosan tudták, hogy a szállítás idegen országból történik, a pénz értéke folytonos hullámszállásban volt, szállításkor ezért előre nem látható nehézségek keletkezhetnek. Mindezek „*éppen azt tették indokolttá, hogy a teljesítésre kitűzött határidőt enyhén értelmezték. Nem határozták meg a hetenként történő szállítás idejét és egy-egy szállítmány mennyiségét.*”

A felek előadásából és a tanúvallomásokból a törvényszék azt is tisztázta, hogy a szerződés megkötésekor a felperes magára vállalta, hogy meghitelezi a vételárat és „az átvétel biztosítására 3 nap alatt volt köteles.” Ezt azonban nem teljesítette. Ezzel szemben az alperes nem tett kifogást a felperes késedelméért, nem szüntette meg a szerződést, nem értesítette a felperest arról, hogy eláll a szerződéstől, sőt a szerződés teljesítése végett még 1921 augusztusában megbeszélést kezdeményezett.

A felperes a Kereskedelmi törvény 355. §-ra hivatkozva kérte kereseti követelésének megítélését. A Kereskedelmi törvényünk 351-354. §§ rendelkeztek arról, hogy milyen jogai és kötelezettségei voltak az eladónak illetve a vevőnek, ha a szerződő felek valamelyike késedelembe esett. Ezt követően rendelkezett a törvény arról, hogy szerződési partnere késedelme esetén kártérítést követel, eláll a szerződéstől vagy esetleg új határidőt szab az utólagos teljesítésre.

A törvényszék a továbbiakban a szerződő felek egymás irányában megnyilvánuló jogi helyzetét is értelmezte, tekintettel arra, hogy az eladó a szállítást csak azután volt köteles elkezdni, amikor a bankgaranciáról az igazolást megkapta. Eszerint a felperesnek előbb kellett ezt a kötelezettségét teljesíteni, csak ezután kezdhetette el az eladó alperes a szállítást. A Szegedi Törvényszék eljáró bírói tanácsa ezért hangsúlyozta, *„minthogy általános jogi szabály az, hogy az a fél, akinek a jogviszony tartalma szerint valamely megelőző cselekményt kell teljesítenie, vagy a teljesítést előre kell eszközölnie, a teljesítés meg nem történtéig a másik féltől a viszontszolgáltatás teljesítését jogosan nem követelheti, vizsgálat tárgyává kellett tenni azt, hogy vajon a felperes vevő a fentiekben előadott kötelezettségét teljesítette-e, vagy ha az első ötven vagon vételárát az Egyesült Főváros Takarékpénztárnál előlegezte-e és az átvétel biztosítására szolgálандó biztosítékot nyújtotta-e?”*

A kereskedelmi forgalomban megszokott volt az a gyakorlat, hogy a fizetési kötelezettséget vállaló fél, adott esetben felperes vevő, hitel útján, kölcsön felvételével kívánta biztosítani a vételárát vagy annak egy részét. A szerződő felek vallomásából a törvényszék megállapította alperes eladó beismerése alapján, hogy a vevő a szerződés tárgyát képező 50 vagon tűzifa vételárát - 630.000 koronát - letétbe helyezte az Egyesült fővárosi takarékpénztárnál. Az alperes erre állította azt, hogy felperes eladó késedelembe esett, mert 1921. július 23-án kötötték meg a szerződést, a felperes a vételár részletet csak 1921. augusztus 10-én helyezte letétbe. Ugyanakkor azt is elismerte az alperes a szóbeli tárgyaláson, hogy az Arad-Csanádi Gazdasági Takarékpénztár makói fiókja már 1921. július 26-án kinyilatkozta, hogy 300.000 korona biztosítékot *„a felperes kérelme folytán az alperes részére nyújtani fog [...] és az átvétel biztosítására, ezen összeg erejéig készfizető kezességet vállalt és hogy eme elvállalt kötelezettségről szóló hitellevél átruházásához hozzájárul.”* A szóbanforgó bank tehát azt igazolta, hogy a kölcsön összegének erejéig kezességet vállal, kifizeti a szerződésben meghatározott összeget és hozzájárul a követelés engedményezéséhez.

Az engedményezés a hitelezői pozícióban bekövetkezett személyváltozást jelentett és jelent a polgári jogban, amelyhez az adósnak nem kell hozzájárulnia, de a hitelezőnek értesítenie kell azért, hogy a teljesítést az adós az engedményezett számára tehesse meg.⁴⁶

Az alperes ezen tények ellenére azt a kifogást emelte, hogy a felperes vevő azért esett késedelembe, mert nem egy fővárosi hitelintézettől kérte meg a bankgaranciát, hanem egy vidéki, nevezetesen a makói bankfiók adta ki a készfizető kezesség elvállalásáról szóló igazolást. A törvényszék ezt a kifogást elutasította, hiszen a felek által nem vitatott tények szerint szó sem volt arról, hogy csak fővárosi székhelyű bankfióktól lehetett a felperesnek igazolást kérni.

A törvényszék tényként állapította meg azt is, hogy az alperes nem értesítette a felperest a késedelmes teljesítés következményeiről, sőt elfogadta azt, és nem kifogásolta a makói bankfiók bankgaranciáját sem. A Kt. 320.§ úgy rendelkezett, hogy *„a kereskedő, ki egy másikkal üzleti összeköttetésben áll, vagy ez irányában megbízások teljesítésére ajánlkozott, köteles a nyert megbízás vagy ajánlat iránt azonnal nyilatkozni, ellenkezőleg hallgatása az ajánlat, illetőleg a megbízás elvállalásának tekintetik.”* E törvényi rendelkezés alapján a törvényszék kimondta, hogy ebből a *„jogi elvből okozatosan következik, hogy az alperes a kereskedelmi forgalomban megkívánt jóhiszeműségnek és alkalmazandó méltányosságnak megfelelően a felperes részről eszközölt teljesítést nyomban visszautasítani tartozott volna.”*⁴⁷

Mindezeken túl a törvényszék azért is utasította el alperes hivatkozását a felperes vevő késedelmére hivatkozva, *„mert a késedelemre vonatkozó jogi szabályok szerint egyik fél sem származtathat jogot a másik fél késedelméből, ha ő maga is késedelmes.”* Mi okozta az alperes eladó késedelmét? Alperes elfelejtkezett arról, hogy a szerződésben maga is kötelezettséget vállalt arra, hogy biztosítékot nyújt felperesnek a tűzifa szállításának eredményes voltáért.

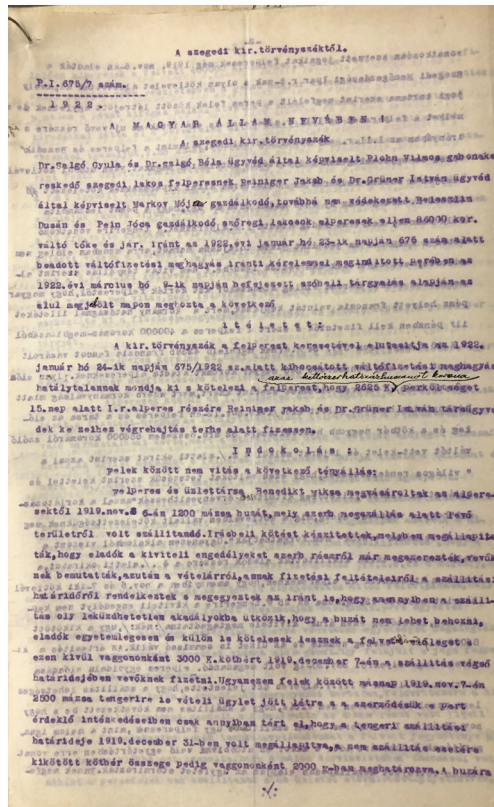
Összegezve a törvényszék a közbenszóló ítéletében azt állapította meg, hogy a felek nem fix határidős szerződést kötöttek, a felperes késedelmesen ugyan, de a vételár előleget letétbe helyezte, a biztosíték adásra vonatkozó banki igazolást beszerezte. E tények szerint kötelezettségének eleget tett, mivel az alperes elfogadta a késedelmes teljesítést, illetve annak visszautasításáról nem intézkedett, nem értesítette szerződő partnerét. Ugyanakkor az alperes, mint eladó az áru szállítását meg sem kezdte. Ezért a Kt. 353. § szerint: *„Ha az áru átadásával az eladó késik, a vevő tetszése szerint, vagy a szerződés teljesítését s a késedelemből eredő kár megtérítését vagy a teljesítés helyett a nemteljesítés miatt kártérítést követelhet, vagy végre a szerződéstől elállhat, mintha az meg sem kötöttetett volna.”* Az alperes nem bizonyította, hogy a tűzifa szállítása akár gazdasági, akár forgalmi okoknál fogva lehetetlenné vált volna, a törvényszék megállapította az alperes kártérítési kötelezettségét. (Karakas tanácselnök, Kiss tanácsstag, Szkicsák tag, ítéletszerkesztő.)⁴⁸

Az ítélet ellen mindkét fél fellebbezett. A Szegedi Ítéltábla a törvényszék ténymegállapításait elfogadta, helyesnek ítélte, hogy a szerződést a felek halasztó hatállyal kötöttek, de nem tartotta megfelelő jogi döntésnek, hogy a rendelkezésre álló adatok alapján a felperes vevő tényleg teljesítette a szerződésben vállalt kötelezettségeit. A fellebbezési tárgyaláson a felek által előadottak alapján az Ítéltábla azt állapította meg, hogy a felperes nem juttatta el a bankgaranciát a

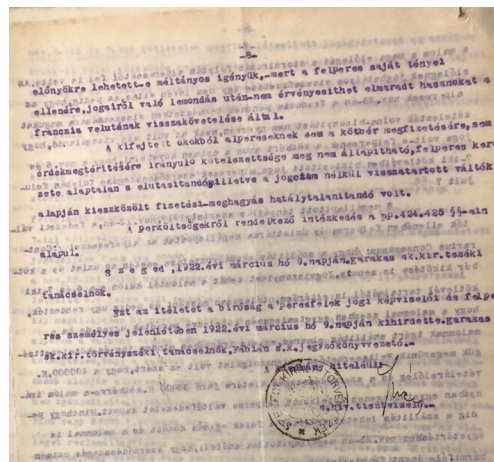
budapesti székhelyű részvénytársaságnak, hanem csak „az Aradon tehát külföldön székelő Arad-csanádi gazdasági Takarékpénztár részvénytársaság makói fiókja által kiállított és alpereshez címzett levelet küldte el felperesnek.”

Ez a kiállított, készfizető kezességéről szóló és engedményezett garancialevél az Ítéletábla álláspontja szerint „nem felelt meg annak a bankgaranciának, amelyet a felperes az alperes javára Budapesten az Egyesült budapesti fővárosi takarékpénztárnál tartozott nyújtani.” Hozzá kell tenni, hogy az Ítéletábla azért nem fogadta el a kiállított garancialevelet, mert „az engedményezésnél az okiraton vakarás észlelhető, amely vakarás pedig az okirat bizonyító erejét kétségtelenül aggályossá” tette. Még arra is hivatkozott az Ítéletábla, hogy a felperesnek módjában állt volna a budapesti székhelyű takarékpénztárnál az okirat hibáját kijavíttatni. Mindezeket egybevetve a felperes vevő nemteljesítése miatt keresetét elutasította és az alperest mentesítette a kártérítési kötelezettség alól. Ezt az indokolást a királyi Kúria is elfogadta.⁴⁹ (Polgár Ármin kúriai bíró, tanács elnöke, Elekes Gyula kúriai bíró, Radány Dezső ítéletáblai bíró)

Itt is hangsúlyozni kell, hogy a jelenkor kutatója csak az ítéletekből tudja a konkrét tényállást rekonstruálni, az eredeti szerződések, okiratok, amelyeket a bizonyítási eljárás során a bíróságok figyelembevettek mármár megsemmisültek. Ezért csak a kérdéses marad, miért nem vette észre a törvényszék bírói tanácsa a

12. Közbenzóló ítélet 1922

13. A törvényszék bírói tanács: Karakas tanácselnök, Kiss tag, Szkicsák ítéletszerkesztő

bankgaranciát bizonyító okiraton a vakarást? Az 1915-ben hatálybalépett Polgári perrendtartásról szóló törvényünk pontosan szabályozta, hogy alakilag milyen okiratokat lehetett bizonyítékként a bíróságoknak elfogadni. Ha bármilyen javítás történt az okiraton, az nem rendelkezett bizonyító erővel.⁵⁰

Búza és kukorica felvásárlás

Szeged városának élelmiszerellátásában fontos szerepet játszott, hogy egyrészt a molnárok és a pékek számára megfelelő mennyiségű búza és liszt álljon rendelkezésre, másrészt a lakosságot a szükséges mennyiségű kenyérrel el lehessen látni. A búzavásárlásra irányuló szerződések teljesítése ugyancsak fontos szerepet töltek be a kereskedők és a felvásárlók körében.⁵¹

A Szegedi Törvényszék által megállapított tényállás szerint a gabonakereskedő felperes (P.V.) a gazdálkodó alperesektől (M.M., B.D., P.J.) 1919. november 6-án 1200 mázsa búzát vásárolt, melyet a szerbek által megszállt területről kellett szállítani. A megállapodást a felek írásban rögzítették. Ennek tanúsága szerint az eladók, a búza szállításához szükséges kiviteli engedélyeket már beszerezték, a vevő gabonakereskedő azt megtekintette, megállapodtak a vételárról, a fizetési feltételekről. Rendelkeztek a szállítási határidőről is. – Mindez azt jelentette, hogy a kereskedelmi vétel törvény által előírt szükséges feltételeit rögzítették a szerződő felek, tehát a szerződés ezen tények ismeretében érvényesen létrejött. - Már a szerződésben rögzítették azt is, hogyha a szállítás „*oly leküzdhetetlen akadályokba ütközik, hogy a búzát nem lehet Szegedre hozni az eladók egyetemlegesen és külön is kötelesek lesznek a felvett előleget, ezen kívül vagononként 3000 korona kötbért fizetni a szállítás végső határidejében 1919. december 7-én.*”

A szerződésnek ez a pontja utal arra, hogy az I. világháborút követő szerb és román megszállás következtében a szállítási feltételek nehezzé váltak. Az ismertetett szerződés gazdálkodóként jelzett eladói, a későbbi alperesek, a szerbek által megszállt területekről akarták a búzát egyrészt felvásárolni, másrészt Szegedre szállítani. A vevő felperes bejegyzett gabonakereskedő volt, ezért a szerződés tárgyára és az egyik fél bejegyzett kereskedői voltára tekintettel a kereskedelmi törvény szabályai szerint kellett a törvényszéknek eljárnia.

Ugyanezen felek között a búzavételről szóló szerződés megkötését követő napon, 1919. november 7-én 2500 mázsa tengerire is vételi ügyletet kötöttek. A tengeri szállítási határidejét 1919. december 31-ben állapították meg. Amennyiben a szállítás nem történik meg, akkor a második szerződésben kötbéreként 2000 koronát kötöttek ki.

A gabonakereskedő a megkötött szerződés birtokában a megvásárolt búzát még a szerződés megkötésének napján, azaz 1919. november 6-án eladta a Szegedi Mezőgazdasági Részvénytársaságnak. Ennek szerződésnek tartalmamegegyezett a gabonakereskedőnek a gazdálkodókkal kötött szerződésével. A részvénytársasággal kötött szerződést maguk a gazdálkodók is aláírták és mind a gazdálkodók, mind pedig az ő gabonakereskedő vevőjük egyetemleges felelősséget vállaltak a szerződés teljesítésére és az esetleges nemteljesítéssel a részvénytársaságnak okozott károk megtérítésére.

A búza vételre vonatkozó első szerződésben, a gazdálkodók által kért 400.000 korona előleget, nem a közvetítő⁵² gabonakereskedő, hanem a második szerződésben szereplő részvénytársaság, mint vevő fizette meg. Ez az ítélet indokolásában megfogalmazottak szerint ténylegesen úgy történt, hogy a részvénytársaság képviselője az előleget leszámolta a gabonakereskedőnek, ő pedig azt átadta az eladóknak.⁵³

A kukoricára kötött szerződés alapján a kukorica tulajdonosa a gabonakereskedő maradt, előleget nem fizetett és azt nem követelték az alperes gazdálkodók sem.

A búza vételre irányuló szerződés megkötésekor a gazdálkodók azt kérték, hogy előlegként ne magyar, hanem francia valutát adjanak a vevők, mert a kormányhatóságnál az illetéket valutában kellett fizetniük.⁵⁴ A gabonakereskedő napi árfolyamon 42385 frankot vásárolt és ezt, valamint a különbözetként keletkező 246 magyar koronát adta át alperes gazdálkodóknak. A gazdálkodó alperesek állítása szerint a bizonytalan szerb politikai helyzet miatt kelet és lejárat megjelölése nélkül 1919. november 12-én 32 darab, összesen 666000 koronára szóló váltót vásárolt tőlük felperes, azzal a világos rendeltetéssel, hogy a váltókat tetszése szerint kitöltheti, azaz meghatározhatja a lejáratot és a váltó keletkezését. Egy korlátozást írtak elő számukra, hogy amíg a szerződésben vállalt kötelezettségüket nem teljesítik, a váltókat nem lehet forgatni. A gabonakereskedő ezt követően még egy olyan írásbeli megállapodást is kötött a gazdálkodókkal, hogyha a búzára és a tengerire mégsem kapnák meg a kiviteli engedélyt, akkor mind a szerződésben kikötött kötbér „pönális összeg”, mind maga a szerződés semmis. Az alperesek a szerződésben meghatározott árut nem tudták szállítani, amit közöltek a felperessel, így a megállapodások értelmében az ügyletet stornírozták, azaz megsemmisítették. Az alperesek a felvett előleget részletekben ígérték visszafizetni annak a malom tulajdonosának, akinek a gabonakereskedő továbbadta a búzát. A malom tulajdonosa ezt elfogadta és a későbbiekben a gazdálkodók részéről a visszafizetés megtörtént. Az 1919. november 6-án aláírt szerződésre ezt a tényt rávezették.

Az alperes gazdálkodók azt kérték ezt követően a gabonakereskedőtől, hogy adja ki nekik a 32 darab váltót, aki viszont csak 27 darabot küldött vissza. A nála maradt öt váltó visszaadásáról azt nyilatkozta, hogy a november 6-7-én kötött szerződésben rögzített 86000 korona kötbér kifizetése ellenében adja csak vissza azokat. A felperes ezt követően a kelet és lejárat nélkül kiadott váltókat kitöltötte és ennek alapján fizetési meghagyást bocsátatott ki. Ténylegesen ez a fizetési meghagyás képezte az adott per tárgyát, azaz aminek teljesítésére a gabonakereskedő keresete irányult.

Az alperesek ezzel szemben arra hivatkozva kérték a kereset elutasítását, mert az ügyletet stornírozták, az előleget visszafizették, a szerződés megszűnt, ezért a gabonakereskedő felperes jogellenesen tartja vissza a váltókat.

A szóbeli tárgyalás során a gabonakereskedő azt állította, hogy a gazdálkodó alperesek rosszhiszeműen jártak el. Időközben a búza ára emelkedett és az alperesek azért nem akartak szállítani, hogy másnak magasabb áron adhassák el a búzát. Ezenkívül a felperes állítása szerint az alperesek megszegették a megállapodást, mert abban egyeztek meg, hogy francia valutában fizetik vissza az előleget, ehelyett koronában fizettek.

A törvényszék a peres felek, a megnevezett tanúk és a malom tulajdonosának vallomásai alapján egyrészt megállapította, hogy jogellenes volt a gabonakereskedő részéről a váltóknak kelet és lejárat nélküli kiállítás és később saját rendeletre való kitöltése. Másrészt az 1919. november 6-7-én megkötött szerződést stornírozták, ezzel azt megszüntették. Miután a gabonakereskedő mindhárom gazdálkodó ellen nyújtotta be a fizetési meghagyást, a II. és III. rendű alperes joggal hivatkozott arra, hogy a gazdálkodó velük a kötbérre vonatkozóan semmilyen megállapodást nem kötött. Azt kizárólag az I. rendű alperessel kötötte meg. A törvényszék a keresetlevélnek ezt az állítását abból a szempontból vizsgálta, hogy az I. rendű alperes a két társának a megbízásából járt-e el vagy sem. A búza és a tengeri eladására vonatkozó megállapodás esetén az I. rendű alperes két társának a megbízásából járt el a kötbérre vonatkozó szerződés esetében azonban már nem, ezért mondta ki a törvényszék, hogy a felperes gabonakereskedőnek figyelemmel kellett volna lennie arra, hogy azon a megállapodáson, ahol a kötbérre vonatkozó fizetési feltételt közölte az I. rendű alperessel nem vizsgálta meg, hogy az csak a saját nevében vagy társai nevében is eljár. Mert a nov. 6-i szerződés megszűnése, megszüntette az erre a szerződésre adott megbízást is. Ha új megállapodást kötött a gabonakereskedő felperes és az I. rendű gazdálkodó alperes, akkor új megbízási szerződésre lett volna szükség. Tehát a felperes követelése II. és III. rendű alperesek vonatkozásában semmis.

A törvényszék elfogadta alperesek a szerződés nemteljesítése miatt előterjesztett védekezését, hogy a szerződésben megjelölt búza és tengeri szállítására leküzdhetetlen akadályok miatt nem került sor.

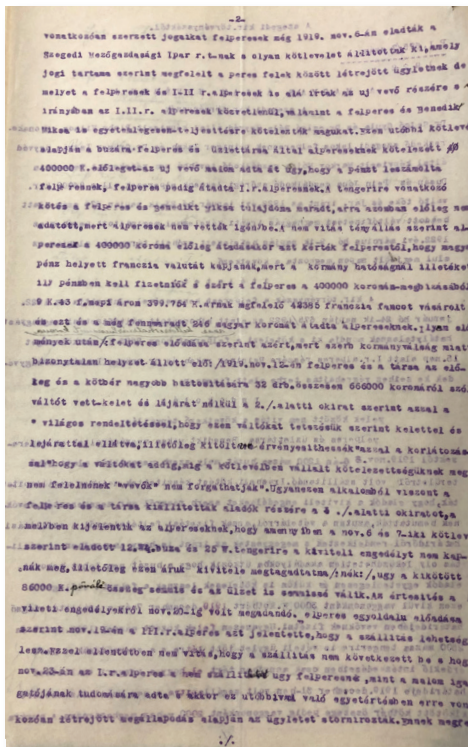
„A szerződésekben kikötött kötbért, mind a felperes, mind a részvénytársaság követelhetne volna, ha az ügylet joghatályban marad,” azonban az ügyletet megszüntették, ezzel megszűnt a joghatálya, nem egyoldalú elállás, vagy egyoldalú szerződésszegés miatt, hanem a szerződést megkötő felek kölcsönös megegyezése alapján.

A törvényszék tovább elemezte a kötbérre vonatkozó felperesi követelést. Ennek során az ítélet indokolásában részletesen kifejtette, hogy kötbér igényét a részvénytársaság fenntarthatta volna. Azonban a részvénytársaság az alperesek nyilatkozatát, hogy leküzdhetetlen akadályok miatt nem tudtak szállítani elfogadta, elfogadta továbbá azt is, hogy az előleget nem frankban, hanem magyar koronában fizetik vissza. Mindezt rávezették az írásban megkötött szerződésre. Nem tartotta fenn igényét a kötbérre és a kötelezőlevelet visszaadta az I. rendű alperesnek, amit nem kellett volna, ha a kötbér igényét fenntartja. Alperes nem tett ígéretet, - és ennek ellenkezőjét a felperesek sem állították - arra, hogy a kötbért visszafizeti. Egyébként is a vételár előleget nem a gabonakereskedő, hanem a részvénytársaság fizette ki leszámolva az alpereseknek, ezért, ha az alperesek közvetlenül a részvénytársaságnak fizettek, akkor jóhiszeműen és jogszerűen jártak el. Ha a részvénytársaság elfogadta a magyar koronában való visszafizetést, ennek a gazdálkodó felperes sem mondhatott ellen, sőt nem volt joga saját rendeletére váltót kiállítani. *„A felperes gazdálkodó saját tényei ellenére, jogairól való lemondás után nem érvényesíthet elmaradt hasznokat a francia valutának visszakövetelése által.”* A törvényszék ítéletében még azt is rögzítette, hogy a tengerire kötött szerződést a felek a búzára kötött szerződéssel egyidejűleg stornirozták. Így ebből sem követelhetett kötbért a felperes a maga javára. A gabonakereskedő keresetét a törvényszék elutasította, mely ítéletet az Ítéltábla eljáró tanácsa is helybenhagyott. (Karakas tvszéki tanácselnök 1922. március 9.)⁵⁵

Egy másik, 1921 augusztus közepén megkötött szerződésben alperes 50 m^q zabot és 50 m^q tengerit adott el felperesnek azzal a kikötéssel, hogy az árut felperes köteles augusztus 20-ig átvenni és a vételárat megfizetni, mert ellenkező esetben az előleget elveszti. A vevő a szerződésben meghatározott időben csak a zabot vette át, a tengerit nem. Az alperesnél maradt 7000 korona előleg. Miután a teljesítés helye Kiszombor volt, ahonnan az átvétel idején a megszálló szerb csapatok ugyan már elmentek és a nemzeti hadsereg bevonulóban volt, a szerződő felek egyetértésben arról döntöttek, hogy a kukorica átvételének időpontját néhány nappal elhalasztják. A vevő a törvényszék

előtt azt állította, hogy az eladó augusztus 23-ig adott haladékot, amikor ő megjelent Kiszomboron, de az eladó a vevő késelemére hivatkozva megtagadta a kukorica átadását. Az eladó ezzel szemben azt állította, hogy csak augusztus 22-ig adott haladékot és a vevő esett késedelembe. A vita eldöntésére a törvényszék arra az álláspontra helyezkedett, hogy a felek által megkötött ügylet nem tekinthető fix határidős ügyletnek, mert véleménye szerint „*az ügyletnek a kitűzött határidőben való teljesítése annyira lényeges feltétele lett volna, hogy anélkül az üzlet nem jött volna létre.*” Azonban az a kikötés,

hogy ha a megadott határidőben a vevő nem veszi át az árut, akkor az előleget elveszíti, az előleg így lényegében szerződési biztosítékká, kötbérré változott. Ugyanakkor azt is kimondta a Nagy Antal vezette bírói tanács, hogy „*a felek közti szerződés ügy értelmezendő, hogy a kétféle árura adott 10000 korona előleg elrendelésének kikötése kötbérré változott, s erre nézve az okirat által megállapított fix határidő be nem tartása nemcsak az előleg elvesztését, hanem az ügylet megszüntét is jelentette.*” A vevő keresetét a törvényszék elutasította. A fellebbezési bíróság a törvényszék indoklását azzal egészítette ki, hogy „*a felek az árunak meghatározott időben leendő átvételét az eladás teljesítési kötelezettségének feltételeként joghatályosan kiköthetik és ilyen esetben maga a szerződési megállapodás jogosítja fel az eladót arra, hogy a kitűzött időben való átvétel elutasítása esetében utólagos teljesítési határidő engedélyezése nélkül illetve az elkésletten felajánlott teljesítés visszautasításával az ügylettől elálljon.*”⁵⁶

14. A Szegedi Törvényszék ítéletének indoklása 1922

A kereskedelmi vétel szerződésszerű teljesítése körül kialakult jogbizonytalanságot fokozta a gazdasági lehetetlenülésre való hivatkozás, amely a későbbiekben még ismertetésre kerül.

A kereskedelmi vétel közvetítése

A kereskedelmi vétel, mint az egyik leggyakoribb kereskedelmi ügylet szabályait gyakran kellett a Szegedi Törvényszék bíráinak értelmezniük.

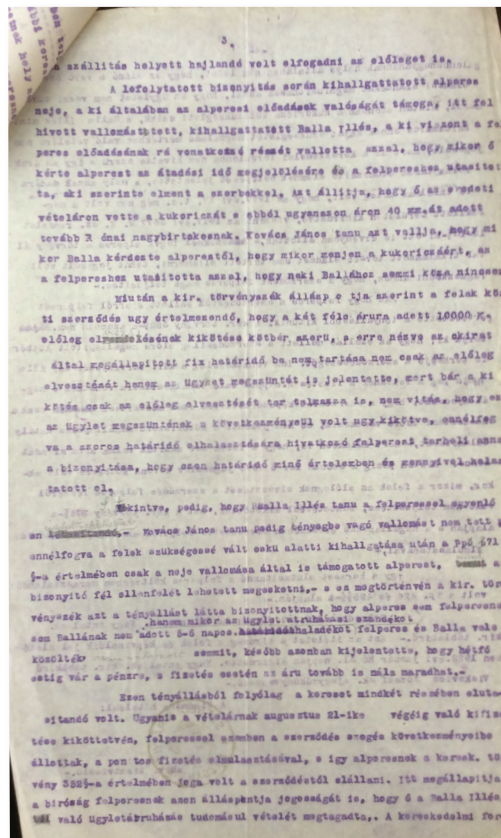
1917-ben K.D. felperes kereskedelmi vétel megkötésében játszott szerepéért közvetítői díjat követelt P.S alperes szegedi kereskedőtől, aki azt azzal az indokkal tagadta meg, hogy bár az 5000 zsák vételére irányuló ügylet létrejött, de a vevők a zsákokat nem vették át. A felperes állítása szerint az eladó alperes késedelembe esett a szállítással. A szerződésben a felek azt határozták meg, hogy az 5000 darab zsákot 1917 szeptemberére szállítja. Ez nem történt meg, a vevők ezért nem vették át az árut. Miután a szerződés nemteljesítése az eladó alperes késedelme, hibája miatt nem ment teljesezésbe, kérte a törvényszéket, kötelezze az alperest a közvetítői díj megfizetésére.

Az alperes ezzel szemben állította, kész volt a teljesítésre, nem határozták meg fix határidőt, csak annyit rögzítettek, hogy szeptemberre szállítja a zsákokat. A vevők hibájából nem ment teljesezésbe az ügylet, mivel megtagadták a *zsákbizottság* engedélyének feltételül kikötött 3% jutalék megfizetését.

A háború éveitől kezdve a kormány igyekezett meghatározni egyrészt azt, hogy kiknek engedélyezi, meghatározott ingó dolgok, mint pl. élelmiszer, vagy az adott esetben a zsák felvásárlását, mert ezeket az ingó dolgokat megfelelő mennyiségben a hadsereg ellátására kívánta biztosítani.

A törvényszék a megkötött szerződés, a felek és a tanúk vallomása szerint azt a tényt állapította meg, hogy a vevők a zsákok átvételével azért estek késedelembe, mert a 3100/1917. ME. sz. rendeletben felállított zsákbizottság által az ügylet engedélyezését a vevőknek a vételár után járó 3% jutalékot ki kellett volna fizetniük.

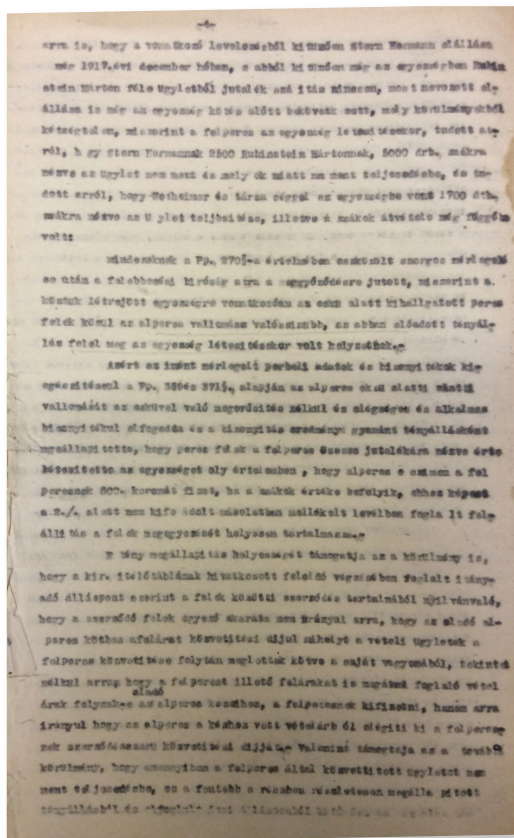
Az alperes az érvényesen megkötött szerződés alapján 3200 zsákot szállított. A vevők az időközben megjelent rendelet feltételeit, amelyről az eladó is értesítette őket, nem akarták teljesíteni. Az eladó határozottan kijelentette, hogy hajlandó a teljesítésre, sőt 1917 decemberében, levélben arról is tájékoztatta a vevőket, hogy a zsákbizottság által

15. A tengeriszállítás ítélete 1921

meghatározott 3%-ot saját pénzből kifizeti, de a vevők vegyék át az árut és fizessék ki a vételárat. Miután a vevők ezt is megtagadták, 1918. január 17-én szintén írásban az eladó közölte a vevőkkel, hogy eláll a szerződés teljesítésétől. A kereskedelmi vételt közvetítő kereskedő közvetítési díját sem fizette meg.

A közvetítő kereskedő keresetét a díjfizetésre a törvényszék elutasította

16. A bírói tanács: Muntyán István tanácselnök, Weisz tag, Krausz Miklós tag

„A vevők a szerződés teljesítését csak a rendelet által előírt feltételek teljesítése és annak alapján egyező előadásuk szerint a zsákbizottság által előre kirótt illetve kiróható jutalék kifizetésének a vételáron felüli vállalása és kifizetése esetén igényelhették.” A törvényszék ezt oly feltételnek ítélte, amelyet a vevők nem voltak kötelesek teljesíteni. Ez vezetett az eladó részéről is a szerződés teljesítésének megtagadására. Mindezek után a közvetítői díj követelésének nem volt jogos alapja.⁵⁷

„A törvényszék jogi álláspontja szerint azonban, midőn egy későbbi jogszabály a korábban kötött ügyletekre is visszaható erővel a szerződés feltételeit a felekre vagy a felek egyikére nézve súlyosabbá teszi anélkül, hogy kimondaná, miszerint a szerződés a felekre annak dacára kötelező, mint a fentforgó esetben a hivatkozott rendelet, az a fél, akire nézve a szerződés súlyosabbá válik, az ügylettől visszalépni lévén jogosult a fenti tényállásban megnevezett felek közül a felpereseknek az ügylettől való elállását az alperes elfogadni tartozott, illetve őket az átvételre bírói úton kényszeríteni nem volt módjában, annál kevésbé érdekében függetlenül attól, hogy ezek eljárásukat azzal indokolták, hogy - miután minden vevő megtagadta a 3% jutalék kifizetését - nekik ehhez joguk volt.” A felperes által közvetített ügylet az alperes hibáján kívül álló okokból nem teljesülhetett. Leszögezte a törvényszék továbbá, hogy az eladó nem esett késedelembe, a szerződésben nem fix, hanem halasztó hatályú teljesítési határidőt kötöttek ki a felek.

Kereskedelmi vétel tárgya: a káposzta

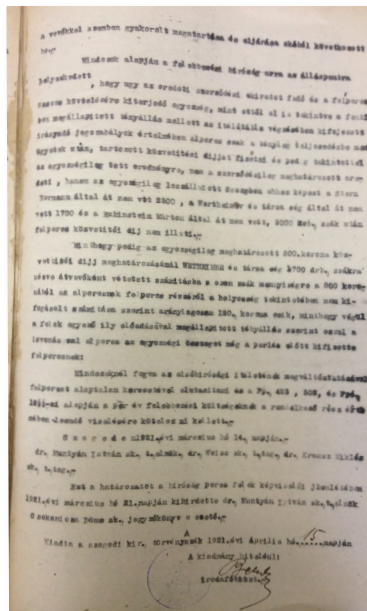
A következő per háttérében ténylegesen a Szeged városát is kötelező feladat ellátása, a besorozott katonák ételmezésének biztosítása áll.

Szeged város közélémezési hivatalának vezetője B.K. megbízta az egyik szegedi kereskedőt, hogy a város részére 50 vagon káposztát vásároljon. A kereskedő nem tudta teljesíteni ezt a mennyiséget, állítása szerint 60 napon át utazott az országban, azért hogy káposztát vásároljon fel, ezáltal 5000 korona készkiadása keletkezett. Kiadásait növelte, hogy nagy mennyiségű köményt is kellett vásárolnia, amit a szerződésben előre nem határoztak meg. Sőt kiadásait növelte az a tény, hogy a városnak átadott 7 vagon káposzta árát is csak 51 napi késedelemmel fizette ki a város.

A várost képviselő főügyész tagadta, hogy a város közélémezési hivatalának vezetője a város nevében megbízási szerződést kötött volna felperessel.

A törvényszék kimondta, hogy „jogszabály az, hogy a megbízó, a megbízás tárgyát képező ügylet ellátása körül felmerült kiadásait a megbízottnak, amennyiben azok nem feleslegesek vagy túlságosak, megtéríteni tartozik. Minthogy azonban alperes a megbízási jogviszony fennforgását vitássá tette, a kereseti követelés ezen részét illetően első sorban azt kellett eldönteni, megbízta e a városi közélémezési hivatal vezetésével megbízott B.K. a felperest azzal, hogy a város részére savanyítás végett káposztát vásároljon.”⁵⁸

A fellelt bizonyítékok alapján megállapításra került, hogy 1917. szeptember 4-én felperes valóban ajánlatot tett 10 vagon savanyított káposztának 1918. február, március, és április havában történő szállítására fogyasztási maximális vagy piaci ár mellett. A hivatal vezetője még ezen a napon értesítette az ajánlattevőt, hogy átveszi az árut, de egyben figyelmeztette a kereskedőt, hogy miután a káposzta savanyítását üzletszerűleg megtiltották és csak azoknak engedélyezték, akik már a

17. A Szegedi Királyi Törvényszék ítélete 1917

háború előtt is igazolvánnyal rendelkeztek arról, hogy savanyítással foglalkoznak, a kereskedő, csak úgy vásárolhat fel káposztát és savanyíthatja azt, ha ezt a közélélmezési hivatal megbízásából teszi és annak teljesít. Ezt követően B.K. még megbízást adott a kereskedőnek, hogy vásároljon 50 vagon káposztát, arra az Országos zöldség főzelék és gyümölcs forgalmi részvénytársaságtól engedélyt szerez a szállításra. B.K. a törvényszéken elmondta, hogy a kereskedő ajánlatára azt mondta, átveszi az árut, „*ha elsőrendű minőségű, egészséges, sózott és fűszerrel ellátott savanyított káposztát szállít.*” Kikötötte, hogy a savanyítás a felperes kockázatára történik. Majd a kereskedő kérésére, lehetőséget adott, hogy a város megbízásából vegyen 50 vagon káposztát – a nagybani felvásárlás tilos volt – a város semmilyen költséggel nem terhelhető, a vásárlás a kereskedő számlájára történik. A kereskedőtől a maximált áron a város végül 7 vagon káposztát átvett, melyet átadott a zöldségközpontnak, amit az a katonai alakulatnak kiutalt, amelynek az árát „a szegedi kereskedők bevásárlási osztálya útján és nem a szegedi közélélmezési hivatal közvetítésével a felperesnek kifizettek”.

A törvényszék a tények alapján a következőket állapította meg. „*Ez egy kétoldalú kötelmi szerződés, amelynek tárgya nem a munka szolgáltatás maga, hanem annak az eredménye, nem a megbízás, hanem arra való figyelemmel, hogy a káposzta savanyításához szükséges főanyagot, vagyis a káposztát is a vállalkozó felperes tartozott adni, az adásvételi ügylet jogi minősítése alá esik.*” Ezt az álláspontot támasztja alá felperes kereskedőnek az a ténye, hogy az általa beszerzett nyers káposztából egy vagon káposztát eladott „a szegedi központi bőrkórtani kórháznak.” Az adásvétel esetében az eladó a vételáron felül más költséget – kivéve, ha ennek ellenkezőjét kikötötték – nem követelhetett. Ebben az esetben kifejezetten kikötésre került, hogy a városra semmilyen költséget nem háríthatott át.⁵⁹

Kereskedelmi vétel vagy kölcsön

A Szegedi Törvényszék elé 1920-ban került egy szegedi mézeskalácsos felperesnek és két szegedi cukrász alperesnek egymás közötti vitája.

A vita rendezése első fokon a szegedi járásbírószágon történt, ahol a cukrász alpereseket elmarasztalták. A pervesztesek fellebbezéssel fordultak a törvényszékhez, ahol egyrészt azt állították, hogy az elsőbírószágon eljárási szabályt sértett, amennyiben felperest eskü alatt kihallgatta, vallomására megeskette felperest, ezzel szemben az alperesek által ajánlott tanúkat csak ezután hallgatta ki, de az alperesi tanúk eskü alatti vallomásának felvételét mellőzte. Az alperesek

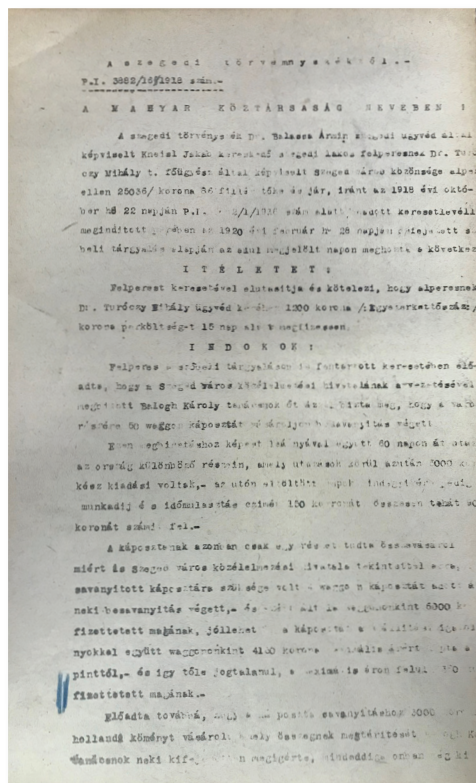
anyagi jogszabálysértésre is hivatkoztak, mert az elsőbíróság „megállapította, hogy a cukor helyettesíthető dolog, mert a mostani nehéz beszerzési körülmények között a cukor a szolgáltatás idejében sem volt ilyennek tekinthető. Amennyiben az alperesek a cukornak természetben leendő visszaadására kötelezhetnének, az ily irányú marasztalásnak csak vagyoni tönkremenetelük árán tudnának esetleg eleget tenni.”⁶⁰

Az alpereseknek az alaki jogszabálysértésre vonatkozó állítását a törvényszék elutasította, mert tanúikat arra akarták rávenni, amely a per tárgyával nem volt összefüggésben, hogy alperesek szívességből fát juttatnak felperesnek.

Mindezek után alperesek azt állították, hogy felperesnek volt annyi mennyiségű cukra, hogy abból kb. 85 kg-t nélkülözhetett. Egyébként a rendelkezésre álló cukrot jogellenesen halmozta fel, áruhalmozást követett el. Kölcsön vagy adásvételi ügyletről alperesek állítása szerint nem esett szó. Minden egyes esetben a felperes ajánlotta nekik a cukrot, amelyet az alperesek úgy fogadtak el, hogy a „cukorközpontból részükre kiutalt 150 kilogrammból adják majd vissza.”

A felperes elfogadta az elsőfokú ítéletben is meghatározott tényt, hogy rövidlejáratú kölcsönt kötött az alperesekkel. Állítása szerint a mindenkori piaci áron Szegeden mindig lehetett cukrot vásárolni. Tagadta, hogy ha természetben követeli a cukor visszaadását, tönkremenéne a cukrárszok, hiszen amikor kölcsönadott nekik, üzletük nyitva volt, a cukrot feldolgozták, cukrászati termékeiket eladták, azért ellenértéket kaptak. Sohasem ajánlott nekik cukrot, mindig csak kölcsön adta, amire az alperesek mindig megerősítették, hogy természetben adják vissza.

A törvényszék elutasította az alperesek anyagi jogszabálysértésre vonatkozó állítását is kimondva: „a cukrot a forgalomban súly szerint szokták meghatározni,

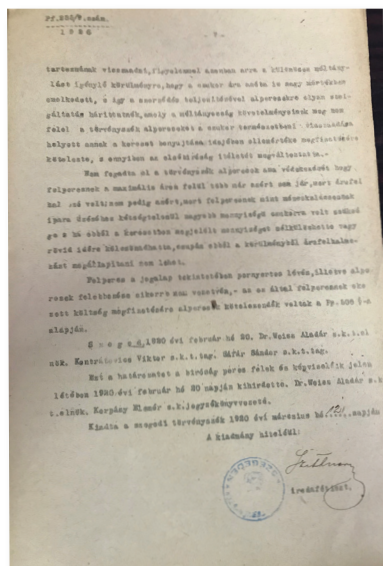
18. A Szegedi Törvényszék jegyzőkönyve 1919

nyilvánvaló tehát az, hogy a cukor helyettesíthető dolog. Jogszába pedig az, hogy aki helyettesíthető dolgot mástól kölcsönkap, az ennek fejében ugyanolyan fajú és minőségű dolgokat, ugyanolyan mennyiségben köteles a kölcsönadónak visszaszolgáltatni.”

A törvényszék kellő körültekintéssel vizsgálta a kölcsönügylet egész gazdasági hátterét, megállapította, hogy figyelemmel „arra a köztudomású tényre, hogy a kölcsönzés idejében Magyarországon és Budapesten proletárdiktatúra volt, melynek tartama alatt a cukorközpont egyáltalán nem működött.” E tény tudva a törvényszék nem tartotta valószínűnek, hogy alperesek a központból esetleg kiutalt cukorból ígérték volna a visszafizetést. Az alperesek azon állítása sem volt valószínű, hogy a proletárdiktatúra idején egy vagon cukor, amit a központból kiutáltak, az úton elakadt, és a megérkezése után ebből adják majd vissza a kölcsönkapott cukrot.

A törvényszék azon tények ismeretében, - hogy az alperesek, sem a kölcsönkapott cukrot természetben, sem annak beszerzési árát nem ajánlották fel felperesnek, csak a maximált árat akarták megfizetni, sőt alperesek azt sem teljesítették, hogy a cukor helyett mézet adtak volna -, kimondta, hogy a felperesnek tudnia kellett, hogy az alperesek nem tudnak vagy nem akarnak teljesíteni. „Annál az általános jogszábnál fogva, hogy mindenki közrehatni tartozik arra, hogy a bár más jogellenes cselekményéből eredhető károsodás lehetőleg elkerültesse, s figyelemmel arra is, hogy Szegeden a nehéz beszerzési viszonyok következtében a cukor ára állandóan emelkedésben volt, a törvényszék azt állapította meg, hogy felperesnek ebben az időben alpereseknek a nagyobb károsodástól leendő megóvása céljából fedezeti vételt kellett volna eszközölnie.”

Ugyanakkor a törvényszék „figyelemmel arra a különösen méltánylást igénylő körülményre, hogy a cukor ára folyamatosan emelkedik, és így a szerződés teljesítésével alperesekre olyan szolgáltatás hárrítatnék, amely a méltányosság követelményének meg nem felel, a törvényszék alpereseket a cukor természetbeni visszaadása helyett, annak a kereset benyújtásakor volt értéke megfizetésére kötelezte.” Ezzel a törvényszék a kereskedelmi vétel nemteljesítésének egyik következményét határozta meg, kötelezte az alpereseket a cukor vételárának megfizetésére. A mézeskalácsos felperes fellebbezett az

19. A Szegedi Törvényszék jegyzőkönyve 1920

ítélet ellen. Az ítéletábra a törvényszék ítéletének ezt a részét megváltoztatta, mert „*tévedett a törvényszék, amikor a felperesi jogos kereseti kérelemtől eltérőleg, az alperest, a nem teljesítő eladóval szemben, szolgáltatási kötelezettségeinek eldöntésénél nem a kölcsönre, hanem a vételi szerződésnél, a nem teljesítő eladóval szemben, alkalmazható anyagi jogszabályokat alkalmazva, nem a kölcsönadott cukor visszaadására, hanem annak egy bizonyos időben volt forgalmi értékének a megtérítésére kötelezte.*”⁶¹

A négy tábla szalonna, mint a kereskedelmi vétel tárgya

A kereskedelmi vételi ügyleteknél a teljesítés egyik feltétele, hogy a szerződésben meghatározott áru minősége megfelelő, illetve olyan legyen, amelyet a vevő kikötött.

Bár a keresetet az eladó nyújtotta be, követelve a szállított áru vételárát, a vevő azonban az áru minőségi hibájára hivatkozva megtagadta a kikötött vételár megfizetését.

A törvényszék által megállapított tények szerint az alperes a felperes szegedi bejegyzett kereskedőtől négy tábla szalonnát vásárolt, melyet az eladó vasúton, utánvétellel 1889. május 9-én alperes részére elküldött. A szerződés megkötésekor a felek az utánvétel kifizetését nem kötötték ki, a vevő ezt nem vállalta. Erről eladót értesítette. Miután ez megtörtént csak akkor tudta a vevő, május 29-én, a szalonnát átvenni. A vevő június 14-én az átvétel helyén, szakértőkkel megvizsgáltatta az árut, akik az árut nem tartották kereskedelmi forgalomba hozatalra alkalmasnak. Erről értesítette az eladót, aki azt válaszolta, hogy jó minőségű árut szállított, de ha nem kell a vevőnek küldje vissza, vagy fizesse ki az árát. A vevő egyiket sem tette. A törvényszék előtt felperes ragaszkodott ahhoz az állításához, hogy szerződésnek megfelelő, jó minőségű árut szállított, kétségbe vonta, hogy a szakértők arról a szalonnáról mondtak véleményt, amit ő szállított.

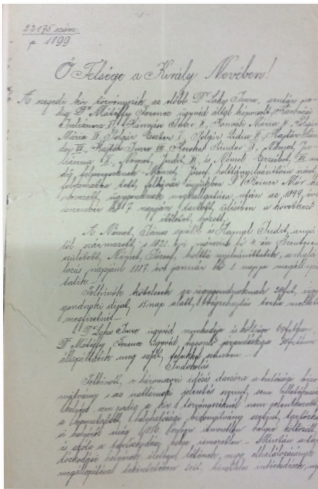
Ezzel szemben a vevő azt állította, hogy az eladó azzal, hogy utánvétellel adta fel az árut késleltette a vevőt annak átvételében, és ez minőségi romlást okozott a szalonnában. Felelősséggel az eladó tartozik.

A törvényszék ítéletében egyrészt rögzítette, hogy „a szalonna áru oly cikk, mely a melegben megromlásnak van kitéve, és így kötelességében állott volna alperesnek ezen árut megvizsgálás után eladatni.” Ugyanakkor a kereskedelmi törvény szabályát értelmezve kimondták, hogy az árunak azon állapota az irányadó, melyben az átvétel helyén, megérkezésekor volt. Az áru minőségét csak szakértőkkel lehet igazolni. A

felperes nem tudott arra megfelelő bizonyítékot nyújtani, hogy az áruban a szállítás közben keletkezett volna a kár, ezért utasították el a keresetét.

„A vevő a más helyről küldött árut, amennyiben ez a rendes üzleti kezelés szerint lehetséges, az átvétel után haladéktalanul megvizsgálni, s ha az a kikötött vagy törvényi kellékeknek meg nem felel, e körülményről az eladót azonnal értesíteni tartozik.” (Kt. 346.§)

Vita a borvétel körül

20. A borfelvásárlás ítélete

a felperes borkereskedő továbbadta az árut, ugyancsak ott volt Nagykőrösön és közvetlenül megvette a bort M.Zs.-tól. Így a felperes esetét attól a haszontól, amely őt illette volna, ha a szerződést alperes teljesíti.

A bíróság a tanúk vallomásai alapján tényként állapította meg, hogy alperes nem állította, hogy a saját borát akarja eladni, közvetítőként járt el. Azt is tényként állapította meg, hogy a borkereskedő közvetítési díjként 5000 koronát vett fel attól a vevőtől, akinek M.ZS. borát ő akarta továbbadni. Tényként állapította meg továbbá, hogy alperes nem vállalt felelősséget azért, hogy a bor 12 maligam fokú, hanem azt a feltételt kötötte ki, hogy a borkereskedő Nagykőrösön megkóstolja a bort, és ha tetszik, akkor az ajánlott árért veszi meg. Ez megtörtént, de a borkereskedő úgy nyilatkozott, hogy nem megfelelő a bor, így az ügylet közte és alperes között nem jött létre. A törvényszék az elmaradt haszonra vonatkozó felperesi keresetet elutasította és egyben megállapította, hogy

árrágitásra irányult a borkereskedő tevékenysége, de mivel az első szerződés nem jött létre, az árrágitás tényét a törvényszék nem állapíthatta meg.⁶²

Kereskedelmi vétel mézre

A felperes 1919. július 23-án keletkezett szerződés értelmében 500kg mézet vásárolt 34 korona egységáron. Eladóknak 17.000 koronát azonnal kifizetett. A megállapodás értelmében az eladók 14 napon belül a szegedi hajó vagy vasútállomásra voltak kötelesek a mézet szállítani.

A felperesnek ebből az előadásából látszik, hogy a peres felek között ténylegesen a régi áruszállítási ügylet jött létre.

A felperes vevő keresetlevelében előadta, hogy sem a szerződésben kikötött időben, sem az általa meghatározott, utólag engedett időben az eladó alperesek nem szállították az árut és a vételárat sem fizették vissza. Azt követelte, hogy az eladók vagy szállítsák a szerződésben rögzített mézet és egyben fizessék meg azt a kárt, ami abból adódott, hogy a teljesítési határidő óta a méz ára jelentősen megnőtt, vagy fizessék vissza a méz vételárat, a keletkezett kárt, és még a késedelmi kamatot is.

A felperes a tárgyaláson azt állította, hogy az ügyletet a felperesi cég nevében Danner János kötötte, az alperes cég egyik tagjával Fülöp Józseffel.

Az alperesi cég elismerte a szerződést, de hozzátette, hogy a szerződés írásba foglalásánál kimaradt az a kitétel, hogy az eladó Bácskából, Cservenkáról szállítja a mézet, amire – véleménye szerint az utalt –, hogy a hajóállomáson adták volna át az árut. Az alperes cég azzal védekezett, hogy a méz nem érkezett meg. Az ügylet megkötését követően, 1919. augusztusban vált köztudottá, hogy „*a szerb megszállás alatt levő területekről behozott élelmi cikkek után 50% vámot szednek a szerbek.*” Az viszont nem volt egyértelmű, hogy a méz után is kellett-e ekkora vámot fizetni.

Az alperes cég 1919 augusztusában a felperesnek felajánlotta, hogy visszaadja a már megkapott vételárat vagy a felperes várakozzon a szállításra. Állítása szerint a felperes cég ez utóbbit választotta. A felperes 1919. szeptember 30-án írásban felszólította az alperest a szállításra, mire az írásban közölte, hogy még mindig nem tudják, hogy kell-e kiviteli vámot fizetni a Cservenkáról behozandó mézre. Ugyanakkor most közölték felperessel, hogyha vámot kell fizetni, azt a méz árába nem tudják beszámítani, ezért az üzlettől elállnak.

A felperes novemberben is felszólította alperest a méz szállítására, s mivel változatlanul nem teljesített, megindította az eljárást.

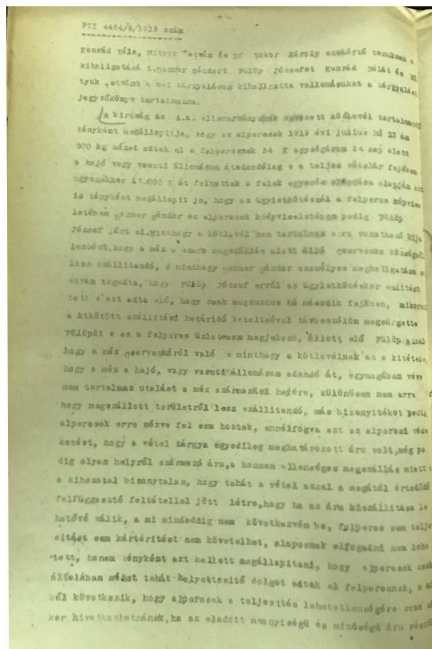
Az alperes a következőket állította a törvényszék előtt: „nem tartoznak kártérítéssel, mert egyidejűleg meghatározott árut azzal a mostani szállítási viszonyok mellett magától értetődő felfüggesztő feltétellel adtak el, hogy a felperes előtt is tudottan szerb megszállás alatt lévő árut sikerül behozniuk. [...] ugyanakkor a 14 napos határidő elteltével tartozott volna a nagyobb kár elhárítása végett másutt beszerezni fedezeti vétel útján a mézet, a mi akkor a szerződéses vételáron sikerült is volna.” Nem tartoznak a kamatokkal sem, mert visszakinálták a vételárat, amit a felperes cég nem fogadott el.

A törvényszék a felek előadása, az írásba foglalt szerződés és a felek által megjelölt tanúk meghallgatását követően bizonyítottnak látta azt, hogy a megállapodás a méz vételre és a vételárra vonatkozóan létrejött, de nem fogadta el azt az alperesi védekezést, hogy magában a szerződésben egyedileg meghatározott, mégpedig Cservenkáról szállított mézről esett volna szó. „Az alperesek általában mézet tehát helyettesíthető dolgot adtak el felperesnek, ebből következik, hogy alperesek a teljesítés lehetetlenségére csak akkor hivatkozhatnának, ha az eladott mennyiségű és minőségű áru egyáltalán nem lett volna beszerezhető.” Ugyanakkor azzal, hogy az eladó 1918 augusztusában felajánlotta a vételár visszafizetését, illetve azt mondta, hogy mivel a méz árába a kiviteli vám nem volt beszámítva azt viselje a vevő, valójában nem akart szerződészerűen teljesíteni. A vevő is tudhatta, hogy az eladótól teljesítést nem várhat. A törvényszék álláspontja szerint *„ha a felperes ragaszkodott az eredeti megállapodáshoz, úgy tartozott volna az ügyletet ekkor lezárni s kijelenteni, hogy az eredeti szerződés alapján a szállítás megtagadásából eredő jogai közül a teljesítést vagy a kártérítést és pedig ez utóbbi esetében az akkor netán fennálló árkülönbséget alapul vételével választja, vagy eláll a szerződéstől.”*⁶³

A törvényszéknek nemcsak abban kellett állást foglalnia, hogy a szerződés általában jó minőségű méz adásvételére vonatkozik vagy egyedileg meghatározott fajta mézet kellett teljesítés, vagy a fennálló viszonyok között a szerződés tárgya lehetetlenült és emiatt a kárveszélyviselés illetve a szerződés hatálytalanításának kérdése került előtérbe. Több olyan a szerződés nemteljesítése miatt indult eljárásban kellett a törvényszéknek abban dönteni, hogy megállapítható-e a lehetetlenülés vagy sem. A kereskedelmi vételre irányuló ügyletek jogi sorsára nézve ez döntő jelentőséggel bírt. Jelen szerződés esetében, mivel a törvényszék álláspontja szerint nem egyedileg meghatározott áru volt a kötelelem tárgya, nem történt lehetetlenülés.

Mivel a felperes augusztus végén kijelentette, hogy vár a szerződés teljesítésére, „maga is hozzájárult ahhoz, hogy az eredetileg csak faj és mennyiség szerint meghatározott áru egyidejűleg meghatározott árura korlátozzák, nevezetesen arra az árura, amely az alperesek részéről Cservenkán megvéve elszállításra várt, s mely hozzájárulással egyúttal felperes is magára vállalta annak a kockázatát, hogy ha annak az árunak a behozatala akár természeti, akár jogi, akár gazdasági lehetetlenség következtében be nem állhat.”

A törvényszék leszögezte, hogy a vételár 50 %-os kiviteli vámjának a megfizetése az alperesekre nézve oly megterhelő lett volna, hogy a teljesítés rájuk nézve gazdaságilag lehetetlenné vált.

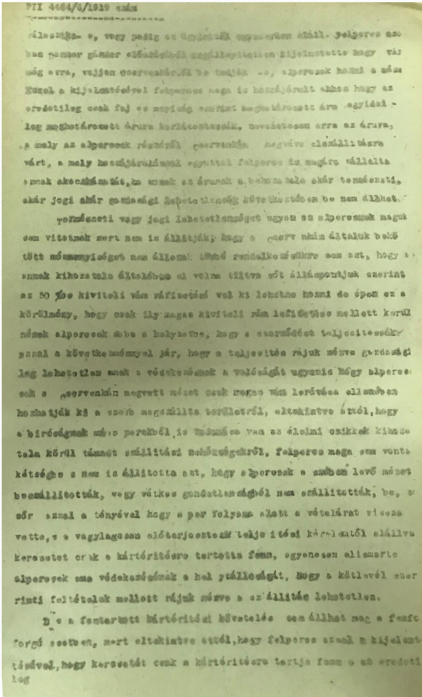

21. A mézvásárlás ítélete 1919

Az alpereseknek az a védekezése, „hogy a Cservenkán megvett mézet csak magas vám lerovása ellenében hozhatják ki a szerbek által megszállt területről, eltekintve attól, hogy a bíróságnak más perekből is tudomása van az élelmi cikkek kihozatala körül támadt szállítási nehézségekről, felperes maga sem vonta kétségbe és nem is állította azt, hogy alperesek a szóban lévő mézet beszállították vagy vétkes gondatlanságból nem szállították be, sőt a per folyama alatt a vételárat visszavette” és a vagylagosan előterjesztett teljesítési kérelemtől elállt, csak kártérítést követelt, valójában elismerte, hogy alperesek részéről a szállítás lehetetlen. Miután a felperes az eredeti követelését módosította és csak kártérítést kért, valójában az elállásával megfosztotta az alpereseket a teljesítéstől. (Nagy Aladár, László Adolf, Nagy Antal)⁶⁴

A pereszes felperes fellebbezéssel élt. A Szegedi Ítéltábla helybenhagyta a törvényszék ítéletét, miközben a Kt. 353.§-ának az értelmezésébe is belebocsátkozott.

„A vevőt a késedelmes eladóval szemben megillető választási jogra vonatkozó állandó bírói gyakorlat szerint abban az esetben, ha a vevő keresetében a késedelmes eladótól a szerződésnek az áru szállításával való teljesítését vagy kártérítést követelt minden joga a per további folyamán egyoldalúan a vagylagos kereseti kérelemtől elállni és az eladótól teljesítés helyett csupán kártérítést követelni, minthogy azonban

22. A bírói tanács ítélete

az alperesek az érdemleges tárgyaláson az ellen, hogy a felperes keresetét kizárólag a kártérítésre tartotta fenn, kifogást nem emeltek, a királyi ítélőtábla is belebocsátkozott a kereset érdemi eldöntésébe.[...] csak azt bírálta el, hogy a felperesnek van-e joga kártérítéshez és hogy a felperes a szerződés nem teljesítése miatt szenvedett-e valóban kárt.

„Ebből a jogi álláspontból egyszersmind az is következik, hogy az ítélőtáblának nem kellett foglalkozni annak a jogi kérdésnek [...] az eldöntésével, hogy az alperesek tartoztak-e az adásvételi szerződést teljesíteni és hogy a teljesítés az alperesekre nézve gazdaságilag lehetetlenné vált, mert a teljesítésre is irányuló kérelemtől történt ellállás folytán ennek a kérdésnek a per érdemi eldöntése szempontjából jelentősége nincs.”⁶⁵

Kereskedelmi vétel tárgya, gyapjú

Egy szarajevói kereskedő megvásárolt 1919. augusztus 16-án az alperestől 300q mosott és zsíros gyapjút, amelyet Szegeden kellett a Szegeden bejegyzett kereskedőnek augusztus 19-én átadni. A felperes a szerződést követő napon a gyapjút eladta egy budapesti kereskedőnek. Az alperes a kikötött időben nem szállította az árut, védekezésként azt állította, hogy a teljesítés reá nézve lehetetlenné vált. Az előlegként felvett összeget visszaadta a vevőnek. A felperes elmaradt haszonért perelte az eladót, mondván, ha az szállít, akkor ő meghatározott haszonnal tudta volna továbbadni. Ezt a különbséget követelte az alperestől. Az eladó megismételte a törvényszék előtt, hogy „erőhatalom gátolta” a teljesítésben, mert a Kisteleket megszállva tartó román katonaság a gyapjuszállítmányt feltartóztatta, az alperes apját testileg is bántalmazta. A megszállt területről lehetetlen volt gyapjút szállítani, függetlenül attól, hogy erre előzetesen engedélyt kért és kapott a Szegeden működő és a kivitelt irányító nemzetközi bizottságtól. Ezért állt el az ügylettől és helyezte letétbe a vevőt képviselő ügyvédnél.⁶⁶

A törvényszék elutasította a vevő keresetét, kimondva azt, hogy *„kétségtelen, hogy a gyapjú közszükségleti cikk és nyilvánvaló, hogy az áru ára a jelen esetben szokatlan, szükségtelen és felesleges közbenső kereskedéssel drágítottatott azáltal, hogy a szarajevói lakos Szegedre jött és azt az árut, amelyet nem is látott és a valóságban át sem vett, másnap [...] ismét közvetítő kereskedőnek adott tovább. [...] az ő vételáránál 25-30%-kal drágábban, úgy hogy [...] a kockázat és a számbavehető költség nélkül egyik napról a másikra kb. 15000 korona nyereségre tett volna szert, illetve ezzel az összeggel az áru árát drágította volna.”* A törvényszék megállapította, hogy a felperes egy árdrágító ügyletet akart végrehajtani, amit visszaélésnek minősített. *„A fennforgó kihágás megtorlása céljából [...] a rendőri büntető bírósághoz való áttételét azért mellőzte, mert a kihágás büntethetősége elévült.”⁶⁷*

Sertéshús és szalonna vásárlás

Az 1919-ben megkötött szerződés értelmében az eladó 16q sertéshús és szalonna eladását és szállítását vállalta azzal a feltétellel, hogy az árut február 5-én Szegeden eladja a vevőnek. A szállítás azonban elmaradt. A vevő utólagos teljesítési határidőt adott, de ekkor sem történt meg az áru átadása. A felperes keresetében a szerződés teljesítését követelte. Az eladó azt állította, hogy az ügyletet a felek valójában csempészárua kötötték, és a szerb valamint a román megszállás miatt, nem tudta a sertéshúst Szegedre szállítani. Mindez a törvényszéki írat megfogalmazásában: *„a csempészáru pedig a teljesítési időben nem került többé forgalomba, mert az oláh megszállás alatt lévő területekről való csempészték a legelőre.”⁶⁸* A románok annyira megszigorították az élelmiszer kivitelét, hogy a sertéshúst lehetetlen volt Szegedre behozni. A felperes tagadta, hogy csempészárut vásárolt.

Az eljáró bírói tanács ugyanakkor megállapította, hogy a felek tudtak arról, hogy Szegedre csak csempészárut hozhatnak be, amiben az alperest ténylegesen a megszigorított román határőrizet akadályozta meg. A meghallgatott tanúk azt vallották, hogy Kisteleken – ahol a felperes cég megbízottja egyezett meg az alperessel – a lakosok a saját hízalású sertéseiket úgy értékesítették, hogy Budapestre csempészték. Ezzel olyan magas árakat tudtak elérni, hogy a hentes sem tudott kereskedelmi forgalomban sertéshúst vásárolni. Köztudott volt a lakosság között az élelmiszerek csempészése.

Más tanúk azt is állították, hogy az utólagos teljesítésre adott határidőben már Kistelekről sem lehetett sertéshúst becsempészni, mert a románok azt elkobozták. Így alperes számára lehetetlenné vált a szerződés teljesítése, függetlenül attól, hogy azt ígérte felperesnek, feltétlenül szerez húst. Ezért állította a törvényszék előtt, „miután

így a szállítás teljesítése vétkessége nélkül elháríthatatlan külső körülmények által akadályoztatott, kártérítéssel nem tartozik.”

Az alperes állítására a felperes azzal válaszolt, hogy a szállítás lehetetlenségéről alperes nem értesítette és ha el akart állni a szerződés teljesítésétől, akkor a kereskedelmi törvény szabályai szerint köteles lett volna a szerződő partnert azonnal e tényről értesíteni.

A törvénytörvény szakértő tanúkat is meghallgatott, mint pl. a szegedi Zinner-féle szalámigyár igazgatóját. Ő azt állította, hogy 1920 januárjában a szegedi piacon, a román megszállás miatt nem volt elegendő hús, Kisteleken egyáltalán nem lehetett sertéshúst kapni.

A törvénytörvény megállapította, hogy a felperes cég megbízottjának, aki Kisteleken tárgyalt az alperessel, tudnia kellett azt a köztudomású tény, hogy sertéshúst csak csempészéssel lehetett szállítani, de 1920 januárjában ez a lehetőség is megszűnt, miután a határ őrzését a románok megszigorították. *„A szerződés teljesítése az alperes hibáján kívül eső körülmények folytán vált lehetetlenné, ezért a felperes ennek az ügyletnek a teljesítését nem követelheti.”*A törvénytörvényeknek ezt az indokolását az Ítélet tábla is helybenhagyta.⁶⁹

Gazdasági lehetetlenülés

Az 1920-ban megkötött szerződés értelmében meghatározott mennyiségű faárut kellett volna eladónak Szegedre szállítani, amelyet sem a szerződésben rögzített határidőben, sem a vevő által megjelölt későbbi időben sem teljesített. Az alperes a törvénytörvény előtt azzal védekezett, hogy a fát a román hadsereg által megszállt területéről kellett volna hoznia, azonban ez a határőrzés miatt lehetetlenné vált. Gazdasági lehetetlenülés miatt nem tudott teljesíteni. A felperes vevő ezzel szemben azt állította, hogy amikor a szerződést megkötötte, akkor a vásárolt áru megvolt az eladó raktárában. *„Az adásvételi ügyletet nem mennyiség és minőség szerint meghatározott, helyettesíthető dolgokra, hanem egyedi árukra nézve jött létre.”* A szállítási akadályok megszűnte után az alperes szállíthatott volna. Ezért követelte a vételár visszafizetését és a szerződés nemteljesítése miatt keletkezett kárát.

A törvénytörvény ennek a szerződésnek a teljesítése illetve nemteljesítése kapcsán is azt vizsgálta, hogy az ügylet hatálya a teljesítés lehetetlensége következtében megszűnt-e. Ezzel összefüggésben a Nagy Aladár, Nagy Antal és Buday Kálmán alkotta bírói tanács a következőket fogalmazta meg. *„A bíróság nem osztja ugyan azt a szélső felfogást, hogy*

*a teljesítés időleges lehetetlensége az ügylet hatályát megszünteti, mert a tekintetben az az álláspontja, hogy amennyiben megszűnnek azok az okok, amelyek az ügyletet lehetetlenné tették, a jogosított fél a szerződés teljesítését követelheti, amennyiben a teljesítés lehetetlensége idején és azután a viszonyok lényegesen meg nem változtak. Köztudomású tény, hogy a román megszállás után, a békeszerződésben megállapított határok következtében Magyarország fakitermelő vidékéről legnagyobbbrészt elesett és a körülvevő államok által alkalmazott kiviteli tilalmak a faanyag behozatalát részben lehetetlenné tették, részben óriás mértékben megnehezítették és megrágították. Kétségtelen, hogy az egy évig tartó szállítási lehetetlenség megszűnte után oly viszonyok következtek be, melyek alperesre nézve a gazdasági lehetetlenséggel egy tekintet alá esnek.*⁷⁰A törvényszék a körülményeket mérlegelve megállapította, hogy a szerződés hatályát veszítette.

A felek azt követően az ítéletábrához fordultak, ahol a törvényszék ítéletét helybenhagyva a következőkkel egészítették ki az indokolást. „A peres felek ... 1919. március 5-ikén, tehát az ország jogrendjét közgazdasági és forgalmi viszonyait felborító, beláthatatlan ideig fennállható rendkívüli viszonyok miatt, amelyekre a szerződő felek kötésük idejében nem gondolhattak, sőt mint háborús valószínűséget sem vehettek számításba – A szerződés megkötése után egy éven át nem volt teljesíthető, azaz 1919. március 5-től 1919. november 6-ig, azaz addig a napig terjedő nyolc hónapon belül sem, mely napon a román megszállás uralma alatt az alperes a vételi ügylettől való elállását tudató levelét a felpereshez intézte.”

Ezt követően az ítéletábrá még leszögezte, hogy „a szerződés tartalmából és a kereskedelmi ügyletek természete és a szerződő felek kölcsönös jóhiszeműségébe vetett hit nem tűri, hogy a kereskedő a változott közállapotok miatt le nem bonyolítható ügyletért bizonytalan ideig obligóban maradjon. ... Nyilvánvaló, hogy a jelen esetben a proletárdiktatúra és a román megszállás által létesített – a felek szerződési akarásával és a szerződéskötési célzattal ellenkező, a szerződésnek szerződésszerűidőben való teljesítését tárgyilag lehetetlenné tevő állapotok folytán, mindkét fél jogot nyert arra, hogy a bizonytalan ideig tartható, szerződési akarattal ellenkező obligóból szabaduljon, és minthogy alperesnek ezen jogszerű elállása folytán a vételi ügylet megszűnvn, a vételár visszafizetésére vonatkozó követelésen kívül egyéb követelésre nem számíthatott a felperes az alperessel szemben”⁷¹

Mind a törvényszék, mind az ítéletábrá a gazdasági lehetetlenülésnek olyan indokolását adták, amely mai napig meghatározó. Szeged mindennapi életét rendkívüli mértékben megnehezítette a háborút követő forradalmi helyzet valamint a szerb és a román megszállás. A kereskedelmet folytatni kellett volna, mert egyrészt a város lakosságát élelmiszerral kellett volna ellátni, másrészt az iparosok és a kereskedők is igyekeztek munkájukat folytatni, ami a megélhetésüket jelentette. Ez szinte lehetetlenné vált ezekben az években.

Összegzés

A Szegedi Törvényszéknek, mint kereskedelmi bíróságnak a joggyakorlatát néhány jellemző vitás kérdés és annak megoldása alapján mutattam be. Az elemzés középpontjában a kereskedelmi vétel, mint meghatározó kereskedelmi ügylet került. A szerződő partnerek által megkötött egyezségek teljesítése, a teljesítési határidő értelmezése – fix határidőre vagy enyhe lejáratú szerződést kötöttek e a felek -, hibás teljesítésből eredő károk megítélése, mind olyan kérdés, ami napjaink jogéletében is előfordulnak. Jól érzékelhető, hogy a kereskedelmi törvény hatálybalépése előtt gyakran hivatkoztak az állandó bírói gyakorlatra, míg a törvény hatálybalépését követően már magának a törvénynek az egyes rendelkezéseit magyarázták. Jogértelmezést adtak. Az I. világháború és az azt követő bizonytalan gazdasági helyzet előtérbe állította a gazdasági lehetetlenülés kérdését, amelyre igen gyakran hivatkozott a nemteljesítő fél. De sajnos az árdrágítás is a háború egyik „terméke” lett. Mindezeket kellő körültekintéssel, élettapasztalattal igyekeztek a törvényszék bírái megoldani, példát adva a ma jogászai számára. Egy-egy eset ismertetése után ezért jelöltem az eljáró bírói tanács elnökét vagy tagjait, hogy büszkéek lehessünk elődeinkre. A jogszabályértelmezés kötelességük volt, csak így tudtak eleget tenni bírói esküjüknek. Ez jelentette egyben az ő felelősségüket is, melyet vállaltak minden egyes ítélet meghozatalakor.

JEGYZET

- 1 Bónis György – Degré Alajos – Varga Endre: A magyar bírósági szervezet és perjog története. Zalaegerszeg 1996. 218.p; Antal Tamás: A Szegedi Királyi Ítéltábla története 1890-1914 között. I. Budapest – Szeged, 2014.
- 2 A kiegyezést követően az 1870:XLII. tc. szabályozta a törvényhatóságok szervezetét és kötelezővé tette az árvaszéke megszervezését. Az árvaszék hatáskörébe kerültek az árvák személyes illetve vagyoni ügyeinek rendezése, ezzel összefüggésben a gyámok kirendelése, azok ellenőrzése. Az árvaszéki irategyüttesben található meg az árvákat érintő öröklési perek iratanyagai. Ezért az öröklési jog területén vagy az örökbefogadással, törvényesítéssel összefüggő iratok, peranyagok, az árvaszék iratai között is kereshetők.
- 3 Muntyán István: Az igazságszolgáltatás mélységeiből. Jogtudományi Közlöny 40. évf. 1909. 34. sz. 289-290.
- 4 Muntyán István: Az igazságszolgáltatás mélységeiből. Jogtudományi Közlöny 40. évf. 1909. 43. sz. 371-373.
- 5 A bírói felelősség kérdésének kutatására először a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 számú „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű projekt is segítséget nyújtott.
- 6 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 12. doboz
- 7 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 12. doboz
- 8 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 12. doboz
- 9 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 12. doboz 1941
- 10 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 12. doboz 1930.
- 11 Balog Arnold: Bíró és törvény. In. Magyar Jogászegyleti Értekezések XXXIII. kötet, 5. füzet, 1906, 209.p
- 12 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 5. doboz 1922
- 13 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 14.doboz 1896.
- 14 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 14.doboz 1896.
- 15 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 14.doboz 1896.
- 16 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 14.doboz 1896.
- 17 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 14.doboz 1896.
- 18 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 14.doboz 1896.
- 19 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 14.doboz 1896.
- 20 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 14.doboz 1896
- 21 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 14. doboz Sch.F.
- 22 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 14. doboz Sch.F.
- 23 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 14. doboz Sch.F.

- 24 A konkrét fegyelmi eljárás irataiban olvasható állítások jogossá teszik azt a kérdést, hogy az ítélőtábla elnöke, a törvényszékek és járásbíróóságok kötelező ellenőrzése során kitért-e a büntetőbírák tevékenységére? A másik kérdés, ami ilyen esetekben elgondolkoztatja a késő kor kutatóját, miképpen tudtak ezt követően együtt dolgozni a bírók? Hiszen a bírókat nem lehetett egyik helyről a másikra áthelyezni, így továbbra is együtt kellett működniük. v.ö. Navratil Szonja: A jogászai hivatásrendek története Magyarországon. Eötvös Kiadó, Budapest, 2014. 134.p
- 25 MNL CSML Szegedi Ítélőtábla Elnöki iratok VII.1. 5. doboz 1920
- 26 Czímer Károly: A Szeged-Belváros Kaszinó százéves története (1829-1929), a Kaszinó kiadása, Szeged, 1929.
- 27 MNL CSML Szegedi Ítélőtábla Elnöki iratok VII.1. 5. doboz P. A.
- 28 MNL CSML Szegedi Ítélőtábla Elnöki iratok VII.1. 5. doboz P.A.
- 29 MNL CSML Szegedi Ítélőtábla Elnöki iratok VII.1. 5. doboz P.A.
- 30 MNL CSML Szegedi Ítélőtábla Elnöki iratok VII.1. 5. doboz P.A.
- 31 MNL CSML Szegedi Ítélőtábla Elnöki iratok VII.1. 5. doboz P.A.; 1912:VII.tc. 8.§-a kimondta: „Az 1871:VIII.tc. 26.§-a a következő bekezdéssel egészítették ki: A fegyelmi bíróság hivatalvesztést megállapító határozatában különös méltánylást érdemlő okból kimondhatja, hogy a hivatalvesztés a nyugdíjtörvényben meghatározott ellátási igény tekintetében a hivatalvesztésre ítéltre és hozzátartozóira, avagy csupán hozzátartozóira nem jár azzal a következménnyel, amelyet a törvény a szolgálat kötelékéből büntetésképp történt elbocsátáshoz fűz. Ebben az esetben az ellátási igény a jogosultat úgy illeti meg, mintha a hivatalvesztésre ítélt a szolgálat kötelékéből végleges szolgálatképtelenség alapján vált volna meg” Ezen törvényi rendelkezés alapján a hivatalvesztést kimondó elsőfokú ítélet „a felfüggesztett állapotban töltött 2 évi és 1 hónapi 2 napi szolgálati idő figyelmen kívül hagyásával – 19 évre terjedő beszámítható és az idézett tc. 11. és 20 §§ szerint 21 év 8 hónapnak ill. 22 évnek számítandó szolgálata után utolsó beszámítható javadalmazása évi összegének 64 %-ával felérő nyugdíjat... állapított meg.” Ezt tartotta hatályban a perújítási kérelmet elutasító kúriai végzés.
- 32 MNL CSML Szegedi Ítélőtábla VII.1. 5. doboz irodaigazgató
- 33 MNL CSML Szegedi Ítélőtábla Elnöki iratok VII.1. 5. doboz 1915
- 34 MNL CSML Szegedi Ítélőtábla Elnöki iratok VII.1. 5. doboz 1915.
- 35 Antal Tamás: A Szegedi Királyi Ítélőtábla története 1921-1938 között III. Budapest – Szeged 2017. 81.p; MNL CSML Szegedi Ítélőtábla Elnöki iratok VII.1. 5. doboz
- 36 Rigóné Péteri Irén: *A gazdaság egyéb területei. Pénzügy, kereskedelem.* In. Serfőző Lajos (szerk.) Szeged története. IV. Szeged, 1994. 179.p.
- 37 Rigóné Péteri Irén: *A gazdaság egyéb területei. Pénzügy, kereskedelem.* In. Serfőző Lajos (szerk.) Szeged története. IV. Szeged, 1994. 180-180.pp
- 38 MNL CSML Szegedi Ítélőtábla VII.1. 23. doboz, 1891.

- 39 MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. 1899.
- 40 Nizsalovszky Endre: A kereskedelmi jog jogszabályai. Grill K. Budapest, 1933. 119.p
- 41 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 1921
- 42 Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi és váltójog vázlatja I-II.* Budapest, 1929.; Nagy Ferenc: *Magyar kereskedelmi jog. I-II.* Budapest, 1912.
- 43 MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. P.I. 19/1922/5.sz
- 44 A törvény a Kt. 354.§-ra utal, amikor az egyik fél teljesítés helyett kártérítésre tart igényt vagy eláll a szerződéstől, akkor is köteles értesíteni szerződési partnerét. Az utólagos teljesítésre pedig a törvény rendelkezése szerint köteles volt határnapot vagy határidőt megjelölni. A későbbiekben erre még történik utalás, egyes vitás esetekben. v.ö. Nagy Ferenc : *Magyar kereskedelmi jog I-II.* Budapest, 1912.
- 45 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII. 1.
- 46 Kolosváry Bálint: *Magánjog. „Studium”,* Budapest, 1927. 212-213.pp
- 47 A magánjog szabályai általában megkívánták, hogy a felek egymás irányába jóhiszeműen és méltányos járjanak el. A jóhiszeműséget csak a jöerkölcs alapján lehetett megítélni. A kereskedelmi jognak a magánjog általános szabályainál egyébként is szigorúbb szabályai, különös hangsúlyt fektettek arra, hogy a kereskedők is, akik egyébként a kereskedelmi ügyletek révén haszonra törekszenek, jóhiszeműek és méltányosak legyenek partnereikkel.
- 48 MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII. 1. . P.I. 675/7.sz 1922.a Szegedi Törvényszék ítélete
- 49 MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. P.I. 675/7.sz 1922.
- 50 Az okiraton, illetve a bírói felelősség kérdését tárgyaló fejezetben ismertetett eset alapján, a törvényszék által kiadott okiraton semmilyen javítás (vakarás) nem lehetett, mert az az okirat alakilag vált érvénytelenné. Ezért volt fontos az adott bírói felelősséget tárgyaló esetben, hogy az okiraton az eljáró bírói tanács elnökének aláírása előtt vagy után történt módosítás. Ennek eldöntése az eljáró jegyzőkönyvvezető felelősségének mértékét is meghatározta.
- 51 Ennek bizonyítására ismertetem P.V. gabonakereskedő és M.M , B.D és P.J gazdálkodók között létrejött vétel nemteljesítése okából keletkezett per ítéletét. MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. P.I. 675/7. 1922.
- 52 A Szegedi Törvényszék elé kerülő vitás ügyek eldöntését tartalmazó ítéletekből jól rekonstruálható, hogy az I. világháború évei alatt és az azt követő néhány évben igen jelentős szerepet játszottak az ún. közvetítő kereskedők. Ők voltak azok, akik elsődlegesen a gabona, a bor, az élelmiszer, a tűzifa felvásárlásával és annak továbbadásával jelentős haszonra kívántak szert tenni, és ezáltal hozzájárultak ezen árúk értékének nagymértékű növeléséhez. Ez is az oka volt annak, hogy a kormány maximálta ezeknek az árúknak az árát. Aki a kormány által meghatározott ár fölött

adta el portékáját, azt árdrágításért vonták felelősségre. Erről olvashatnak Varga Norbert által írt fejezetben.

53 Nemcsak a kereskedelmi jogban, de a magánjog általános szabályai szerint is lényeges volt a vita eldöntésében, hogy az eladók által kikötött előleg leszámolással, tanúk előtt történt. Ilyen esetben nem lehetett vita tárgyává tenni a követelés tényleges összegét.

54 Már a háború végén igen jelentős volt az infláció, aminek következtében a kereskedők, több ítélet tanúsága szerint, valutában teljesítettek egymásnak. Melyik valuta volt a fizetőeszköz, azt a szerződésben kellett rögzíteni. Ugyanakkor ez vezetett oda, hogy 1920-ban új fizetőeszközt, a koronát vezették be Magyarországon. v.ö. Rigóné:184.p
55 MNL CSML Szegedi Ítéltábla P.I. 675/7. 1922. váltófizetés meghagyás hatálytalanítása
56 MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. 1921, 692 doboz P.I. 6307/2/1921. Az Ítéltábla még a Kúria elvi határozatára is utalt mondván, hogy „ezt az újabban követett állandó bírói joggyakorlat alapján kialakult jogszabályt” alkalmazta az adott esetre.

57 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. Pf 4801/25/1919.sz.

58 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. P.I. 382/16/1919, 676. doboz

59 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII. 1. 676. doboz, P.I.3882/16/1918. sz.

60 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII. 676. doboz Pf. 296/9.sz. Cukrot nem kaptak, így a cukor maximált ellenértékét kell, hogy visszaadják felperesnek. Ilyen és ehhez hasonló jogszabálysértésekre hivatkoztak a pervesztes felek, amikor alaptalanul panaszt emeltek az eljáró bírakkal szemben.

61 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 676. doboz P/227/14.sz

62 MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 689.doboz P.I./ 84/14/1921. sz.

63 MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. 676. doboz, PII 4454/6/1919

64 MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. P II. 4454/6/1919.sz 676. doboz

65 MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. PII. 4454/6/1919.sz. 676. doboz

66 Hasonló eset fordult elő egy jelentős mennyiségű só szállítására kötött ügyletnél. A sókereskedelem.G.D és G.Zs, mindketten bejegyzett szegedi kereskedők kívánták vitás ügyüket 1919-ben a törvényszék előtt tisztázni. G.D. 14.000 korona tőkét követelt alperesétől. A törvényszék megállapította, hogy a felperes G.D. 1919. július 19-én megvásárolt alperestől 170 – 200 q, majd később pontosítottak 200q sót. A felperes 1919 júliusában, augusztusában, majd még szeptemberében is jelentkezett az áruért. Az alperes minden alkalommal halasztást kért, majd megállapodtak abban, hogy a szállítási nehézségek ellenére mégis megkísérlik a szerződés teljesítését. A román megszálló hatóságok nem engedték be az árut. A szállítást a nemzetközi élelmezési bizottság által kiadott egyezséghez kötötte. Ez a bizottság a Szegedről Délvidékre való utazáshoz, szállításhoz adott engedélyt, de csak annak, aki már korábban is só szállításra engedéllyel

bírt. A szerződés teljesítésétől az eladó elállt, gazdasági lehetetlenségre hivatkozva. Az előleget kellett visszafizetnie a vevőnek. MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. 1920

67 MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. 1919

68 MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1.

69 MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. P.I. 1188/9/1920

70 MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1.1920.

71 MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. 1920.

PÉTERVÁRI MÁTÉ

CSŐDELJÁRÁSOK A SZEGEDI KIRÁLYI TÖRVÉNYSZÉK GYAKORLATÁBAN

A kiegyezés létrejöttét követően az országgyűlésnek lehetősége nyílt a szabadságharc leverése miatt megakadt magyar polgári állam kiépítési folyamatának folytatására,¹ mivel az ország visszanyerte szuverenitását az 1867:XII. tc. alapján. A vezető politikai elit először a közjogi alapok lefektetésére fektette a hangsúlyt,² azonban a közigazgatási és igazságszolgáltatási reformok végrehajtása után a kormányzat szorgalmazni kezdte a gazdaság fellendítését is. A korszak uralkodó gazdaságpolitikai eszméje a liberalizmus volt,³ amely az angliai gondolkodók (Adam Smith, David Ricardo) hatására terjedt el Európában. Ennek alapelgondolása, hogy az állam szerepe csupán a megfelelő törvényi háttér és a külkereskedelmi szabályok biztosítására korlátozódik, míg a gazdaság működtetése a tőkés vállalkozók feladata a piac törvényei alapján.⁴ Ezen elvekből kiindulva a magyar kormányzat úgy vélte, hogy a gazdasági forgalom élénkítésére a megfelelő eszköz a célszerű gazdasági keretek megteremtése,⁵ így a hatékony és modern kereskedelmi, váltó- és csődtörvények elfogadtatása az országgyűléssel.

**23. Apáthy István, a
kereskedelmi, váltó- és
csődtörvénytervezetek
megalkotója**

A kereskedelmi miniszter felkérésére előbb a kereskedelmi törvénykönyv elkészítésére kapott felkérést Apáthy István 1872 júniusában. A magyar kereskedelmi és iparkamarák azt kérték a magyar kormányzattól, hogy e törvény a német kereskedelmi törvénykönyv mintájára szülessen meg, ezért Apáthy e törvényt adoptálta a magyar viszonyokhoz igazítva. Azzal magyarították ezt a kérést, hogy a magyar és a német gazdaság nagyon szoros kapcsolatban áll egymással, így ez a megoldás megkönnyítené a két ország közötti kereskedelmet.⁶ A javaslat feletti széleskörű vita során elvetették végül a német kereskedelmi törvénykönyv változtatás nélküli recepcióját, amelyet többen is indítványoztak. Az országgyűlés az 1875. évi XXXVII. tc.-ként fogadta el a kereskedelmi törvényt, amely kiemelkedő jelentőségű volt a korszakban a magánjogi törvénykönyv hiánya miatt.⁷

A következő kereskedelmi jogi témájú törvény a váltótörvénykönyv volt, amely eredményeképpen a nemzetközi kereskedelem fellendülésére számított a jogalkotó, mivel a váltó volt a korszak meghatározó készpénzt helyettesítő fizetőeszköze. Ezt a törvényjavaslatot szintén Apáthy István készítette megint csak német minta alapján, amelyet az 1876. évi XXVII. tc.-ként hirdettek ki. A harmadik e célból született törvény pedig a csődtörvény volt, amelynek megalkotása 1873-ban vehette kezdetét Pauler Tivadar igazságügyminiszter kezdeményezésére, aki ismételten Apáthy Istvánt bízta meg a törvénytervezet elkészítésével.⁸ A kereskedelmi jog professzora már a következő évre elkészítette a projektumot, amelyről így megkezdődhetett a vita a gazdasági szereplők és az érdeklődő jogászok részvételével.⁹ Pauler Tivadar azonban lemondott a miniszteri posztjáról 1875-ben, amelynek következtében a jogalkotási folyamat megrekedt, mivel utóda, Perczel Béla nem szorgalmazta a törvény elkészítését. Pauler 1878-ban tért vissza a tárcáé élére, így aktív közreműködésével az országgyűlés elfogadta az 1881. évi XVII. tc.-t, a második magyar csődtörvényt.¹⁰

**24. Pauler Tivadar,
az új csődtörvény
megalkotását szorgalmazó
igazságügyminiszter**

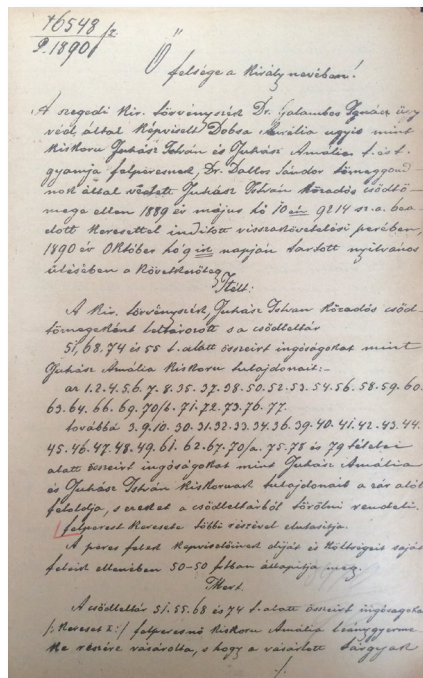
Az 1881. évi XVII. törvénycikk alkalmazása a Szeged Királyi Törvényszéken

A csődtömegeből „kimenekített” zongora

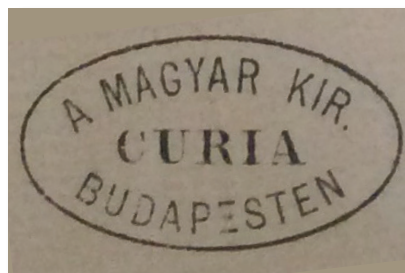
A csődeljárás célja a fizetéseképtelenségbe jutó adós vagyonának igazságos felosztása a hitelezők között. Ennek érdekében a csődjogi szabályozások egyik célja, hogy lehetőleg az eljárás alá vont személy teljes vagyonát a hitelezők kielégítésére fordíthassák. A csődnitást követően emiatt a bíróságnak a vagyonbukott vagyonának zár alá vételét és leltározását kellett elrendelnie, azonban az 1881:XVII. tc. 42. §-a alapján a közadós tulajdonába nem tartozó dolgokat természetesen visszakövetelheték a tulajdonosaik. Emellett az 1881. évi csődtörvény indokolása az 1840:22. tc. egyik kiküszöbölendő problémájaként jelölte meg azt, hogy a csődbe jutottak igyekeztek elvonni vagyonukat a csődeljárás alól a feleségüket megillető hozomány és hitbér jogintézményének kihasználásával.¹¹ E kérdés jogi szabályozásának bemutatására

szolgál a következő eset, amelyben Juhász István közzadós zár alá vett vagyonából követelték vissza tulajdonaikat a vagyonbukott gyerekei, a kiskorú Juhász István és Juhász Amália, valamint felesége, Dobsa Aurélia, így a Szegedi Törvényszéknek kellett döntenie az ingóságok visszaadásáról. A legtöbb általuk követelt leltározott vagyontárgyat visszakapták a közzadós gyermekei, mivel az anya sikerrel bizonyította, hogy a nagyanyjuktól kapták azokat, vagy ő vásárolta nekik, így az ő tulajdonukat képezik. A vagyonbukott neje pedig egy virágtartót és egy tehenet követelt a zár alá vett vagyonból. A bíróság megállapította, hogy azt ugyan bizonyítani tudta felperes, hogy maga vásárolta ezeket, viszont azt már nem állította és így nem is igazolta, hogy „a vásárlás a közzadósali házasságát megelőző időben történt”, vagy „saját pénzén vásárolta volna.”¹² Emiatt a vagyontárgyak közszerzeményen kívüli jellege nem volt megállapítható az 1881. évi XVII. tc. 46.§-a alapján, így a visszakövetelt ingóságok kapcsán elutasította a keresetet a törvényszék.

A kereset leginkább vitatott része azonban a vagyonbukott lányának, Juhász Amáliának követelése volt, ugyanis a törvényszék először elutasította a kereset e részét is. Ezt azzal indokolta, hogy a követelt zongora esetében nem tudta a felperes bizonyítani azt, hogy a közzadós, Juhász István a nagyanyjától kapott hangszert pótlandó vette volna a lányának azt.¹³ A Szegedi Királyi Ítéletábla 1891. május 25-én megváltoztatta a korábbi ítéletet e vonatkozásában. Dobsáné Dubois Amália¹⁴ ugyanis 1879. június 27-én ajándékozott unokájának egy zongorát, amelynek eladását követően kapott Juhász Amália cserébe egy másikat, amely így bizonyítottan a vagyonbukott lányának tulajdona. Különösen arra alapozta ezt a megállapítást a bíróság, hogy a csődleltár szerint Juhász Amália neve állt a hangszeren.¹⁵ A Szegedi Ítéletábla ítéletét a Magyar Királyi Kúria is jóváhagyta, amely még nyomatékosabban vette

25. A Szegedi királyi Törvényszék kézzel írott ítéletének első oldala Juhász István közzadós csődtömege elleni visszakövetelési perben

26. A Magyar Királyi Kúria a kiadmányozott ítéletet hitelesítő pecsétje

figyelembe, hogy „a zongorán a bírói szemlej[egy]zőkönyv szerint az ő neve „Amalie Juhász” van kivésve, e szerint tehát a kérdéses zongorához való tulajdoni joga külsőleg is felismerhetővé van téve.”¹⁶

A szegedi Krausz testvérek cég országos hírű csődpere

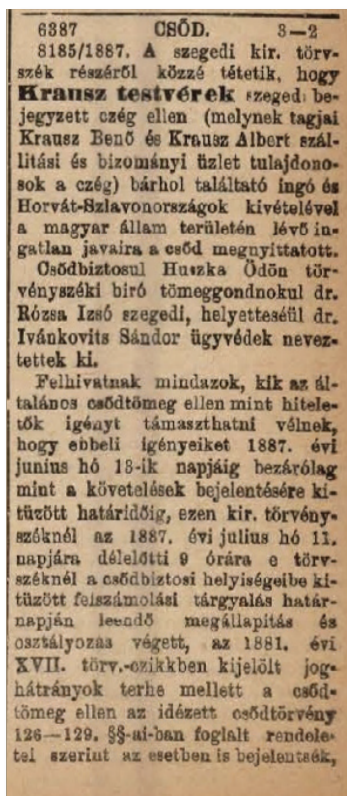
A Krausz testvérek cég a korabeli Szeged egyik legnagyobb vállalkozása és az ország egyik legnagyobb kereskedőháza volt, amelynek 19. század végi csődje komolyan megrengette a város kereskedelmét és gazdaságát.¹⁷ A levéltári selejtezések miatt azonban nem lehetséges végigkövetni a teljes eljárást, annak csupán egyes momentumai megismerhetők. Ennek ellenére mind helytörténeti, mind jogtudományi szempontból érdemes elemezni ezeket az ügyeket, mivel bepillantást engednek a korszak gazdasági viszonyaiba, valamint rávilágítanak egy nagy értékű csőd eljárás kapcsán felmerülő jogi problémákra.

A Krausz testvérek cégnek két tagja volt Krausz Albert és Krausz Benő, akiknek fő profiljuk szállítási és bizományi üzletek lebonyolítása volt. A két kereskedő igen kiterjedt vállalkozási hálójával rendelkezett. Elsősorban sör, gabona és tojás exportálásával foglalkoztak,¹⁸ azonban a csődvagyomban különböző gabonafélék és haszonállatok is megtalálhatók voltak,¹⁹ valamint gazdálkodási tevékenységet is folytattak. A tojás kivitel kiemelkedő szerepét mutatja, hogy tojás Antwerpenben való értékesítésével kapcsolatos ügy is megtalálható a peres iratok között.²⁰ A mezőgazdasági tevékenység mellett építőanyag-kereskedelemmel is igyekeztek növelni a jövedelmüket.²¹ A Krausz testvérek korszakban való befolyását jól jelképezi, hogy a budapesti újságíró úgy vélte, hogy kapcsolatai révén eredményesen nyújthatta el bűnügyét is Krausz Benő.²² A Krausz testvérekhez tartozott a vizsgált korszakban a szegedi ún. Krausz-ház is,²³ amelynek teteje 1890-ben leégett a csődbe jutott testvérek szerencsétlenségét továbbfokozva.²⁴

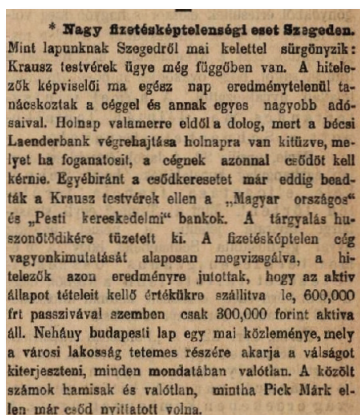
A fizetési nehézségeikkel foglalkozó napilaphír 1887. április 22-én jelent meg,

27. A Krausz-ház a szegedi Dugonics téren, amely a testvérpár tulajdonát képezte a csődnyitásig

28. A Krausz testvérek elleni csőd megnyitását közlétevé hirdetmény

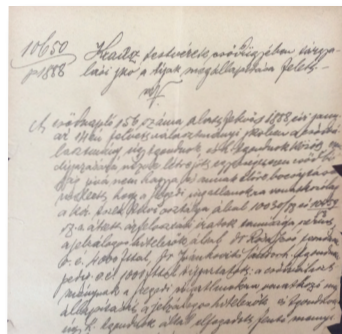

29. A Pesti Hírlap tudósítása a Krausz testvérek fizetésképtelenségéről

amely szerint ekkor a szegedi, bécsi és budapesti hitelezők Szegeden gyűlést tartottak. Ennek a célja az volt, hogy felbecsüljék a cég aktívumait és passzívumait, a tudósítás alapján a tartozások már ekkor jóval meghaladták a követelések mértékét, ám a csőd szélén álló adósok ekkor még moratóriumot kértek a hitelezőktől és egyezsége törekedtek velük.²⁵ A fizetésképtelenség okát abban jelölték meg, hogy külföldi partnereik közül egy svájci cég csődbe jutott, amely nagy veszteséggel járt.²⁶

A Szegedi Királyi Törvényszék mint csődbíróság bírt illetékességgel a Krausz testvérekkel szembeni csődeljárásban, így a bíróság az adósok kérelmére 1887. április 23-án megnyitotta a közadóssal szemben a csődöt.²⁷ A törvényszék két hónapot biztosítva a hitelezők számára 1887. június 23-át jelölte meg a követelések bejelentésének határidejeként, így a felszámolási tárgyalást július 11-ére tűzte ki, míg a csődválasztmány választásának időpontját július 14-ében határozta meg.²⁸ Csődbiztosként az eljárás lebonyolítására Huszka Ödön törvényszéki bírót nevezte ki a bíróság. Ugyanezen intézkedésével az 1881. évi XVII. tc. 97. §-a értelmében a hatósági területén lakó gyakorló ügyvédek közül tömeggondnoknak a szegedi Rósa Izsót (Szeged, 1842. július 6.-Szeged, 1918. május 25.) nevezte ki. Szegeden a korszakban a legelismertebb ügyvédek közé tartozott, teljes életét Szegeden töltötte tanulmányai kivételével, ugyanis jogot a pesti és a bécsi egyetemen hallgatott. 1871-től működhetett ügyvédként. 1881-ben előbb nevét Rosenbergről Rósára változtatta, majd 1884-ben magyar nemesi rangot kapott a „Várhelyi” előnév használatával. Elismertségét mutatja, hogy később a Szegedi Ügyvédi Kamara elnöke lett, majd 1909-ben királyi tanácsossá nevezték ki.²⁹

Ugyanezen rendelkezés alapján helyettes tömeggondnoknak Ivánkovits Sándort (Szeged, 1850. november 25.-Szeged, 1917. április 22.) nevezte ki a törvényszék. Szegedi tanulmányait követően a pesti egyetemen szerezte jogi diplomáját. 1882-ben az ügyvédi vizsgáját követően kezdett Szegeden ügyvédként praktizálni. Szintén aktívan részt vett a kamarai életben, mivel előbb a Szegedi Ügyvédi Kamara titkára, majd választmányi tagja. Emellett a Magyar Jogász Egyletnek is titkára volt 1884 és 1891 között.³⁰

30. A tömeggondnokok díjazását meghatározó csődválasztmányi jegyzőkönyv első oldala

A Krausz testvérek bűnpere

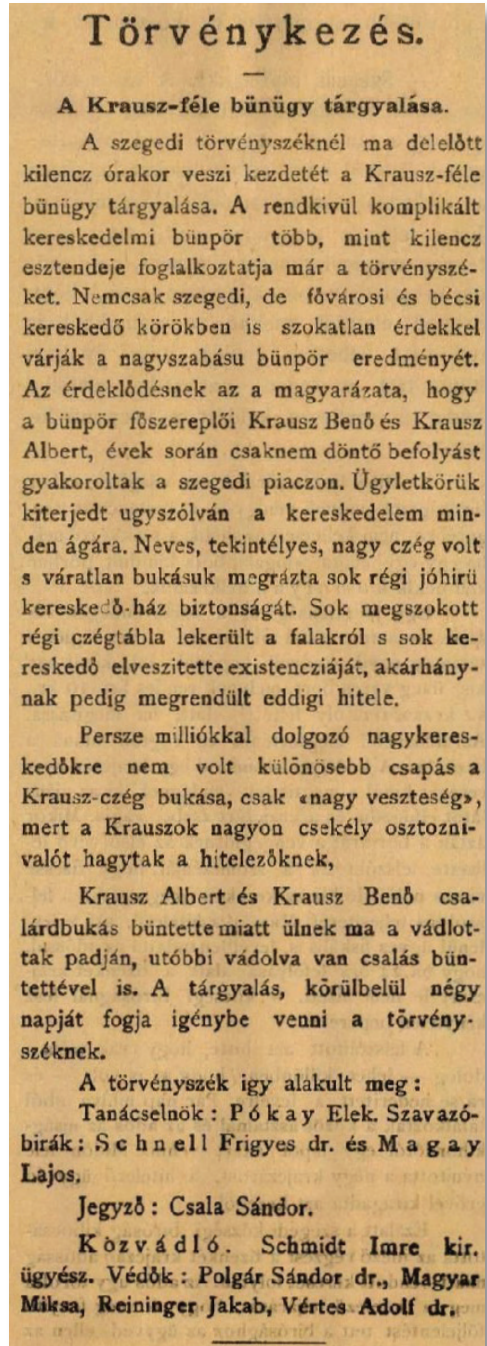
A sajtóban természetes módon jóval nagyobb publicitást kapott a vagyonbukottak büntetőjogi felelősségre vonása, mint a hitelezők számára jelentősebb csődeljárás. Ennek végtárgyalását eredetileg 1891. december 28-ára tűzték ki,³¹ majd a védelem által kért halasztás miatt végül 1892. január 28-án vehette kezdetét.³² Amiatt húzódott el ennyire az ügy tárgyalása, mert Krausz Benőnek folyamatban volt egy másik csőddel kapcsolatos büntetőügye, amely még 1878-ban indult és a Krauszokkal szembeni csődeljárásig sem fejeződött be, amit így ír le a Pesti Hírlap újságírója: „tizenegy év óta nyújtóztatják az igazságosztás trancsérozó asztalán”.³³ Ezen ügyben hat havi börtönre ítélték, de ez ellen perújítással éltek, aminek helyt adott a Kúria, így elrendelték az ügy újratárgyalását.³⁴ Az ügy fővádlottja a vagyonbukott Polacsek Mór kereskedő volt, akit vétkes/csalárd bukással vádolták, míg Krausz Benőt bűnsegédi magatartással, ugyanis a vád szerint koholt váltót jelentettek be a csődeljárás folyamán a követelések között, amely tőle származott.³⁵ A Szegedi Királyi Törvényszék megállapította az új eljárásban, hogy a váltó valós volt, így Krausz Benőt felmentette, míg Polacseket csupán vétkes bukásért ítélték el három havi fogházra. Az ügyben eljáró bírói tanács Rác Gyula tanácselnökből, Onitiu Elekből és Molnár Elemérből állt.³⁶

Krausz Benő a csőd elkerülhetetlen voltát felismerve korábbi eredményes gazdasági tevékenységük okán személye körül kialakult bizalom felhasználásával fedezet nélküli váltók és utalványok kibocsátásával bankoktól jelentős összegű pénzt szerzett, amellyel nagymértékű károkat okozott a pénzügyintézeteknek.³⁷ A vádlottak pedig ezt a pénzt saját céljakra költötték el, vagy igyekeztek azokat félretenni.³⁸ A

törvényszék előtti tárgyalásból kitűnik, hogy a két bukott kereskedő igen „nagy lábon élt”, a bukás közeledtével pedig szándékosan készültek a csődnyitás előtt vagyonuk egy részét kimenteni.³⁹

Az eljárás alatt még újabb bűncselekménnyel is megvádolták Krausz Benőt, mivel szabadlábon lévő testvérével kívánt levelezést folytatni a börtönből, így börtönőrét meg akarta vesztegetni, aki emiatt feljelentést tett ellene.⁴⁰ A törvényszék végül a vesztegetés vádjára alól felmentette Krausz Benőt. Krausz Benőt így végül csalárd bukás és csalás büntetésében marasztalták el, így négy évi fegyházra ítélték, míg testvére csalárd bukás büntetése miatt másfél év fegyházra szabtak ki. Melléjük még Kohn Henriket két év fegyházra, Herczl Illést pedig egy havi fegyházra ítélték. A törvényszék ítélete ellen mind a vádlottak, mind a védők fellebbeztek.⁴¹ Az ügyben ítélező bíróság tanácselnöke Pókay Elek,⁴² míg két tagja Schnell Frigyes és Magay Lajos voltak.⁴³

A Szegedi Királyi Ítéltábla Krausz Benő terhére megállapította a vesztegetés elkövetését is, így súlyosította büntetését hat évi fegyházra. Krausz Albert szintén súlyosabb ítéletet kapott, mivel három és fél évi fegyházra szabott ki rá a másodfokú bíróság. A másik két vádlott büntetési tételét nem módosították.⁴⁴ A Magyar Királyi Kúria végül helybenhagyta az ítéltábla ítéletét annyi eltéréssel, hogy Krausz Albert büntetését két év fegyházra csökkentették.⁴⁵

31. A Krauszok ellen megindított büntetőper megkezdéséről szóló tudósítása a Szegedi Híradónak

A tömeggondnokok díjazásának megszabása

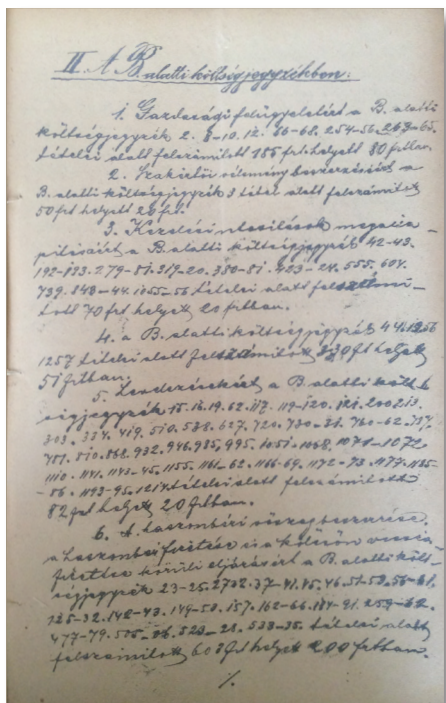
A tömeggondnok ügyvédek közül való kinevezése célszerű megoldása volt a törvénynek, ugyanis a csődtömeg, tehát a csődbe jutott vagyonának jogi képviselőjét látta el, így az adóst érintő pereket vette át. Emellett azonban a vagyon kezelését és a felette való rendelkezési jogot is ő gyakorolta. Az ügykezelés során a rendes családapa gondosságával volt köteles eljárni, valamint a vagyonkezelésről pontos számadást vezetni, amely gondosság elmulasztása esetén bekövetkező károkért felelősséggel tartozott. Munkájáért díjazásra volt jogosult, valamint kiadásait is megtérítették a csődvagyonból.

32. Rósa Izsó, a csődper tömeggondnokának karikatúrája
Gárdonyi Géza lapjából

A tömeggondnokok díjazása a csődválasztmánnyal való szabad megegyezés tárgya volt. A létrejött egyezséget azonban a csődbíróság elé kellett terjesztenie a csődbiztosnak jóváhagyás céljából, amely, ha túlzottnak találta a díjazást, akkor saját jogkörében mérsékelhette azt. Ha a felek között nem jött létre egyezés, akkor a csődbíróság szabadon állapíthatta meg azt a csődbiztos és a választmány meghallgatásával tekintettel az ügykezelés terjedelmére, fontosságára és a kifejtett tevékenységre. A Krausz testvérekkel szembeni csődeljárás folyamán vita tárgyát képezte a fentebb megjelölt tömeggondnokok díjazása is.

1888. január 14-én választmányi jegyzőkönyv alapján a csődválasztmány jóváhagyása mellett a jelzálogos hitelezők a tömeggondnokokkal akképpen állapodtak meg, hogy Rósa Izsó 4000 Ft, míg Ivánkovits Sándor 1000 Ft díjazást kap, amelyet jóváhagyott a törvényszék is. A külön kielégítés alá tartozó követelések után fennmaradó általános tömeget kettébontotta a csődválasztmány rudnai⁴⁶ és szegedi vagyontömegre, de ezt a bíróság nem hagyhatta jóvá, mert az általános vagyontömeg ilyen módon nem volt elkülöníthető. Emiatt élve a törvény által biztosított diszkrecionális jogával megszabta a tömeggondnokok díjazását az általános vagyontömegre nézve. A Szegedi Királyi Törvényszék 1888. június 7-ei végzésében a csőd teljes befejezéséig 6000 Ft-nyi díjazást juttatott Rósa Izsónak, míg a helyettes tömeggondnok számára 2000 Ft-nyit „tekintettel a tömeg nagyságára és annak értékére, az ezzel járó kezelés és felelősségre, nemkülönben a bejelentett követelések nagy mennyiségére”.⁴⁷

33. A tömeggondnok által készített 18 oldalas költségek kimutatás B. oldalának első lapja

viszont csak a tömeggondnoké megtalálható. Rósa A. és B. költségjegyzékében különválasztotta a tömegkezeléssel kapcsolatos jogi jellegű ügyeket (41 tétel) és a csődvagyron értékesítésével kapcsolatos gazdasági jellegű feladatokat (45 tétel). Érdekességképpen megjegyezhető, hogy a tételek között szerepel a Pick Márk elleni 30000 Ft-os követelések bejelentéséért felszámítandó díjazás. A törvényszék némiképpen részletezte a tömeggondnoki díj megállapításának módját, miszerint a feltüntetett tételek 5500 Ft-ot tesznek ki, amihez még hozzájárul a betérjesztendő számadások és a felosztási javaslat elkészítésének munkadíja, így összesen 6000 Ft-ra jogosult a tömeggondnok. A peres ügyekre vonatkozó költségeit viszont nem állapították meg, mivel az e pereket elbíráló bíróság kötelezettsége a díjazás megszabása, így azok a tömegrendezési díjazáshoz számítandók.⁴⁹

Az ügyben eljáró bíróság elnökként Muskó Sándor törvényszéki elnökből,⁵⁰ előadó bíróként Huszka Ödönből és szavazó bíróként Korpássy Menyhértből állt össze, akiknek munkáját Zehery Lajos segítette jegyzőként.⁵¹ Határozatukat egyhangú szavazással hozták meg.

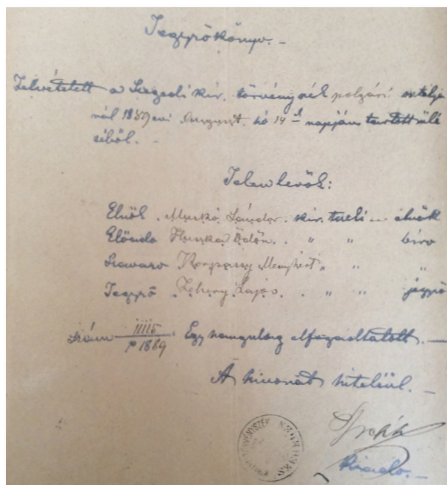
Rósa Izsó tömeggondnok a végzés ellen felfolyamodással élt a Budapesti Királyi Ítéletáblához, amelynek eredményeképpen 1889. április 16-án a másodfokú bíróság a jelzálogos hitelezőkre vonatkozó részét jóváhagyta a végzésnek, viszont az általános tömeghez kapcsolódó díjazásokról szóló részét „feloldotta”. A kir. törvényszéket utasította az ítéletábla, hogy hívja fel a helyettes tömeggondnokot a részletes díjjegyzék benyújtására, majd ezt követően a tömeggondnok által már benyújtott részletes díjjegyzék és a benyújtandó irat alapján végzésében pontosan, tételenként állapítsa meg a felszámítható és a mellőzendő díjakat.⁴⁸

A Szegedi Királyi Törvényszék mint csődbíróság így 1889. augusztus 14-én a korábbival azonos tartalmú végzést hozott, azonban ezúttal csatolta a helyettes tömeggondnok és a tömeggondnok költségjegyzékét is. A levéltári iratok között

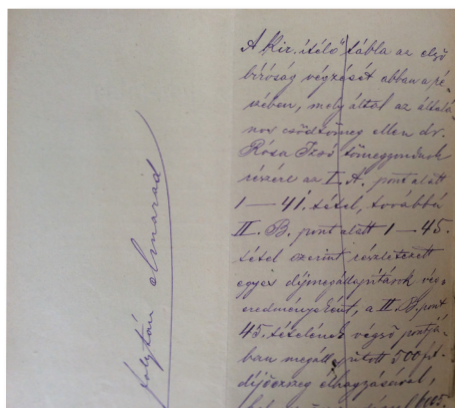
A tömeggondnoki díjak megállapítása azonban továbbra sem válhatott jogerőssé, ugyanis a Szab. Osztrák-Magyar Államvasut-Társaság és Rósa Izsó is felfolyamodással élt az újabb végzés ellen, amelyet így a Budapesti Kir. Ítéltáblának kellett elbírálnia. A másodfokú bíróság első ítélettervezetében jóváhagyta a törvényszék által megszabott összegeket, azonban kifejtette, hogy a díjazás csak a már elvégzett munka vonatkozásában felszámítható, így a jövőre kiszámított összeg egyelőre mellőzendő. A tervezet végül kihúzásra került, így az első ítéltáblai ítéletre kísértetiesen emlékeztető végzés született újra. A tömeggondnok és a helyettes tömeggondnok esetében is az ítéltábla álláspontja szerint túlságosan általános jellegű a határozat, így ismételten olyan új határozat hozatalára utasította 1890. február 10-én a Szegedi Királyi Törvényszéket, amely már megfelelően indokolt és részletezett.⁵²

1890. május 8-án így megint meghozta a törvényszék a tömeggondnokok díjait megállapító végzését, amelyben a díjakon ismételten nem változtatott. A végzés pontos tartalma nem megismerhető, mert hiányzik az iratok közül, azonban ezzel szemben ismételten felfolyamodással élt Rósa Izsó, míg rajta kívül Dr. Déry Károly is, így az ítéltáblai határozat már elemezhető.

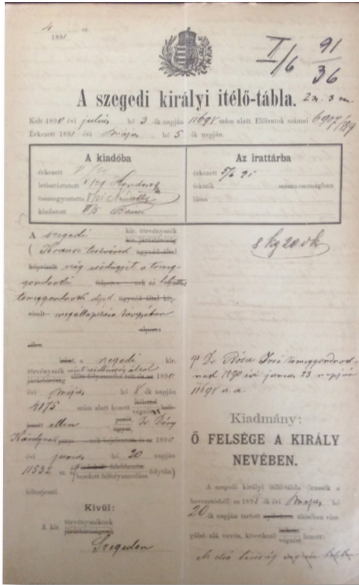
A másodfokú bíróság 1891. május 20-án hozta meg végzését, amely ekkor már a Szegedi Királyi Ítéltábla volt. Az egész csőd eljárás és különösen a tömeggondnoki díjazásra vonatkozó rész érdekessége, hogy a Szegedi Királyi Törvényszék mint csődbíróság fellebbviteli fóruma a per megkezdésekor még a Budapesti Királyi Ítéltábla, azonban a tömeggondnoki díjazásról szóló jogerős végzést már a Szegedi Királyi Ítéltábla hozta meg. Az új bírósági fórumokat ugyanis

34. Az eljáró bíróság tagjainak nevét tartalmazó jegyzőkönyv

35. A Budapesti Királyi Ítéltábla kihúzott ítélettervezetének első része

36. A Szegedi Királyi Ítélőtábla 1891. május 20-án kelt végzésének felzete, amely határozat nem sokkal az új bíróság megalakulása után született.

elutasított, mivel álláspontja szerint ennek nem volt jogalapja. A másik felfolyamodás Dr. Déry Károlytól érkezett, amelyben viszont ő a díjazás csökkentését kérte, amelyet szintén elutasított a bíróság, mivel az 1888. évi május 26. napján tartott tárgyaláson, amikor a hitelezők erre vonatkozó kifogásaikat előadhatták volna, meg sem jelent.⁵⁴ Ezzel mintegy három és fél év alatt döntés született a tömeggondnokok díjazásának mértékéről.

A vitatott követelések elbírálása

A cég alkalmazottjainak követelései

A következő ügyek már a hitelezőkkel való követelésrendezéshez kapcsolódnak.

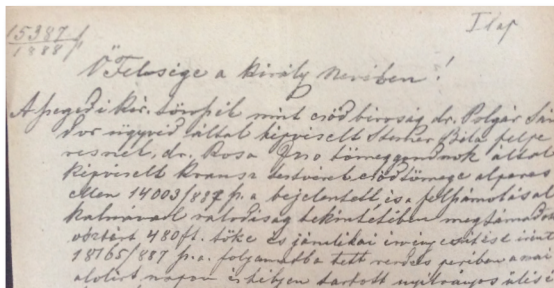
Az érintett külön perben Steiner Béla felperesként kívánta bizonyítani követelésének valóságát a bíróság előtt, amit a csődbe jutott cég vasúti biztosaként neki járó fizetésből eredt.⁵⁵ Az alperes⁵⁶ tagadásával szemben három tanúval, Frank Miksa, Kelemen Sándor és Fischer Arnold bizonyította Steiner, hogy havi 80 Ft fizetéssel és teljes ellátással alkalmazta a Krausz testvérek cég. A törvényszék megállapította, hogy a tanúvallomások alapján Steiner

„a vasúti áruk feladása, vagy azok átvételével, és pénzbeszedésével” foglalkozott, amelyet fontosabb teendőként minősített a bíróság az ügyvitel szempontjából.⁵⁷ Emiatt az 1875. évi XXXVII. tc. 57. §-a és az 1884. évi XVII. tc. (ipartörvény) 92. §-a a kereskedősegedek esetében általános hat hetes felmondási idő helyett három hónapot biztosított számára, amely szabályozást az ipartörvény 97.

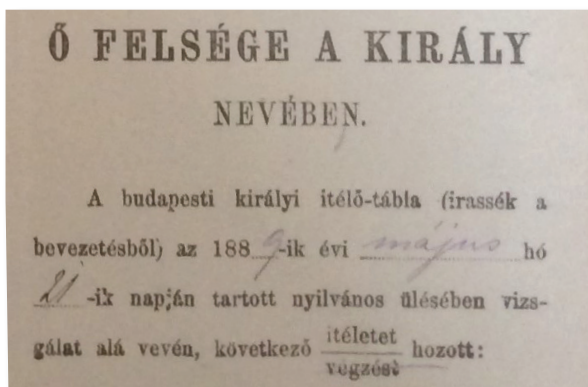
§-a egészítette ki azzal, hogy a munkabéren kívüli ellátásra jogosult kereskedelmi segédet a bérének kétszerese illeti meg a felmondási idő alatt. A csődnyitástól kezdve számítandó felmondási idő, így 1887. április 23-ától vette kezdetét, amely így június 22-éig tartott. Az április havi járandóságát még megkapta a felperes, így két havi bérét igényelhetette a felmondási időre.

Az alperes azon állítását nem vette figyelembe a törvényszék 1888. szeptember 6-án kelt ítéletében, hogy a csődnyitás után a szolgáltatát elhagyta Steiner, mivel a jogosultsága elvesztéséhez a szolgáltatát meg kellett volna tagadnia, amely nem történt meg, egyszerűen nem igényelte a vagyonbukott a további munkavégzését. Ennek megfelelően 440 Ft tőkét és annak kamatait ítélte meg a felperes számára a bíróság.⁵⁸ Az alperes nevében a tömeggondnok fellebbezett az ítélet ellen, de azt a Budapesti Kir. Ítéltábla változtatás nélkül helybenhagyta 1889. május 21-én kelt ítéletében.⁵⁹

Szűts István felperesként szintén a Krausz testvérekkel szembeni követelésének valódiságát kívánta bizonyítani a Szegedi Királyi Törvényszék mint csődbíróság előtt.⁶⁰ A közadós cég 1877-ben Szatymazon sertéshízlalási vállalkozásba kezdett, amelynek vezetésével Szűts Istvánt bízták meg. A megállapodás szerint a befolyó nyereség fele illette volna meg ezért a felperest. A keresetét később úgy módosította, hogy csupán

37. A Szegedi Királyi Törvényszék Steiner-ügyben hozott kézzel írott ítéletének fejrésze

38. A Budapesti Királyi Ítéltábla Steiner-ügyben hozott ítéletének előrenyomtatott fejrésze

a Szentesről és Mágocsról (Nagymágocs) vásárolt 577 sertés hízlalásából származó bevétel fele részére tart igényt, amely 5170 Ft 56 kr-t tett ki. Ennek következtében nem a teljes vállalkozásból befolyt összegre terjedt ki a követelése, hanem csupán annak egy részére. A bíróság előtt azt azonban nem tudta bizonyítani, hogy a vagyonbukott féllal csak eme 577 disznó hízlalására társult volna, hanem a törvényszék álláspontja szerint a társulás a teljes szatymazi vállalkozásra szólt. A teljes sertéshízlalásra irányuló gazdasági tevékenység azonban könyvkivonatok tanúsága alapján veszteséggel zárult, így a felperes keresetét a törvényszéknek el kellett utasítania 1890. január 9-én kelt ítéletében.

39. A Szegedi Királyi Törvényszék pecsétje Krausz Berta hozomány- és hitbérigényéről döntő ítéletén

A felperes fellebbezett az ítélettel szemben, amelynek következtében a Budapesti Királyi Ítéltábla 1890. október 14-én felhívta a Szegedi Királyi Törvényszéket a felterjesztett iratok közül hiányzó dokumentumok pótlására.⁶¹ Az emiatt bekövetkező késedelem miatt azonban 1892. január 25-én már a Szegedi Királyi Ítéltábla bírálta el a fellebbezést, amely helybenhagyta az első bíróság ítéletét, mivel indokolása szerint a felperes nem tudta bizonyítani sem azt, hogy csak az 577 sertés hízlalására fogadták volna fel, sem azt, hogy ebből mennyi haszon származott.⁶²

Krausz Albert felesége hitbérét és hozományát követeli

A csőd eljárások neuralgikus pontja jellemzően a csődbe jutottak felesége által követelt hozomány volt. A Krausz testvérek ügyében is megjelent a bejelentett követelések között Krausz Berta együttesen 4500 Ft értékű hozománya és hitbére, amelynek valóságát vitatták a felszámolási tárgyalás alkalmával. A felperes a közadós Krausz testvérek közkereseti társaság egyik tagjának, Krausz Albertnek házastársaként kívánta 3000 Ft hozományának és 1500 Ft írott hitbérének kiadását. Az alperes csődtömeg érdekében fellépő gondnok azonban tagadta az erről szóló szerződés valóságát és azt, hogy a hozományt beruházták volna a férj vagyonába, amelynek ellenkezőjét felperes sem tudta bizonyítani. A bíróság így elutasította a keresetet. Emellett kiemelte a Szegedi Királyi Törvényszék, hogy, ha igazolta volna, akkor sem érvényesíthette volna a csődtömeggel szembeni követelését, mivel a kereskedelmi törvény 95. §-a értelmében a társasági vagyonnal szemben, ami jelen esetben a csődtömeg, a tagok magánhitelezői nem

érvényesíthetik követeléseiket, csak azon esetben, ha a magánhitelezőt kamat, munkadíj vagy jutalék illeti meg ebből. A követelés valóságának igazolásával is, így csupán Krausz Albert hitelezője lehetett volna a felperes, és nem a közkereseti társaságé.⁶³

A felperes fellebbezése következtében a Szegedi Királyi Ítéltábla is jóváhagyta a törvényszéki ítéletet. Emellett megerősítette a korábbi bírósági álláspontot, miszerint a csődtörvény 251. §-a értelmében is a magánhitelezők a kereskedelmi társaság vagyonával szemben nem léphetnek fel, különösen, mivel a csődöt nem Krausz Alberttel szemben nyitották, hanem a Krausz testvérek kereskedelmi társaság vagyonával szemben. Az 1881. évi XVII. tc. 267.§-a biztosított még a hozománnyal kapcsolatos jogosultságokat a törvény hatálybalépése előtti időszakra vonatkozóan, ha a kereskedőkről szóló 1840. évi XVI. törvénycikk 9. §-a és a kereskedelmi törvény 552. §-a alapján a kereskedő vagy felesége a kereskedői státusz bejegyzése alkalmával bejelentette a hozomány, a hitbér vagy a jegyajándék értékét, akkor csőd esetén e követelések elsőbbséggel bírtak. Ebben az esetben azonban ilyen irányú bejelentés sem történt.⁶⁴

A veszteséges tojásexport

Jules Plissart és a Krausz testvérek közkereseti társaság 1885-ben léptek üzleti kapcsolatba, amelynek keretében bizományi szerződést kötöttek tojás fehérjéjének és sárgájának Nyugat-Európába és Amerikába exportálása céljából. Az üzleti összeköttetés azonban megszakadt 1886. december 4-én, így felperes közölte a megbízóval az elszámolási kimutatását, amely alapján követelte az előlegek után fennmaradó követeléseit. Ennek azonban 1887. március 21-éig nem tett eleget az alperes közadós, így pert indított vele szemben. A csőd megnyitásakor bejelentette a felperes a vagyonbukott tartozását, ám annak valóságát a csődtömeggondnok vitatta, így a csődtörvény 10. §-a alapján áttették a csődbírósághoz az ügyet.

Az alperes tömeggondnok a felszámított bizományi díjakat, a kamatokat és a fuvarköltséget is kifogásolta, sőt viszonkeresettel élt, mivel a felperes a neki küldött árukat a megállapodáshoz képest alacsonyabb áron adta el. A bíróság ennek kapcsán megállapította, hogy a létrejött bizományi megállapodásban a tojás fehérjéjére vonatkozóan nem állapodtak meg limitárban a felek, hanem a bizományos csupán a reménytelen eladási árakat jelezte. A tojás sárgájáért Antwerpenbe szállítva 1 frank 82 centime-ot ígért a bizományos fél, azonban a megbízó ehhez később nem ragaszkodott, csupán a lehető legjobb ár elérését kérte, sőt az esetleges alacsonyabb árért is vállalta a felelősséget.

A Szegedi Kir. Törvényszék a felek jogvitájának elbírálásakor ebben az esetben a magánjogi viszonyok tekintetében írott jogforrásra támaszkodhatott, mivel a bizományi szerződés szabályait az 1875. évi kereskedelmi törvény meghatározta.⁶⁵ A bíróság ennek alapján megállapította, hogy az alperes követelése jogalap nélküli, főként, mert felperes tanúkkal bizonyította, hogy az áruk rossz minőségűek voltak és már erősen romlásnak indultak, így magasabb ár nem volt elérhető. Ehhez járult még az is, hogy 1886-ra árhanyatlás következett be a piacon, ennek következtében inkább a közadós céget óvta meg a nagyobb károsodástól. Az alperes is elismerte, hogy az áru visszaküldését nem kérte, sőt annak romlásáról, valamint az árak drasztikus csökkenéséről is tudott. A szakértői vélemény is megerősítette azt, hogy a legjobb minőségű tojás is négy hónap alatt romlásnak indul. Ezen okokból a felperes megfelelően járt el a tojások értékesítésekor. Az alperest terhelte volna annak bizonyítása, hogy magasabb ár is elérhető lett volna, vagy, hogy a felperes nagyobb hasznot realizálhatott volna, de ez nem történt meg.

A törvényszék leszögezte, hogy külön kikötés hiányában így a kereskedelmi törvény 377. §-a alapján a felperes a bizományi díjra, amely a megállapodásuk alapján 3%, ami nem tekinthető túlzónak. Emellett a felperesnek az előlegként felvett összeg után jár a kamat az alperestől. Jules Plissart emellett a kezelési, szállítási és fuvarozási költséget is jogosan számította fel, mivel a megbízó köteles a bizományos készkiadásait megtéríteni. A felszámított díjakat a könyvkivonataival igazolta a felperes, amelynek valóságát az antwerpeni törvényszék tanúsította, viszont a munkabér, munkaküldés és a sürgönyök költségei hiányoztak a kereskedelmi könyvekből, így ezzel csökkentette a törvényszék a követelését. Összesen így a felperes 24190 frank 89 centime-re és ennek kamataira volt jogosult a Szegedi Királyi Törvényszék 1897. április 15-én kelt ítélete alapján.⁶⁶

A Szegedi Királyi Ítéltábla 1897. szeptember 20-ai ítéletében a mindkét fél által megfellebbezett törvényszéki ítéletet lényegi elemeiben helybenhagyta.⁶⁷ Annyiban változtatta meg az ítéletet, hogy csökkentette a felperes számára meg nem ítélt részt, mivel álláspontjuk szerint csak a sürgönyköltségek hiányoztak a kereskedelmi könyvekből, így a többi tételt megítélte. Az egész követelést a csődtörvény 62.§-a alapján a második osztályba sorolta. Az ügy a felperes fellebbezése folytán eljutott a Magyar Királyi Kúriához is, amely bírói fórum teljes mértékben helybenhagyta az ítéltábla ítéletét 1898. január 26-ai ülésében.⁶⁸

Ki jogosult a városi adó behajtására a Krauszék elleni csődeljárásban?

A következő problémás eset a köztartozások miatt alakult ki, amely a szegedi napi sajtó figyelmét is felkeltette. Ebben az esetben nem a csődeljárás eseményeit helyezték az érdeklődés középpontjába az újságírók, hanem a városi adóhivatal munkáját. A városi adó beszedéséért felelős szerv vezetésében ugyanis változás állt be, így derülhetett fény annak mulasztásaira. Az egyik ilyen tévedés a Krausz-perrel volt kapcsolatos, ugyanis 1680 Ft 60 kr városi adóhátralék esetében elmaradt annak az I. osztályú követelések közé sorozása, így okozva jelentős károkat a városnak.⁶⁹ A város tiszti ügyésze emiatt megkísérelte a tévedés felismerését követően a vizsgált csőd vagyontömegével szembeni fellépést, amelynek iratai fennmaradtak a levéltári iratanyagban.

Ezen iratokból az ügy előzményei kapcsán az ismerhető meg, hogy a bejelentett városi adóhátralékokkal kapcsolatos követelés valódiságát és osztályozását megtámadták a felszámolási tárgyalás alkalmával, amelynek a következtében a Szegedi Királyi Törvényszék 14003/1887. számú végzést hozta. A bíróság a határozatában a tömeggondnokot arra utasította, hogy intézkedjen az illetékes hatóságnál a követelés megállapítása végett. A Magyar Királyi Államkincstárt pedig szintén a tömeggondnokot hívta fel arra, hogy per útján a megfelelő osztályozás érdekében járjon el. A törvényszék ezt követően az adótartozások összege kapcsán tárgyalást rendelt el, majd ennek eredménye alapján végzésében megállapította a városi adó osztályozását.⁷⁰ Az eljárás ezen részében történhetett a fentebb említett mulasztás, amely azonban nem ellenőrizhető, mivel mind a törvényszék végzése, mind a többi előzményirat hiányzik a fennmaradt dokumentumok közül.

— Régi bűnök. A sok mulasztás, hanyagság, ami a városi adóhivatal régi vezetésében — mint most kiderül — napirenden volt, még mindig egymásután jön napvilágra. Legnagyobb részük a város anyagi karosulását is okozta, mint pld. ez az eset is, amit maga Császár Gyula kir. pénzügyigazgató jelentett be tegnap a főispánnak. Arról van szó, hogy a «Krausz testvérek» ismert csődügyében, a följelentés szavai szerint «a városi adóhivatal által régebben követett helytelen adóelszámolás miatt 1680 frt 60kr. városi adóhátralék nem soroztatott az I. oszt. követelések közé». A mi annyit tesz, hogy a városnak alig lehet reménye behajtani ezt a követelést. A főispán tegnap már elrendelte ez ügyben a vizsgálatot.

40. A Szegedi Híradó tudósítása a Krausz-féle adótartozás bejelentésének elmaradásáról

A bíróság által ilyen módon lefolytatott eljárással szemben 1891. október 7-én lépett fel a Szegedi Híradó által bemutatott eseményeket követően Szeged szab. kir. város adóhivatalának képviselőjében a tiszti ügyész.⁷¹ A Szegedi Királyi Ítéltábla viszont elutasította felfolyamodását arra hivatkozva, hogy a tiszti ügyész nem rendelkezik erre való jogosultsággal. Ezt azzal indokolta, hogy „a csődbejelentésekben nem csak az állami, de

a városi adók is a kir. kincstár részéről jelentettek be,⁷² így a kir. kincstár képviseletében eljáró szegedi kir. pénzügyigazgatóság bírt volna erre jogosultsággal, amely szerv azonban a vonatkozó végzéssel egyetértett és nem élt a felfolyamodás lehetőségével.⁷³

A m. kir. Kúria 1892. május 17-én végzésében a másodfokú bíróság döntését megváltoztatta, így elfogadta a tiszti ügyész felfolyamodását és utasította az Ítéltáblát az ügy érdemi elbírálására. A Kúria álláspontja szerint Szeged város tiszti ügyészét megillette a fellebbviteli jogosultság, mivel nem csak a királyi államkincstárnak a képviseletében jár el, hanem Szeged szab. kir. város képviseletében is, amelynek érdekeit szintén érinti a vitás ügy.⁷⁴

A Szegedi Kir. Ítéltábla így 1892. július 18-ai zárt ülésében érdemben elbírálta az ügyet, amelynek eredményeképpen végzésében megállapította, hogy a Szegedi Királyi Törvényszék mint csődbíróság eljárási hibát vétett a perben. Az adóhátralékok valódiságával való intézkedésre ugyanis nem utasíthatta volna a csődtömeggondnokot, mivel az a csődtörvény 146.§-a és a pénzügyi közigazgatás változtatásáról szóló 1889. évi XXVIII. tc. értelmében a pénzügyi hatóságok (pénzügyi igazgatóságok) hatásköréhez tartozott.⁷⁵ Az osztályozás esetében pedig nem dönthetett volna peren kívül a csődbíróság, hanem csupán a hitelező által megindított külön peres eljárás során az 1881. évi XVII. tc. 148. §-a szerint. Az Ítéltábla így a megtámadott végzésnek és az azt megelőző tárgyalás érintett részeinek megsemmisítéséről döntött, amelyről további intézkedés végett értesítették a törvényszéket.⁷⁶

A törvényszék további intézkedései nem ismertek, de így eredményesen léphetett fel a tiszti ügyész a követelés I. osztályba való átsorolása céljából, mivel az eljárás e részét meg kellett ismételni. A Szegedi Királyi Törvényszék által elkövetett eljárási hiba miatt, így indokolatlan volt az újságíró lemondó megjegyzése a városi adótarozás kapcsán.⁷⁷

Egyezségkötések körül felmerült problémák

Sikeres egyezséget köt-e a vagyonbukott sógora?

Dr. Déry Károly⁷⁸, Krausz Benő sógora⁷⁹ a Krausz testvérek kereskedelmi társasággal Báró Nikolics Fedortól haszonbérletbe vett egy rudnai földterületet.⁸⁰ A társasszerződési viszony alapján a későbbi felperes, Dr. Déry Károly egynegyed rész illetve meg a haszonbérlet területből, így a felszerelésekből és a befektetésekből is egynegyed részre tarthatott igényt. Az ebből eredő követelés összegét 1887. január 1-jén 24763 Ft 73 kr-ban állapították meg. Az alperes tömeggondnok ennek rendezése céljából igyekezett

41. Báró Nikolics Fedor, Rudna legnagyobb földbirtokosa, aki a vizsgált ügyben a haszonbérbe adó volt

42. A Nikolics család nemesi címere

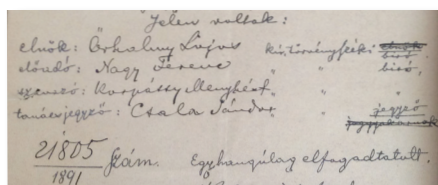
alkut kötni felperessel, amelynek eredményeképpen a csődválasztmánytól utasítást kapott a tömeggondnok, hogy a rudnai birtokból származó tulajdoni igények és a felperes által a csődtömegeggel szemben bejelentett, ügyvédi munkadíjból eredő követelés (2312 Ft 20 kr) kielégítésére olyan egyezséget kössön, amely alapján a csődtömeg értékesítését követő első pénzfelosztás alkalmából 15000 Ft-ot fizetnek. Az egyezés hiába született meg erre vonatkozóan, mert az írásba foglalást elhalasztották, amikor pedig annak megvalósítását a felperes kívánta, az alperes már megtagadta.

Felperes az ilyen formában megkötött egyezés érvényességének kimondását kérte a törvényszéktől, valamint számára az alkuban szereplő összeg megfizetését. Az alperes a per során tagadta az egyezés létrejöttét. Az eljárás tárgya így az volt, hogy a felperesnek kellett volna az egyezés kötelező erejét bizonyítania. Ezt olyan módon kívánta megtenni, hogy a tömeggondnok csődválasztmányi felhatalmazását az egyezés megkötésére a választmányi tagok tanúkénti meghallgatásával igazolja, míg az egyezés megszületésére vonatkozóan főesküt kínált az alperesnek. E bizonyítékok azonban nem igazolhatták az egyezés létrejöttét.

A csődtörvény 100. és 102.§-a alapján ugyanis a tömeggondnok nem rendelkezik hatáskörrel jogerős egyezés megkötésére. Az egyezés megkötéséhez a 160. § értelmében a felszámolási határnapig a csődbíróság felhatalmazása szükséges, utána pedig a csődválasztmány határozata.⁸¹ A felperes azonban sem bírósági felhatalmazást, sem csődválasztmányi határozatot nem tudott a per során bizonyítékként csatolni. E határozatoknak alakszerűségi feltétele a jegyzőkönyvbe foglalás, tehát ezt tanúvallomásokkal nem bizonyíthatta felperes. Déry ugyan követelte a csődválasztmányi határozat bemutatását alperestől, azonban erre nem volt kötelezhető a polgári perrendtartásról szóló 1868:LIV: tc. alapján, mivel egyik félnek sem szükséges olyan okiratot bemutatni, amit maga nem kíván használni. Erre

vonatkozóan egyetlen megoldás mutatkozott volna, ha felperes alkeresetet terjeszt elő, amennyiben közös okiratnak tekinti a határozatot. A felperes viszont ezzel a lehetőséggel sem élt. A határozat tartalmáról pedig eltérőek voltak a tanúvallomások, így még annak bizonyítására sem alkalmasak, hogy a vitatott egyezséget elfogadta volna a választmány. A határozat alakszerűségi követelménye miatt a felperes által az alperestől követelt eskü is alkalmatlan az egyezség létrejöttének bizonyítására. Emiatt a törvényszék 1891. november 26-ai ítéletében elutasította a felperes keresetét, és a perköltségek megfizetésére kötelezte.⁸²

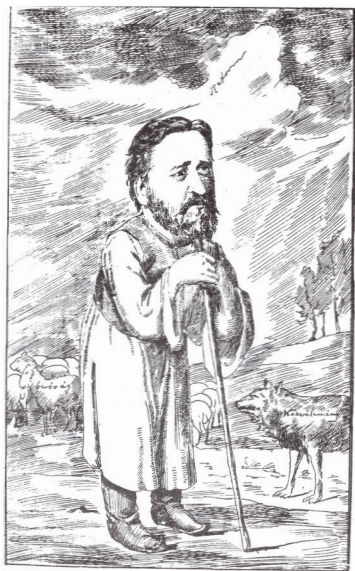
Ebben az esetben a törvényszék tagjaiként Őrhalmy Lajos királyi törvényszéki bíró mint elnök,⁸³ Nagy Ferenc mint előadó bíró, Korpássy Menyhért mint szavazó bíró jártak el. A tanácsjegyző pedig Csala Sándor volt.⁸⁴

43. Az ügyben eljáró bírói tanács

Déry Károly fellebbezését követően a Szegedi Királyi Ítéltábla 1892. július 11-én helybenhagyta az első bíróság ítéletét.⁸⁵ Az indokolást mindösszesen azzal

bővítette, hogy álláspontja szerint a tanúk vallomásai alapján a csődválasztmány a tömeggondnokot csupán az egyezség megkísérlésével bízta meg, így a csődválasztmány jóváhagyására lett volna még szükség az egyezség megkötéséhez. A másodfokú bíróság is hangsúlyozta, hogy a felperesnek kellett volna bizonyítania a csődválasztmány megfelelő alakosságok szerint létrejött, így érvényes határozatát.

44. Muskó Sándor, a Szegedi Királyi Törvényszék elnökének (1885-1897) karikatúrája Gárdonyi Géza lapjából

Az ilyen módon elmaradt egyezséget a pereskedő felek azonban végül mégis megkötötték, ám más feltételek mellett. A csődbíróságnak beterveztett 1892. április 19-én kelt csődválasztmányi jegyzőkönyv értelmében Déry Károssal olyan egyezséget készített elő a csődválasztmány, amelynek értelmében a hitelező számára összes követeléséért 9500 Ft-ot folyósítanak, amely ellentételezésképpen visszavonja folyamatban lévő kereseteit.⁸⁶ Az egyezség jogerőre emelkedéséhez „a megjelent és szavazatra jogosított hitelezőknek a

követeléseik összege szerint számított” többségére volt szükség, amely szavazás céljából 1892. június 3-ára tűztek ki meghallgatást Steingassner Ákos csődbiztos hivatali helyiségébe, amelyre az összes hitelezőt meghívták. A jegyzőkönyv kérelmét egyhangúlag elfogadta a csődbíróság 1892. május 5-én, amelynek tagjai elnökként Muskó Sándor királyi törvényszéki elnök, előadó bíróként Steingassner Ákos törvényszéki bíró, szavazó bíróként Serbán Mihály törvényszéki bíró voltak, míg a tanácsjegyzői teendőket Junker János aljegyző látta el.⁸⁷

Az egyezséget 321250 Ft követelés erejéig terjedő szavazattal elfogadták a hitelezők, így azt 1892. június 23-án tudomásul vette a Szegedi Királyi Törvényszék mint csődbíróság az előzőhöz hasonló összetétellel.⁸⁸ Egyetlen eltérés az volt, hogy a jegyzői teendőket Széles Károly aljegyző látta el.

A nehezen elfogadott egyezség ellen 1892. július 5-én Szüts Andor ügyvéd az Osztrák-Magyar Államvasút Társaság képviselőjében nyújtott be felfolyamodást a Szegedi Királyi Ítéltáblához.⁸⁹ Mindkét bemutatott végzés ellen felfolyamodással élt, azonban az 1892. május 5-én kelt végzés ellenit hivatalból elutasította a bíróság, mivel a csődtörvény 79.§-ában megszabott 8 napos határidőt jócskán túllépte az előterjesztése. A másik végzésre vonatkozó felfolyamodását viszont már érdemben bírálhatta el az ítéltábla. Ebben az esetben is jóváhagyták a törvényszék végzését, ugyanis a felfolyamodó az egyezségről való szavazáson nem jelent meg, amely „azt fejezte ki, hogy az egyezség nem ütközik az érdekébe.”⁹⁰ Emellett a felfolyamodásban azt kifogásolta a felperes, hogy az általános csődtömegeből kerül majd kifizetésre az egyezségben meghatározott összeg, amely viszont az egyezségnek nem is része, mivel azt a Báró Nikolics Fedor által kezelt letétekből elégítenék ki.

45. Az Osztrák-Magyar Államvasút Társaság indóháza (a mai Nyugati pályaudvar)

A csődválasztmány és Szűcs Adolf egyezségének megtámadása

A következő üggyel kapcsolatos, töredékesen fennmaradt, Ítéltáblához fellebbezett végzésben a Szegedi Királyi Törvényszék mint csődbíróság utasította a csődválasztmányt 1888. április 12-én, hogy hívják össze az összes csődeljárásban érintett hitelezőt és a Szűcs Adolffal kötendő egyezségről hozzanak döntést. Az összehívás időpontjáról és az egyezségről való határozat megalkotásáról a csődválasztmánynak kellett gondoskodnia, és erről a végzés közlésétől számított 45 napon belül kötelesek voltak értesíteni a csődbíróságot. A törvényszék ezt a határozatot Dr. Szivesy László ügyvédnek és Posch Gyulának, a Magyar Országos Bank vezértitkárának kezdeményezésére hozta meg. Ők a csődválasztmány tagjaiként ugyanis hiába elleneztek az egyezség elfogadását, a csődválasztmány többi tagjának támogató szavazata miatt kisebbségben maradtak, és a testület elfogadta az egyezségi ajánlatot. Az egyezség két ellenzője emiatt kérte az 1881. évi XVII. tc. 157.§-ából eredő jogosultságukkal élve az összes hitelező összehívását a vitás ügyben való határozathozatal céljából. Erre azért volt lehetőségük, mert Dr. Szivesy László 109 232 Ft 88 kr, Posch Gyula pedig 104 963 Ft 15 kr értékű követelés képviselőjét látta el a perben, amelyek összesen meghaladták a csődtömeg ellen bejelentett összesen 30 322 Ft 38 kr I. osztályú és a 767 079 Ft 96 kr II. osztályú követelés $\frac{1}{4}$ részét.⁹¹

A csődválasztmány a törvényszék által hozott végzés ellen felfolyamodással élt, azonban a Budapesti Királyi Ítéltábla 1888. október 3-ai határozatában jóváhagyta a megtámadott intézkedést. Az iratokból arról már nem értesülünk, hogy az egyezség végül jóváhagyásra került-e.⁹²

A csődválasztmány tagjai minden bizonnyal Kőszeghiváry Lajos, Dr. Lázár György, Dr. Szivesy László, Dr. Arany Károly, Dr. Herz Gyula voltak.⁹³ Az 1888. április 12-én és az 1889. augusztus 14-én kelt iratokban ugyanis egyezően ezt az öt személyt jelölték meg választmányi tagként. Némi bizonytalanságot az okoz, hogy a Budapesti Királyi Ítéltábla az 1888. április 12-ei választmányi jegyzőkönyvhöz kapcsolódó végzésében Posch Gyulát is a választmányi tagok között említette. Ez azonban tévesnek tűnik, mert a jelzett személy Budapesten élt, a törvény pedig kifejezetten megkövetelte, hogy lehetőleg a törvényszék székhelyén lakó hitelezők legyenek a választmány tagjai. A választmányi tagsága ellen szól az is, hogy ezáltal páros számú lenne a csődválasztmány. A csődtörvény ugyan nem követelte meg, hogy a bizottság páratlan számú legyen, azonban a határozatképesség miatt ez volt a megfelelő megoldás. Emiatt Posch Gyula inkább csak a hitelezők egyike lehetett, aki Dr. Szivesy Lászlóval együttesen lépett fel érdekeik védelmében.

Az I. világháború megjelenése a csődeljárásokban

A 1881. évi csődtörvény kapcsán vázolt gazdasági viszonyok gyökeresen megváltoztak az I. világháború közeledtével. A háborúra való készülődés következtében fokozatosan megjelent annak az igénye, hogy a végrehajtó hatalom számára megteremtsék a beavatkozás lehetőségét a gazdasági folyamatokba.⁹⁴ Ennek eredményeképpen a továbbiakban vázolt moratórium-rendeletek kibocsátására nyílt lehetősége a kormánynak, majd az árdrágítás,⁹⁵ a tisztességtelen verseny⁹⁶ és a kartelljogi szabályozás⁹⁷ létrehozásával háttérbe szorult a korábban uralkodó szabad versenyre épülő gazdasági felfogás a két világháború közötti időszakban, amelyet a piacsabályozás irányába ható törekvések váltottak fel.⁹⁸

46. Az I. világháború nemcsak a harctéren lévő katonákat, hanem a hátszágban maradókat is megviselte

A kormányzat a megfelelő eszközökről 1912 decemberében a kivételes hatalomról szóló törvény⁹⁹ elfogadtatásával gondoskodott, amely értelmében a magánjogi követelések érvényesítésébe, valamint a polgári peres és nemperes eljárásokba való rendkívüli beavatkozásra is felhatalmazást kapott, amelyet az I. világháború kitörését követően pontosított az 1914. évi L. törvénycikk, amely szerint már a magánjogi jogviszonyoknak háború

miatt szükségessé vált rendezésére is kiterjed a minisztérium felhatalmazása. Ezzel a jogosultsággal élve a kormány a magánjogi kötelezettségek teljesítésének vonatkozásában 1914. augusztus 15-étől moratóriumot hirdetett.¹⁰⁰ A rendelet felhatalmazta az igazságügyminisztert, hogy peres és nem peres eljárások esetében a szükséges szabályokat megállapítsa. Ezeket az eljárásjogi moratóriumot létrehozó rendeleteket iuristitium rendeleteknek nevezte a jogtudomány.¹⁰¹ Az első iuristitium rendelet alapján a hitelezők kérelmére moratórium ideje alatt csődnyitást elrendelni nem lehetett, a rendelet 1914. augusztus 15-ei hatályba lépése előtt a hitelezők által kezdeményezett csőd esetében szünetelt az eljárás.¹⁰² A moratóriumot később többször meghosszabbították, amely kihatott a csődeljárás megindíthatóságára is.¹⁰³

A csődbe jutott csődtömeggondnok

a. A iuristitium megjelenése a bírósági joggyakorlatban

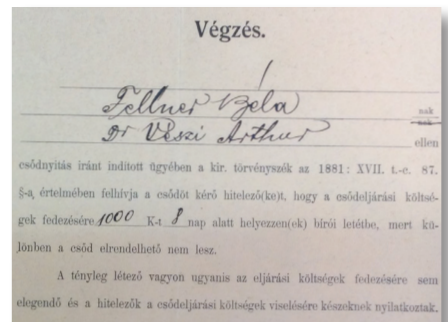
Az I. világháború kitörése jelentős hatást gyakorolt a lakosság mindennapjaira, így természetesen a csőd eljárásokban is tetten érhető a háború megjelenése. Az alábbi jogeset a csőd eljárás megindíthatósága kapcsán nyújtott érdekes elméleti állásfoglaláson túl betekintést enged abba is, hogy milyen módon „kuszálta” össze a magánjogi viszonyokat az országban fennálló hadi állapot.

1914. július 30. napján bocsátotta ki a Szegedi Királyi Törvényszék azt a végzést, amely kapcsán a csőd megnyitására vonatkozó rendelkezések értelmezésére nyílt lehetőség. Fellner Béla felperes Dr. Vészi Arthurral szemben kérte a csőd eljárás megindítását, azonban a közadós vagyona nem volt elegendő még az eljárási költségek fedezésére sem. Az 1881. évi XVII. törvénycikk alapján ilyen esetben a csődnitítás csak akkor rendelhető el, ha a hitelezők a csőd eljárási költségek viselését vállalják, és a bíróság által e célra megállapított összeget leteszik. A törvényszék ennek megfelelően végzésében felhívta a csődöt kérő hitelezőket, hogy 8 napon belül 1000 K-t helyezzenek letétbe, ugyanis ennek hiányában a csőd nem lesz elrendelhető.¹⁰⁴ Az ügyben eljáró háromtagú bírói tanács tagjai elnökként Dr. Simon Ákos királyi táblai bíró, előadóként Dr. László Adolf királyi törvényszéki bíró, szavazóként Dr. Korpássy Gyula királyi törvényszéki bíró¹⁰⁵ voltak, míg jegyzőként Dr. Kiss István királyi törvényszéki joggyakornok segítette a munkájukat.

Fellner Béla a döntés ellen felfolyamodással élt. A Szegedi Királyi Ítéltábla azonban érdemben nem bírálta el az ügyet, ugyanis 1914. szeptember 9-én kelt végzésében az eljárást felfüggesztette, mivel a 13.300/1914. I. M. E. számú rendelet 7.§-a alapján az 1914. augusztus 15-e előtt csődnitítás iránt hitelező részéről beadott kérelem tárgyában

47. A Szegedi Királyi Törvényszék pecsétjének lenyomata az I. világháború időszakából

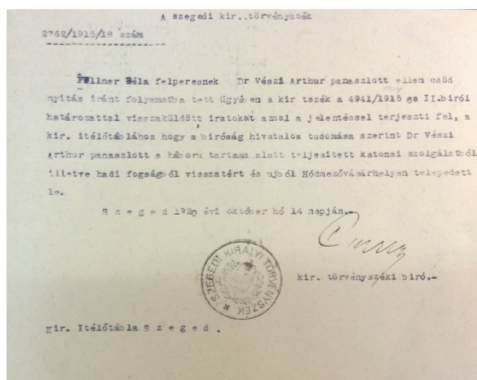

48. A Szegedi Királyi Törvényszék végzése, amely a csődhitelezők felhívását tartalmazza az eljárási költségek fedezésére

az eljárás szünetelt.¹⁰⁶ Ennek megfelelően az iratokat visszaküldte az elsőbírósághoz azzal, hogy „a moratórium megszűnte után haladéktalanul újból terjessze fel.”¹⁰⁷ A moratórium elrendelése az I. világháború kitörésének jogkövetkezménye volt, amely viszonyok részletes bemutatására a következő fejezetben kerül sor.

b. A csődnyitás problematikája

A Szegedi Királyi Törvényszék 1920. október 14-én küldte meg újra az iratokat az Ítéltábla számára, mivel „a bíróság hivatalos tudomása szerint Dr. Vészi Arthur panaszlott a háború tartama alatt teljesített katonai szolgálatból illetve hadi fogságból visszatért és újból Hódmezővásárhelyen telepedett le.”¹⁰⁸ A Szegedi Királyi Ítéltábla először megállapította, hogy a 2.807/1915. M. E. számú rendelet a moratóriumot feloldotta.¹⁰⁹ Vészi Arthur pedig a hadi szolgálatból és a hadi fogságból visszatért, így az 1.380/1915. M. E. számú rendelet hatálya sem terjedt már ki rá,¹¹⁰ így a 4.070/1915. 71.§-a alapján az ilyen adósok ellen a félbeszakadt csődnyitási eljárás hivatalból folytatandó.¹¹¹

**49. A Szegedi Királyi Ítéltábla értesítése
Vészi Arthur hazatértéről**

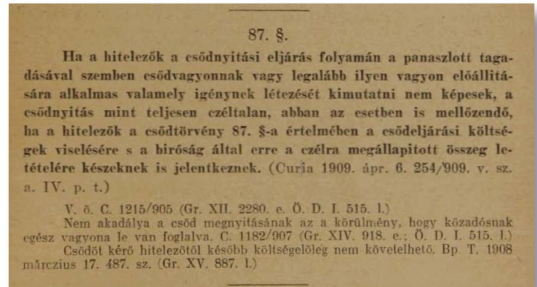
A csőd megnyitása iránti kérelmet viszont elutasította az Ítéltábla, amelyet a következőképpen indokolt: „A Cs. T. 87. §-ban foglalt rendelkezések alapján kifejlődött állandó bírói gyakorlat szerint, ha a csődöt kérő hitelezők a csődnyitási eljárás során az adós tagadásával szemben tényleg létező csődvagyont vagy legalább oly igénynek létezését, a mely a csőd elrendelése esetében érvényesíthető és ezzel a csődtömegbe bevonható vagyont előállítható volna, kimutatni nem képesek, a csőd elrendelésének abban az esetben sincs helye, ha a hitelezők

a csődeljárási költségek viselésére késznek is jelentkeznek, már pedig a panaszos a csődnyitási eljárás során a panaszlott tagadásával szemben tényleg létező csődvagyont avagy ilyennek előállítására alkalmas igényt ki nem mutatott.”¹¹² A bíróság tehát a csődnyitás elutasítását a vagyonihiányra való hivatkozással rendelte el, amely indoklást szinte szó szerint vett át a 254/909. kúriai döntvényből,¹¹³ ezért szerepel a bírói joggyakorlatra való utalás. Amiatt került sor a csődnyitás elutasítására, mert a panaszos egyetlen vagyonként a panaszlottat megillető tömeggondnoki díjakat jelölte meg, de ezek csődvagyont előállítására nem alkalmasak, mert Vészi-nek e tisztsége azonnal megszűnik, ha csődeljárás alá kerül.¹¹⁴ A helyzet abszurditását adja némiképpen, hogy a közadós

egyetlen vagyonként egy másik csődeljárásban való tömegdologi részvételéért járó díjazását jelölték meg. A tömegdolog feladata a csődtömeget jelentő vagyontárgyak feletti rendelkezés és azok kezelése volt. Kétségeink támadhatnak alkalmassága felől e feladat ellátásában, ha figyelembe vesszük, hogy időközben ő maga is csődbe jutott. A csődeljárás, amelyben ezt a tisztséget töltötte be, 1914. június 15-én vette kezdetét. Vészi ekkor már katonai szolgálatát teljesítette, mivel már az általános mozgósításkor bevonult, így díjazást érdemlő tömegdologi tevékenységet nem is végezhetett, ami miatt különösen nem volt várható bármiféle vagyon fedezetként való megjelenése.

A csődnyitás mellőzése miatt a törvényszék végzésében még szereplő felhívást is elhagyta az Ítéltábla, miszerint Fellnernek panaszoként a csődeljárási költségek fedezésére letétről kellett volna gondoskodnia. Ehelyett a 87. §-a 2. bekezdése alapján az adóst eskü letételére kötelezte arra vonatkozóan, hogy vagyonából semmit sem titkolt el.¹¹⁵ 1921. március 6-án azonban Vészi Arthur az eskü alól való felmentését kérte, így a Szegedi Királyi Törvényszék az iratokat felterjesztette a Szegedi Királyi Ítéltáblának,¹¹⁶ amely visszaküldte az elsőfokú bíróság számára azokat, mivel álláspontja szerint az esküt a törvényszék előtt kellett letenni és hozzá is terjesztette be Vészi a kérelmét, így a felmentés tárgyában is neki kellett határoznia.¹¹⁷ Az e határozattal szembeni jogorvoslat esetén lett volna csupán szükséges az Ítéltáblának elbírálni az ügynek ezen részét. Az ítéltáblai rendelkezést követően további iratok nem találhatók a levéltári anyagban, így az eskü letételéről vagy le nem tételéről már nem értesülünk.

A Szegedi Királyi Ítéltábla figyelemreméltó értelmezését adta az 1881. évi XVII. tc.-nek, mivel a törvény 87.§-a csupán akkor zárja ki a csőd megnyitását, ha egyetlen hitelező áll szemben az adóssal. A vagyonhiányra mint kizáró okra inkább csak utalás történik, tehát a Szegedi királyi Törvényszék bírái egyszerűen a törvényszövegre támaszkodva jártak el az esetben, amelyet az Ítéltábla a joggyakorlat figyelembevételével ésszerűen korrigált. Az eset kiváló példája annak, hogy a világháborúból visszatérő katonáknak hazatérésüket követően ismételtelen vissza kellett térniük „régii” életükhöz, akkor is, ha éppen a csődeljárással kapcsolatos problémákkal kellett szembesülniük.

50. A kétséges ügyben iránymutató döntvény

A csődön kívüli kényszeregyezés jogintézményének alkalmazása egy fizetéképtelenségbe sodródó szegedi cég esetében

A csődön kívüli kényszeregyezés jogi szabályozásának bemutatása

A már a fentebbiekben bemutatott moratóriumi eljárási rendeletek közül az ötödik kibocsátását követően a kormány arra az álláspontra jutott, hogy a továbbiakban nem fenntartható a csődnyitásra vonatkozó moratórium, azonban a világháború miatt leromlott gazdasági viszonyok következtében a csődtörvény azonnali visszaállítása sem volt megfelelő megoldás, mivel attól tartottak, hogy csődnyitás tilalmának megszűntével a nagyszámú ilyen irányú kérelmek a kereskedelmi forgalmat erős megrázkódtatásnak tennék ki.¹¹⁸ A kormány így a már hosszú ideje tervezett csődön kívüli kényszeregyezséget¹¹⁹ honosította meg a magyar jogrendben a 4070/1915. M.E. számú rendelettel a háború esetére szóló kivételes intézkedések alapján, amely 1915. december 1-jével lépett hatályba.¹²⁰ A rendelet megszületését az a remény táplálta, hogy a háború miatt fizetési nehézségekkel küzdő kereskedők és magánszemélyek az új jogintézmény által hatékonyan tudnak majd kilábalni a „bajból”.¹²¹ Ennek megfelelően a csődön kívüli kényszeregyezési eljárást szabályozó rendelet 71.§-a úgy rendelkezett, hogy az ötödik moratóriumi eljárási rendelet¹²² csődre vonatkozó részének hatályát csupán egy szűk személyi körre tartja fenn, a gazdasági viszonyok rendeződéséhez pedig a kényszeregyezési eljárás bevezetésével nyújt alkalmas eszközt. A moratórium „előnyeiben” a háborúban katonai szolgálatot teljesítők, valamint az ezzel egy tekintet alá esők (tábori csendőrök, a hadra kelt sereg mellett hivatalos minőségben szolgálatot teljesítő polgári személyek, a hadrakelt sereg kíséretéhez tartozók, vagy a sereg mellett önkéntes egészségügyi szolgálatot teljesítők, az ellenség által elfogott vagy túszként fogvatartott személyek, valamint, akik olyan helyen tartózkodtak, ahonnan a háború következtében a bíróság székhelyére közlekedni nem lehetett) részesültek továbbra is.¹²³

A csődön kívüli kényszeregyezési eljárásnak az volt a célja, hogy a csődeljárás elkerülésével a hitelezők követeléseikhez juthassanak, az adós pedig folytathassa üzleti tevékenységét.¹²⁴ A kényszeregyezéshez kapcsolódó törvény indoklása azzal magyarázta bevezetését, hogy a csődnyitás mind a közadós, mind a hitelezők számára hátrányos következményekkel jár.

400.

A m. kir. minisztérium 1915. évi 4.070. M. E. számú rendelete,

a csődön kívüli kényszeregyezési eljárásról.

A m. kir. minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912 : LXIII. t.-c. 16. §-ában és az idézett törvénycikket, valamint az 1912 : LXVIII. törvénycikket kiegészítő 1914 : L. t.-c. 14. §-ában nyert felhatalmazás alapján a következőket rendeli :

51. A csődön kívüli kényszeregyezséget bevezető 4.070/1915. M. E. számú rendelet címe és bevezetése

A közzadás ugyanis ezáltal elveszítette keresetét, míg a hitelezők a követeléseik jelentős részéről mondhattak le ennek következtében, mivel a csődeljárás az amúgy is elégtelen csődvagyont rendkívüli költségekkel terhelte meg. A már korábban is az 1881: XVII. tc. által szabályozott kényszeregyezés is e joghátrányokat kívánta korrigálni, azonban erre csak a felszámolási tárgyalást követően a csődeljárás közben volt lehetőség, így a problémák nagy részének orvoslására alkalmatlan volt. Az új eljárás abból az elképzelésből származott, hogy a hitelezők felismerve a csődeljárásból származó hátrányokat elengedik tartozásaik egy részét az adós irányában, fizetési haladékokat vagy egyéb kedvezményt biztosítanak számára.¹²⁵ Az eljárást a fizetésektelen magánszemély, vagy a fizetéseit megszüntető kereskedő vagy kereskedelmi társaság kezdeményezhette az egyezségi ajánlatának előterjesztésével, amelyet a hitelezők támogatása esetén a bíróságnak kellett jóváhagynia. Ennek következtében az a megállapodással egyet nem értő hitelezőket is kötelezte, míg az adóst a további kötelezettségei alól mentesítette.

A rendelet megszületését követően a csődön kívüli kényszeregyezésről és a csődtörvény egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1916. évi V. törvénycikkben felhatalmazta az országgyűlés a kormányt, hogy a csődön kívüli kényszeregyezséget rendeleti úton szabályozza addig, amíg a törvényhozás erről törvényi úton nem rendelkezik. Emellett a törvény csupán az új eljárási formához kapcsolódóan elkövethető büntetendő cselekmények körét határozta meg. A törvényi felhatalmazásra amiatt volt szükség, mert a 4.070/1915. M. E. számú rendelet jogszabályi háttérét a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről rendelkező 1912. évi LXIII. törvénycikk, valamint a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912: LXIII. törvénycikknek és a hadiszolgáltatásokról szóló 1912: LXVIII. törvénycikknek kiegészítéséről címet viselő 1914. évi L. törvénycikk biztosította, amelynek következtében a háború befejezésével és a kivételes hatalom megszűnésével az ez alapján született rendeleteket hatályon kívül kellett helyezni.¹²⁶ Ezt a helyzetet azonban még a háború fennállta alatt kívánta orvosolni az országgyűlés, mert a jogalkotó úgy vélte, hogy a háború végeztével is szükséges a jogintézmény fenntartása, ugyanis „a rendeletben meghonosított eljárásnak normális gazdasági viszonyok között is teljes létjogosultsága és nagy közgazdasági fontossága van.”¹²⁷ A törvény indoklása is kiemelte, hogy a rendelet olyan alaposan szabályozza a kérdést, hogy az is megfelelő megoldás lehet, ha a korábbi rendelet hatályban tartása mellett döntenek a háború utáni időszakra vonatkozóan is. Ennek megfelelően a kormány 1916. január 31-én mindössze 9 nappal a január 22-én kihirdetett törvényt követően rendeletet bocsátott ki a 4.070/1915. M. E. számú rendelet hatályának fenntartásáról a kormányzat további rendelkezéséig.¹²⁸

A Halász és Ritter cég egyezségi ajánlatának elkészítése a Szegedi Királyi Törvényszék segítségével

A vázolt jogalkotási folyamat eredményeképpen létrejött csődön kívüli kényszeregyezés jogintézményének gyakorlati életben való érvényesülését kívánom bemutatni a jelen jogesettel, amelyben a Szegedi Királyi Törvényszék járt el a Halász és Ritter szegedi (Szt. István tér 2.)¹²⁹ bejegyzett cég és ennek hitelezői közötti peres eljárásban.¹³⁰ A csődön kívüli kényszeregyezséget az adós gazdasági társaság kezdeményezte a rendelet 2. §-ának megfelelően

52. A Szent István téren álló víztorony, amely a fizetéképtelen cég működésekor is már állt

a csődnyitásra illetékes törvényszéknél, tehát a Szegedi Királyi Törvényszéknél, a jogszabálynak megfelelően az eljárást egyesbíró folytatta le, aki Karakas Albert királyi törvényszéki tanácselnök volt. A csődön kívüli kényszeregyezés esetében mivel magánjogi jellegű eljárásról van szó, így érdemes megjegyezni, hogy a jogalkotó kiemelte, miszerint a bíró hivatalból járt el az egyezségi eljárás során, így a lényeges körülmények megállapítása céljából bizonyításvételt is végezhetett.¹³¹

Az adós magyarázata szerint a cég válságos helyzetét az állandó rossz üzletmenet, valamint egy 100 000 Koronára rúgó behajthatatlanná váló tartozás okozta.¹³² A kimutatása alapján 64 000 K-ra értékelhető áruraktárral rendelkezett, amellyel szemben 400 000 K tartozása volt. Ezen adósságokra vonatkozóan kérte a csődön kívüli kényszeregyezés megindítását. Az adós a rendelet 4. §-ának megfelelően előterjesztette egyezségi ajánlatát, a hitelezői névjegyzéket, az ideiglenes vagyonkimutatási mérleget, valamint Stern Ignác kezességi nyilatkozatát, aki kész volt az adós kötelezettségeiért felelősséget vállalni.¹³³ Az egyezségi ajánlatban az adós a követelések 15%-os kielégítését vállalta. Erre amiatt volt lehetősége, mivel a 4.070/1915. M. E. számú rendelet 6. §-a ugyan úgy határozott, hogy az igazságügyminiszter a kereskedelmügyi miniszterrel egyetértésben rendeletileg

53. Meszlény Artur, a csődön kívüli kényszeregyezésről szóló rendelet kommentárjának megalkotója

megszabhatja a tartozások kiegyenlítésére fizetendő olyan legkisebb hányadot, valamint a kielégítés tekintetében azt a leghosszabb határidőt, amikor az egyezségi eljárás megindítható. Az egyezségi ajánlat e rendelkezéseknek való megfelelése szintén feltétele lett volna az eljárás megindításának. Ennek szabályozása azonban nem történt meg. Meszlény Artur szerint éppen ez volt az ideális megoldás, mivel így a felek szabad egyezségkötését nem korlátozták jogszabály útján. Az egyezség határait csupán a jóerkölcs szabta meg.¹³⁴

Az adós által felajánlott mérték azonban ennek fényében is nagyon alacsonynak ítélnélhető, mivel az 1881. évi XVII. tc. alapján a csődön belüli kényszeregyezés esetében a minimálisan felajánlható legalacsonyabb mérték 40 % volt. A csődön kívüli kényszeregyezséget bevezető törvény indokolása azonban árnyalja ezt a képet, mivel kiemelte, hogy a 40 %-os arány magasnak mondható, ugyanis az osztrák csődön belüli kényszeregyezés esetében 10% a minimális kvóta, míg a csődön kívüli kényszeregyezés esetén 25%.¹³⁵ A törvényt az alakszerűségi kellek megléte okán a csődön kívüli kényszeregyezési eljárást megindította, így kirendelte a vagyonfelügyelőt, a hitelezőket felhívta a követeléseik bejelentésére, valamint az egyezségi tárgyalás megtartására határnapot tűzött ki.¹³⁶

A vagyonfelügyelőként kinevezhető személyek körét nem korlátozta a csődön kívüli kényszeregyezéséről szóló rendelet, csupán akképpen rendelkezett, hogy megbízható és kellő szakismerettel rendelkező személy kirendelendő,¹³⁷ akinek nem áll fenn olyan személyes viszonya az adóssal, ami befolyásolná a feladata ellátásában. A vagyonfelügyelőnek egy olyan közgazdasági szakértőnek kellett lennie, aki az első tárgyalás előtt tájékozódott az adós vagyoni, gazdasági helyzetéről, a fizetési nehézségeik okairól, valamint az egyezségi hányad megfelelő voltáról. Emellett segítenie kellett az adóst az üzleti tevékenységének továbbfolytatásában, valamint köteles volt ellenőrizni az adós által előterjesztett hitelezőjegyzéket és ideiglenes mérleget, végül az adóssal együttműködve kellett elkészítenie a vagyonkimutatást és a végleges mérleget, amelyekért felelősséggel tartozott. Meszlény Artur szerint tervben volt a vagyonfelügyelővel kapcsolatos rendeleti szabályozás és törvénytészeként a kereskedelmi és iparkamarák, valamint egyéb szaktestületek ajánlásával névjegyzékek összeállítása az alkalmas jelöltek feltüntetésével,¹³⁸ de ez a későbbiekben nem valósult meg. A vagyonfelügyelőnek tehát az adós és a hitelezők érdekeit is szem előtt tartva kellett gazdasági szakértelmével támogatnia az eljárás lefolytatásában a bírót, ugyanis köteles volt a tárgyalás előtt jelentést tenni az általa összegyűjtött információkról, valamint véleményt formálni a vagyonkimutatásról és a végleges mérlegről. Emellett a bíró bármikor felvilágosítást kérhetett tőle az ügy

vonatkozásában. A vagyonfelügyelő mellé annak ellenőrzésére biztos vagy öttagú bizottság kirendelésére is lehetőséget nyújtottak az eljárási szabályok, azonban ezzel jelen esetben nem élt a bíró.¹³⁹

AvizsgáltügybenatörvényszékDr.HunyadiVasGergelytneveztekivagyonfelügyelőnek, aki 1920 júniusától praktizálhatott ügyvédként, ugyanis ekkor jegyezték be a Szegedi Ügyvédi Kamara névjegyzékébe.¹⁴⁰ Meszlény így hiába adott hangot álláspontjának, miszerint ez a tisztség nem igazán ügyvédi kvalitásokat igényel, hanem inkább kereskedői, iparosi vagy mezőgazdasági ismereteket,¹⁴¹ a törvényszék ebben az esetben a csődön kívüli kényszeregyezségi eljárások számára biztosított könnyítés ellenére ugyanúgy ügyvédet jelölt ki, mint a csődeljárásoknál a tömeggondnokok kijelölésénél. Hunyadi Vas gazdálkodó horgosi család sarjaként született Csongrádon 1891. március 4-én, majd szegedi főgimnáziumi tanulmányait követően végezte jogi tanulmányait Kolozsvárott, miközben Münchenben is tanult vendéghiásként.¹⁴² Ügyvédjelölti gyakorlatát Horgoson és Szegeden töltötte, azonban ez igencsak elhúzódott, mivel több kitüntetéssel is jutalmazott hadi szolgálatot teljesített az I. világháborúban.¹⁴³ A családja a trianoni határokon kívül maradó Horgoson élt, miközben ő a világháborút követően Szegeden telepedett le és aktívan bekapcsolódott az itteni közéletbe. Sporttal kapcsolatos társadalmi tevékenységet folytatott, aminek következtében többek között a Szegedi Úszóegylet ügyvezetője volt, így közreműködött az újszegedi sportuszoda 1930-as elkészültében. Emellett a Szegedi Törvényhatósági Bizottság tagja, valamint a Szegedi Gazdasági Egyesület elnöke lett 1933-ban. Ezen kívül a Szegedi Friss Újság főszerkesztőjeként is meghatározta a helyi közéletet. Érdekes még megemlíteni, hogy élénk szerepet vállalt a Szegedi Szabadtéri Játékok megszervezésében 1933 és 1935 között. Főként a gazdák körében élvezett népszerűségének köszönhetően 1935-ben vált a Nemzeti Egység Pártja listájáról országgyűlési képviselővé annak következtében, hogy végül Gömbös Gyula nem a Szegeden elnyert mandátumát fogadta el.¹⁴⁴ 1939-ben azonban az új választások alkalmával már nem indult el, így kikerült az országgyűlésből, majd 1942. április 26-án vesztette életét.

54. Hunyadi Vas Gergely, a vizsgált eljárás vagyonfelügyelője

A 4.070/1915. M. E. számú rendelet 69. §-a alapján az eljárás folyamán mind az elsőfokú bíróság, mind a felfolyamodási bíróság esetén biztosítani kellett a soronkívüliséget, ezáltal gondoskodva a lehető leggyorsabb befejezéséről a bírósági szakasznak. E rendelkezés megtartásának ellenőrzése a

törvényszék elnökének a hatáskörébe tartozott, aki elősegítette az esetleges késedelem megelőzését. Ennek megfelelően a vizsgált esetben is gyorsnak mondható az eljárás lebonyolítása, amelyre az eljáró bíró rövid határidőkkel való tárgyalástűzéssel szorította rá a feleket. Az első tárgyalást 1921. december 12-én tartották, amelyen az adós cég bejelentette, hogy a hitelezői névjegyzékben megnevezettekén kívül a Budapesti Hitelezői Védegylet Festék és Hasonszakma Szakosztálya is a hitelezők közé tartozik, amelyet azonban nem értesítettek az eljárás megindításáról, így ennek pótlása céljából a tárgyalás elhalasztását kérte. A kérelemnek eleget téve a bíróság a tárgyalást elhalasztotta azon célból, hogy a megjelölt hitelezőt értesítsék, valamint az adós terjessze elő végleges vagyonkimutatását és mérlegét.¹⁴⁵

A következő egyezségi tárgyalást nem egészen két hét múlva tartották meg 1921. december 23-án, amelyre adós csatolta végleges mérlegét és vagyonkimutatását a vagyonfelügyelő ellenőrzése mellett, amelyhez kapcsolódóan már a kirendelt vagyonfelügyelő is ismertette a tárgyaláson kimutatását. A jogszabályban által megkövetelt alakszerűségeknek megfelelően a gazdasági társaság két tagja, Halász Ferencz és Ritter Sándor a végleges mérlegre és vagyonkimutatásra esküt tettek,¹⁴⁶ amely annak igazolására szolgált, hogy a két dokumentum a legjobb tudomásuk és meggyőződésük szerint helyes, vagyonukból semmit sem titkoltak el, követeléseiket és tartozásaikat a valóságnak megfelelően tüntették fel, a vagyonkimutatásban minden hitelezőjüket feltüntették, és olyat nem szerepeltettek benne, akinek nem áll fenn velük szemben követelése.¹⁴⁷

A legfontosabb változás azonban az volt az egyezségi tárgyalás alkalmával, hogy az adós cég két tagja egyezségi ajánlatát olyan módon módosította, hogy a tartozások kielégítésére fizetendő hányadot 50 %-ra emelte a korábbi 15 %-ról. Ennek ütemezését úgy határozták meg, hogy az egyezés jóváhagyása után nyomban a követelések 20 %-át megtérítik, majd a fennmaradó 30 %-ot 1922. július 1-jétől havonta hat havi egyenlő részletben egyenlítik ki.¹⁴⁸ A végzéseken kívüli iratok hiányában az nem megállapítható, hogy mi vezetett ehhez a jelentős mértékű korrekcióhoz. Az első 20 %-os rész megfizetését tovább pontosították, ugyanis a vállalás szerint a tartozások 10 %-át az ajánlatot követő 15 napon belül, a következő 10 %-ot pedig még az egyezés jóváhagyása előtt leteszik biztosítékként a hitelezők számára a vagyonfelügyelőhöz. A korrigált ajánlatot közölni kellett a hitelezőkkel, így a tárgyalást 1922. január 7-ére halasztotta a bíróság.¹⁴⁹

A január 7-ei tárgyaláson azonban közölte az adós cég képviselője, hogy „a közbeeső karácsonyi és újévi napok miatt” nem tudott pénzt szerezni,¹⁵⁰ így az egyezségi ajánlatát ismételten módosítania kellett, így 5 000 lejt adták át a vagyonfelügyelőnek a hitelező

részére. A háborút követő különös viszonyokat jelzi, hogy a bíróság nem is törekedett a pénz átváltására a végzés szövegezésekor, és nem is jelezték semmilyen módon, hogy ebben az esetben nem az országban használt fizetőeszközben történt a pénz letétele. Ekkor az adós ismételten a tárgyalás elhalasztását kérte, amit a bíróság elfogadott, de a végzés indokolásában megjegyezték, hogy ehhez hozzájárult az is, hogy a hitelezők többsége is ezt kérelmezte.

A hitelezők döntése az egyezségi tárgyaláson

Végül a 4.070/1915. M. E. számú rendeletben szabályozott érdemleges egyezségi tárgyalásra január 21-én kerülhetett sor, amelyen az adós cég legutóbbi ajánlatáról szavazhattak a hitelezők. Ennek kapcsán érdemes megjegyeznünk, hogy az eljáró bíró cselekményein az egyezségi ajánlat kapcsán erőteljesen érzékelhető az a támogató attitűd, amely hozzáállás áthatotta a fentebbiekben vázolt törvényi indokolást is. A 4.070/1915. M. E. számú rendelet 5.§-a alapján az egyezségi ajánlat nem volt visszavonható és az adós a szavazatra jogosult összes hitelezők beleegyezése nélkül a hitelezők hátrányára azt nem módosíthatta. Az első módosítás a kielégítésre fizetendő hányad megemelésével megfelelt a törvényi előírásoknak, azonban a későbbi változtatások a biztosíték sikertelen letétele miatt egyértelműen a hitelezők hátrányára történtek, amelybe az összes hitelező bizonyosan nem egyezhetett bele, mint az kitűnik a bírósági határozatból. A hitelezők jelentős része ugyanis nem jelent meg a tárgyaláson, akik így ehhez nem járulhattak hozzá.¹⁵¹ Az egyezségi tárgyalások elhalasztásának többszöri engedélyezésében is ugyanez a felfogás érzékelhető. A rendelet 37. §-a szerint ezt legfeljebb 15 napra csak fontos okból tehette volna meg a bíró abból a célból, hogy az adós megjelenhessen a tárgyaláson. A 15 napos határidő szoros betartása érzékelhető a tárgyalási napok meghatározásakor, azonban a többszöri ilyen módú halasztás lehetősége nem igazán olvasható ki a jogszabályi rendelkezésekből.

Az egyezségi tárgyaláson a 21 hitelező követelését a felek megkérdezésével és az előterjesztett bizonyítékok értékelésével röviden megvizsgálta a bíróság, majd ebből kiindulva felhívta az egyes hitelezőket, hogy szavazzanak az egyezségi ajánlatról.¹⁵² A nem a bíróság székhelyén lakó hitelezők írásban is szavazhattak a 43.§ 3. bekezdése alapján, amely rendelkezés kapcsán némi ellentmondás tapasztalható, ugyanis a 41. § 3. bekezdése szerint, ha a rendeletből más nem következik a tárgyalás befejezéséig a bírónál írásban, ügyvédi ellenjegyzés mellett, vagy bíróilag vagy közjegyzőileg hitelesített alakban benyújtott, vagy jegyzőkönyvbe mondott nyilatkozatot, úgy kellett tekinteni, mintha a tárgyalás alkalmával terjesztették volna elő. A 41. § tehát nem tartalmazza azt

a megszorítást, hogy csak a nem a bíróság székhelyén lakók szavazhattak írásban. Az is kétséges, hogy a 41. §-ban megszabott, ha a rendeletből más nem következik fordulat éppen a 43. §-ra vonatkozatható-e. A 43.§ e szabályt tartalmazó részénél az írásbeli beadvány után zárójelben éppen a 41.§ 3. bekezdése van megjelölve, így ez arra a következtetésre adna okot, hogy a nem a bíróság székhelyén lakó hitelező szavazatának is az itt megjelölt formai követelményeknek kellett volna megfelelnie. További értelmezés hiányában nem egyértelmű ez a rendelkezés, különösen, hogy az írásban szavazók beadványai nem megismerhetők a levéltári iratanyagból. Az a megoldás azonban különös, hogy a Szeged Alsótanyai Mezőgazdasági és Kereskedelmi Rt. hitelező részére engedélyezte a bíróság, hogy írásban szavazzon, márpedig valószínűnek tűnik, hogy a gazdasági társaság székhelye megegyezett a bíróság székhelyével.¹⁵³ Megjegyzendő azonban, hogy mivel az egyezség ellen szavazott, így a távolmaradása is nemleges szavazatként minősült volna.

Az egyezségi eljárásban azokat a követeléseket és így azok hitelezőit nem kellett számításba venni, akik előnyös kielégítésre tarthattak igényt. Ugyanez vonatkozott azon követelésekre is, amelyek váltókötelezett, adóstárs vagy kezes útján voltak biztosítva. Emiatt a hitelezőknek a bejelentéskor külön meg kellett határozniuk, hogy követelésüknek mely része tartozik a külön kielégítési jog alá. A Friedmann Testvérek követeléséből ennek megfelelően a bíróság nem vett figyelembe 3 000 K-t, ugyanis az a váltóeljárás során lefoglalt árukból megtérítendő. A Falfesték, Lakk, Kence és Vegyszer Áru Forgalmi Társaság, Reichard és Társa cég hitelezőnek 34415 K 40 fillért kitevő követelését szintén nem vette számításba az egyezség tekintetében a bíróság, mert Csetneky István szegedi lakos készfizetői keze volt az adósságnak. Vajda Pál és László cég követelésének jelentős részét pedig bizományi áru fedezte, amely miatt a 42. § alapján szavazati jog erre vonatkozóan nem illette meg őket. Kohn Mór 35000 K-nyi követelésre vonatkozóan ingó fedezettel rendelkezett, így e részre vonatkozóan ő sem rendelkezett szavazati joggal az egyezség vonatkozásában.¹⁵⁴

Az alapos bizonyítást igénylő vitás kérdések elbírálását viszont elhárította a bíróság, így figyelmen kívül hagyta az adósnak azt a megállapítását, hogy 8 000 K szintén nem figyelembe vehető a Friedmann Testvérek követeléséből, mert „a hitelezőtől rendelt áru nagy részét, mely hasznavehetetlen volt, visszaküldte.”¹⁵⁵ A bíróság csupán megjegyezte, hogy ez a jogvita külön eljárás tárgyát képezi. A többi esetben is csupán a nem vitatott valódiságú követeléseket vette figyelembe a törvényszék.

Goldfahn Lipót 5600 K-s követelését szintén nem vette számba az eljáró bíró a szavazás alkalmával. A hitelező ugyanis az adós cég alkalmazásában állt, így

munkabére az 1881. évi XVII. törvénycikk 60.§-a alapján az első osztályba sorozandó tartozások közé tartozott, amelyeket a rendelet 31. §-a külön kiemelt, mint előnyös kielégítési jog körébe illeszkedőt. Kállay Árpád egy végrehajtási eljárás zárgondnoki díjából eredő követelése szintén ugyanezen elbírálás alá tartozott. A szegedi m. kir. pénzügyigazgatóság által követelt 3393 K adó- és illetéktartozás szintén az első osztályba sorozandó az 1881. évi XVII. tc. alapján, így az egyezségi eljárást nem érintő tartozások között vette számításba az eljáró bíró.¹⁵⁶

Az egyezségi eljárás alkalmával a hitelezők a következő módon szavaztak:

Mellette szavazott:

Wertheimer Hermina (6730 K követelés)

Tóth Antalné és Ifj. Csetneky István (50600 K)

Ifj. Csetneky István (180000 K)

Körösi Márton (16106 K 20 f)

Donalf Vegyészeti Részvénytársaság (10509 K)

Magyar /:budapesti/ Hitelezői Védegyelet Vegyi, Festék, Fűszer, Gyarmatáru és Rokonszakták Szakosztálya (462543 K 44 f)

Ellene szavazott:

Friedmann Testvérek (24863 K 84 f)

Neumann és Waldmann hitelezők (4638 K 94 f, nem jelent meg, így ellene)¹⁵⁷

Herczeg Géza (1759 K 5 f, nem jelent meg, így ellene)

Sárkány vegyitermék vállalat (6494 K 4 f, nem jelent meg, így ellene)

Vajda Pál és László cég (20416 K, írásbeli szavazat)

Szeged Alsótanyai Mezőgazdasági és Kereskedelmi Rt. (15600 K, írásbeli szavazat)

Egyesült Újpest és Manfaleur Vegyészeti Gyár (24884 K, nem jelent meg, így ellene)

Rubin József (7000 K, nem jelent meg, így ellene)

Galitsenstein (4364 K 20 f, nem jelent meg, így ellene)

Müller és társa (981 K 96 f, nem jelent meg, így ellene)

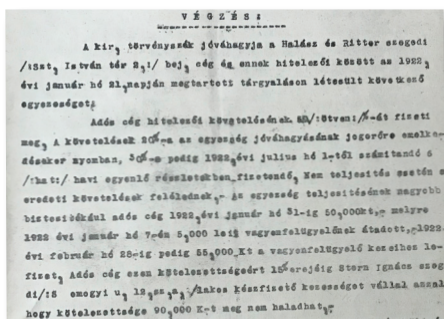
Kohn Mór (56757 K)

A szavazatok aránya így a bíróság számítása szerint: 726488 K 64 f-nyi követelés mellette szavazott, míg 164295 K 89 f adósságot¹⁵⁸ kitevő hitelező ellene.¹⁵⁹ A rendelet 48. §-a szerint az egyezségi ajánlat elfogadásához valamennyi hitelezői tőkekövetelés 2/3-ának kell mellette szavaznia. A 2/3-os arány a bíróság számítása szerint 593855 K 34 f, amelyet a mellette szavazók szavazati aránya jócskán meghaladott, így a csődön kívüli

kényszeregyezségi ajánlatát az adósnak elfogadták a hitelezők. A hitelezők többsége ugyan az egyezség ellen szavazott, de a nagyobb összegű követelésekkel rendelkezők elfogadták az egyezségi ajánlatot, így következhetett be ez a helyzet.

A jogalkotó azonban azáltal kívánta biztosítani az esetleges visszaélések számának csökkentését az új eljárás esetében, hogy az elfogadott egyezség érvényességéhez a bíró jóváhagyására is szükség volt. A bíró megállapította, hogy jelen esetben olyan ok, amely az egyezség jóváhagyásának megtagadását vonná maga után, nem áll fent. Álláspontja szerint pedig az egyezségi ajánlat „tekintettel a csekély vagyoni fedezetre a hitelezők érdekében előnyös”,¹⁶⁰ így az egyezséget végzésében jóváhagyta. A bíróság által elfogadott egyezség végül az alábbiakat tartalmazta: hitelezői követelések 50 %-át fizeti meg az adós, 20 %-ot az egyezség jogerőre emelkedése után, 30 %-ot az 1922. július 1-jétől hat havi egyenlő részletben. A nem teljesítés esetén az eredeti követelések felélednek. Biztosítékként 1922. január 31-éig 50 000 K-t kellett még letétbe helyeznie az adósnak, a már megfizetett 5 000 lejen kívül. Az adós cég kötelezettségéért Stern Ignác (Somogyi u. 12. sz. alatti szegedi lakos) készfizető kezességét vállalt 15 % erejéig azzal, hogy kötelezettsége a 90 000 K-t meg nem haladhatja. Emellett a bíró megállapította a vagyonfelügyelő díját (24000 K) és költségjegyzéke alapján kiadásait (1851 K 60 f), amelyet az eljárási szabályok alapján az adósnak kellett megfizetni.¹⁶¹

A Szegedi Ítéltábla végzése és Polgár Ármin különvéleménye

55. A Szegedi Királyi Törvényszék végzése az egyezség elfogadásáról

egyfokú felfolyamodással lehetett élni. A Szegedi Királyi Törvényszék egyezséget jóváhagyó végzése ellen némiképp meglepő módon nem a hitelezők valamelyike nyújtott be felfolyamodást, hanem 1922. február 7-én az adós cég tartozásának 15%-áért készfizető kezességét vállaló Stern Ignác.¹⁶²

A készfizetői kezes amiatt fordult a Szegedi Királyi Ítéltáblához felfolyamodásával, mert kifogásolta, hogy az adós cég egyezségi ajánlatában a kielégítési hányadot 50%-ra emelte, amely esetben a megváltozott körülményekről értesíteni kellett volna őt, hogy nyilatkozhasson arról, kívánja-e fenntartani a készfizetői kezességre vonatkozó felajánlását. Ennek kapcsán érdemes megjegyezni, hogy a rendelet 5.§-a alapján az adós kötelezettségeiért felelősséget vállaló az egyezségi ajánlat

56. A többségi véleményt képviselő Skultéty István tanácselnök szignója

vonatkozásában tett nyilatkozatát vissza nem vonhatta, valamint a szavazatra kijelölt összes hitelezők beleegyezése nélkül a hitelezők hátrányára nem módosíthatta. 1922. március 10-én a Szegedi Királyi Ítéltábla végzésében azonban kimondta, hogy az első 15%-os egyezségi ajánlat a módosításával hatályát veszítette, így az előbbieken idézett rendelkezése a rendeletnek nem alkalmazható. Ennek következtében a végzés elleni felfolyamodásnak helyt adott, és az első bíróságnak meghagyta a további szükséges intézkedések megtételét. Az ügyet elbíráló, bírói tanács elnöke Skultéty István volt,

57. A különvélemény fejléce

míg előadója Polgár Ármán, a harmadik tag viszont a rendelkezésre álló iratokból nem megismerhető.¹⁶³ Az ügy pikantériáját adja, hogy nem egyhangú szavazással hozta meg a döntését a bíróság.

58. A különvéleményt megfogalmazó Polgár Ármán szignója

Ennek oka, hogy az ügy előadója, Polgár Ármán eltérő álláspontra helyezkedett, így különvéleményt is csatolt a bírói határozathoz.¹⁶⁴ Az előadó bíró szerint a felfolyamodást el kellett volna utasítani, mivel Stern Ignác a készfizetői kezességet közjegyzői okiratban vállalta, amelyben 90 ezer K erejéig csak összegszerűségben korlátozta kezességét, de olyan módon nem, hogy az egyezségi ajánlat felemelését is korlátként jelölte volna meg. Polgár szerint így a fenti rendelkezés értelmében ajánlatát nem vonhatta volna vissza a kezes. A készfizetői kezességről szóló közjegyzői okirat hiányában nehéz rekonstruálni Stern Ignác nyilatkozatát, így az is nehezen eldönthető, hogy az Ítéltábla helyesen döntött-e, vagy a különvélemény tartalmazta a megalapozott jogi álláspontot.

A végzésből nyerhető információk alapján nem tűnik megalapozottnak a kezes felfolyamodása, mivel a módosított egyezségi ajánlat a kezes kötelezettségvállalását nem befolyásolta, ugyanis a maximális limitet nem alakította át, így az 5. § -nak az Ítélet tábla határozata szerinti értelmezése nem feltétlen volt indokolt. Az első bírósághoz utalt szükséges további intézkedések megtételéről már nincsenek adatok, mivel a kapcsolódó iratanyag a Szegedi Kir. Ítélet tábla végzésével zárul.

Összegzés

Az elemzett két fő csődeljárásból kitűnik, hogy a fizetése képtelenségi ügyek kezelése meghatározza a gazdasági élet működését. Emiatt figyelhető meg, hogy a jogalkotás is nagy figyelmet fordított az ilyen ügyek jogi szabályozására. A Krausz testvérek csődügyében még példás szigorral járt el a Szegedi Királyi Törvényszék is a törvényi rendelkezéseknek megfelelően, amely egyezett is a társadalmi elvárással, ahogyan az kitűnik a bírák működését méltató újságírói tudósításokból.¹⁶⁵ Hiába rengette meg a cég összeomlása az országot, de különösen Szeged kereskedelmi életét a közhangulat egyértelműen a vagyombukottak ellen fordult. Ezzel szemben a világháborús társadalmi és gazdasági problémák feltűnésével a kormányzat többek között a fizetése képtelenségi ügyek megoldásának reformjával igyekezett úrrá lenni a negatív tendenciákon. A jóval megengedőbb felfogás pedig ekkor a törvényszék munkáján is érezhető volt, így a levéltári források alapján úgy tűnik, hogy az új szabályoknak köszönhetően sikerrel menekülhetett meg a fizetési nehézségekkel küszködő kisebb cég.

JEGYZET

- 1 Mezey Barna: A kodifikáció terhe. A büntetőjogi kodifikáció eredményei a dualizmus jogalkotásában. In: Máthé Gábor – Menyhárd Attila – Mezey Barna (szerk.): A kettős monarchia. Die Doppelmonarchie. Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 280-283.
- 2 Varga Norbert: A polgári közigazgatás kiépítése felé tett lépések a dualizmus időszakában. In: Radics Kálmán (szerk.): XXXI. k. Debrecen, Hajdú-Bihar Megyei Levéltár, 2009. 227.; Stipta István: Budapest, Osiris Kiadó, 1995. 125.; Máthé Gábor: Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982. 18.
- 3 Hetényi István: Gazdaságpolitikai kérdések a dualizmus korában. In: Bekker Zsuzsa (szerk.): Magyar közgazdasági gondolkodás. [Budapest], AULA Kiadó, 2002. 356.; Kovács György: A kartellkérdés és –szabályozás gazdaságelméleti és gazdaságpolitikai háttere a két világháború közötti magyar közgondolkodásban. Versenytükör XII. évf. Különszám II. 2016. 14-15.
- 4 Kaposi Zoltán: Magyarország gazdaságtörténete 1700-2000. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002. 205-206.
- 5 Menyhárd Attila: A jogfejlődés gazdasági alapjairól (1867-1944). In: Máthé Gábor – Menyhárd Attila – Mezey Barna (szerk.): A kettős monarchia. Die Doppelmonarchie. Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 169.
- 6 Horváth Attila: A kereskedelmi törvény – 1875. évi XXXVII. tc. In: Máthé Gábor – Menyhárd Attila – Mezey Barna (szerk.): A kettős monarchia. Die Doppelmonarchie. Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 223.
- 7 Homoki-Nagy Mária: Megjegyzések a kartellmagánjog történetéhez. Versenytükör XII. évf. Különszám II. 2016. 41.; Homoki-Nagy Mária: Magánjogi kodifikációnk kérdései. In: Máthé Gábor – Menyhárd Attila – Mezey Barna (szerk.): A kettős monarchia. Die Doppelmonarchie. Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 183-184..
- 8 Horváth Attila: A magyar magánjog történetének alapjai. Budapest, Gondolat, 2006. 482.
- 9 Apáthy István: A magyar csődjog rendszere. I. k. Anyagi jog. Budapest, Eggenberger, 1887.
- 10 P. Szathmáry Károly (szerk.): XVI. k. Budapest, Pesti Könyvnyomda, 1881. 91.
- 11 A magyar csődtörvényjavaslatnak általános indokolása. Az 1878. évi október hó 17-re hirdetett országgyűlés Képviselőházának irományai. X. k., Budapest, Pesti Könyvnyomda, 1879. 50-51.; Herczegh Mihály: Magyar csődtörvény. Budapest, Franklin-Társulat, 1894. 149-150.
- 12 Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára Szeged (a továbbiakban: CSMLSZ) VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 76548/P.1890.
- 13 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 76548/P.1890.

- 14 A Dobsa család egy makói reformkorban nemesi címet és adománybirtokot elnyert, a jobbágy-paraszti állapotból felemelkedett gazdag kereskedő és földbirtokos família volt. E család egyik leggazdagabb tagja, Dobsa Sámuel volt, akinek a felesége Du Bois Amália volt. Ő az a nagymama, aki a zongorát az unokájának ajándékozta. MNL CSML Békés-Csanád megyei törvényszéki iratok IV.B. 157/ b; Gilicze Lajos: A Dobsa család felemelkedése. In: A Makói Levéltár Füzetei 102. Makó, 2003. 9-11.
- 15 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 44/1891.
- 16 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 6756/P.1891.
- 17 Érdekes végtárgyalás. Szegedi Híradó XXXIII. évf. 322. sz. (1891. december 15.) 4.; A Krausz-féle bűnügy tárgyalása. Szegedi Híradó XXXIV. évf. 24. sz. (1892. január 28.) 4.
- 18 Nagy fizetéseképtelenségi eset Szegeden. Pesti Hírlap IX. évf. 110. sz. (1887. április 22.) 9.
- 19 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 11115/1889.
- 20 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 6888/1897
- 21 Szegedi Híradó XXI. évf. 82. sz. (1879.07.04.) 4.
- 22 „Nem valami nagy dolog volt a Pollacsek-féle csalárbukásban részes s még 1884-ben 6 hónapi börtönre ítélt Krausz Benőnek úgy megnyújtóztatni bűnügyét, hogy az hol itt, hol ott zátonyra jutván, elhúzódhatott máig.” A szegedi Krauszok bűnügye. Pesti Hírlap XI. évf. 290. sz. (1889. október 21.) 7.
- 23 T. Knotik Márta: Krausz-ház. In: Tóth Ferenc (szerk.): Csongrád megye építészeti emlékei. Szeged, Csongrád Megyei Önkormányzat, 2000. 388.
- 24 A régi postaház égése. Szegedi Napló XIII. évf. 339. sz. (1890. december 12.) 4.
- 25 Nagy fizetéseképtelenségi eset Szegeden. Pesti Hírlap IX. évf. 110. sz. (1887. április 22.) 9.
- 26 Krausz-féle pör. Szegedi Híradó XXXIV. évf. 26. sz. (1892. január 30.) 4.
- 27 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 15387/1888.; 6387 CSŐD. Budapesti Közlöny XXI. évf. 96. sz. (1887.04.28.) 11.; A szegedi Krausz testvérek csődje. Pesti Hírlap XII. évf. 340. sz. (1890. december 12.) 11.
- 28 Az eljárási cselekmények megvalósulása a levéltári iratokból nem nyomon követhető.
- 29 Habermann Gusztáv: Személyi adattár a szegedi polgár-családok történetéhez. Szeged, Csongrád Megyei Levéltár-Móra Ferenc Múzeum, 1992. 238-239.
- 30 Habermann, 1992. 123.
- 31 Végtárgyalások sorrendje. Szegedi Híradó XXXIII. évf. 322. sz. (1891. december 15.) 5.
- 32 A Krausz-féle bűnügy. Szegedi Híradó XXXIII. évf. 326. sz. (1891. december 19.) 5.
- 33 A szegedi Krauszok bűnügye. Pesti Hírlap XI. évf. 290. sz. (1889. október 21.) 7.
- 34 Elhalasztott végtárgyalás. Budapesti Hírlap X. évf. 140. sz. (1890. május 22.) 6.
- 35 A Krausz-Polacsek bűnügy. Szegedi Napló XIII. évf. 283. sz. (1890. október 15.) 5-6.
- 36 A Krausz-Polacsek bűnügy. Szegedi Napló XIII. évf. 284. sz. (1890. október 16.) 4-5.

- 37 A szegedi Krausz testvérek csődje. Budapesti Hírlap X. évf. 340. sz. (1890. december 12.) 11.; A Krausz testvérek csődje. Szegedi Napló XIII. évf. 340. sz. (1890. december 13.) 5.
- 38 Krausz-féle pör. Szegedi Híradó XXXIV. évf. 25. sz. (1892. január 29.) 4.
- 39 Krausz-féle pör. Szegedi Híradó XXXIV. évf. 28. sz. (1892. február 2.) 4-5.
- 40 A szegedi Krauszok ügye. Pesti Hírlap XI. évf. 270. sz. (1889. október 1.) 12. (A tudósításban tévesen szerepel, hogy Krausz Albert követte volna el a vesztegetést, mert a régebb óta fogva lévő, aki ekkor börtönben volt Krausz Benő, így ezt csak ő követhette el.); A Krausz-féle pör. Szegedi Híradó XXXIV. évf. 31. sz. (1892. február 5.) 5.
- 41 A Krausz-féle pör. Szegedi Híradó XXXIV. évf. 40. sz. (1892. február 16.) 5-6.
- 42 Homoki-Nagy Mária – Masa Gabriella: A Szegedi Törvényszék története. II. rész. Szemelvények a Szegedi Törvényszék bíráinak életéből. Szeged, Szegedi Törvényszék, 2015. 28.
- 43 A Krausz-féle bűnügy tárgyalása. Szegedi Híradó XXXIV. évf. 24. sz. (1892. január 28.) 4.
- 44 A Krauszok bűnpere. Szegedi Híradó XXXIV. évf. 257. sz. (1892. október 26.) 5.
- 45 A Krausz testvérek bűnpöre. Pesti Hírlap XV. évf. 176. sz. (1893. június 28.) 11.
- 46 Rudna a történelmi Torontál vármegye Módosai járásának a vizsgált korszakban szerb többségű települése, amely területén kisebbségben németek, magyarok és románok is éltek. A mai Romániához tartozik, Szegedtől körülbelül 140 km-re található. Gyémánt Richárd: Etnikai és felekezeti viszonyok a történelmi Torontál vármegye Módosai járásában. [Budapest], Históriaantik Könyvkiadó, 2018. 41-44.
- 47 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletkönyv iratai I/b. 23. (1891) 10650/1888.
- 48 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletkönyv iratai I/b. 23. (1891) 5413/1888.
- 49 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletkönyv iratai I/b. 23. (1891) 11115/1889.
- 50 Homoki-Nagy Mária – Masa Gabriella: A Szegedi Törvényszék története. II. rész. Szemelvények a Szegedi Törvényszék bíráinak életéből. Szeged, Szegedi Törvényszék, 2015. 22.
- 51 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletkönyv iratai I/b. 23. (1891) 11115/1889.
- 52 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletkönyv iratai I/b. 23. (1891) 6907/1889.
- 53 Antal Tamás: Törvénykezési reformok Magyarországon (1890-1900). Szeged, Csongrád Megyei Levéltár, 2006. 124.; Antal Tamás: A Szegedi Királyi Ítéletkönyv története 1890 és 1914 között. I. k., Budapest-Szeged, Szegedi Ítéletkönyv, 2014. 30.
- 54 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletkönyv iratai I/b. 23. (1891) 4/1891.
- 55 A Krausz-féle pör. Szegedi Híradó XXXIV. évf. 34. sz. (1892. február 9.) 6.
- 56 Alperesként a csődtömeg gondnok járt el a csődtömeg képviselőjeként.
- 57 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletkönyv iratai I/b. 23. (1891) 15387/1888.
- 58 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletkönyv iratai I/b. 23. (1891) 15387/1888.
- 59 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletkönyv iratai I/b. 23. (1891) 7341/1888.

- 60 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 25162/P. 1889.
- 61 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 1245/1890.
- 62 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 5950/1891.
- 63 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 9450/1890.
- 64 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 9443/1891.
- 65 Homoki-Nagy Mária: Kartellszerződések a gyakorlatban. Versenytükrő XIII. évf. Különszám VI. 2017. 9.
- 66 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 6888/1897.
- 67 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 2947/1897.
- 68 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 1034/1897.
- 69 Régi bűnök. Szegedi Híradó XXXIII. évf. 262. sz. (1891. október 6.) 4.
- 70 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 5051/1892.
- 71 Az eset értelmezését nehezíti, hogy hiányzik az iratanyagból a végzés, amivel szemben benyújtották a felfolyamodást.
- 72 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 8749/1891.
- 73 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 8749/1891.
- 74 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 435/1892.
- 75 Az Ítéletábla ítélete kapcsán megjegyzendő, hogy a felülbírált végzés idején ez a jogszabály még nem volt hatályos, bár ezt megelőzően is a királyi adófelügyelők lettek volna jogosultak eljárni.
- 76 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 5051/1892.
- 77 Régi bűnök. Szegedi Híradó XXXIII. évf. 262. sz. (1891. október 6.) 4.
- 78 Az író Déry Tibor édesapja.
- 79 A szegedi Krausz-pör. Pesti Hírlap XIV. évf. 38. sz. (1892. február 7.) 11.
- 80 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 21805/1891.
- 81 Zsögöd Benő: Csődtörvény. (Az 1881. évi XVII. törvénycikk). Budapest, Ráth Mór, 1881. 79-80.
- 82 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 21805/1891.
- 83 Homoki-Nagy Mária – Masa Gabriella: A Szegedi Törvényszék története. II. rész. Szemelvények a Szegedi Törvényszék bíráinak életéből. Szeged, Szegedi Törvényszék, 2015. 26.
- 84 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 21805/1891.
- 85 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 457/1892.
- 86 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 8361/1892.
- 87 Junker János később a Károlyi-kormány minisztere lett. Antal Tamás: A Szegedi Királyi Ítéletábla története 1914 és 1921 között. II. k., Budapest-Szeged, Szegedi Ítéletábla, 2015. 43-44.
- 88 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 11382/1892.
- 89 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéletábla iratai I/b. 23. (1891) 9244/1892.

- 90 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 9244/1892.
- 91 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 7042/1888.
- 92 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 3744/1888.
- 93 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 7042/1888.; 11115/1889.;
- 94 Kelemen Roland: A háború esetére szóló kivételes intézkedéseket tartalmazó 1912. évi LXIII. törvény országgyűlési vitája és sajtóvisszhangja. *Parlamentari Szemle* 2016/1. 79.; Kaposi 2002. 262.; Kovács 2016. 18.
- 95 Varga Norbert: Árdragító visszaélések a Szegedi Ítéltábla gyakorlatában az 1920. évi XV. tc. alapján. *Acta Universitatis Szegediensis. Forum. Acta Juridica et Politica* VII. évf. 2. sz. 2017. 83.; Molnár Erzsébet: A gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselőjének speciális büntetőjogi felelőssége. Szeged, Doktori értekezés, 2018. 24-25. Angyal Pál: A hadviselés érdekei ellen elkövetett bűncselekmények. Árdragító visszaélések. A fizetési eszközökkel elkövetett visszaélések. Budapest, Széchenyi Irodalmi és Művészeti R.-T. 64-65.
- 96 Homoki-Nagy Mária – Krusóczki Bence – Pétervári Máté: A Szegedi Törvényszék története. III. rész. Fejezetek a Szegedi Törvényszék magánjogi gyakorlatából. Szeged, Szegedi Törvényszék, 2017. 30.; Krusóczki Bence: A tisztességtelen verseny a Szegedi Királyi Ítéltábla gyakorlatában. *Acta Universitatis Szegediensis. Forum. Publicationes Discipulorum Iurisprudentiae* I. évf. 1. sz. 2018. 249.; Stipta István: A gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931. évi XX. tc. hazai előzményei. *Versenytükrő* XII. évf. Különszám II. 2016. 60.
- 97 Szilágyi Pál-Tóth András: A kartellszabályozás történeti fejlődése. *Versenytükrő* XII. évf. Különszám II. 2016. 10-13.; Szabó István: A kartellfelügyelet szervezete és hatásköre az 1931. XX. törvénycikk nyomán. *Versenytükrő* XII. évf. Különszám II. 2016. 65.; Varga Norbert: Kartel-eljárásjog szabályozása és gyakorlata, különös tekintettel a Kartelbíróság működésére. *Versenytükrő* XII. évf. Különszám II. 2016. 85.; Szabó István: Az 1931. évi XX. törvénycikk rendes bíróságok előtti gyakorlata. *Versenytükrő* XIII. évf. Különszám VI. 2017. 36.; Varga Norbert: Bírágolási eljárási szabályok kartellügyekben az 1931. évi XX. tc. hatálybalépését követően. *Versenytükrő* XIII. évf. Különszám VI. 2017. 47.ű
- 98 Molnár Erzsébet: A kartellmagatartások büntetőjogi szankcionálásának kriminálpolitikai vizsgálata. *Versenytükrő* XV. évf. 1. sz. 2019. 29.; Kovács György: A kartellkérdés gazdaságelméleti és gazdaságpolitikai háttere II. *Versenytükrő* XIII. évf. Különszám VI. 2017. 15.; 34.
- 99 Kelemen Roland: A háború esetére szóló kivételes intézkedéseket tartalmazó 1912. évi LXIII. törvény genezise és sajtó-, valamint jogtudományi visszhangja. In: Kelemen Roland (szerk.): *Források a kivételes hatalom szabályozásának magyarországi genezisééről*. Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadi Jogi Társaság, 2017. 14.

- 100 160. A m. kir. minisztérium 1914. évi 6.045. M. E. számú rendelete, magánjogi kötelezettségek teljesítésére halasztás (moratórium) engedéséről. Magyarországi rendeletek tára XLVIII. évf. Magyar Királyi Belügyminiszterium, Budapest, 1914. 1467-1472.
- 101 Szivós Kristóf: Az 1911. évi I. törvénycikk hatálybalépésének körülményei. *Acta Universitatis Szegediensis. Forum. Publicationes Doctorandorum Juridicorum.* IX. évf. 1. sz. 2019. (megjelenés alatt)
- 102 216. A m. kir. igazságügyminiszter 1914. évi 13.300. I. M. E. számú rendelete, a moratórium következtében a polgári peres és nem peres eljárásban szükséges szabályok megállapításáról. Magyarországi rendeletek tára XLVIII. évf. Magyar Királyi Belügyminiszterium, Budapest, 1914. 2005.
- 103 300. A m. kir. igazságügyminiszter 1914. évi 19.400. I. M. E. számú rendelete, a moratórium következtében a polgári peres és nem peres eljárásban szükséges szabályok megállapításáról. Magyarországi rendeletek tára XLVIII. évf. Magyar Királyi Belügyminiszterium, Budapest, 1914. 2465.; 381. A m. kir. igazságügyminiszter 1914. évi 23.400. I. M. E. számú rendelete, a moratórium következtében a polgári peres és nem peres eljárásban szükséges szabályok megállapítása tárgyában. Magyarországi rendeletek tára XLVIII. évf. Magyar Királyi Belügyminiszterium, Budapest, 1914. 2921.; 285. A m. kir. igazságügyminiszter 1915. évi 7.400. I. M. E. számú rendelete, a moratórium következtében a polgári peres és nem peres eljárásban szükséges szabályok megállapítása tárgyában. Magyarországi rendeletek tára XLIX. évf. Magyar Királyi Belügyminiszterium, Budapest, 1915. 924.
- 104 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 679. (1979- a dobozon megjelölt évszám téves, mivel 1920-as évek ítéltáblai anyagait tartalmazó dobozok közé van számozva, és ezekhez az évekhez tartozó iratokat is tartalmaz) 16869/1914.
- 105 Homoki-Nagy Mária – Masa Gabriella: A Szegedi Törvényszék története. II. rész. Szemelvények a Szegedi Törvényszék bíráinak életéből. Szeged, Szegedi Törvényszék, 2015. 29.
- 106 216. A m. kir. igazságügyminiszter 1914. évi 13.300. I. M. E. számú rendelete, a moratórium következtében a polgári peres és nem peres eljárásban szükséges szabályok megállapításáról. Magyarországi rendeletek tára XLVIII. évf. Magyar Királyi Belügyminiszterium, Budapest, 1914. 2005.
- 107 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 679. (1979) 4941/1914cs.
- 108 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 679. (1979) 2762/1915/18.
- 109 351. A m. kir. minisztérium 1915. évi 2.807. M. E. számú rendelete, a magánjogi kötelezettségek teljesítésére engedett halasztás (moratórium) fokozatos megszüntetéséről. Magyarországi rendeletek tára XLIX. évf. Magyar Királyi Belügyminiszterium, Budapest, 1915. 1123-1147.

- 110 284. A m. kir. minisztérium 1915. évi 1.380. M. E. számú rendelete, a háború
következtében a polgári peres és nem peres eljárásban szükséges rendkívüli
intézkedések megállapításáról. Magyarországi rendeletek tára XLIX. évf. Magyar
Királyi Belügyminiszterium, Budapest, 1915. 905-906.
- 111 490. A m. kir. minisztérium 1915. évi 4.070. M. E. számú rendelete, a csődön kívüli
kényszeregyességi eljárásról.(a továbbiakban: 4.070/1915. M. E. számú rendelet)
Magyarországi rendeletek tára XLIX. évf. Magyar Királyi Belügyminiszterium,
Budapest, 1915. 1754.
- 112 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 679. (1979) P. I. 992/19/1920.
- 113 Márkus Dezső (szerk.). Felsőbíróságaink elvi határozatai. A m. kir. Curia és a kir.
ítélőtáblák elvi jelentőségű döntéseinek rendszeres gyűjteménye. XX. k. Budapest,
Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1910. 839.; Katona Gábor: A csődtörvény (1881. évi
XVII. törvénycikk) kézikönyve. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1927. 143.
- 114 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 679. (1979) P. I. 992/19/1920.
- 115 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 679. (1979) P. I. 992/19/1920.
- 116 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 679. (1979) P. I. 992/19/1920.
- 117 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 679. (1979) 2762/21/1915.
- 118 Indokolás a csődön kívüli kényszeregyességről és a csődtörvény egyes
rendelkezéseinek módosításáról szóló törvényjavaslathoz. Az 1910. évi június hó 21-
ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának irományai (a továbbiakban: KI 1910.).
L. k., Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1916. 99.
- 119 A rendeletekben a kényszeregyesség szóalak szerepel, jelen tanulmányban viszont a
mai helyesírásnak megfelelően a „kényszeregyezés” írásmódot használom.
- 120 4.070/1915. M. E. számú rendelet 1728-1755.
- 121 A képviselőház igazságügyi bizottságának jelentése a csődön kívüli
kényszeregyességről és a csődtörvény egyes rendelkezéseinek módosításáról (sic!)
szóló 1209. sz. törvényjavaslat tárgyában. Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett
országgyűlés Képviselőházának irományai. LI. k., Budapest, Pesti Könyvnyomda
Részvénytársaság, 1916. 80.; Indokolás a csődön kívüli kényszeregyességről és a
csődtörvény egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló törvényjavaslathoz. KI
1910. L. k. 99.
- 122 419. A m. kir. igazságügyminiszter 1915. évi 12.000. I. M. E. számú rendelete, a
moratórium fokozatos megszüntetése következtében a polgári peres és nem
peres eljárásban szükséges szabályok megállapítása tárgyában. Magyarországi
rendeletek tára XLIX. évf. Magyar Királyi Belügyminiszterium, Budapest, 1915. 1301-
1302. (A rendeletgyűjtemény szerkesztői jelzik, hogy tévesen szerepel a rendelet
megjelölésekor a 12.600-as szám (XXXVI. o.), emellett azonban az év megjelölést is
tévesen tüntették fel, így jelen esetben a korrigált, helyes számozás szerepeltetem.)

- 123 284. A m. kir. minisztérium 1915. évi 1.380. M. E. számú rendelete, a háború
következtében a polgári peres és nem peres eljárásban szükséges rendkívüli
intézkedések megállapításáról. Magyarországi rendeletek tára XLIX. évf. Magyar
Királyi Belügyminiszterium, Budapest, 1915. 905-906.
- 124 Antal Tamás: A Szegedi Királyi Ítéltábla története 1921 és 1938 között. III. k.,
Budapest-Szeged, Szegedi Ítéltábla, 2017. 32-33.
- 125 Antal Tamás: A Szegedi Királyi Ítéltábla története 1921 és 1938 között. III. k.,
Budapest-Szeged, Szegedi Ítéltábla, 2017. 32-33.
- 126 Indokolás a csődön kívüli kényszeregyességről és a csődtörvény egyes
rendelkezéseinek módosításáról szóló törvényjavaslatához. KI 1910. L. k. 99.
- 127 Kelemen Roland: A kivételes hatalom szabályozásának elméleti rendszere,
honvédelmi kapcsolódásai és megvalósulása a dualizmus kori Magyarországon. In:
Farkas Ádám (szerk.): A honvédelem jogának elméleti, történeti és kortárs kérdései.
Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 83.
- 128 Indokolás a csődön kívüli kényszeregyességről és a csődtörvény egyes
rendelkezéseinek módosításáról szóló törvényjavaslatához. KI 1910. L. k. 103.
- 129 21. A m. kir. minisztérium 1916. évi 451. M. E. számú rendelete, a csődön kívüli
kényszeregyességről és a csődtörvény egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló
1916 : V. törvénycikk életbelépéséről és végrehajtásáról. Magyarországi rendeletek
tára L. évf. Magyar Királyi Belügyminiszterium, Budapest, 1916. 40.
- 130 Az itt álló egykori épületet már elbontották.
- 131 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) Ke. 7988/34/1921.
4.070/1915. M. E. számú rendelet 14. §
- 132 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) Ke. 7988/34/1921.
- 133 Ezek tartalma azonban ismeretlen, mert a levéltári anyag ezeket nem tartalmazza, a
beadás ténye az indokolásból olvasható ki.
- 134 Meszlény Artur: A csődön kívüli kényszeregyesség. Budapest, Athenaeum, 1916. 21-22.
- 135 Indokolás a csődön kívüli kényszeregyességről és a csődtörvény egyes
rendelkezéseinek módosításáról szóló törvényjavaslatához. KI 1910. L. k. 104.
- 136 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) Ke. 7988/34/1921.
- 137 Itt megjegyzendő, hogy ez a rendelkezés jelentős könnyebbítést jelenthetett,
mivel a csődeljárás folyamán, ahogy azt már a korábbiakban is említettem, a
vagyonfelügyelőhöz hasonló csődtömeggondokot az illetékes csődbíróság hatósági
területén lakó gyakorló ügyvédek közül kellett kinevezni.
- 138 Meszlény, 1916. 17.
- 139 4.070/1915. M. E. számú rendelet 26. §
- 140 Vass Zoltán: Dr. Hunyadi-Vas Gergely életútja. Szakdolgozat, Kézirat, 2017. 9.
- 141 Meszlény, 1916. 17.

- 143 Haeffler István (szerk): Országgyűlési almanach. Az 1935-40. évi országgyűlésről. (Sturm-féle országgyűlési almanach). Budapest, Magyar Távirati Iroda, 1940. 287.
- 144 Habermann, 1992. 295.
- 145 Vass, 2017. 16-20.
- 146 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) Ke. 7988/34/1921.
- 147 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) Ke. 7988/34/1921.
- 148 4.070/1915. M. E. számú rendelet 40. §
- 149 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) Ke. 7988/34/1921.
- 150 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) Ke. 7988/34/1921.
- 151 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) Ke. 7988/34/1921.
- 152 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) Ke. 7988/34/1921.
- 153 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) Ke. 7988/34/1921.
- 154 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) Ke. 7988/34/1921.
- 155 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) Ke. 7988/34/1921.
- 156 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) Ke. 7988/34/1921.
- 157 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) Ke. 7988/34/1921.
- 158 A tárgyalástól távol maradó hitelezők esetében a bíróság ezt a magatartást az egyezség elleni szavazatként értékelte.
- 159 Nem befolyásolja a jogeset megértését, de számítási hiba történt az ellene szavazó hitelezők esetében, mivel a fentebbiekben feltüntetett ellene szavazók követelésének az összege nem egyezik meg az itt feltüntetettel. Az eltérés oka azonban további levéltári iratok hiányában nem felderíthető.
- 160 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) Ke. 7988/34/1921.
- 161 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) Ke. 7988/34/1921.
- 162 4.070/1915. M. E. számú rendelet 59. §
- 163 CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) P. I. 312/38/1922
- 164 Érdekes módon az Ítéltábla döntését megőrző határozat-tervezet végéről hiányzik a szavazó bíró aláírása, pedig a másik két tag ezt is és a különvéleményt is szignózta.
- 165 A Krausz-Polacsek bűnügy. Szegedi Napló XIII. évf. 284. sz. (1890. október 16.) 4.; A Krausz-féle pör. Szegedi Híradó XXXIV. évf. 31. sz. (1892. február 5.) 5.; A Krausz-féle pör. Szegedi Híradó XXXIV. évf. 38. sz. (1892. február 13.) 4.

VARGA NORBERT

ÁRDRÁGÍTÓ VISSZAÉLÉSEKSEL KAPCSOLATOS JOGESETEK A SZEGEDI KIRÁLYI TÖRVÉNYSZÉK GYAKORLATÁBÓL

Az árdrágító visszaélések szabályozása

A háborús időszak olyan változásokat eredményezett a gazdaságban és a társadalomban, amelyek kihatással voltak a jogrendszer fejlődésére.¹ A jogszabályok megalkotásának hátterében olyan gazdaságpolitikai megfontolások is álltak, amelyek elsősorban a fogyasztók érdekeit védték, az emberek megélhetését igyekeztek elősegíteni.² A piaci szükségletek kielégítése és a társadalmi igények, a létfenntartáshoz szükséges áruk rendelkezésre bocsátása és a fogyasztók szükségletei jelentős mértékben megváltoztak a világháború következtében. A jog erre a helyzetre reflektálva igyekezett a fogyasztók védelmét biztosítani, az ún. közszükségleti cikkek megvásárlását mindenki számára lehetővé tenni. A tanulmány keretében a Szegedi Kir. Törvényszék gyakorlatából azokat az eseteket kívánom bemutatni, amelyek az ún. árdrágító visszaélésekhez kapcsolódnak. A Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltárának ítéletgyűjteményeinek között lehet megtalálni azokat az ügyeket, amelyek a Szegedi Kir. Törvényszék, pontosabban a törvényszéken belül felállított uzsorabíróság hatáskörébe tartoztak.³ Az uzsorabíróság gyakorlatának elemzését megelőzően szükséges röviden bemutatni az árdrágítás törvényi szabályozását és az uzsorabíróság eljárását.

A hadviselés következményei és a lakosság szükségleteivel történő visszaélések számának növekedése következtében a kormány a háború esetére szóló kivételes intézkedésről alkotott törvényekben (1912:LXIII. tc.; 1914:L. tc.) kapott felhatalmazás alapján megtette a szükséges lépéseket az árak és a haszonkulcs maximalizálása érdekében.⁴

A szabályozás első lépése volt a gabona és a liszt legmagasabb árának megállapítása, amelyet a 8682/1914. M. E. rendelet határozott meg. Az ármaximalizálás mellett szükségesnek mutatkozott a közszükségleti cikkek forgalmazása körüli visszaélésekkel szembeni fellépés is. Ezért hozták létre a 3678/1917. M. E. rendeletben az árvizsgáló bizottságokat és az Országos Központi Árvizsgáló Bizottságot, aminek a hatásköre a tájékoztató árak megjelölése volt.⁵

Ezt követően újabb jogi megoldást kellett keresni arra vonatkozóan, hogy az életszükségleti és a közszükségleti cikkek forgalomba hozatalát és fogyasztását hatékonyan szabályozzák. A büntetőjogi szankciók alkalmazása és egyben szigorítása jelentette a megoldást, mindamelllett, hogy a kormány gazdaságigazgatási intézkedéseket is bevezetett. A büntetőjogi szankciókat az 1916. évi IX. tc. tartalmazta, amelyek a közellátás védelmét szolgálták.⁶

Megállapítható, hogy a világháború a termelés vonatkozásában is megrázkódtatást jelentett, hiszen gazdasági bizonytalanságot okozott, sőt a háború utáni áruhiány, valamint a háborús kötött gazdálkodás maradványai a spekulációknak adtak teret. Az árdrágító visszaélésről szóló 1920. évi XV. tc. büntetőjogi szempontból igyekezett a helyzetet átfogóan megreformálni, amelyhez kapcsolódó törvényszéki jogesetek ismertetésére kerül sor.⁷

Az 1920. évi XV. törvénycikk 1. §-a az árdrágító visszaélések nyolc tényállását sorolta fel, amelyek a következők: az ártúllépés, az áruuzsora, a munkabéruzsora, az árdrágító üzérkedés, az áruelvonás, az árucsempészet, a közszükségleti cikkek eladásának megtagadása és az előző cselekmények elkövetésére történő felhívás, ajánlkozás, összebeszélés vagy egyesülés. A felsorolt tényállások elkövetői vétséget valósítottak meg, amelyeket három súlyos esetben büntetté minősített át az 1921. évi XXVI. tc. 8. §-a. A kilencedik tényállást a törvény 3. § 3. bekezdése tartalmazta, ami nem volt más, mint az ármegállapító hatóság tévedésbe ejtése végett hamis vagy hamisított adatokat tartalmazó okirat használata, ami büntettnek minősült. A tizedik tényállást a törvény 4. §-a határozta meg, ami az üzem vagy vállalat tulajdonosa, vagy a megbízó által felügyelet vagy ellenőrzés körül elkövetett mulasztást foglalta magába, ami szintén vétségnek minősült.⁸

A törvény által felsorolt tényállások elkövetési tárgya a közszükségleti cikk volt. A törvény által biztosítani szerették volna a jogalkotók, hogy a tisztességes üzleti forgalom által mindenki számára elérhető legyen a közszükségleti cikkek megszerzése és használata. Finkey Ferenc kijelentette, hogy a „világháborúnak kellett közbejönni, hogy a gazdasági szabadság eme túlhajtott értelmezése, a megszorult szegény ember „kizsákmányolása”, az uzsora tekintetében a tisztességes, emberies felfogás diadalmaskodjék. Ezt a megváltozott közfelfogást jutatta érvényre a törvény „midőn szigorú büntetés alá helyezi az „árdrágítás”-nak lehetőleg minden alakját s az igazság vasvesszőjével sújt le a lelketlen uzsorások különböző csoportjaira, akik rút haszonlesésből képesek a gazdasági összeomlás, az általános szerencsétlenség idején aljas gazdasági vágyból beletaszítani a kevésbé élelmes, vagy túlbecsületes embertársaikat az éhség, a lerongyolódás, az anyagi tönkretetés s az ebből folyó fokozatos erkölcsi le- és elzüllesztés örvényébe, míg ők maguk, az ügyes manipulációkkal szerzett millióikon lucullusi életet élnek s tobzódznak a pazarlásban és fényűzésben.”⁹

Meg kell tehát határozni, hogy mi minősült közszükségleti cikknek, amelyet maga a törvény nem definiált. A bírói gyakorlat dolgozta ki a közszükségleti cikk fogalmát, amelyre utalást a később bemutatott jogesetekben is találunk. A Kúria a B. II. 272/1934. sz. ítéletében megállapította a gépszőnyegek és végvásznak ára kapcsán indított eljárásban, hogy „a közszükségleti cikk [...] olyan árú, amelyet - miként azt a kir. Kuria hasonló esetben B. II. 2/1921. számú elvi jelentőségű határozatában kimondta, - minden a kultúra általános színvonalán álló ember az élet rendes körülményei között, tekintet nélkül társadalmi állásra, műveltségre és vagyoni viszonyaira, használhat.”¹⁰

A Kúria ítéletében két fontos megállapítást tett, amelyek közül az első a közszükségleti cikk fogalma, ahogy azt előbb idéztük, míg a másik, hogy az árdrágító visszaélés vétsége ügyletkötés nélkül már a követeléssel befejezett stádiumba kerül. Ez azt jelentette, hogy a követelés fogalmát kimerítette már pusztán az a kijelentés, hogy az eladó a cikk árát a megengedettnél magasabb áron határozta meg.

A Kúria igen tágan fogalmazta meg a közszükségleti cikkek fogalmát, ami a kereskedelem szempontjából különös jelentőséggel bírt. A törvény ilyen irányú magyarázata a kartelljog viszonylatában is releváns volt, különösen a gazdasági versenyt szabályozó 1931. évi XX. tc. 6. §-ára nézve, mert a kartellek többsége olyan árucikkre vonatkozott, ami közszükségleti cikknek minősült.¹¹ Ha valamely a törvény hatálya alá tartozó kartell a közgazdaság és a közjó érdekeit veszélyeztette, különösen „az áralakulást a fogyasztóközösségnek vagy a termelőknek vagy a szakmabeli vagy más vállalkozóknak hátrányára a gazdasági helyzet által meg nem okolt módon szabályozza, közszükségleti cikkekre vonatkoztatva az árdrágító visszaélés vétségének tényálladási elemeit meríti ki. Ez azért is jelentős, mert a kartellkérdés elsősorban árkérdés”.¹² A kartelltörvény alapján a vizsgálatok többsége is árkérdésben indult.¹³

A Kúria fentebbi megállapításának másik következménye, hogy egyoldalú ármegszabás, illetve árközlés már ügyletkötés nélkül is befejezett cselekménynek minősült. A Kúria joggyakorlata elősegítette a tisztességes árpolitikát, amelyet a szabott árak rendszere jelentett, ami sok esetben kartellnek minősült, hiszen az egy szakmához kapcsolódóan keresztülvitt szabott árra vonatkozó megegyezés nem más, mint ár és kondíció kartell. A szabott árak rendszere a korabeli gazdasági viszonyok között tisztességes kereskedelmi magatartásnak minősült. „Így az árkartelleknek ez a faja, ha az árat reálisan szabják meg, kívánatos jelenség és biztosítja a kereskedelmet az árdrágítás vádja ellen.”¹⁴

A kereskedő általában magasabb árat kért, mint amit elérni akart, így e cselekmény már a tisztességtelen versenycselekmény határán mozgott. Abban az esetben, ha az ár feltűnően túlzott volt és közszükségleti cikkekre vonatkozott, akkor már árdrágító visszaélésről beszélhetünk.¹⁵

Az összes tényállás szándékos cselekmény volt, kivéve a 4. §-ba foglalt mulasztást. A nyereszkedési célzat kifejezetten meg is jelent a törvény rendelkezései között az 1. § 1., 5. és 6. pontjaiban felsorolt cselekmények kapcsán, hiszen a nagy nyereség miatt veszélyesek igazán ezek a cselekmények a társadalomra. A bírói gyakorlat dolgozta ki, hogy ez mit is takar. „A kifejezés maga jelzi, hogy itt nagy haszonra, a meggazdagodásra való törekvés értendő, ami azonban nem mindig az aránytalanul magas, jogtalan bevételt jelenti, hanem ide esik a talán szerényebb, de nem jogtalanul szedett haszon is, ha ez az esetek (a bevétel) nagy száma folytán egészében véve mégis nagy hasznot, állandó jogtalan nyereséget jelent.”¹⁶

A törvény 1. §-ában felsorolt vétségek kísérlete is büntetendő volt, nem csak a befejezett bűncselekmény. A befejezés minden tényálladékban rögzített cselekmény esetében más mozzanattal következett be. A valóságos haszon vagy nyereség bekövetkezése nem volt előfeltétele a befejezésnek. Az 1-7. pontban elkövetett cselekmények külön-külön tényállásnak minősültek, amelyek közül egynek többször, vagy többnek elkövetése bűnhalmazatnak minősült.¹⁷

Az uzorabíróságok felállítása

Az árdrágító visszaélések törvényi szabályozása az igazságszolgáltatási szervezet kapcsán is változást hozott, hiszen felállításra kerültek az ún. uzorabíróságok.¹⁸ Az uzorabíróságokat minden királyi törvényszéken létre kellett hozni, amelynek büntető hatásköre volt. Ezen felül azoknál a járásbíróságoknál is, amelyeknél az árdrágító visszaélések száma jelentős volt. Ezeket a járásbíróságokat az illetékes ítélőtábla elnöke határozta meg. A törvényszékek mellett felállított uzorabíróságok hatásköre kiterjedt az árdrágító visszaélések büntette tekintetében az egész törvényszék területére kivéve, ha egy járásbíróság mellett uzorabíróságot hoztak létre. Az árdrágító visszaélések vétsége esetében az uzorabíróság hatáskörébe annak a járásbíróságnak a területén elkövetett bűncselekmények tartoztak, amelyek területe a törvényszék kerületéhez tartozott. A járásbíróságoknál létrehozott uzorabíróságok hatósága a járásbíróság, vagy néhány szomszédos járásbíróság területére terjedt ki.

Az uzorabíróságok társasbíróságként jártak el, ami három főt jelentett. A tanács elnöke és egy tagja ítélőbíró volt, míg a tanács harmadik tagja az őstermelés, vagy az ipar és a kereskedelem képviselői (ülnekök) közül került ki. Az uzorabíróság elnökét, az elnök helyettesét és a bírói tagokat az ítélőtábla elnöke határozta meg. A közvádlo

feladatát ellátó személyt a királyi főügyész a kerületéhez tartozó ügyészségek tagjai közül jelölte ki. Az ülnökök személyére a kereskedelmi - és iparkamara tett javaslatot és

59. Az úrdrágítások elleni fellépésre történő figyelemfelhívás

Az uzsorabíróságok előtti eljárás során az 1896:XXXIII. tc. (továbbiakban: Bp.) rendelkezéseit kellett alkalmazni. Az eljárás tárgya csak az 1920:XV. törvénycikkbe ütköző bűncselekmény lehetett. Az illetékességet az elkövetés helye határozta meg. Az eljárás során sem vizsgálatnak, sem pedig alakszerű nyomozási eljárásnak nem volt helye. Az ügyészség gyakorolta a vizsgálóbíró megillető jogokat és intézkedései ellen perorvoslatot nem lehetett benyújtani. Az eljárás során szakkérdés merült fel, akkor a szakértő véleményét lehetőleg még a nyomozás során be kellett szerezni. A szükséges információk begyűjtését követően az ügyészség vádindítványt nyújtott be az uzsorabíróság elnökéhez, amelyet a terhelten is közölni kellett.¹⁹

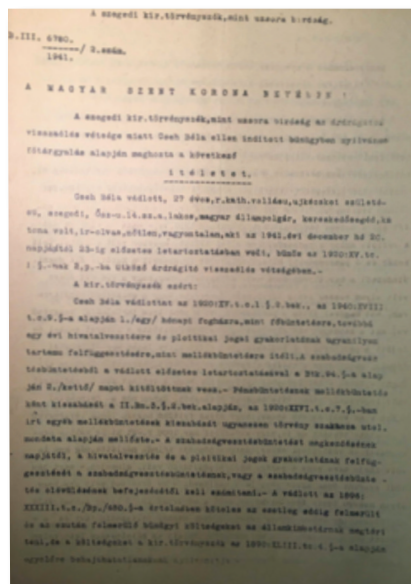
állította össze a neveket tartalmazó jegyzéket. E listán azok a férfiak szerepelhettek, akik az adott uzsorabíróság székhelyén laktak, magyar állampolgárok voltak, 26. életévüket betöltötték, nem álltak atyai hatalom, gyámság, gondnokság vagy csődeljárás alatt, nem álltak szabadságvesztés-büntetés végrehajtása, vagy hivatalvesztést, vagy politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését kimondó ítélet hatálya alatt. Feltétel volt az is, hogy az illetőt nem vonták felelősségre az 1920:XV. tc. vagy az 196:IX. tc. megsértése végett. Az ülnöki jelölést visszautasítani nem lehetett, de felmentést kérhetett a jelölt. Az ülnöknek a kijelölt napon meg kellett jelenni a bíróságon és esküt kellett tenni. A feladatának ellátásáért fizetést nem kapott.

60. A uzoratórvény módosítását sürgetik a kereskedők

A tárgyalást a Bp. XVIII. fejezetében foglalt rendelkezések alapján kellett lefolytatni. A terhelt védőt választhatott. Kötelező volt a védő igénybevétele, ha bűntett miatt indult eljárás. A vádindítványt fel kellett olvasni a tárgyaláson. A terhelthez a bíróság tagjai kérdéseket intézhettek. A bíróság ítélete ellen csupán semmisségi panaszt lehetett benyújtani azon az alapon, ha az uzsorabíróság ténymegállapítása ellentétben állt az iratok tartalmával a Bp. 385. §-ában meghatározott esetekben, továbbá a büntetés és a vagyoni elégtétel súlyosbítása vagy enyhítése végett. A semmisségi panaszt a Kúria bírálta el a felterjesztéstől számított 30 napon belül. A Kúria eljárása során a ténymegállapítást helyesbíthette és a Bp. 387. §-ának rendelkezése alapján a törvénynek megfelelő határozatot hozhatott. A bíróság meg is semmisíthette az ítéletet és a bizonyítás kiegészítését rendelhette el a Bp. 406. §-a alapján. A Kúria új eljárást is elrendelhetett.

A Szegedi Kir. Törvényszék, mint uzsorabíróság az árdrágító visszaélés (áruuzsora) vétsége miatt Cseh Béla ellen indított büntetőeljárásban a következő ítéletet hozta. Cseh Béla vádlott 1941. december 20 és 23 között előzetes letartóztatásban volt. A bíróság bűnösnek találta az 1920:XV. tc. 1. §-nak 2. pontjába ütközőző árdrágító visszaélés vétségében.

61. A Szegedi Kir. Törvényszék 6780/1941/2. számú ítélete

Árdrágítás karácsonykor

A törvényszék ezért Cseh Béla vádlottat az 1920:XV. tc. 1. §. 2. bekezdése és az 1940:XVIII. tc. 9. §-a alapján egy hónapi fogházra, mint főbüntetésre, továbbá egy évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlásának ugyanilyen felfüggesztésére ítélte. A szabadságvesztés büntetésből a vádlott előzetes letartóztatásával a Btk. 94. §-a alapján kettő napot letöltött. A vádlott az 1896:XXXIII. tc. (Bp.) 480. §-a értelmében köteles lett volna a felmerült bűnügyi költségeket az államkincstárnak megfizetni. A törvényszék a bűnjelként kezelt és elárverezni rendelt fenyőfa eladási árának elkobzását az 1878:V. tc. (Btk.) 61. §-a alapján elrendelte és az ítélet jogerőre emelkedése után a ügyészségnek megküldte. A törvényszék elrendelte, hogy az ítélet jogerőre emelkedése után a Bp. 494. §-a alapján a

vádolt erkölcsi és vagyoni bizonyítványát, valamint a költségjegyzéket az ügyészségnek, a Bp. 330. §-a alapján a mellékbüntetés nyilvántartása végett Szeged sz. kir. város polgármesterének és központi választmányának bemutatása.

Cseh Béla vádlott főtárgyaláson tett vallomása, az ismertetett erkölcsi-vagyoni adatok alapján a következő tényállást állapította meg. A vádlott fenyőfa (karácsonyfa) viszonteladójaként 1941. december 18-án, Szegeden a Horváth Testvérek cégtől 25 pengőért vásárolt két lényegében egyforma minőségű négy méter magas fenyőfát és azt a szegedi karácsonyfa piacon más fákkal együtt árusította. Naponta egy-egy pengő helypénzt fizetett. Az említett két fenyőfa közül az egyiket az algyői óvoda részére eladta 14 pengőért, a megmaradt ugyanakkora és azonos minőségű fáért az érdeklődő vevőktől 20 pengő vételárat kért. „Ilyen tényállás mellett ha vádlott a 2. napi helypénzt kizárólag az említett 2. drb. fa után fizette volna, akkor a 2 P. helypénzzel együtt a 2 drb. fenyőára összkiadása 27 P. volt”.²⁰

62. Két testvér a karácsonyfa előtt, 1930 körül

Ilyen beszerzési ár mellett az volt a kérdés, hogy vádlott milyen árat kérhetett volna egy fa után. „Tekintettel arra, hogy a fenyőfa legmagasabb árát hatóságilag nem állapították meg. Kétségtelen, hogy a karácsonyfa idénycikk lévén, annak eladási ára megállapításánál nem lehet a kereskedelmi életben általában szokásos 10-12 %-os haszonkulcsot irányadónak tekinteni, hanem figyelemmel az ily cikk árusításánál felmerülő nagyobb rizikóra 40 %-ot lehet, mint méltányos hasznot kalkulációba venni, mint olyan hasznot, amely az ily ügyleteknél megengedhető.”²¹

A 40 %-os haszonkulcs mellett a 13 pengő 50 fillér beszerzési ár után az öt pengő 40 fillért lett volna a megengedett összeg. Ezzel szemben a vádlott egy fáért 20 pengőt kért, tehát hat pengő 50 fillér haszonnal kalkulált árat követelt egy fáért, ami a méltányosnak ítélt legnagyobb hasznot is meghaladta.

Erre tekintettel a törvényszék úgy ítélte, hogy amikor vádlott beszerzési ár mellett egy fáért 20 pengőt követelt, akkor az a méltányos hasznot meghaladó nyereséget jelentett, így cselekményével az 1920:XV. tc. 1. § 2. pontban meghatározott áruuzsora vétségét megvalósította.

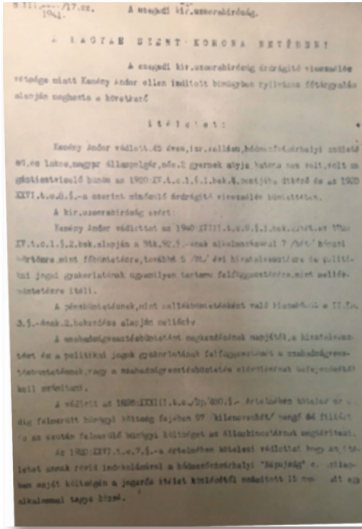
A bíróság szerint a „karácsonyfa ugyanis, mint a nép széles rétegei által használt cikk az 1920:XV. tc. alkalmazása szempontjából feltétlenül közszükségleti cikknek tekintendő.”²²

A büntetés mértékének kiszabásánál a törvényszék súlyosító körülményt nem talált, enyhítő körülményként értékelte azonban a büntetlen előéletet és a beismerést, amelyre tekintettel szabta ki a vádlott alanyi bűnössége fokával és cselekménye tárgyi súlyával arányban álló fogházbüntetést. A törvényszék nem fogadta el a vádlott védekezését, „hogyan az egyik karácsonyfát 14 P.-ért adta el, joga volt a másik fáért a méltányos hasznót is magában foglaló 20 P. vételárat követelni, mert az igényelhető legmagasabb /:40 %-os:/ haszon összege a 13 pengő 50 fillér beszerzési ár után 5 P. 40 fillér tesz ki, melynek felszámítása mellett vádlottnak ténykedése után meg volt a kellő haszna, amelyen túl követelt vételár már kimeríti az áruzsora tényálladási elemeit.”²³ Az ügyész súlyosbítás és egyéb mellékbüntetés kiszabása végett, míg a vádlott a bűnösség megállapítása és a büntetés enyhítése végett semmisségi panaszt nyújtott be a Szegedi Kir. Ítéltáblához.²⁴

A Szegedi Kir. Ítéltábla a semmisségi panaszokat elutasította, mert a törvényszék ítéletében a cselekmény minősítésénél az 1920:XV. tc. 1. § mellett annak 1. bekezdését, a büntetés kiszabásánál pedig az 1940:XVIII tc. 9. §-a 1. bekezdés 1. tételét helyesen hivatkozta. A vádlott védekezéséből kiderült, hogy a bűnösség megállapítása miatt bejelentett semmisségi panaszát azzal indokolta, hogy a 20 pengőért eladott egy darab karácsonyfa árában a törvényszék tévesen ismerte fel a méltányos hasznót is meghaladó nyereséget, „amennyiben ő 2 drb. karácsonyfát 25 P.-ért vett és a kettőért összesen 34 P.-vételárat kapott, ez pedig a 2 P. helypénz kiadása leszámításával a megengedettnél vett 40% hasznót nem haladja meg.”²⁵

Az ítéltábla azonban a vádlottnak ezt a védekezését nem fogadta el, mert a bírói gyakorlat ezt az árpolitikát nem ismerte el jogosnak, és arra az álláspontra helyezkedett, hogy a haszon nagyságát minden egyes árusított közszükségleti cikknél külön-külön kell vizsgálni, és megállapítani azt, hogy a nyereség még az elfogadható mértéken belül volt-e vagy sem.

Az olyan közszükségleti cikknél, amelyeknek legmagasabb árát egy központi hatóság nem határozta meg, ahogy ez a jelen esetben is történt, a kereskedőnek kellett volna az eladási árat megállapítani és pedig úgy, hogy az méltányos hasznót meghaladó nyereséget ne foglaljon magába. Ezt az ármegállapítást azonban nem lehetett olyan formában kivitelezni, hogy az egyik árunál a nyereség a méltányos haszon alatt, míg a másikon pedig a méltányos haszon felett lesz.

**63. A Szegedi Kir. Törvényszék
6108/1941/17. sz. ítélete**

Az ítéletábra megállapította, hogy a törvényszék helyesen ismerte fel azt, hogy a vádlott eladásával 40 %-ot is meghaladó, tehát a méltányos hasznon felüli nyereséget ért el, „ez a cselekvősege pedig kétségtelenül kimeríti a vádbeli bűncselekmény összes ismérveit, következésképp az elsőbíróság törvénysértés nélkül állapította meg a vádlott bűnösségét.”²⁶

A bűnösségi körülmények mérlegelése alapján a bíróság úgy találta, hogy a Btk. 92. § alkalmazásának törvényes feltételei hiányoztak, a kiszabott büntetés pedig a vádlott alanyi és tárgyi bűnösségével megfelelő arányban állt, amelynek következtében a büntetés súlyosbítása, vagy enyhítése nem indokolt. Az alaptalan semmisségi panaszokat a bíróság elutasította.²⁷

Árdrágító üzérkedés pasztörizált teavajjal

A szegedi uzsorabíróság árdrágító visszaélés vétsége miatt Kemény Andor ellen indított büntetőügyben a következő ítéletet hozta. Kemény Andor bűnös az 1920:XV. tc. 1. §. 1. bekezdés 4. pontjába ütköző és az 1920:XXVI. tc. 8. §-a szerint minősülő árdrágító visszaélés (árdrágító üzérkedés) büntetésében. Az uzsorabíróság ezért Kemény Andor vádlottat az 1940:XVIII. tc. 9. §. 1. bekezdés 2. pontja és az 1920:XV. tc. 1. §. 2. bekezdése alapján, a Btk. 92. §-ának alkalmazásával hét hónapi börtönre, mint főbüntetésre, továbbá öt évi hivatalvesztésre és a politikai jogai gyakorlatának ugyanilyen tartamú felfüggesztésére, mint mellékbüntetésre ítélte. A bíróság az 1920:XXVI. tc. 7. §-a értelmében kötelezte vádlottat, hogy az ítéletet annak rövid indokolásával a hódmezővásárhelyi „Népujság” c. napilapban saját költségén a jogerős ítélet közlésétől számított 15 nap alatt egy alkalommal közzétegye. A rendőrség a hódmezővásárhelyi kapitányságnál letétként kezelt 10 kg vaj eladását, valamint 54 pengő bűnjelvény elkobzását a Btk. 61. §-a alapján elrendelte és az ítéletet jogerőre emelkedése után az ügyészségnek megküldte. Az ügyvédi díj fejében a Bp. 485. §-a alapján dr. Márton József ügyvéd védő részére Kemény Andor vádlott terhére 150 pengőt állapított meg a bíróság.

Az uzsorabíróság Kemény Andor vádlott főtárgyaláson tett vallomása és a hódmezővásárhelyi rendőrség 1941. szeptember 26-án kelt jelentésébe foglalt nyomozati

vallomása, továbbá Györgyi Bálintné, Ainsfeld János és Klein Gyula tanúk vallomása és a Hódmezővásárhelyen 1941. december 4. napján kelt „kivonatos igazolvány”, valamint az 1942. február 16. napján kelt „Baross Szövetség” megbízottjának átvételi elismervényében foglaltak alapján tényállásként a következőket állapította meg.²⁸

Kemény Andor vádlott mint magántisztviselő 1941 tavaszától Hódmezővásárhelyről Orosházára gabonavásárlás miatt rendszeresen átjárt motorkerékpáron. Ilyen útjai alkalmával, részben ismert, részben ismeretlen piaci árus asszonyoktól 5-6 kg, tételenként 10 dkg-os csomagolásban pasztörizált teavaját vásárolt 42-46-54 filléres áron és azt Hódmezővásárhelyen ismerőseinek, barátainak 10 dkg-ként 59 fillérért árusította. A vételár és az eladási ár közötti különbözetet benzinköltség címén kívánta elszámolni.

64. Pasztörizált teavaj korabeli csomagolása

Amikor az állását elvesztette, 1941 augusztusában és szeptemberében, közelebről meg nem határozható időpontban, hetenként továbbra is átjárt Orosházára és környékére vajért, „s ilyen útja alkalmával, 1941. év szeptember hó 25. napján 10 kg. 10 dg-os csomagolásban vaját hozott magával Orosházáról, amikor Hódmezővásárhely határában a detektívek elfogták és a vaját tőle elkobozták.”²⁹

Vádlott azzal védekezett a nyomozás során, hogy a vajjal nem üzérkedett, hanem azt csupán ismerőseinek és „jóbarátainak” kérésére és megbízásából hozta, így abból haszna nem származott.

„Az 1920:XV. t.c. alkalmazása szempontjából a vaj, mint a nép széles rétegei által élelmezési célra használt cikk, közszükségleti cikket képez melynek árát az Árellenőrzés Orsz. Kormánybiztosa a Budapesti Közlöny 1941. évi július hó 17-iki 160. számában közzétett 120.000/1941. A.K. rendeletével szabályozta. E rendelet 77. §. 1. bek. értelmében a pasztörizált teavaj adagolva, miként ezt a vádlott árusította kg.-ként legmagasabb ára 5 P.90 f. amely sem csomagolás, sem más címen nem növelhető.”³⁰

A tényállás szerint a vádlott hónapokon át a pasztörizált teavaját 5-10 kg-os és 10 dkg-os csomagolásban 42-46 és 54 fillérért a piacon összevásárolta iparendedély nélkül.

Az 1920:XV. tc. 1. §. 1. bekezdés 4. pontjába ütköző árdrágító visszaélés már azáltal is megvalósult, ha valaki közszükségleti cikk rendes forgalmi díjában jogosulatlanul és feleslegesen „beékelődik és ezáltal az illető közszükségleti cikk ára nem szükséges közbenső kereskedéssel megráguul.”³¹

Györgyi Bálintné tanú vallomása szerint a vádlott a vajat minden esetben a piacon 10 dkg-ként 42-46 fillérért vásárolta. A vádlott maga is beismerte, hogy a 42-46-54 filléres áron vett vaját 59 fillérért adta ismerőseinek és a különbözetet a motorkerékpár benzinköltségének fedezésére fordította. „Azáltal tehát, hogy vádlott feleslegesen és jogtalanul, az az iparendély nélkül a termelő és a fogyasztó között furakodott és a 10 dkg vaj árát 42-46-54 fillérről 59 fillérré drágította, azzal megvalósította az 1920:évi XV. tc. 1. §. 1. bek. 4. pontjába ütköző árdrágító visszaélés tényálladási elemeit.”³²

Nem releváns, hogy vádlott csak az utazás benzinköltségeit kívánta fedezni, mert az árdrágító cselekmény megvalósításánál közömbös volt, hogy a vádlott cselekményével milyen mértékű haszonra tett szert. Elegendő volt, ha közbeeső kereskedése által az áru drágábban került a fogyasztóhoz. A bírói gyakorlat értelmében akkor is megvalósult már az üzérkedés, ha maga az árdrágítás nem is következett be, de annak veszélye fennállt.

Az uzorabíróság a vádlott cselekményét az 1920:XXVI. tc. 8. §-a alapján büntettnek minősítette, mert a vádlott a tényállás szerint hónapokon át hetenként 3-4 alkalommal minden esetben 4-5-10 kg vaját vásárolt és szállított Hódmezővásárhelyre ismerőseinek, amiből kétségtelenül következik, hogy a vádlott cselekményét ismétlési szándékkal, jövedelmének fokozása céljából végezte.

A büntetés mértékének kiszabásánál súlyosító körülményként értékelte a bíróság, hogy a vádlott cselekményét háborús időszakban követte el, továbbá azt, hogy büntetett előéletű volt. Enyhítő körülményként értékelte azonban családosi állapotát. A körülményekre tekintettel a bíróság alkalmazta a Btk. 92. §-át és a vádlottat alanyi bűnössége fokával és cselekménye tárgyi súlyával arányban börtönbüntetésre ítélte. A pénzbüntetés kiszabását a bíróság mellőzte, mert a vádlottnak nem volt jövedelme. Az 1920:XXVI. tc. 7. §-ban rögzített mellékbüntetések közül egyedül a hírlapi közzétételt alkalmazta a bíróság, mert az „árdrágítások nagy elterjedésére tekintettel azt elrettentésül szükségesnek találta.”³³

A Szegedi Kir. Ítéltábla árdrágító visszaélés büntette miatt Kemény Andor ellen folyamatba tett büntetőügyben a törvényszék 1942. szeptember 17-én B.III.6108/1941/17. szám alatt hozott ítéletet, amellyel kapcsolatban az ügyész és a védő részéről bejelentett és ez utóbbi által írásban is megindokolt semmiségi panasz folytán a következő ítéletet hozta.

Az ítélőtábla az uzorabíróság ítéletének a főbüntetés kiszabásáról szóló rendelkező részét a semmiségi panasz alapján, a 7070/1941. M.E. sz. rendelet 5. §-ának második bekezdésében foglalt semmiségi okokra hivatkozva megsemmisítette, továbbá a vádlott főbüntetését az uzorabíróság által megemlített törvényhelyek alapján egy évi börtönbüntetésben állapította meg. A mellékbüntetés kiszabásáról szóló rendelkező részt, amellyel a vádlottat az ítéletnek a hódmezővásárhelyi „Népujság” című lapban leendő közzétételére kötelezték, a vádlott és a védő semmiségi panasz alapján, a 7070/1941. M.E. sz. rendelet 5. §-ának második bekezdésében foglalt semmiségi okokra tekintettel szintén megsemmisítette a bíróság és a mellékbüntetés kiszabását mellőzte. A bejelentett egyéb semmiségi panaszokat az ítélőtábla elutasította. Az ügyész a Btk. 92. §-ának alkalmazása miatt és a büntetés súlyosítása végett, a vádlott és védője pedig a Bp. 385. §-ának 1. a) pontja alapján a bűnösség megállapítása miatt, továbbá a büntetés enyhítése végett nyújtotta be a semmiségi panaszt.

A védelem jogorvoslatát írásban is megindokolta és az anyagi jogszabálysértést abban vélte felfedezni, hogy a vádlott a vaját csupán maximális áron árusította, amelynek következtében bűncselekményt nem követett el, másrészt cselekedetét nem lehetett szükségtelen közbenső kereskedelemnek sem minősíteni, „mert azt oly megengedett tevékenységnek kell tekinteni, amelynek célja csupán az volt, hogy az árut a termelőtől a fogyasztóhoz eljuttassa. Vitatta a védelem ezen felül még azt is, hogy a vádlott cselekménye az üzletszerűség fogalmát kimerítené.”³⁴

Az ítélőtábla a vádlott és a védő részéről a bűnösség megállapítása és a bűncselekmény minősítése tekintetében előterjesztett semmiségi panaszokat alaptalanoknak találta és azokat a Bp. 36. §-ának első bekezdése értelmében elutasította. Elfogadta az uzorabíróság ítéletében megállapított körülményeket és hiánytalanul felismerte az árdrágító üzérkedés összes tényállási elemeit.

A bíróság véleménye szerint „nem volt szükség ugyanis arra, hogy a termelők által közvetlenül, és pedig részben a piacon is árusított vajnak a fogyasztókhoz leendő eljuttatása végett, a vádlott magát közbeékelje, annál kevésbé, mert a vádlott sem olyan kis, sem pedig oly nagykereskedőnek nem tekinthető, akinek e cikkel való kereskedés hivatásához tartozna.”³⁵ E szükségtelen közbenső tevékenységével a vaj árát tíz dkg-ként minimum öt fillérrel drágította, amelynek következtében megvalósította az árdrágító üzérkedést. Közömbös az ítélőtábla megítélése szerint, hogy a vádlott a maximális árat túllépte-e, vagy sem, mert a bűncselekménynek az nem képezte tényállási elemét.

Megállapította az ítélőtábla azt is a peradatokból, hogy a vádlott nem pasztörizált teavajat vásárolt és árusított, hanem, - amint az az 1942. február 12-én kelt 8080/1942. bűn. számú rendőri jelentéséből, valamint Györgyi Bálintné tanú vallomásából is kiderült - a falusi kistermelők által készített centrifugált vajat vásárolt, amelynek megengedett legmagasabb ára a 120.000/1941. Á.K. számú rendelet 77. §. szerint 5 pengő 50 fillér volt.

A vádlott a hatóság által megszabott legmagasabb árat is túllépte, amikor a vajat 5 pengő 90 filléres áron árusította, amelynek következtében cselekménye az 1920:XV. tc. 1. § 1. bekezdésének 1. pontjába foglalt ártúllépés fogalmi körét kimerítette.

A közvád a vádlott terhére perorvoslatot nem jelentett be és az ítélet tényállását sem támadta meg, amelynek következtében a Bp. 387. §-ának rendelkezése kizárta, hogy az ítélőtábla akár a bűncselekmény minősítését, akár pedig a tényállást a vádlott terhére megváltoztassa. A vádlott bűnösségének és büntetésének megállapítása ezek szerint megfelelt az anyagi jog szabályainak.

A vádlott cselekedete az üzletszerű árdragítás összes tényállási elemét magában foglalta, mert az árdragító tevékenységet hosszabb időn át, ismételve, keresetforrásként folytatta. Közömbös volt azonban, hogy az elérni szándékolt jogtalan vagyoni nyereséget valóban megszerezte-e, avagy sem.

A bűnösségi körülmények mérlegelése mellett az ítélőtábla úgy döntött, hogy az uzsorabíróság által megállapított börtönbüntetés mértéke túl enyhe és a vádlott alanyi és tárgyi bűnösségével nem áll arányban, ezért a vádlott börtönbüntetését megfelelő mértékben súlyosította. Mellőzte viszont a védelem panasza folytán az ítélet hírlapi közzétételének elrendelését, mert a vádlott Hódmezővásárhelyről elköltözött.

Ártúllépés vetőburgonya vásárlása kapcsán

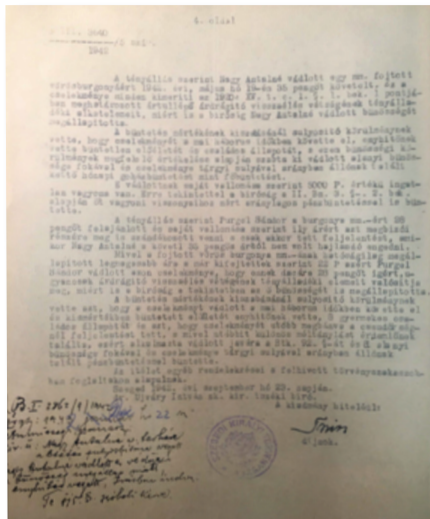
A szegedi uzsorabíróság az árdragító visszaélés (ártúllépés) vétsége miatt Nagy Antalné szül. Muhel Julianna és Purgel Sándor ellen indított ügyben a következő ítéletet hozta. A bíróság a nevezett két személyt az 1920:XV. tc. 1. §-ának 1. bekezdésének 1. pontjába ütköző árdragító visszaélés vétségében bűnösnek találta. Az uzsorabíróság ezért Nagy Antalné vádlottat az 1920:XV. tc. 1. §-ának 2. bekezdése és az 1940:XVIII. tc. 9. §-ának 1. bekezdésének 1. tétele alapján kettő hónapi fogházra, mint főbüntetésre, ezenfelül az 1928:X. tc. (II.Bn.) 3. §-ának második bekezdése alapján 200 pengő pénzbüntetésre, továbbá, három évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlásának,

valamint Purgel Sándor vádlottat az 1920:XV. tc. 1. §-ának 2. bekezdése és az 1940:XVIII. tc. 9. §-ának 1. bekezdésének 1. tétele alapján a Btk. 92. §-ának alkalmazásával 100 pengő pénzbüntetésre, egy évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlásának ugyanilyen tartamú felfüggesztésére, mint mellékbüntetésre ítélte.

Az uzsorabíróság 295/1942. tételszám alatt elnöki letétként kezelt 120 pengőből 110 pengőt, mint a Nagy Antalnétól elkobzott burgonya ellenértékét kitevő összeg elkobzását a Btk. 6. §-a alapján elrendelte és a bűnjelet az ítélet jogerőre emelkedése után az ügyésznek megküldte.

Az uzsorabíróság Nagy Antalné és Purgel Sándor vádlottak főtárgyaláson tett vallomása, özvegy Holmán Jánosné, Gyoroki Lajos és Kormány Sándor tanúk ugyanekkor tett vallomása és a Kistelek községi elöljárósága által 6495/1942. sz. alatt kiállított hivatalos bizonyítvány tartalmának egybevetése alapján bizonyította és tényállásként megállapította a következőket.

Purgel Sándor szegvári piaci árus, vádlott az 1942. május 19-én saját és több szegvári lakos részére Kisteleken vetőburgonyát kívánt beszerezni. A piacon találkozott régi ismerősével Nagy Antalné vádlottal, aki közölte vele, hogy van vetőmagnak való, fojtott, vörös őszi rózsaburgonyája eladó, melynek árát métermázsánként (100kg=1mm) 35 pengőben határozta meg. Purgel Sándor előbb 28 pengőt ajánlott fel és ennyiért komolyan meg is akarta vásárolni, de Nagy Antalné nem adta olcsóbban, azért Purgel „színleg” a 35 pengőt megígérte azzal a feltétellel, hogy előbb Nagyné lakásán a burgonyát megtekintené. Ahogy Purgel Sándor Nagy Antalné lakása felé haladt, útközben elpanaszolta Gyoroki Lajos csendőrnek, hogy Nagyné milyen magas árat követel, aki azt tanácsolta, hogy csak vegye meg a burgonyát mm-ként 35 pengőért és azután tegyen feljelentést. Purgel Sándor ezután özvegy Holmán Jánosnéval elment Nagy Antalné lakására és ott a folyosón újból egyezkedtek, amikor is Nagy Antalné újból 35 pengős árat követelt, amelyet Purgel Sándor elfogadott és tíz pengő foglalót is adott, utána pedig feljelentést tett a csendőrségnél.

65. A Szegedi Kir. Törvényszék ítélete Nagy Antalné vádlott ügyében

66. Burgonyavásár

Nagy Antalné vádlott tagadta bűnösségét és azt is, hogy 28 vagy 35 pengőt követelt volna a burgonyáért. Védekezése szerint mm-ként 24 pengős árban egyeztek meg Purgel Sándorral, akitől tíz pengő foglalót átvett, de amikor lakásán a felszedéskor aprónak találta a burgonyát, a foglalót visszakövetelte. Purgel Sándor ezt követően megfenyegette, hogy majd elbánik vele. Hivatkozott Kurai Sándor tanúra, aki az eset alkalmával a konyhájában

volt és hallotta az alkudozást. Purgel Sándor vádlott ugyancsak tagadta bűnösségét és vallomása szerint a burgonyát 28 pengőért szerette volna mm-ként megvenni a szegvári gazdák részére, akik a vétellel megbízták.

Nagy Antalné vádlott védekezését a bíróság aaptalannak találta. Purgel Sándor vádlott önmagát terhelően határozottan és ismételten vallotta, hogy Nagy Antalné vádlott a vetőburgonya mm-ért úgy a piacon, mint a lakásán 35 pengőt követelt és özv. Holmán Jánosné jelenlétében Gyoroki Lajos csendőr tanácsára vette meg és foglalózta le 35 pengős áron. Holmán Jánosné tanúként ugyancsak azt állította, hogy Nagy Antalné a vádlott jelenlétében 35 pengős árat követelt egy mm. burgonyáért. Megerősítette a tanuk vallomását Gyoroki Lajos csendőr is, miszerint Purgel Sándor azért tett feljelentést Nagy Antalné ellen, mert 35 pengőt követelt egy mm. vetőburgonyáért.

Kurai Sándor tanúként történő kihallgatása során azt vallotta, hogy a vádlott házában a konyhában volt a vádbeli alkalommal és hallotta, amint Purgel Sándor előbb 20 pengőt, majd 22 pengőt ígért a burgonyáért és végül 24 pengőben megegyeztek.

A bíróság a tanú vallomását Purgel Sándor vádlott önmagát is terhelő vallomásával, továbbá a teljesen szavahihető özv. Holmán Jánosné és Gyoroki Lajos tanuk vallomásával szemben bizonyítékként nem fogadta el, mert Nagy Antalné vádlott e tanúra a nyomozás során egyáltalában nem hivatkozott, már pedig, ha a nevezett személy valóban jelen volt a megegyezésnél, úgy e tanura már a csendőri kihallgatása során okvetlenül utalhatott volna.

„Ettől eltekintve még ha való is volna e tanú vallomása vádlottnak a rendelkező részben meghatározott árdrágító visszaélés vétségében való bűnössége még ez esetben is fennáll, mert az alább kifejtendők szerint az eladott fojtott, vörös, őszi rózsa vetnivaló burgonya mm-kénti legmagasabb ára 22 pengő, s így ha egy mm.-t 24 pengőért adott

el a vádlott mint ezt Kurai Sándor tanú vallotta, úgy ezen eladási ár es meghaladja a hatóságilag megállapított 22 pengős legmagasabb árat, s így az ártúllépő árdrágító visszaélés vétsége ez esetben is megvalósított. Ugyanis a burgonya a nép széles rétegei által élelmezési célra használt cikk és így az 1920:XV. tc. alkalmazása szempontjából közszükségleti cikket képez.”³⁶

A Budapesti Közlöny 1942. április 2. 76. számában közzétett 60298/1942. közellátásügyi miniszteri rendelet szerint az 1941/1942. gazdasági év folyamán termelt fojtott vörös burgonya legmagasabb eladási ára, ha azt a termelő közvetlenül a fogyasztók részére értékesítette, akkor mm-ként 22 pengő volt.

A tényállás szerint Nagy Antalné vádlott egy mm fojtott vörös burgonyáért 1942. május 19-én 35 pengőt követelt. Ez a cselekménye tehát kimerítette az 1920:XV. tc. 1. §. 1. bekezdésének 1. pontjában meghatározott ártúllépő árdrágító visszaélés vétségének tényálladási elemeit. A büntetés mértékének kiszabásánál súlyosító körülményként értékelte a bíróság, hogy cselekményét háborús időkben követte el, enyhítő körülménynek vette büntetlen előéletét és családos állapotát. Vádlott saját vallomása szerint 5000 pengő értékű ingatlan tulajdonosa volt, amelyre tekintettel a bíróság vagyoni viszonyaihoz mérten arányos pénzbüntetéssel is büntette.

Mivel a fojtott vörös burgonya mm-jának hatóságilag megállapított legmagasabb ára 22 pengő lehetett, ezért Purgel Sándor vádlott ugyancsak árdrágító visszaélés vétségének tényálladási elemeit megvalósította. A büntetés mértékének kiszabásánál súlyosító körülménynek vette a bíróság, hogy a cselekményét a vádlott a háborús időkben követte el és büntetett előéletű volt, azonban enyhítő körülményként értékelte, hogy nyolc gyermeke volt és tettét utóbb megbánva a csendőrségnél feljelentést tett.³⁷

A Szegedi Kir. Ítéltábla az ismertetett ügyben benyújtott semmisségi panaszt elutasította. Az ítéltábla a védelem részéről indítványozott bizonyítaskiegészítést a Bp. 293. §. 3. bekezdésének 1. pontja alapján megtagadta, mert a bizonyítani kívánt tényeket a főtárgyaláson felvett korábbi bizonyítás eredményére tekintettel nem tartotta szükségesnek.

Ugyanis Nagy Antalné, a vádlott maga is azzal védekezett, hogy a burgonya métermázsájáért 24 pengőt kért, arra hivatkozással, hogy azt megelőzően a községben a burgonyának hatóságilag megállapított „legmagasabb ára ilyen összegben volt dobszó útján meghirdetve.”³⁸

A főtárgyaláson kihallgatott Kormány Sándor (kisbíró) a következőt vallotta. A község főjegyzőjének meghagyása folytán azt dobolta ki, hogy a vetés céljára alkalmas vörös rózsaburgonya ára kilónként 23-24 fillérbe kerül, amit az ítélet tábla nem talált elfogadhatónak a községi elöljáróságnak 1942. május 19-én a 3617/1942 és 1942. szeptember 21-én a 6495/1942 szám alatt kiállított bizonyítványával szemben, amelyek arról tanúskodtak, hogy a fojtott vörös burgonya termelői ára 1942. május 10-én Kistelek községben a 60.298/1942 K.M. számú rendelet értelmében a piacon történt eladásnál kilónként 22 fillér volt.

„A hatóság részéről megszabott legmagasabb ár figyelembe vételével pedig Nagy Antalné vádlott a kilónkénti 24 filléres ár követelésével is elkövette a terhére rótt ártúllépés bűncselekményét.”³⁹

Az ítélet tábla szerint az uzsorabíróság a bizonyítékok helyes mérlegelésével állapította meg a tényállást, miszerint Nagy Antalné vádlott métermázsánként 35 pengőt kért Purgel Sándortól a fojtott vörös őszi rózsaburgonyáért, mint közszükségleti cikkért, amelynek legmagasabb ára métermázsánként 22 pengő lehetett volna. E tényállás alapján helyesen következtetett az uzsorabíróság arra, hogy Nagy Antalné vádlott cselekedete az 1920:XV. tc. 1. §. 1. bekezdés 1. pontjának 1. tételébe ütköző árdragító visszaélés vétségének ismérveit kimerítette.

Nagy Antalné vádlottra vonatkozóan az uzsorabíróság által felhozott bűnösségi körülményeket az ítélet tábla elfogadta és azok mérlegelése alapján úgy találta, hogy a cselekmény súlyára tekintettel a Btk. 92. §. alkalmazása nem indokolt, a kiszabott fő- és mellékbüntetés mértéke a vádlott alanyi és tárgyi bűnösségével megfelelő arányban állt, amelynek következtében annak súlyosítását vagy enyhítését nem indokolta semmi.⁴⁰

Cukrozatlan szilvaíz eladása Szegeden

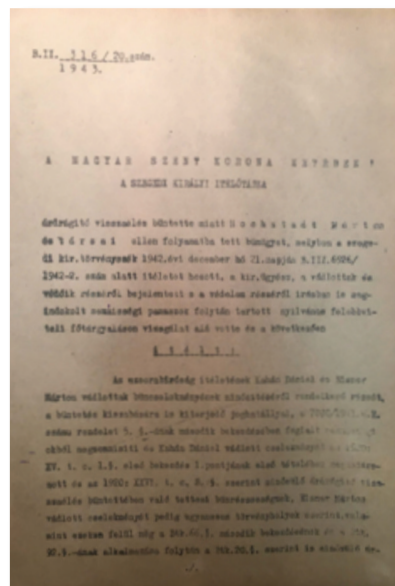
A szegedi uzsorabíróság egyesbírája az árdragító visszaélés büntette miatt Hochstadt Márton, Káhn Dániel és Eisner Márton ellen indított büntetőügyben az 1920:XV. tc. 1. §. 1. bekezdés 1. pontjának 1. tételébe ütköző, és az 1920:XXVI. tc. 8. §-a szerint minősülő folytatólagosan elkövetett árdragító visszaélés büntetésében bűnösnek találta. Káhn Dániel kereskedelmi utazó és Eisner Márton gyertyakészítő vádlottak a Btk. 69. §. 2. pontja szerinti bűnsegédek az 1920:XV. tc. 1. §. 1. bekezdés 1. pontjának 1. tétele (ártúllépés) és a 4. pontjának 1. tételébe (árdragító-üzekedés) ütköző árdragító visszaélés vétségét követték el.

A bíróság ezért Hochstadt Márton vádlottat az 1920:XV tc. 1. §. 2. bekezdése és az 1940:XVIII. tc. 9. §. 1. bekezdésének 2. tétele alapján, a Btk. 92. §-ának alkalmazásával tíz hónapi börtönre mint főbüntetésre, a II. Bn. 3. §. 2. bekezdése alapján 5.000 pengő pénzbüntetésre, továbbá háromévi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlásának ugyanilyen tartamú felfüggesztésére, mint mellékbüntetésre ítélte.

Káhán Dániel és Eisner Márton vádlottakat az 1920:XV. tc. 1. §. 2. bekezdése és az 1940:XVIII. tc. 9. §. 1. bekezdésének 1. tétele alapján a Btk. 72. §-a szerint fejenként egy-egy hónapi fogházra, mint főbüntetésre, továbbá egy-egy évi hivatalvesztésre és politikai jogaik gyakorlásának ugyanilyen tartamú felfüggesztésére és a II. Bn. 3. §. 2. bekezdése alapján Káhán Dániel vádlottat 2.000 pengő, míg Eisner Márton vádlottat pedig 4.000 pengő pénzbüntetésre mint mellékbüntetésre ítélte.

A bíróság Hochstadt Márton, Káhán Dániel, Eisner Márton és Halpern Náthán vádlottak főtárgyaláson tett vallomása, valamint Csorja Gyula tanú vallomása, továbbá a főtárgyaláson ismertetett iratok, a Budapesti Közlöny 1942. július 26. 168. számban közzétett 86./1942. K.M. számú, továbbá a Budapesti Közlöny 1942. október 10. 229. számában közzétett 99.100/1942. K.M. számú rendeletben foglaltak alapján tényállásként a következőket állapította meg.

Hochstadt Márton vádlott szatmárnémeti lakos termény és szárított gyümölcs nagykereskedéssel foglalkozott. Nevezett személy 1942. szeptemberében a budapesti „Déliab” konzervgyártól 2 wg., összesen 20.000 kg natúr szilvaízt szerzett be és pedig 1.000 db-ot 10 kg-os és 400 db-ot 25 kg-os ládában csomagolva. A szilvaíz legmagasabb árát a közellátásügyi miniszter által kiadott 86.000./1942. K.M. számú rendelet határozta meg. „Ennek 2. §. 1./-b./ pontja szerint a cukrozatlan szilvaíz - mint amilyen a vádlott által vásárolt szilvaíz is volt. Legmagasabb fogyasztói ára az ország egész területén kg.-ként 3 p. 60 f.-v volt amely árából az előállító üzemek nagykereskedő részére történő eladás esetén a 3./1./-b./ pont szerint legalább 25. % engedményt kötelesek adni. E rendelet értelmében vádlott mint nagykereskedő a cukrozatlan szilvaízt - amint a főtárgyaláson vallotta- kgként 2 P 70 f.-ért szerezte be 1942. évi. szeptember hónapban. A 2 wg.

67. Semmisségi panasz a Szegedi Kir. törvényszék B.III.6926/1942-2. sz. ítélete kapcsán

szilvaízt a vádlott a szatmárnémeti-i Mezőgazdasági bank r.t. cégnél raktározta be és arra 50 mm. aszalt szilvával együtt 57 000 P zálogkölcsönt vett fel.”⁴¹

Káhán Dániel vádlott kereskedelmi ügynök Kiss János szatmárnémeti ügynökségéhez szándékozott belépni, de még ennek megtörténte előtt Kiss Jánossal egyetértve a Magyar Nemzet című napilapban egy hirdetést tettek közzé, mely szerint különféle árucikkek kereskedelmi képviselőjét vállalják. E hirdetésre jelentkezett Szegedről Csorja Gyula mint a Peternelly József nagykereskedő cég utódja, aki a szilvaízre, aszalt szilvára és kocsikenőcsre kért ajánlatot.

Káhán Dániel vádlott tudva azt, hogy Hochstadt Márton vádlottnak két wg szilvaíz van birtokában, felkereste és megbízást kért a két wg szilvaíznek 1 %-os jutalék mellett való eladására. A megbízáskor Hochstadt Márton vádlott közölte Káhán Dániellel, hogy a szilvaízt még 1942 szeptemberében vásárolta, amikor annak kg-kénti ára még 2 pengő és 70 fillér volt, tehát magasabb, mint az 1942. október 29-én megállapított 2 pengő 25 filléres ár, melyet a 99100./1942. K. M. számú rendelet szabott meg arra hivatkozva, hogy nem akar ráfizetni, azért csak a régi, magasabb áron, kg-ként 2 pengő 70 fillért volt hajlandó eladni. Kijelentette, hogy ante datált számlát fog adni a vevőnek, amelyen a vétel napjaként az árszállítás előtti időpont kerül majd feltüntetésre. Káhán Dániel vádlott ezt tudomásul vette és Eisner Márton vádlottal közösen megkezdték a szilvaíz eladását.

Az 1942. december 4. és 5. körüli napokban Káhán Dániel vádlottat felkereste Halpern Náthán ügynököt és közölte vele, hogy Szegedre utazik, ha van valami megbízása, akkor azt elintézi. Káhán Dániel ekkor megbízta, hogy a szilvaíz eladása tárgyában keresse fel Szegeden Csorja Gyula sértettet és szilvaíz mintát is küldött. Csorja Gyula az ajánlatot megfelelőnek találta. Ezt Halpern Náthán 1942. december 6-án telefonon közölte

Káhán Dániellel. A telefonbeszélgetés vonalzavar miatt nem tudták befejezni, ezért Káhán Dániel még ugyanazon napon Kiss János aláírással egy levelet küldött Halpern Náthánnak a Royal szállóba, melyben közölte, hogy tud szerezni 10.000 kg cukrozatlan szilvaízt, melyet az eladó 2 pengő 70 fillért hajlandó kg-ként eladni és 1941. október 1-jei keltezéssel ellátni, hogy a vétel még arra az időszakra essen, amikor az ár magasabb volt.

68. Szegedi Royal Szálló

Csorja Gyula sértett 1942. december 15-én az ügylet megkötése végett Szatmárnémetibe érkezett, ahol Káhán Dániel, Eisner Márton és Halpern Náthán vádlottak várták, majd elvezették Hochstadt Márton vádlotthoz, ott utóbbi személy és Csorja Gyula sértett között létrejött a vádlottak jelenlétében egy wg 10.000 kg szilvaízre vonatkozó adásvételi ügylet, mely szerint Hochstadt Márton eladott Csorja Gyula sértettnek 10.000 kg természetes szilvaízt 3 pengő 50 fillérért, melyből levonta a 25 %-os nagykereskedői engedményt. Hochstadt Márton kg-ként 2 pengő 70 filléres árat kötött ki, illetve fogadott el és az ügyletkötés után nyomban ki is állította a számlát, amelyen az ügyletkötés tényleges ideje 1942. december 15-e helyett 1942. október 4-e lett. A vádlott még meg is nyugtatta társait, hogy ebből semmiféle kellemetlenség nem származhat, mert ugyanígy adott már el szilvaízt a Breszkártnak (Budapest Székesfővárosi Közlekedési Rt.) és a Nemzeti Bank beszerzési csoportjának is.

Az ügylet megkötése után Csorja Gyula sértett a másik három vádlott eltávozásakor egy további vagon szilvaíznek ugyanazon feltételek melletti megvételére tett ajánlatot Hochstadt Mártonnak, aki ezt elfogadta és nyomban meg is kötötték az ügyletet, mely szerint Hochstadt Márton eladott Csorja Gyula sértettnek egy wg. 10.000 kg. natúr szilvaízt kg-ként kettő pengő 70 fillérért, amelyről ugyancsak ante datálva kiállította a számlát. Csorja Gyula sértett, mint a Peternelly József szegedi fűszer-nagykereskedő cég jogutóda a szilvaízt kiskereskedők részére történő továbbadás végett vásárolta.

Ilyen tényállás mellett Hochstadt Márton vádlott tagadta bűnösségét, ellenben az ügyletnek a tényállásban foglaltak szerinti megkötését beismerte azzal, hogy két wg szilvaízt azért adta el 2 pengő 70 filléres áron és ezért állította ki az 1942. október 20-a előtti ante datált számlákat, mert a szilvaízt magasabb áron vásárolta. „Az 1920:XV. t.c alkalmazása szempontjából a szilvaíz olyan árucikk, melyet a nép széles rétegei vásárolnak élelmezési célra társadalmi helyzetükre és vagyoni viszonyaikra tekintet nélkül miért is az közszükségleti cikket képez.”⁴²

A vádlott nem vitatta, hogy az ügyletkötéskor a natúr szilvaíz hatóságilag megállapított legmagasabb nagykereskedői ára 2 pengő 25 fillér volt kg-ként. „A mikor ennek dacára a szilvaízért, mint közszükségleti cikkért még hamis kelettel ellátott számla készítésétől sem riadva vissza az érvényben volt legmagasabb árnál magasabb árat követelt illetve kötött ki és fogadott el e cselekményével a rendelkező részben meghatározott árdrágító visszaélést valósította meg.”⁴³

Mivel az árdrágítást folytatólagosan követte el és ennek leleplezése végett még ante datált számlákat is kiállított, a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy Hochstadt Márton vádlott az árdrágításokat nemcsak keresetének fokozása végett, hanem ismétlési

szándékkal, tehát üzletszerűen követte el. A vádlott védekezése során arra is hivatkozott, hogy az ügyletkötés közben a nagykereskedői 25 %-os engedmény megosztására tett ajánlatot a sértettnek. A bíróság nem fogadta el a vádlott védekezését, mert Csorja Gyula tanúvallomása szerint erről szó sem volt.

Hochstadt Márton vádlott két wg. szilvaízre két külön adásvételi ügyletet kötött, amelyet a bíróság úgy értékelt a bizonyítási eljárás során, hogy cselekménye az árdrágító visszaélés büntettét képezi.

Káhán Dániel és Eisner Márton vádlottak beismerték bűnösségüket és azt is, hogy bár tudomással bírtak arról, hogy időközben a szilvaíz hatóságilag megállapított legmagasabb ára csökkent, mégis közbenjártak Csorja Gyula sértettnél, hogy ante datát számlával egy wg 10.000 kg szilvaízt a korábban érvényben volt magasabb áron vásárolja meg Hochstadt Mártontól.

A vádlottak közvetítésükkel elősegítették az árdrágítással létrejött jogügylet megkötését, „így e ténykedésükkel, mint a Btk. 69. §. 2. pontja szerinti bűnsegédi bűnrészesek megvalósították az 1920:XV. t.c. 1 §. 1. bek. 1. p. 1. tételébe ütköző árdrágító visszaélés vétségét, s mivel kereskedelmi ügyletek kötésére jogosultságuk nem volt, így mint nem szükséges közbeeső kereskedéssel a szilvaíznek, mint közszükségleti cikknek árát drágították”.⁴⁴

A bíróság e vádlottak cselekményét a váddal szemben vétségnek minősítette, mert csupán egyetlen ügylet megkötését közvetítették és nem lehetett bizonyítani, hogy szándékuk további árdrágító cselekmény elkövetésére is irányult volna.

A büntetés mértékének kiszabásánál súlyosító körülménynek értékelte a bíróság, hogy vádlottak cselekményüket háborús időkben követték el. Enyhítő körülmény volt a büntetlen előélet és családos állapot, Káhán Dániel és Eisner Márton vádlottak esetében még a beismerés ténye is. A bíróság alkalmazta a Btk. 92. §-át, amelynek eredményeképp a vádlottakat alanyi bűnösségük fokával és cselekményük tárgyi súlyával arányban büntette.

Hochstadt Márton vádlott és védője bizonyítaskiegészítést indítványozott arra hivatkozva, hogy a vádlott a szilvaíz készletét a Közellátásügyi Felügyelőséghez bejelentette és azt a „Déliabáb” konzervgyártól vásárolta azzal a céllal, hogy az árleszállítás után is a régi magasabb áron értékesítse. Arra is rákérdezett ekkor, hogy követelhet-e az osztott haszonkulcs mellett magasabb árat kivételes esetekben.

A bíróság a bizonyítási eljárást mellőzte e tekintetben. „Ugyanis nem vitás, hogy vádlott a szilvaíz eladásakor nem az akkor érvényben volt legmagasabb árat követelte, hanem a korábban érvényben volt magasabb árat. Mivel az árdrágító törvény helyes értelmezése szerint a hatóság által meghatározott legmagasabb árnál magasabb árat semmiféle címen nem szabad követelni vagy elfogadni s mert vádlott a meghatározott legmagasabb árnál kétségtelenül magasabb árat követelt és fogadott el mely cselekményével az árdrágítást megvalósította erre tekintettel az általa bizonyítani kívánt ténykörülmény bűnösségének megállapítása szempontjából teljesen lényegtelennek” minősül.”⁴⁵

Az ítélet amiatt sem válhatott jogerőssé, mert az ügyész mindhárom vádlottal szemben súlyosítás végett, Kahán Dániel és Eisner Márton vádlottakkal kapcsolatban az eltérő minősítés miatt semmisségi panaszt nyújtott be.⁴⁶ A vádlottak és védőik részéről bejelentett semmisségi panaszok folytán tartott nyilvános fellebbviteli főtárgyaláson az ítélet tábla megvizsgálta a panaszt és a következő ítéletet hozta.

Az uzorabíróság ítéletének Kahán Dániel és Eisner Márton vádlottak bűncselekményének minősítéséről szóló rendelkező részét, a büntetés kiszabására is kiterjedő hatállyal megsemmisítette, Kahán Dániel vádlott cselekményét az 1920:XV. tc. 1. § 1. bekezdés 1. pontjának 1. tételében meghatározott és az 1920:XXVI. tc. 8. § szerint minősülő árdrágító visszaélés büntetében való tettesi bűnrészességnek, Eisner Márton vádlott cselekményét pedig ugyanezen törvényhelyek szerint, valamint ezeken felül még a Btk. 66. § második bekezdésének és a Btk. 92. §-ának alkalmazása folytán árdrágító visszaélés vétségében bűnsegédi bűnrészességnek minősítette. A bejelentett egyéb semmisségi panaszokat az ítélet tábla elutasította.

A bíróság kimondta, hogy a vádlott a terméket a K.M. rendelet hatályának ideje alatt vásárolta, amelynek következtében cselekménye nem vonható az utóbb életbe lépett 99.100/1942. K.M. számú rendelet árszabályozása alá. A felek a haszonkulcs megosztásában megegyeztek, amelynek következtében a vádlott ártúllépést nem követett el. Nem tekinthető a vád tárgyává tett cselekmény a védelem álláspontja szerint üzletszerűnek sem, mert a vádlott csupán egy alkalommal adott el szilvaízt.

Kahán Dániel és Eisner Márton vádlott védője viszont a panasz jogalapját abban vélte felfedezni, hogy e vádlottak tevékenysége nem tekinthető olyan közbenső kereskedésnek, ami az árdrágító üzérkedés megállapítására alkalmas lenne, de nem ismerhető fel a vádlottak cselekedetében a szándékos bűncselekmény megállapításához szükséges tudati és akarati elem.

A bejelentett semmisségi panaszok folytán az ítéletábla elsősorban az uzsorabíróság ítéleti ténymegállapításait vizsgálta felül és ennek eredményeként azokat igaznak fogadta el. Véleménye szerint a tényállás adataiból pedig az uzsorabíróság teljes okszerűséggel következtetett a vádlottak bűnösségére.

Hochstadt Márton vádlott a két vagon szilvaízt 1942 szeptemberében vásárolta, amikor annak fogyasztói árát a 86.900/1942. K.M. számú rendelet 2. §. 1. bekezdésének b.) pontja 3 pengő 60 fillérben állapította meg, amelynek eladása csupán 1942. december 15-én következett be, amikor a fogyasztói ár az időközben hatályba lépett 99.100/1942 K.M. számú rendelet 1. §. 1. bekezdésének b.) pontjában foglalt rendelkezés alapján 3 pengő lett.

„Minthogy pedig ez utóbbi kormányrendelet a korábbi árszabályozást hatályon kívül helyezte és 1942. évi október 10. napján történt kihirdetésétől kezdve annak helyébe lépett,- nem lehet vitás az sem, hogy a vádbeli eladás szempontjából egyedül ez az utóbbi rendelkezés lehet irányadó, mert a vádbeli bűncselekmény elkövetésének időpontjában hatályos árszabályozást ez a jogszabály tartalmazta s így a vádlott az immár hatályon kívül helyezett korábbi ármegállapításra annál kevésbé hivatkozhatik eredményesen, mert az állandó bírói gyakorlat szerint a maximális ár túllépése sem a netáni magasabb beszerzési ár, sem pedig az esetleges ráfizetés elkerülése jogcímén, nincsen megengedve.”⁴⁷

Ebből az árból a 86.900/1942. K.M. számú rendeletnek a 3. §-a értelmében legalább 25 % engedményt kellett adni, amelyet leszámítva az általa követelhető ár a 2 pengő 25 fillért nem haladhatta meg. A vádlott ugyanis a szilvaízt nagykereskedő részére adta el, amelynek következtében a rendelet 3. § 1. bekezdésének b.) pontjában meghatározott engedmény kötelező, amelynek összegét a kormányrendelet minden esetben a vevő nagy- vagy kiskereskedői jellegére tekintettel határozta meg.

„Minthogy pedig a vádlott a közszükségleti cikket képező szilvaízért az ezen összeget meghaladó 2 pengő 70 filléres árat követelt, tehát olyat, amelyet uzsorás árnak kell tekinteni, ennél fogva cselekvősége a büntetendő ártülpítés összes tényálladási elemeit feltünteti.”⁴⁸

Az uzsorabírósággal egyezően az ítéletábla sem találta helytállónak Hochstadt Márton vádlott azon védekezését, hogy a sértettel a haszonkulcs megosztására nézve megegyezett volna. Ily védekezést a vádlott a nyomozás során egyáltalán nem terjesztett elő, de nem tudtak ilyen megállapodás létrejöttéről Káhán Dániel, Eisner Márton és Halpert Nátán vádlottak sem, akiket Hochstadt Márton a vételi ügylet összes részleteiről tájékoztatott

és annak megkötésénél jelen voltak. Ugyancsak nem tartalmaztak ilyen megállapodásra vonatkozó utalást a Káhn Dániel által írt levél és kiállított számlák. Ily peradatok mellett az ítélőtábla a sértett vallomását fogadta el tényállásként és ennek alapján megállapította, hogy a haszonkulcs megosztásáról az ügyletkötő felek egymással nem tárgyaltak és erre vonatkozó megállapodás közöttük létre sem jött. Az ítélőtábla azt is kimondta, hogy a védelem részéről a sértett érdektelenségével szemben emelt kifogás nem helytálló.

„Minthogy a sértett az elkövetni szándékolt és tudomására jutott bűncselekményt még az ügylet megkötése előtt a rendőri hatóságnak bejelentette s a továbbiakban e hatósággal egyetértve, az uzsora ár elfogadásához csupán színlegesen és azért járult hozzá, hogy a tervezett bűncselekmény leleplezhető legyen, ez a cselekvősege a vádbeli ártúllépésben való bárminő részesség megállapítására egyáltalában nem alkalmas. Másrészt viszont a sértett ama ténye, hogy a bűncselekményt feljelentette, perbeli szerepét még aggályossá nem teszi, mert a tervezett bűncselekmény feljelentése és a fenyegető jogsérelem ily módoni elhárítása mindenkinek törvényben gyökerező joga s így nem kifogásolható magatartás.”⁴⁹

Ezek szerint a vádbeli eladás során kétségtelenül ártúllépés történt, így az abban közreműködő vádlottak bűnössége tévedés nélkül nyert megállapítást. Ugyancsak törvényszerű volt Hochstadt Márton vádlott bűncselekményének minősítése is. A vádlott ugyanis a két vagon szilvaíz mint nagykereskedő, rövid időközben, de mégis két egymástól különálló vételi ügylet keretében - tehát ismételve - adta el árdrágító módon és a magasabb ár követelésével kétségtelenül üzleti jövedelmének fokozását célozta, még akkor is, ha ezzel csupán üzleti veszteségét akarta enyhíteni.

Az üzletszerűséghez megkívánt összes tényálladási elemet megvalósította, másrészt azonban az eladás tárgyát képező két vagon szilvaíz az ítélőtábla megítélése szerint már olyan mennyiségnek tekintendő, hogy annak jelentékeny - a 30 %-ot is meghaladó - drágítása, a közellátás érdekeit súlyosan veszélyeztette. A cselekmény tehát az 1920:XXVI. tc. 8. §-ának megfelelően büntettnek minősült.

Tévedett ellenben az uzsorabíróság Kahán Dániel és Eisner Márton vádlottak bűncselekményének minősítésénél. A vád tárgyává tett ártúllépés bűncselekménye megvalósult és befejeződött a tettesnek azzal a cselekedetével, hogy a közszükségleti cikkért a megengedettnél magasabb árat követelt. A követelés fogalmát pedig az állandó bírói gyakorlat szerint minden olyan kijelentés megvalósítja, ami az áru vételárát magasabb összegben határozza meg. Nem volt kétséges tehát a bíróság számára, hogy Kahán Dániel vádlott ezt a tényálladási elemet teljes mértékben megvalósította, amikor

az 1942. december 6-án kelt levelében a szilvaíz árát 2 pengő 70 fillérben határozta meg és az ügylet megkötésének közelebbi feltételeit is rögzítette. Cselekménye az árkövetelés jogi fogalmának annál is inkább megfelelt, mert a vádlott már tudta, hogy a szilvaízzal vevő jelentkezett és célja ezzel arra irányult, hogy az általa követelt árat a vevő megismerje.

Közömbös volt azonban a bűnösség megállapítása szempontjából, hogy a vádlott nem a saját tulajdonában lévő terméket árusította, hanem megbízásból járt el, mert ez a körülmény a bűncselekmény elkövetésének nem előfeltétele. Kahán Dániel vádlott a vádbeli cselekmény elkövetését nem csupán előmozdította, hanem ezen túlmenően olyan magatartást tanúsított, ami a büntetendő ártállás tényálladási elemeit önállóan is magában foglalta. Tévedett tehát az uzorabíró, amikor a vádlott közreműködését bűnsegédi bűnrészességgel minősítette.

Az uzorabíró ugyancsak tévedett akkor is, amikor a vádlott és Eisner Márton cselekményét az 1920:XV. tc. 1. §. 1. bekezdésének 4. pontjában meghatározott árdragító üzérkedésnek is minősítette. „E bűncselekmény elkövetője ugyanis csak oly egyén lehet, aki az áru eladásában olyan tevékenységet fejt ki, amelyet nem szükséges közbenő kereskedésnek kell tekinteni.”⁵⁰ A vádlottakat ilyen tevékenységet folytató kereskedőknek nem lehetett volna minősíteni.

Másrészt azonban az árdragító üzérkedés megállapításának elengedhetetlen előfeltétele volt az is, hogy a tettes közbeékelte tevékenységével a közszükségleti cikk árát drágítsa. Már pedig jelen esetben a követelt árat Hochstadt Márton szabta meg, azt a vádlott társai változatlanul adták tovább, így tevékenységük a közszükségleti cikk árát nem drágította.

Ugyancsak tévesen mellőzte az uzorabíró e vádlottakkal szemben a vádtól eltérően az 1920:XXVI. tc. 8. §-ában foglalt büntetési minősítést.

A vádlottak Hochstadt Márton vádlott-társuk azon árdragító visszaélésében működtek közre, mely cselekmény a közellátás érdekeit súlyosan veszélyeztette. E minősítő körülmény a közreműködés azonosságánál és a közöttük létrejött akarategységénél fogva reájuk nézve is kihatott és cselekedetüket büntetési minősítette.

Helyesen történt ellenben Eisner Márton vádlottal szemben a Btk. 69. §-ának 2. pontjában meghatározott bűnsegédi bűnrészesség megállapítása, mert Eisner az uzorás ár követelésében közvetlenül nem vett részt, hanem a vádbeli adásvétel megkötésénél csupán annyiban működött közre, hogy a sértettet Hochstadt Márton vádlottal ügyletkötés végett megismertette.

„Minthogy pedig a vádlottak a szándékolt jogsértő eredmény létesítése tekintetében egymással már korábban megegyeztek volt, ennél fogva a nevezett cselekvőségével a bűntett elkövetését szándékosan előmozdította.”⁵¹

Az ítéletábra az uzsorabíróság ítéletének Kahán Dániel és Eisner Márton vádlottak bűncselekményének minősítéséről rendelkező részét részben a közvádoló, részben pedig a vádlottak és védőjük semmisségi panasza folytán a Bpn. 33. §-ának 1. bekezdése értelmében megsemmisítette és a törvénynek megfelelően mindkét vádlott cselekményét az 1920:XXVI. tc. 8. § szerint büntetté, ezen felül Kahán Dániel cselekedetét tettesi cselekedetté minősítette, ellenben a törvény 4. pontjában meghatározott árdrágító üzérkedés megállapítását velük szemben mellőzte.

A büntetés kiszabását vizsgálva az ítéletábra az uzsorabíróság által helyesen felhozott súlyosító körülményeken felül ilyen tényként mérlegelte még azt is, hogy a bűncselekmény „elpalástolása” végett Hochstadt Márton vádlott számlákat – magánokiratokat – is hamisított. A hamis okiratok felhasználása tekintetében mindhárom vádlott egymással akarategységben cselekedett, amelynek következtében a bűnösségi körülményeket valamennyi vádlott terhére beszámították.

Ekörülmények mérlegelése mellett az ítéletábra úgy találta, hogy a Btk. 92. § alkalmazásának törvényes előfeltételei a vádlottakkal szemben fennforognak ugyan, azonban Hochstadt Márton szemben kiszabott főbüntetés mértéke túl enyhe és nem áll összhangban alanyi és tárgyi bűnösségével. A vádlott cselekménye enyhébb jellegű bűncselekménynek sem tekinthető, ezért vele szemben az 1920:XXVI. tc. 7. §-ában meghatározott mellékbüntetés mellőzése nem indokolt. Ennek ellenére nem volt arányban a vádlottakkal szemben kiszabott pénzbüntetés és vagyoni elégtétel összege a vádlottak vagyoni viszonyaival.

Hochstadt Márton vádlott főbüntetés mértékének megállapítása szempontjából mérlegelés tárgyává tette az ítéletábra azt a körülményt is, hogy az uzsorabíróság első fokon, mint egyesbíróság járt el olyan bíróságként, ami a 7070/1941. M.E. számú rendelet 3. §-ának utolsó bekezdésében foglaltakhoz képest egy évi szabadságvesztés büntetésnél súlyosabb főbüntetést nem szabhatott ki. Az ítéletábra véleménye szerint azonban ez a körülmény nem képezhetette akadályát annak, hogy a vádlott főbüntetését a fellebbviteli perszakban egy évet meghaladó tartamban határozzák meg. Az uzsorabíróság egyesbírája nem lépte túl hatáskörét, mert a főbüntetést a 7070/1941. M.E. számú rendelet 3. §-ának utolsó bekezdésében meghatározott korlátokon belül szabta ki. Az ítéletábra mint fellebbezési bíróság jogosult az uzsorabíróság ítéletének felülvizsgálatára és jelen esetben a kiszabott főbüntetést súlyosítani.

Az ügy eljutott a Kúriáig, ahol a büntető jogegységi tanács az árdrágító visszaélés büntette miatt Hochstadt Márton ellen a szegedi uzsorabíróság egyes bírása előtt folyamatba tett és ugyanott 1942. december 20. napján B.III.6926/1942/2. szám alatt, a szegedi ítélőtábla által pedig a közvádoló semmisségi panaszára 1943. április 16-án B.II.316/1943/20. szám alatt kelt jogerős ítéletével befejezett ügyet a koronaügyésznek a jogegység érdekében alkalmazott 1886/1943/kor.ü. számú perorvoslata folytán megtartott nyilvános tárgyaláson vizsgálat alá vette és a következő határozatot hozta.

A jogegységi tanács kimondta, hogy a szegedi ítélőtábla törvényt sértett az 1943. április 16-án kelt B.II.316/1943/20. számú jogerős ítéletének azzal a rendelkezésével, amellyel Hochstadt Márton vádlott főbüntetését az elsőfokú bírói ítélet vonatkozó intézkedésének megsemmisítése mellett egy év és hat hónapnyi börtönben állapította meg, „holott elsőfokon az uzsorabíróság egyes bírása járt el, a 7070/1941.M.E.számú rendelet értelmében tehát egy évnél hosszabb tartamú szabadságvesztés büntetés kiszabható nem lett volna.”⁵² Ezért a jogegységi tanács az ítélőtábla ítéletének Hochstadt Márton vádlottal kapcsolatos részét megsemmisítette és az ítélőtáblát törvényszerű új eljárásra utasította az alábbi indokok alapján.

A szegedi uzsorabíróság egyesbírája 1942. december 21-én kelt B.III.6926/1942/2. számú ítéletével Hochstadt Márton vádlottat az 1920:XV. tc. 1. §. 1. bekezdésének 1. pontjába ütköző és az 1920:XXVI. tc. 8. §-a szerint minősülő árdrágító visszaélés büntette miatt az 1940:XVIII. tc. 9. §. 1. bekezdésének 2. tétele, valamint a Btk. 92. §-a alapján tíz hónapnyi börtönre mint főbüntetésre ítélte.

A 7070/1941. M.E. számú rendelet 3. §-ának első bekezdése szerint árdrágító visszaélés büntette vagy vétsége, valamint a közellátás érdekét veszélyeztető büntett vagy vétség esetében az ügyész az ügyet az uzsorabíróság tanácsa helyett az uzsorabíróság egyes bírása elé terjeszthette, ha az ügy megítélése egyszerű és egy évi szabadságvesztés büntetésnél súlyosabb főbüntetést előreláthatóan nem kell kiszabni. Ha azonban az egyesbíró úgy találta, hogy egy évi szabadságvesztés büntetésnél súlyosabb főbüntetést kell kiszabni, akkor a hivatkozott törvényszakasz utolsó bekezdése értelmében köteles az ügyet az uzsorabíróság tanácsához áttenni.

„A fölülvizsgáló bíróságnak - ellenkező jogszabály hiányában - a fölülvizsgálat keretében nincs nagyobb hatásköre, mint amekkora hatásköre az elsőfokú bíróságnak a felülvizsgálendő ügyben volt. Következésképpen, ha az ügyben az egyesbíró egy évnél hosszabb tartamú szabadságvesztés büntetést nem szabhat ki, így ezen a büntetési határon a felülvizsgálati bíróság sem mehet túl. Ilyen értelemben döntött a jogegységi tanács a B.I.1575/1943.számú ügyben is.”⁵³

Az ítélőtábla, amikor Hochstadt Márton vádlott főbüntetését az elsőfokú egyesbírói ítélet vonatkozó rendelkezésének megsemmisítésével egy év és hat hónapnyi börtönre fölemelte ahelyett, hogy az ügyet az uzorabíróság tanácsához tette volna át, hatáskörét túllépte és ezáltal törvényszegést követett el. A jogegységi tanács így a koronaügyész perorvoslata folytán és a Bp. 442. §-ának 4. és utolsó bekezdése alapján az ítélőtábla ítéletének Hochstadt Márton vádlottra vonatkozó részét az eljárással együtt megsemmisítette és az ítélőtáblát a fentiek értelmében új eljárásra és új határozat hozására utasította.

69. A Szegedi Kir. ítélőtábla ítélete a B.III.6077/3/1942. számú uzorabíróság ítéletével kapcsolatban

Közszükségleti cikk a mazsolaszőlő?

Az alábbi esetben a szegedi uzorabíróság a vádlottakat az 1920:XV. tc. 1. §-nak 1. bekezdése, 2., 4. és 5. pontjaiba ütköző és az 1920:XXVI. tc. 8. §-a szerint minősülő folytatólagosan elkövetett árdragító visszaélés büntette miatt az ellenük emelt vád alól a Bp. 326. § 1. pontja alapján felmentette.

Az ügyészség végindítványában az 1920:XV. tc. 1. §-a 1. bekezdés 2., 4. és 5. pontjába ütköző, egy-egy rendbeli, folytatólagosan elkövetett, az 1920:XXVI. tc. 5. §-a szerint minősülő árdragító visszaélés büntette miatt tartotta fenn a vádat Katona Imre és Blaskó Marcell vádlottak ellen, mert Katona Imre Budapesten, 1941. szeptember 20-án 124.65 kg mazsolaszőlőt kg-ként 2 pengő 20 fillérért, 867 kg 10-es minőségű mazsolaszőlőt kg-ként három pengő 30 fillérért vásárolt. Az árut csak 1942 júliusában kívánta forgalomba hozni, amikor a mazsolaszőlő ára kg-ként a nyolc pengő 50 fillért is elérte. Emiatt a fogalomba hozatal céljára rendelt közszükségleti cikknek készletét árának drágítása végett, nyereszkes célzattal a forgalomba hozataltól visszatartotta a közellátás érdekeit súlyosan veszélyeztető módon.

A vádlott 1942. július 25-én 50 láda mazsolaszőlőt eladás végett 7 és 8 pengő 50 filléres eladási áron átadta Blaskó Marcell vádlottnak Makón, míg Blaskó Marcell ezt Katona Imrétől eladás céljából átvette. Ebből 1942 júliusában Tóth Lajosnénak 24 kg-

ot, Scheffer József és Hadár Antal makói lakosoknak pedig 12-12 kg-ot 8 pengő 30 filléres áron eladott, „s ezzel olyan közszükségleti cikkért, melynek legmagasabb árát a hatóság nem állapította meg, olyan árat követelt, mely a méltányos hasznot meghaladó nyereséget foglal magában, s mely cselekményét a közellátás érdekét is súlyosan veszélyeztető mértékben üzletszerűen követte el.”⁵⁴

Katona Imre vádlott a főtárgyaláson beismerte, hogy a vádban említett mazsolaszőlőt az ott meghatározott áron még 1941-ben Budapesten vásárolta abból a célból, hogy azt később a Makón a fűszer- és terményüzletben árusítsa. Az üzletalapítás azonban nem sikerült, mert pénzre volt szüksége, ezért bízta meg Blaskó Marcell vádlottat, hogy jutalék ellenében a mazsolaszőlőt Makón kiskereskedőknek kg-kint 7 és 8 pengő 60 fillér közötti áron értékesítse. Katona Imre és Blaskó Marcell vádlott beismerte, hogy e megbízás alapján valóban eladott négy láda mazsolaszőlőt Makón kiskereskedőknek.

Ezek előre bocsátása után az uzsorabíróság azt a kérdést vizsgálta, hogy a mazsolaszőlő 1920:XV. tc. alkalmazása szempontjából közszükségleti cikknek minősül-e, mert a vád tárgyává tett bűncselekmény tárgya csakis közszükségleti cikk lehetett.

„Az állandó bírói gyakorlat szerint közszükségleti cikknek csak az olyan áru tekinthető, amelyet minden a kultúra általános színvonalán lévő ember az élet rendes körülményei között - tekintet nélkül társadalmi állására, műveltségére s vagyoni viszonyaira - használ, sőt amelyet életszükségletek ésszerű és célszerű kielégítése végett rendszeresen, vagy időnkint használnia kell.”⁵⁵

A Szegedi Kir. Ítéltábla B.I.1047/1941-10. számú ítéletében kifejtett jogi álláspont szerint a mazsolaszőlő nem minősült közszükségleti cikknek, „hanem csupán élvezeti cikknek, mert az átlag fogyasztásnak nem tárgya a rendes életszükségletek kielégítése végett e cikkekre szükség nincs, annak használata tehát még a műveltebb osztályok fokozottabb igényeit is figyelembe véve a közönséges szükségletek mértékét meghaladja.”⁵⁶

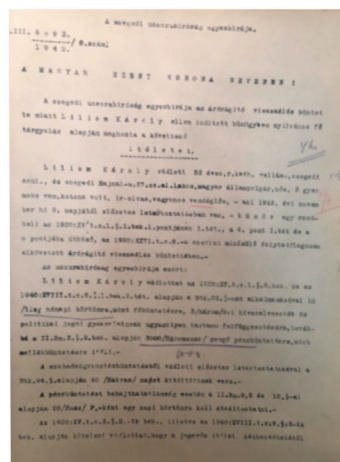
Az ítéltábla jogi álláspontja szerint annál kevésbé vonható a mazsola a közszükségleti cikkek fogalmi körébe, mert az önálló fogyasztás tárgyát nem képezte, „hanem csupán járulékos s nem nélkülözhetetlen alkatrészül szolgál oly kizárólag csemege-számba menő élelmi cikkek előállításánál, melyek maguk is csupán mint fényűzési cikkek jöhetnek figyelembe. Minthogy pedig a vád tárgyává tett bűncselekmény elkövetési tárgyát kizárólag közszükségleti cikk képezheti,- a mazsola pedig ilyennek nem tekinthető - így az árdrágító visszaélés bűncselekményének e fontos tényálladási eleme hiányzik”.⁵⁷

Az ítéletábra az ügyben bejelentett semmisségi panaszt az alábbi indokokra hivatkozva elutasította. Az ügyész jogorvoslatához a főügyész hozzájárult, amelyet azzal indokolt, hogy a mindennapi életben az élelmezésre használt mazsolaszőlő közszükségleti cikk és téves az első fokon eljáró bíróságnak az a megállapítása, hogy a mazsola élvezeti cikk lenne.

Az ítéletábra a panaszt alaptalannak találta, „ugyanis a közszükségleti cikknek nem tekinthető az, ami nem a mindennapi életben adódó és általánosnak mondható szükség-érzetet, hanem ennek színvonalát és mértékét meghaladó élvezetet és kivételes igényeket elégít ki.”⁵⁸ Ezért helyesen döntött az uzorabíróság, amikor a vádlottakat felmentette azon az alapon, hogy cselekményük nem valósítja meg az 1920:XV. tc. 1. § 2., 4. és 5. pontjaiba ütköző árdragító visszaélés bűncselekményét, mert annak tárgya csak közszükségleti cikk lehetett.

Az ügyben a Kúria is döntött és a perorvoslatot elutasította az alábbi indokok alapján. A koronaügyész nem fogadta el a szegedi uzorabíróságnak és a szegedi ítéletábrának azt a megállapítását, hogy a mazsola nem közszükségleti cikk. A jogegységi tanács megítélése szerint azonban ebben az esetben nem volt perorvoslatra okot szolgáltató törvénytértés.

A szegedi uzorabíróság és az ítéletábra a mazsolaszőlőt azért rekesztette ki a közszükségleti cikknek a bírói gyakorlatban (B.H.T. VI.k. 685. sz. E.H.) kialakult fogalmi köréből, „mert a mazsolaszőlő nem a mindennapi életben adódó és általánosnak mondható szükségletet, hanem ennek színvonalát és mértékét meghaladó élvezetet és kivételes igényeket elégít ki. Viszont a koronaügyész véleménye szerint a mazsolaszőlő azért közszükségleti cikk, mert rendes körülmények között élő ember táplálkozására szolgál és a közfelfogás szerint nem tekinthető fényűzési, vagyis a kiváltságos vagyoni helyzetben lévő embereknek kizárólag élvezeti céljából szolgáló cikknek.”⁵⁹

70. A Szegedi Kir. Törvényszék B.III. 6093/1942. ítélete

A koronaügyész véleménye szerint a két bíróság csak abban tévedett, hogy a mazsolaszőlőnek az emberi táplálkozás terén kisebb jelentőséget tulajdonított, mint amilyen valójában volt. A koronaügyész voltaképpen nem elvi törvénytértést vitatott,

hanem az adott esetben a bírói felismerést tartotta tévesnek és a tények jogi értékelését hibáztatta, „ami mind a bírói mérlegelés szabadságának körébe tartozik és jogegységi perorvoslat tárgya nem lehet.”⁶⁰

Árdrágító visszaélés rézgálicutalványokkal

A szegedi uzsorabíróság bírója az árdrágító visszaélés büntette miatt Liliom Károlyt az 1920:XV tc. 1. §. 1. bekezdés 1., 4. és 6 pontjába ütköző, az 1920:XXVI. tc. 8. §-a szerint minősülő folytatólagosan elkövetett árdrágító visszaélés büntetében bűnösnek találta és a vádlottat az 1920:XV. tc. 1. §. 2. bekezdés és az 1940:XXVIII. tc. 9. §. 1. bekezdés alapján a Btk. 92. §-nak alkalmazásával tíz hónap börtönre mint főbüntetésre, három évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlásának ugyanilyen tartamú felfüggesztésére, továbbá a II. Bn. 3. §. 2. bekezdése alapján 3000 pengő pénzbüntetésre mint mellékbüntetésre ítélte.

A bíróság a bizonyítási eljárást Liliom Károly vádlott beismerő vallomása, a kihallgatott Papp János, Farkas Antal, Csucs István, Felhő Szilveszterné, Nógrádi József, Zombori József, Jójárt János és Ördög Géza tanuk vallomása, valamint dr. Kál János és dr. Ács Sándor orvosszakértők szakvéleménye és az 594D6./1942. K.K. számú rendeletben foglaltak alapján folyatta le.

„A mostani háborús időkben a rézgálic csak nagyon korlátolt mennyiségben állván a fogyasztás részére rendelkezésre, ezért annak forgalmát a kormányhatóság rendelettel szabályozta éspedig úgy, hogy az csak a közigazgatósági hatóságok által az érdekelteknek kiosztott u.n. utalványok ellenében vásárolható.”⁶¹ Az érdekelt gazdák szőlő és gyümölcsös ingatlanuk után kataszteri holdanként 12 kg rézgálic vásárlására jogosító utalványt kaptak 1942-ben. Ez a 12 kg rézgálic azonban a szőlőnek több alkalommal történő permetezéséhez nem elegendő, ezért a gazdák minden áron igyekeztek azt akár a feketepiacon is megszerezni. A vádlott vallomása szerint tudott arról, hogy rézgálicutalványokat kg-ként 8-10 pengőért lehetett vásárolni. Mivel vádlottnak szüksége volt a művelése alatt álló és a gyermekei tulajdonát képező kb. öt kataszteri holdnyi szőlő permetezéséhez rézgálicra, felkereste barátját, Vezér Ernő városi tisztviselőt, aki többek között ugyancsak rézgálic utalványokkal elkövetett visszaélés miatt előzetes letartóztatásban volt. Nem melleleg ez a személy Szeged városnál a rézgálicutalványokat kezelte. Első alkalommal 50 kg-ról szőlő utalványt kapott, de azért pénzt nem fizetett, hanem ellenszolgáltatásul azt kérte Vezér Ernő, hogy küldjön neki „egyet-mást, ami kikerül a házból”⁶². Vádlott ekkor három pár csirkét, burgonyát és tojást adott Vezérnek.

71. Rézgálic brikett hirdetés

Ezt követően a szőlősgazdák unszolására ismételten kért Vezér Ernőtől rézgálicutalványt és összesen kapott is mintegy 7-8 mm vásárlására jogosító utalványt, amelyeket pénz és más ellenszolgáltatásért adott el a gazdáknak, részben pedig saját céljaira használt fel. A vádlott állítása szerint soha nem fizetett pénzt Vezér Ernőnek, „hanem félig hízott libát, 50 drb. tojást, egyszer 9 pár, máskor ismeretlen mennyiségű csirkét, többször kosár burgonyát, két ízben 25-25 liter bort stbit szállított díjmentesen annak lakására.”⁶³

A vádlottnak Szegeden vendéglője volt abban a házban, ami a felesége nevében volt, amelynek havi jövedelme legalább 300-400, értéke 5-10.000 pengő lehetett. Ezenkívül a vádlott számadási kötelezettség nélkül kezelte kiskorú gyermekei nevében álló öt kataszter hold nagyságú szőlőbirtokot, amelynek terméséből a szüretet követően 25 hl. bort készített.

A vádlott beismerte, hogy a Vezér Ernőtől szerzett rézgálicutalványok, illetve az általa megvásárolt rézgálic kapcsán az alábbi adásvételeket megkötötte.

Papp Jánosnak átadott 50 és 100 kg-ról szőlő rézgálicutalványt, amelynek ellenében elengedte a vádlottnak 1925. évtől használatra adott nyolc db 6-7 hl-es hordó évi kb. 150 pengő használati díjat.

Ördög Gézának adott 50 és 50 kg-ról szőlő utalványt, amelynek ellenében több alkalommal nagyobb értékű teherfuvarozást végzett a vádlott részére Szegedről Lengyelkápólnára és vissza.

Farkas Antalnak eladott egy alkalommal 100 kg-ról szőlő utalványt, kg-ként 5 pengőért, máskor 75 kg-ot, kg-ként 4 pengőért, összesen 600 pengőért.

Csucs Imrének 50 kg értékű utalványt adott el kg-ként 5 pengőért, összesen 100 pengő értékben.

72. Mód László: Érdekességek a szegedi szőlő- és bortermelés múltjából

Felhő Szilveszternének 10 kg rézgálicot adott természetben, amiért az illető öt napon át dolgozott vádlott szőlőjében.

Nográdi Józsefnek eladott 21 kg-ról szőlő utalványt, kg-ként 6 pengőért, összesen 105 pengőért.

Zombori Józsefnek 50 kg-ról szőlő utalványt kg-ként 4 pengőért, összesen 200 pengőért.

Korom Nándornak 20 kg-ról szőlő utalványt, amiért a vádlott fáradt olajat kapott.

Jóárt Jánosnak eladott egyszer 27 kg, majd 70 kg rézgálicot természetben kg-ként, az elsőt 7 pengő 90 fillérért, a másodikat 6 pengő 40 fillérért, összesen 661 pengő 30 fillérért.

73. Mód László: Érdekességek a szegedi szőlő- és bortermelés múltjából

szorultságra nem hivatkozhat. Ellenkezőleg súlyosan esik terhére az, hogy nagy jövedelme és jelentős családi vagyonuk dacára a mai nehéz gazdasági viszonyok mellett vállalkozott oly közszükségleti cikkel való üzérkedésre, melynek a felhasználására jogosult gazdáktól

Az 59,406/1942. K.M. számú rendelet 3. §-a szerint a 98-99 %-os kristályos rézszulfátot tartalmazó nagykristályos rézgálic legmagasabb viszonteladói ára kg-ként 1 pengő 90 fillér lehetett.

Az ítéletből az is kiderült, hogy a vádlott beismerte bűnösségét és azzal védekezett, hogy a rézgálicnak, illetve az utalványoknak pénz és más ellenérték mellett történő árusítására az vitte rá, „hogy sok csapás érte, így 7. év előtt felesége méhen kívüli terhességben volt beteg, ugyanakkor leánya lúgkőoldatot ivott, s ezek sok költséggel jártak”.⁶⁴

A bíróság vádlott védekezését nem fogadta el, „mert saját bevallása szerint jóforgalmú vendéglője, feleségének értékes ház, gyermekeinek szőlő föld – ingatlana van, melyek jövedelmét vádlott használja fel s így

történt elvonása által az ország közgazdasági érdekét nagymértékű károsodásnak tette ki, mely cselekményét a nagy kitarásra, kétségtelenül az üzérkedéssel járó anyagi haszonszerzésből követte el.”⁶⁵

A rézgálicot általában élelmiszer előállítás végett a szőlő- és a gyümölcsfélék permetezésére használták a kis- és nagygazdaságokban egyaránt, amelynek következtében a rézgálic közszükségleti cikknek minősült.

Vádlott a legtöbb esetben nem magát a rézgálicot, hanem annak vásárlására jogosító utalványokat árusította. Mivel a rézgálicot utalvány nélkül nem lehetett beszerezni, így a forgalomban az utalványok magát a rézgálicot testesítették meg, „ezért a bíróság jogi álláspontja az, hogy amikor a vádlott az utalványokat pénz stb. ellenszolgáltatásért árusította, ezen ténykedésével magát a rézgálicot, mint közszükségleti cikket drágította meg, mert a vásárlók az utalványért fizetett 4-5 P.-vel drágábban jutottak rézgálichoz.”⁶⁶

74. Rézgálic és rézmészpor utalványok kiosztása

Vádlottnak e cselekményével az árdragító visszaélést valósította meg, „mivel rézgálic árusítására ipar-engedélye nem volt, így cselekménye a hivatkozott törvényhely 4. pontjába is ütközik azáltal, hogy a rézgálic, mint közszükségleti cikk árát nem szükséges közbeeső kereskedéssel árdragította, végül mert a vonatkozó miniszteri rendeletek megszegésével szerzett be nyerészkedés céljából rézgálicot, illetve utalványt: ezért cselekménye az Á.T. 1. §. 6. p.-ba is ütközik, miért is a bíróság vádlottnak a hivatkozott törvényhely 1. 4. és 6. pontjába ütköző árdragító visszaélésben való bűnösségét állapította meg.”⁶⁷

Az ún. „üzérkedő” cselekményt hosszabb időn át folytatta a vádlott és nagy tételben. Ebből nyilvánvaló volt a bíróság számára az is, hogy cselekményét keresetszerzésként, ismétlési szándékkal követte el, amelynek következtében az üzletszerű cselekmény az 1920:XXVI. tc. 8. §-a szerint büntettnek minősült.

A büntetés mértékének kiszabásánál súlyosító körülménynek értékelte a bíróság, hogy a vádlott cselekményét szintén háborús időben követte el, enyhítő körülményként pedig azt, hogy beismerte cselekményét, a büntetlen előéletét és családos állapotát. A vádlott vagyoni viszonyaira tekintettel határozta meg a bíróság a pénzbüntetés mértékét.

A bíróság elrendelte a vádlott elmeállapotának törvényszéki orvosszakértők által történő megvizsgálását is. Dr. Kál János és dr. Ács Sándor orvosszakértők szakvéleménye szerint a „vádlott szabad akaratának elhatározó képességében semmiféle- betegség által korlátozva nincsen s a cselekmény elkövetésekor is teljesen ép és egészséges volt.”⁶⁸

Tekintettel arra, hogy az „árdrágító bűncselekmények az utóbbi időben igen elszaporodtak. Ezért a bíróság elretentésül elrendelte az 1920:XVII. tc. 7. §-ban foglalt rendelkezés alapján azt, hogy vádlott az ítélet jogerőre emelkedése után saját költségén a Szegeden megjelenő "Délmagyarország" című napilapban egyszer tétesse közzé.”⁶⁹

Az ügyész természetesen a büntetés súlyosítása, a vádlott és védője a bűncselekmény minősítése miatt és a büntetés enyhítése végett semmisségi panasz nyújtott be a Szegedi Kir. Ítéltáblához.

Az uzorabíróság ítéletének a pénz mint mellékbüntetés kiszabásáról rendelkező részét a vádlott semmisségi panasz folytán a 7070/1941. M.E. számú rendelet 5. §-ának 2. bekezdésében foglalt semmisségi okból megsemmisítette és a vádlottra kiszabott pénz mint mellékbüntetés összegét 1000 pengőben állapította meg. Az uzorabíróság ítéletének egyéb büntetést kiszabó rendelkezéseit nem változtatta meg. A bejelentett egyéb semmisségi panaszokat az ítéltábla elutasította a következő indokok alapján.

A védelem a panasz jogalapját abban vélte felfedezni, hogy a vádlott egy eset kivételével nem rézgálicot, hanem csupán utalványokat árusított, „ez utóbbi pedig a rézgáliccal, egy tekintet alá eső közszükségleti cikknek nem tekinthető. Minthogy továbbá a vádlott cselekményét nem megélhetési forrásként követte el, ennél fogva vele szemben az üzletszerűség sem volna megállapítható, hanem cselekvősege egy esetben ártúllépés vétségnek, a többi esetekben pedig csupán kihágásnak megállapítására lehet alkalmas.”⁷⁰

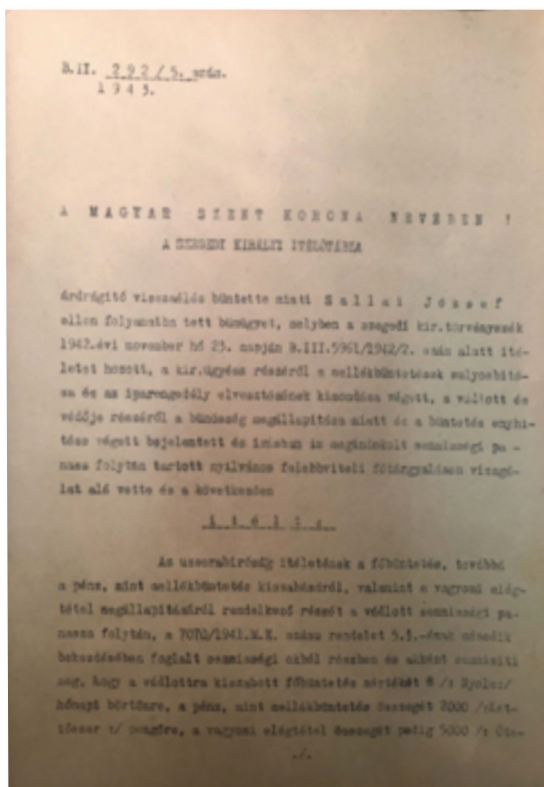
Az ítéltábla az uzorabíróság részéről megállapított tényállást valóban fogadta el. E tényállásból helyesen vonta le az uzorabíróság a bűncselekmény minősítésére vonatkozó következtetését.

„Mint hogy a közszükségleti cikket képező rézgálic kizárólag hatósági utalvány alapján szerezhető be, ennél fogva az elsőbíróság által is helyesen kifejtett okokból az ilyen utalványt magával a közszükségleti cikkel egy tekintet alá esőnek kell venni.”⁷¹ Közömbös volt a vádlott bűnössége szempontjából az a körülmény, hogy a vádlott közvetlenül rézgáliccal, avagy az annak beszerzésére jogosító utalvánnyal üzérkedett-e ádrágító módon.

Ugyancsak tévedés nélkül minősítette az uzsorabíróság a vádlott cselekedetét üzletszerű ártúllépésnek, mert a részéről „folyamatosan történt többszöri ártúllépésben a kir. ítélőtábla is kétségtelenül felismerte azt az ismétlési szándékot, amely az üzletszerűségnek a legfőbb ismertető jele.”⁷² Az üzletszerűség megállapításához az is elegendő volt, ha a vádlott az ártúllépést ismételt szándékkal, részben keresetforrásként folytatta. Márpedig a vádlott maga is beismerte, hogy az üzérkedéssel jövedelmét kívánta növelni és azzal kb. 1200 pengőre tett szert. A bűncselekmény minősítése a bíróság szerint megfelelt az anyagi jogszabályoknak.

A büntetés kiszabását vizsgálva az ítélőtábla az az uzsorabíróság által megvizsgált és elfogadott bűnösségi körülményeket a maga részéről is elfogadta és ezek mérlegelése mellett úgy találta, hogy a törvényszerűen alkalmazott Btk. 92. §-ának keretei között kiszabott főbüntetés a vádlott alanyi és tárgyi bűnösségével arányos, így annak sem súlyosítására, sem pedig enyhítésére törvényes alap nincs.

A kiszabott pénz, mint mellékbüntetés összegét azonban az alanyi és a tárgyi bűnösséghez, mintpedig a vádlott vagyoni viszonyaihoz képest túlzó mértékűnek találta, amelyre tekintettel Bpn. 33. §-ának első bekezdése értelmében megsemmisítette és leszállította.⁷³

75. A Szegedi Kir. Törvényszék B.II.292/1943. ítélete

Az uzsorabíróság döntése a cipőárusítás kapcsán

A szegedi uzsorabíróság Sallai József cipésmestert és cipőkereskedőt az 1920:XV. tc. 1. §-ának 1. bekezdés 1. pontjának 1. tételébe és 5. pontjába ütköző, az 1920:XXVI. tc. 8. §-a szerint minősülő, folytatólagosan elkövetett árdrágító visszaélés büntetében bűnösnek találta és egy évi börtönre mint főbüntetésre, továbbá a II. Bn. 3. §. 2. bekezdése alapján 10.000 pengő pénzbüntetésre, továbbá ötévi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésére ítélte.

A bíróság Sallai József vádlott főtárgyaláson tett vallomása, a kihallgatott Bózsó Julianna, Leblanc Angéla, Mátyás Ferenc, Szabó Mária és Szücs Emil tanúk vallomása, valamint Gyarmati Sándor szakértő szakvéleménye, továbbá a bűnjelként lefoglalt cipő adatai alapján bizonyította és fogadta el az alábbi tényállást.

Bózsó Julianna tanítónő, sértett 1942. augusztus 8-án dél körül megjelent a vádlott szegedi, Tisza Lajos körúti cipőüzletében és ott egy pár bőrtalpú, női félcipőt kívánt megvásárolni cipőutalvány alapján. Az üzletben Mátyás Ferenc segéd szolgálta ki, miközben a sértett több pár cipőt felpróbált és végül is egy pár M.B.C. (Mont Blanc Cipőgyár) cégjelzésű, bőrtalpú, barna, bokszbőrből készült, valódi kroko szegélyű, csatos női regatta félcipőt választott. A cipő árát Mátyás Ferenc segéd nem tudta megmondani, mert az a dobozon nem szerepelt, amelynek következtében az árat az üzlettulajdonos Sallai József vádlottól kérdezte meg, aki átvéve ekkor Bózsó Julianna kiszolgálását a cipőért 46 pengő 50 fillért követelt, míg Mátyás Ferenc segéd ettől kezdve más vevőkkel foglalkozott. Bózsó Julianna sokallta ugyan a cipő árát, de ennek ellenére meg kívánta venni. Amikor fizetni akart a sértett, akkor a vádlott nem fogadta el a pénzt, hanem arra hivatkozva, hogy a cipőn valami festési hibát javítani kell, arra kérte sértettet, hogy délután jöjjön vissza a cipőért, aki ezt meg is ígérte. Ahogy Bózsó Julianna az üzletből eltávozott, a vádlott meghagyta Mátyás Ferencnek, ha Bózsó Julianna visszajön, akkor ne adja ki neki a kért cipőt és ne szolgálja ki, hanem mondja azt, hogy a cipő már elkelt. Amikor délután három óra körül Bózsó Julianna újból megjelent vádlott üzletében a cipőért, a vádlott azt mondta, hogy a kiválasztott cipő már elkelt. A sértett erre azt kérdezte van-e más M.B.C. márkájú cipő, amire a vádlott határozottan kijelentette, hogy nincsen. A sértett ezután elment, de arra gondolt, hogy vádlott elrejtette a kiválasztott cipőt, ezért Leblanc Angéla nevű barátnőjét még aznap délután beküldte a vádlott üzletébe, hogy keresse meg az általa már kiválasztott cipőt, és ha lehet, akkor vásárolja is meg. Alig egy óra múlva Leblanc Angéla már a vádlott üzletében volt, akit szintén Mátyás Ferenc segéd szolgált ki. Leblanc Angéla kérésére M.B.C. cipőket mutatott, amelyek között felismerte a Bózsó Julianna által kiválasztott csatos félcipőt, amelyet követően kijelentette, hogy ezt kívánja

megvásárolni, mire a segéd megmondta az árát. A cipőt megvásárolta és a vételárat a vádlott jelenlétében ki is fizette, a cipőt pedig elvitte Bózsó Juliannához.

A vádlott üzletében részben saját készítésű, részben más gyártmányú kész cipőket árusított, ezenfelül mértékutáni megrendelések elkészítését is vállalta, az árakat pedig mindig ő határozta meg. Amennyiben az árát nem tüntették fel a dobozon, akkor azt a segédnek minden esetben a mestertől kellett megkérdezni.

„Kormányhatósági rendelkezés folytán a zsidónak tekintendő cipőüzletekben 1941. évi augusztus hó 8.-án zárolva lett a bőrtalpú cipőkészlet, s 1941. augusztus 31.-től kezdődően az ily üzletekben bőrtalpú cipőt többé eladni nem lehetett, hanem a készletekről darabonkénti részletes feltüntetéssel leltárt kellett készíteni, majd a cipőket kormányrendelet folytán át kellett adni keresztény cipőkereskedőknek. Ezen átadás-átvétel lebonyolításával a „Baross Szövetség” cipőosztálya lett megbízva.”⁷⁴ A zsidó cégek az összes bőrtalpú cipőt a leltárral együtt beszolgáltatták a szegedi „Baross Szövetség” cipőipari szakosztályához 1942-ben, ahol egy bizottság szétosztotta azokat 21 keresztény cipőkereskedő között és pedig az üzlet forgalma arányában. Az átvételi árat egy bizottság állapította meg. A keresztény kereskedő ezen az átvételi áron kapta a cipőt és azzal az utasítással, hogy 6 pengő átvételi áruig 40%, 6 pengőtől 22 pengőig 28% és 22 pengőn felüli átvételi áru cipőnél 32% hasznot lehetett az átvételi ár után felszámítani, továbbá 20 fillér kezelési költséget darabonként.

A keresztény kereskedőknek az ilyen cipőkről pontos jegyzéket kellett vezetni, amelynek tartalmaznia kellett minden egyes cipő átvételi árát, a haszonkulcs összegét, az eladási árát és az eladás pontos idejét.

A „Baross Szövetség” a különböző zsidó kereskedőktől átvett cipőket nem darabonkénti leltár szerint, hanem sommásan, leginkább tucatonként, minden közelebbi megjelölés nélkül adta át a keresztény kereskedőknek és pedig úgy, hogy minden kereskedő minden gyártmányból arányosan kapjon. Az átadás után azonban többé nem lehetett megállapítani, hogy az átvett cipő melyik keresztény kereskedőhöz került.

76. A Boross Szövetség közgyűlése

A zárolt cipőkből a vádlott is kapott 801 párat eladás végett, azonban az előírt pontos jegyzéket nem vezette. A vádlottnak átadott 801 pár cipő között volt kb. 50 pár M.B.C. gyártmányú cipő is. A legdrágábbnak átvételi ára 21 pengő 60 fillér, míg az átvett férficipők között a legmagasabb átvételi ár 27 pengő volt.

Szabó Mária és Szücs Emil tanuk vallomása és a női félcipő adatai alapján további tényállásként állapította meg a bíróság a következőket.

„Miután a „Baross Szövetség” cipőipari szakosztálya az átadásnál a pontos, - minden cipőre kiterjedő, - feljegyzést nem készített, azért most már nem lehet megállapítani, hogy a Bózsó Julianna által megvásárolt vádbeli cipő az átadáskor mely kereskedőnek, nevezetesen a vádlottnak-e, avagy mely más kereskedőnek lett átadva.”⁷⁵

A vádlott tagadta bűnösségét, annyit azonban beismert, hogy a M.B.C. félcipő árát Bózsó Juliannának valóban 45 pengő 50 fillérben jelölte meg, továbbá, hogy Leblanc Angélának az ő tudtával és ármegállapításával adta el Mátyás Ferenc segéd azt a félcipőt 46 pengő 50 fillérért. Azt azonban tagadta, hogy ezt a cipőt, vagy a készletében lévő többi M.B.C. gyártmányú cipőt Bózsó Julianna előtt letagadta volna, „s így készletét előtte elrejtette, illetve a forgalomból ezáltal visszatartotta volna, mert védekezése szerint Bózsó Julianna eltávozása után a cipőt egy vevője elvitte próbára és mikor azt Bózsó Julianna a délután folyamán megvenni kívánta, akkor még nem került az üzletbe vissza.”⁷⁶ Tagadta azt is, hogy a cipőt a zsidó cégektől lefoglalt cipőkkel együtt kapta. Védekezése szerint azért követelt a cipőért 46 pengő 50 fillért, mert ezért a cipőért szívességből és cseréként Bóhn Józsefné régi üzletfelének egy pár 38 pengő értékű szürke, chevró hosszúszerű női cipőt készített. Bóhné azonban azt állította, hogy a vádbeli M.B.C. cipőt a cipőzárlat napján vásárolta a szegedi M.B.C. cipőkereskedésben. Kalkulációja szerint a cserébe adott hosszúszerű cipő előállítására 36 pengő 50 fillérbe került, amelyhez még a megengedett 25-28 %-os kereskedő hasznot adta hozzá.

A bíróság a védekezést nem fogadta el a tényállásra tekintettel. „Az 1920:XV. tc. alkalmazása szempontjából a cipő ,mint a nép széles rétegei által használt, elsőrendű életszükségleti cikk kétségtelenül közszükségleti cikket képez.”⁷⁷

Az árellenőrzés országos kormánybiztosa a 132.100./1941.VI. Á.K. számú rendeletével szabályozta a kész cipők és egyéb lábbeliknek közvetlenül a fogyasztók részére történő eladásánál a kereskedők által felszámítható bruttó haszonkulcs mértékét.

Mátyás Ferenc mint a vádlott segédje a főtárgyaláson határozottan vallotta, hogy a cipőt nem vitték el az üzletből, hanem állandóan ott volt a dobozban.

Bózsó Julianna tanúvallomása szerint, amikor délután a cipőért megjelent az üzletben, akkor a vádlott nemcsak azt jelentette ki, hogy a kiválasztott cipő időközben már elkelt, hanem a tanú azon kérdésére, hogy van-e más M.B.C. gyártmányú cipője, azt felelte „nincs”, jóllehet a vádlott beismerése és Mátyás Ferenc tanúvallomása szerint is még volt kb 15 pár M.B.C. cipő a raktáron.

„Ezekből kétségtelen, hogy vádlott nemcsak a kiválasztottbűnjeltárgyátképező, hanem a raktárán ugyanekkor megvolt többi M.B.C. cipőt is eltitkolta a sértett előtt s így a forgalomból visszatartotta. A kereskedő üzletében raktározott cipőknek, így az M.B.C. cipőknek is az a rendeltetése, hogy azokkal a közszükséglet minden akadály nélkül kielégíthessék. Amikor vádlott ezen közszükséglet kielégítését meggátolta azzal, hogy a birtokában volt M.B.C. cipőkészletét sértett előtt eltitkolta, a ténykedésével nyilvánvalóan megvalósította az 1920:XV. tc. 1. §. 1. bekezdés 5. pontjában meghatározott árulvonás árdragító visszaélés bűncselekményét, mert tudnia kellett, hogy a jobb cipőknek a forgalomból való kivonása azok magas árának fennakadására, még inkább áremelkedésére vezet, s ily szándéka ily módon nyereszkesedésre irányult.”⁷⁸

77. „Ha-Ha” szegedi cipőáruház kínálata

Szabó Mária és Szücs Emil tanúk vallomása, valamint Gyarmati Sándor szakértő szakvéleménye és az iratokhoz csatolt leltár, kartotékok adatai alapján az is kétségtelen, hogy a Bózsó Julianna sértett által kiválasztott, majd Leblanc Angéla által megvásárolt, női félcipő eladási, tehát forgalmi ára 21 pengő 60 fillér volt. Ezt a vádlottnak, mint cipőiparos és cipőkereskedőnek, tehát szakembernek feltétlenül tudnia kellett.

Bóhn Józsefné tanú vallomása, hogy a vádbeli cipőt a bőrtalpu cipők zárlatokor vásárolta a szegedi M.B.C. cipőüzletben, nem felelt meg a valóságnak, amelyet Szabó Mária és Szücs Emil tanúk vallomása és a leltár, a kartotékok és a törzskönyv adataival lehetett bizonyítani.

„Az árdrágító visszaélés bűncselekmény üzletszerűségének meghatározásánál nem az a döntő, hogy vádlott egyszer, vagy többször követte el az árdrágító cselekményt, hanem az, hogy a cselekmény alapján következtetés vonható-e arra, hogy a vádlott akaratelhatározása az ismétlésre irányult-e s, hogy visszaélését keresetszerűen üzte-e?”⁷⁹

A bírói gyakorlat alapján az uzsorabíróság ezért egymagában abból a tényből, hogy vádlott üzletében előbb Bózsó Juliannától, majd folytatólag Leblanc Angélatól a 21 pengő 60 fillér legmagasabb fogyasztói áron értékesíthető cipőért 46 pengő 50 fillért követelt és fogadott el, „kétségtelen bizonyossággal következtet arra, hogy vádlott cselekményét ismétlési szándékkal és üzleti haszna emelése céljából követte el, melyre tekintettel a cselekményt büntettnek nyilvánította.”⁸⁰

Bár vádlott az árdrágítást két különböző személlyel szemben és különböző alkalommal követte el, a bíróság ezt mégis egy folytatólagos cselekménynek minősítette, tekintettel arra, „hogy ugyanazon közszükségleti cikkekre nézve követte el az árdrágítást /cipőre/ ebből az következtethető, hogy vádlott az egységes akaratelhatározással cselekedett a magasabb árnak több személytől való követelésekor, illetve elfogadásakor s így anyagi halmazatot, megállapítani nem lehet.”⁸¹

A büntetés mértékének kiszabásánál a bíróság súlyosító körülményként értékelte, hogy a vádlott cselekményét háborús időkben cipőkereskedőként követte el, aki iparüzése közben igen nagy vagyonra tett szert. Cselekedetével a hivatkozott törvény több rendelkezését is sértette, „hogy az árdrágítás igen nagy fokú, - a forgalmi árat kétszeresen is meghaladja,”⁸² ellenben enyhítő körülményként vette figyelembe a vádlott büntetlen előéletét és két gyermekes családi állapotát a büntetést mértékének kiszabásakor. Az ítéletet a „Szegedi Ujnemzedék” című napilapban is közöltetni kellett.

Az ügyész a mellékbüntetések súlyosítása és az iparendély elvesztésének kimondása, míg a védő a bűnösség megállapítása és a büntetés enyhítése végett semmisségi panaszt nyújtottak be. Az ítélőtábla a főbüntetés, továbbá a pénz mint mellékbüntetés kiszabásáról, valamint a vagyoni elégtétel megállapításáról szóló rendelkező részét az ítéletnek részben megsemmisítette és a vádlottra kiszabott főbüntetés mértékét nyolc hónapi börtönre, a pénz mint mellékbüntetés összegét 2000 pengőre, a vagyoni elégtétel összegét pedig 5000 pengőre leszállította. A

bejelentett egyéb semmisségi panaszokat az ítélőtábla elutasította a következő indokok alapján.

A panasz írásbeli indoklásában a védelem az anyagi jogi sérelem alapját abban látta, hogy az uzorabíróság helytelenül állapította meg a tényállást, amikor mellőzte annak a körülménynek a bizonyítását, hogy a vádlott az eladás tárgyát képező cipőt Bóhn Józsefnétől csere útján szerezte, mert ebben az esetben nem lehetett volna bűnösségét megállapítani. „De nem ismerhető fel a védelem érvelése szerint a vádlott cselekvőségében az ismétlési szándék sem, mert csupán egyetlen alkalommal adott el cipőt árdragító módon, minélfogva cselekménye üzletszerűnek sem minősíthető.”⁸³

Az ítélőtábla elsősorban is az uzorabíróság ítéletében megállapított tényállást vizsgálta felül. „E tényállásból megállapított körülményekkel szemben nincsen jelentősége annak, hogy a vádlott az eladott cipőt valóban Bóhn Józsefnétől szerezte-e meg csere útján, egyrészt mert a felmerült peradatok ezt a védelmi felvetést határozottan megcáfolják, másrészt azonban, mert amint azt az elsőbíróság is helyesen megállapítja, a vádlottnak ily csere esetén sem volt joga a megállapított legmagasabb áron felül ily cipőt beszerezni és továbbadni. Bűnösségének megállapítása tehát tévedés nélkül történt, de ugyancsak törvénytörő a bűncselekmény minősítése is.”⁸⁴

78. Az egykori Sallai cipőbolt és cipésműhely

Abból a körülményből, hogy a vádlott üzletében, bár ugyanazt a cipőt, de két alkalommal, tehát ismételten, uzorás áron értékesítette, az ítélőtábla arra következtet, hogy részéről az ismétlési szándék a „cselekmény elkövetésekor fennforgott, s így cselekményében az üzletszerű árdragító visszaélés bűntettének összes tényálladási elemei felismerhetők.”⁸⁵

JEGYZET

- 1 A kartelljog történetének előzményéhez kapcsolódó kutatás a Bolyai János Ösztöndíj (BO/00198/18/9) támogatásával valósult meg.
- 2 Kovács Görgy: A kartellkérdés és –szabályozás gazdaságméleti és gazdaságpolitikai háttere a két világháború közötti magyar közgondolkodásban. Versenytükrök különszám II. XII. évf. 2016. 14-39.
- 3 A szegedi ítélőtábla történetéhez: Antal Tamás: A Szegedi Királyi Itélőtábla története 1921 és 1938 között. Fejezetek a Szegedi Itélőtábla történetéből III. OBH, Budapest, 2017., A törvénytörvényhez és gyakorlatához: Homoki-Nagy Mária, Krusóczki Bence, Pétervári Máté: Fejezetek a Szegedi Törvénytörvény magánjogi gyakorlatából. OHB, Szeged, 2017. 28-29., 37-39.
- 4 Kocsoh Bálint: Az árellenőrzés jogszabályai. Városi Szemle, 1939. 25. évf. 342.
- 5 Kocsoh, 1939. 343.
- 6 Wiener A. Imre: Gazdasági büntetőjogunk történeti áttekintése. Jogtudományi Közlöny, 1982. 37. évf. 10. sz., 767., Molnár Erzsébet: A kartellmagatartások büntetőjogi szankcionálásának kriminálpolitikai vizsgálata. Versenytükrök, 2019. 1. sz. 28-29.
- 7 Dobrovics Károly: Kartel. A kartelljog fejlődése és a magyar törvény előzményei. Közgazdasági Értesítő, 1934. 28. évf. 38. sz., 16.
- 8 Finkey Ferenc: A magyar anyagi büntetőjog jelen állapota. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1932. 136. Az uzsora szabályozásának előzményéhez: Szilvia Bató – Mária Homoki Nagy: Zwischen Privatrecht and Strafrecht: Regelungsgeschichte des Wuchers in der Habsburgermonarchie. In: Mihály Filó (Hrsg.): Die Strafbarkeit des Wuchers. Internationale und interdisziplinäre Perspektiven. Eötvös Univ. Verlag, Budapest, 2016. 83-118.
- 9 Finkey, 1932. 137.
- 10 Közsükségleti cikk fogalma. Közgazdasági Értesítő, 1934. 29. évf. 45. sz., 6.
- 11 A árdrágítás szabályozása ezért is tekinthető a kartelljog előzményének.
- 12 Közsükségleti cikk fogalma. 1934. 7.
- 13 Stipta István: A gazdasági versenyt szabályzó megállapodásokról szóló 1931. évi XX. tc. hazai előzményei. Versenytükrök különszám II. 2016. XII. évf. 53-64., Szabó István: Az 1931. évi XX. törvény cikk rendes bíróságok előtti gyakorlata. Versenytükrök különszám VI. 2017. XIII. évf. 35-46., Homoki-Nagy Mária: Kartellszerződések a gyakorlatban. Versenytükrök különszám VI. 2017. XIII. évf. 4-14.
- 14 Közsükségleti cikk fogalma. 1934. 7.
- 15 Közsükségleti cikk fogalma. 1934. 7-8.
- 16 Finkey, 1923. 139.

- 17 Finkey, 1923. 139. A Szegedi Királyi Ítéltábla előtt lezajlott további árdrágítási ügyekben hozott ítéletek bemutatáshoz: Varga Norbert: Árdrágító visszaélések a Szegedi Ítéltábla gyakorlatában az 1920. évi XV. tc. alapján. In: Homoki-Nagy Mária (szerk.): Acta Universitatis FORVM Acta Juridica et Politica, VII. évf. 2. sz. Szeged, 2017. 83-95.
- 18 Angyal Pál: A hadviselés ellen elkövetett bűncselekmények. Árdrágító visszaélések. A fizetései eszközökkel elkövetett visszaélések. Széchenyi Irodalmi és Művészeti R.-T. Kiadása, Budapest, 1941. 128. 5.950/1920. M. E. rendelet az uzsorabíróság és az árdrágító visszaélések esetében követendő eljárásról. Magyarországi Rendeletek Tára. Kiadja a M. Kir. Belügyminisztérium, 1920. 54. évf. Budapest, 327-336.
- 19 Székely János: Jogi kérdések a szakvéleményben. Jogtudományi Közlöny. 1984. 1. sz. 42., A szervezet átfogó bemutatása: Varságh Zoltán: A gyógyszerészek és az árdrágítás. Gyógyszerészeti Hetilap. 1923. 67. évf. 37. sz. 349-351., Stipta István: A magyar bírósági rendszer története. Multiplex Media, Debrecen 1997. 165.
- 20 Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL CSML) Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1941/VII. 1. B.III.6780/1941/ 2. szám. Az alábbi ügyben az eljáró bíró, akinek a neve az törvényszék ítéletein szerepel: Ujvári István. A törvényszék bíráinak történetéhez: Homoki-Nagy Mária, Masa Gabriella: A Szegedi Törvényszék története II. rész Szemelvények a Szegedi Törvényszék bíráinak életéből. OBH, Szeged, 2015.
- 21 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.III.6780/1941/ 2. szám.
- 22 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.III.6780/1941/ 2. szám.
- 23 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.III.6780/1941/ 2. szám.
- 24 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. BI.9913/1942.
- 25 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. BI.99/1942/3. szám.
- 26 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. BI.99/1942/3. szám.
- 27 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. BI.99/1942/3. szám.
- 28 Kereskedő, Iparos, Rokonszakták és Termelők Országos Egyesületeként 1919. augusztus 6-án alakult.
- 29 <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/2vhSzakkonyv-magyarok-a-ii-vilghaboruban-2/az-ihnetov-munkanaploja-vitez-beldy-alajos-vezerezredes-hadtortenelmi-leveltarban-orzott-irataibol-19411943-82D0/fuggelek-A02A/tarsadalmi-politikai-szervezetek-intezmenyek-gyarak-uzemek-A042/baross-szovetseg-A049/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)
- 30 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.III.6108/1941/17. szám.
- 31 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.III.6108/1941/17. szám.
- 32 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.III.6108/1941/17. szám.
- 33 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.III.6108/1941/17. szám

- 34 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.III.6108/1941/17. szám.
35 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.II.2767/1942/22. szám.
36 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.II.2767/1942/22. szám.
37 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.III:3640/1942/8. szám.
38 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.III:3640/1942/8. szám.
39 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.I.2662/1942/10. szám.
40 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.I.2662/1942/10. szám.
41 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.I.2662/1942/10. szám.
42 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6926/1942-2. szám.
43 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6926/1942-2. szám.
44 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6926/1942-2. szám.
45 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6926/1942-2. szám.
46 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6926/1942-2. szám.
47 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.II. 2290/1943/27.
48 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.II.316/1943/20. szám.
49 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.II.316/1943/20. szám.
50 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.II.316/1943/20. szám.
51 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.II.316/1942-20. szám.
52 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.II.316/1942-20. szám.
53 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.I.3604/1943/22. szám.
54 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.I.3604/1943/22. szám.
55 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6077/1942/3. szám.
56 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6077/1942/3. szám.
57 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6077/1942/3. szám.
58 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6077/1942/3. szám.
59 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.I.265/1943/6. szám
60 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.I.3395/1943/10. szám.
61 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.I.3395/1943/10. szám.
62 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8. szám.
63 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8. szám.
64 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8. szám.
65 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8. szám.
66 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8. szám.
67 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8. szám.
68 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8. szám.
69 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8. szám.
70 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8. szám.
71 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.II.386/1943/11.szám.

- 72 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.II.386/1943/11. szám.
- 73 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.II.386/1943/11. szám.
- 74 A szegedi szőlőtermesztés történetéhez: Mód László: Érdekességek a szegedi szőlő-
és bortermelés múltjából: <http://szegedfolyoirat.sk-szeged.hu>
- 75 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.5961/1942-2. szám.
- 76 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.5961/1942-2. szám.
- 77 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.5961/1942-2. szám.
- 78 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.5961/1942-2. szám.
- 79 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.5961/1942-2. szám.
- 80 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.5961/1942-2. szám.
- 81 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.5961/1942-2. szám.
- 82 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.5961/1942-2. szám.
- 83 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.II.292/1943-5. szám.
- 84 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.II.292/1943-5. szám.
- 85 MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.II.292/1943-5. szám.

KÉPEK JEGYZÉKE

1. kép: Magyarország Magánjogi Törvénykönyve. Budapest, M. Kir. Igazságügyminisztérium, 1928.
2. kép: MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 12. doboz
3. kép: MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 12. doboz 1941
4. kép: MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 5. doboz 1922
5. kép: MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. 5. doboz
6. kép: MNL CSML Szegedi Ítéltábla Elnöki iratok VII.1. 5. doboz 1915
7. kép: Harsányi Pál bíró (Móra Ferenc Múzeum gyűjteményéből)
8. kép: Kövessy József bíró (Móra Ferenc Múzeum gyűjteményéből)
9. kép: A szerző saját készítése
10. kép: A szerző saját készítése
11. kép: MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. P.I. 19/1922/5.sz
12. kép: MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. P.I. 675/7. sz 1922.
13. kép: MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. P.I. 675/7. sz 1922.
14. kép: MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. 1921, 692 doboz P.I. 6307/2/1921.
15. kép: MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. Pf 4801/25/1919.sz.
16. kép: MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. Pf 4801/25/1919.sz.
17. kép: MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. P.I. 382/16/1919. 676. doboz
18. kép: MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII. 676. doboz Pf. 296/9. sz.
19. kép: MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. 676. doboz P/227/14. sz
20. kép: MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. 689.doboz P.I./ 84/14/1921. sz.
21. kép: MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. P II. 4454/6/1919.sz 676. doboz
22. kép: MNL CSML Szegedi Ítéltábla VII.1. P II. 4454/6/1919.sz 676. doboz
23. kép: Vasárnapi Újság XXXVI. évf. 50. sz. (1889) 824.
24. kép: Vasárnapi Újság XXXIII. évf. 19. sz. (1886) 297.
25. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 76548/P.1890.
26. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 6756/P.1891.
27. kép: A szerző saját készítése
28. kép: 6387 CSÓD. Budapesti Közlöny XXI. évf. 96. sz. (1887.04.28.) 11.
29. kép: Nagy fizetésektelenségi eset Szegeden. Pesti Hírlap IX. évf. 111. sz. (1887. április 23.) 10.
30. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 10650/1888.
31. kép: A Krausz-féle bűnügy tárgyalása. Szegedi Híradó XXXIV. évf. 24. sz. (1892. január 28.) 4.
32. kép: Gárdonyi Géza. Szegedi figurák. 1889. Szeged, Bába és Társai, 2000. 8.

33. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 11115/1889.
34. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 11115/1889.
35. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 6907/1889.
36. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 4/1891.
37. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 15387/1888.
38. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 7341/1888.
39. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 9450/1890.
40. kép: Régi bűnök. Szegedi Híradó XXXIII. évf. 262. sz. (1891. október 6.) 4.
41. kép: Vasárnapi Újság XXXVII. évf. 22. sz. (1890) 344.
42. kép: [https://hu.wikibooks.org/wiki/F%C3%A1jl:Nikolics_\(rudnai_b%C3%A1r%C3%B3\).jpg](https://hu.wikibooks.org/wiki/F%C3%A1jl:Nikolics_(rudnai_b%C3%A1r%C3%B3).jpg) (2019.09.08.)
43. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai I/b. 23. (1891) 21805/1891.
44. kép: Gárdonyi Géza: Szegedi figurák. 1889. Szeged, Bába és Társai, 2000. 60.
45. kép: <https://hu.museum-digital.org/portal/index.php?t=objekt&oges=376941> (2019.09.08.)
46. kép: M. Kir. Honv. Miniszt. hadsegélyező hivatala által kiadott képeslap, 1916. (<https://mek.oszk.hu/01900/01905/html/index280.html>; 2019.09.08.)
47. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 679. (1979) 16869/1914.
48. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 679. (1979) 16869/1914.
49. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 679. (1979) 2762/1915/18.
50. kép: Márkus Dezső (szerk.). Felsőbíróságaink elvi határozatai. A m. kir. Curia és a kir. ítéltáblák elvi jelentőségű döntéseinek rendszeres gyűjteménye. XX. k. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1910. 839.
51. kép: 490. A m. kir. minisztérium 1915. évi 4.070. M. E. számú rendelete, a csődön kívüli kényszeregyességi eljárásról.(a továbbiakban: 4.070/1915. M. E. számú rendelet) Magyarországi rendeletek tára XLIX. évf. Magyar Királyi Belügyminisztérium, Budapest, 1915. 1728
52. kép: A szerző saját készítése
53. kép: <https://dt.ogyk.hu/hu/component/k2/item/312-meszleny-artur> (2019.09.08.)
54. kép: Haeffler István (szerk): Országgyűlési almanach. Az 1935-40. évi országgyűlésről. (Sturm-féle országgyűlési almanach). Budapest, Magyar Távirati Iroda, 1940. 287.
55. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) Ke. 7988/34/1921.
56. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) P. I. 312/38/1922
57. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) P. I. 312/38/1922

58. kép: MNL CSMLSZ VII. 1. Szegedi Királyi Ítéltábla iratai 691. (1922) P. I. 312/38/1922
59. kép: Pesti Napló, 1926. szeptember 17. 3. p.
60. kép: Magyarország, 1923. augusztus 28. XXX. évf. 191. sz.
61. kép: MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.III.6780/1941/ 2. szám.
62. kép: MaNDA adatbázis
63. kép: MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.III.6108/1941/17. szám.
64. kép: <http://epa.niif.hu/03300/03366/00095/szell.htm>
65. kép: MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1942/VII. 1. B.III.3640/1942/8. szám.
66. kép: <https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/1-1036.html>
67. kép: MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6926/1942-2. szám.
68. kép: https://mandadb.hu/tetel/614149/Royal_Szalloda_kepeslap_Szeged_1915
69. kép: MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6077/1942/3. szám.
70. kép: MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6077/1942/3. szám.
71. kép: Mód László: Érdekességek a szegedi szőlő- és bortermelés múltjából: <http://szegedfolyoirat.sk-szeged.hu>
72. kép: Mód László: Érdekességek a szegedi szőlő- és bortermelés múltjából: <http://szegedfolyoirat.sk-szeged.hu>
73. kép: Mód László: Érdekességek a szegedi szőlő- és bortermelés múltjából: <http://szegedfolyoirat.sk-szeged.hu>
74. kép: Délmagyarország, 1942. április 15.
75. kép: MNL CSML Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.5961/1942-2. szám.
76. kép: <https://gallery.hungaricana.hu/hu/BudapestGyujtemeny/6029/?img=0>
77. kép: Délmagyarország, 1930. március 18.
78. kép: Az egykori Sallai cipőbolt és cipésműhely

TARTALOM

ELŐSZÓ (DR. TÁRKÁNY-SZÚCS BABETT)	3
TÖRTÉNETEK A SZEGEDI TÖRVÉNYSZÉK MŰKÖDÉSÉRŐL (HOMOKI-NAGY MÁRIA)	5
BEVEZETÉS	5
A BÍRÓI FÜGGETLENSÉG ÉS A BÍRÓI FELELŐSSÉG KÉRDÉSEI	6
MUNTYÁN ISTVÁN ÉS „AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS MÉLYSÉGEI”	8
A BÍRÓI FELELŐSSÉG EGYES KÉRDÉSEI	9
AZ ALAPTALAN PANASZOK	10
A „CSEKÉLYEBB RENDETLENSÉG”	12
A FEDDÉS	15
MI TÖRTÉNT 1919 UTÁN?	17
A TÖRVÉNYSZÉK MŰKÖDÉSÉRŐL	20
A SZEGEDI KIRÁLYI TÖRVÉNYSZÉK MINT KERESKEDELMI BÍRÓSÁG.	22
HATÁSKÖRI VITA	24
HITELEZÉSI ÜGYLET	24
KÖZKERESETI TÁRSASÁGKÉNT MŰKÖDŐ MAGÁNBANK	25
TŰZIFAVÉTEL BANKGARANCIA KIKÖTÉSÉVEL	31
BÚZA ÉS KUKORICA FELVÁSÁRLÁS	38
A KERESKEDELMI VÉTEL KÖZVETÍTÉSE	42
KERESKEDELMI VÉTEL TÁRGYA: A KÁPOSZTA	45
KERESKEDELMI VÉTEL VAGY KÖLCSON	46
A NÉGY TÁBLA SZALONNA, MINT A KERESKEDELMI VÉTEL TÁRGYA	49
VITA A BORVÉTEL KÖRÜL	50
KERESKEDELMI VÉTEL MÉZRE	51
KERESKEDELMI VÉTEL TÁRGYA, GYAPJÚ	54
SERTÉSHÚS ÉS SZALONNA VÁSÁRLÁS	55
GAZDASÁGI LEHETETLENÜLÉS	56
ÖSSZEZÉS	58
JEGYZET	59
CSŐDELJÁRÁSOK A SZEGEDI KIRÁLYI TÖRVÉNYSZÉK GYAKORLATÁBAN (PÉTERVÁRI MÁTÉ)	64
AZ 1881. ÉVI XVII. TÖRVÉNYCIKK ALKALMAZÁSA A SZEGED KIRÁLYI TÖRVÉNYSZÉKEN	65
A CSÖDTÖMEGBŐL „KIMENEKÍTETT” ZONGORA	65
A SZEGEDI KRAUSZ TESTVÉREK CÉG ORSZÁGOS HÍRŰ CSÖDPERE	67
A KRAUSZ TESTVÉREK BŰNPERE	69
A TÖMEGGONDNOKOK DÍJAZÁSÁNAK MEGSZABÁSA	71
A VITATOTT KÖVETELÉSEK ELBÍRÁLÁSA	74
KRAUSZ ALBERT FELESÉGE HITBÉRÉT ÉS HOZOMÁNYÁT KÖVETELI	76

A VESZTESÉGES TOJÁSEXPORT	77
KI JOGOSULT A VÁROSI ADÓ BEHAJTÁSÁRA A KRAUSZÉK ELLENI CSŐDELJÁRÁSBAN?	79
EGYEZSÉGGKÖTÉSEK KÖRÜL FELMERÜLT PROBLÉMÁK	80
A CSŐDVÁLASZTMÁNY ÉS SZÜCS ADOLF EGYEZSÉGÉNEK MEGTÁMADÁSA	84
AZ I. VILÁGHÁBORÚ MEGJELÉSE A CSŐDELJÁRÁSOKBAN	85
A CSŐDBE JUTOTT CSŐDTÖMEGGONDOK	86
A CSŐDÖN KÍVÜLI KÉNYSZEREGYEZSÉG JOGINTÉZMÉNYÉNEK ALKALMAZÁSA EGY FIZETÉSKÉPTELENSÉGBE SODRÓDÓ SZEGEDI CÉG ESETÉBEN	89
A HALÁSZ ÉS RITTER CÉG EGYEZSÉGI AJÁNLATÁNAK ELKÉSZÍTÉSE A SZEGEDI KIRÁLYI TÖRVÉNYSZÉK SEGÍTSÉGÉVEL	91
A HITELEZŐK DÖNTÉSE AZ EGYEZSÉGI TÁRGYALÁSON	95
A SZEGEDI ÍTÉLŐTÁBLA VÉGZÉSE ÉS POLGÁR ÁRMIN KÜLÖNVÉLEMÉNYE	98
ÖSSZEGZÉS	100
JEGYZET	101
ÁRDRÁGÍTÓ VISSZAÉLÉSEKEL KAPCSOLATOS JOGESETEK	
A SZEGEDI KIRÁLYI TÖRVÉNYSZÉK GYAKORLATÁBÓL (VARGA NORBERT)	110
AZ ÁRDRÁGÍTÓ VISSZAÉLÉSEK SZABÁLYOZÁSA	110
AZ UZSORABÍRÓSÁGOK FELÁLLÍTÁSA	113
ÁRDRÁGÍTÁS KARÁCSONYKOR	115
ÁRDRÁGÍTÓ ÜZÉRKEDÉS PASZTORIZÁLT TEAVAJJAL	118
ÁRTÜLLÉPÉS VETŐBURGONYA VÁSÁRLÁSA KAPCSÁN	122
CUKROZATLAN SZILVAÍZ ELADÁSA SZEGEDEN	126
KÖZSZÜKSÉGLETI CIKK A MAZSOLASZÖLŐ?	137
ÁRDRÁGÍTÓ VISSZAÉLÉS RÉZGÁLICUTALVÁNYOKKAL	140
AZ UZSORABÍRÓSÁG DÖNTÉSE A CIPŐÁRUSÍTÁS KAPCSÁN	146
JEGYZET	152
KÉPEK JEGYZÉKE	156